

İstanbul Üniversitesi
Kadın Araştırmaları Dergisi

Istanbul University
Journal of Women's Studies

Sayı/Issue: 22 Yıl/Year: 2021

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 22 • Nisan/April 2021
e-ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad

Sahibi / Owner

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN

İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Conservatory, Department of Ethnomusicology and Folklore, Istanbul, Turkey

Sorumlu Müdür / Responsible Director

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN

İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Conservatory, Department of Ethnomusicology and Folklore, Istanbul, Turkey

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
Bozdoğan Kemerli Cad. No: 1, Vezneciler / Beyazıt, İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00 / 10486

E-mail: iujws@istanbul.edu.tr

<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/iukad/home>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iujws>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,

Fatih / İstanbul - Türkiye

Phone / Telefon: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed by

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.

2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu,

İstanbul - Turkey

www.ilbeymatbaa.com.tr

Sertifika No: 17845

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.
The publication languages of the journal are Turkish and English.

Nisan, Ekim aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası,
hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published Biannual in April & October.

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 22 • Nisan/April 2021
e-ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

Baş Editor / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN, İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - mehtapd@istanbul.edu.tr

Alan Editörleri / Section Editor

Dr. Öğr. Üyesi Şenay KARA, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - senay@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Ercan SARIDOĞAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstanbul, Türkiye - ercan.saridogan@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Hülya KESİCİ ÇALIŞKAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - kesici@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Nil KARABAĞ BULUT, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, İstanbul, Türkiye - nilkarabag@gmail.com

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye - elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

Alan James NEWSON, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye - alan.newson@istanbul.edu.tr

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 22 • Nisan/April 2021
e-ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad

YAYIN KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Doç. Dr. Mehtap DEMİR, İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye - mehtapd@istanbul.edu.tr - mehtapdem@gmail.com

Prof. Dr. Elif HAYKIR HOBİKOĞLU, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye - elifh@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Şenay KARA, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye - senay@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Ercan SARIDOĞAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstanbul, Türkiye
- ercan.saridogan@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Hülya KESİCİ ÇALIŞKAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye - kesici@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Bedia DEMİRİŞ, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye - bdemiris@istanbul.edu.tr

Dr. Ayşegül KAYAĞLU, YILMAZ, İstanbul Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi Bölümü,
İstanbul, Türkiye - kayaogluylmaz@itu.edu.tr

Dr. Ayşe CANATAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Ankara, Türkiye - ayse.canatan@hbv.edu.tr

Prof. Dr. Funda SİVRİKAYA ŞERİFOĞLU, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri
Mühendisliği, İstanbul, Türkiye - fundaserifoglu@aydin.edu.tr

Dr. İdil UZ AKDOĞAN, UCL Slav ve Doğu Avrupa Çalışmaları Okulu (SSEES), Londra, İngiltere
- i.akdogan@ucl.ac.uk

Dr. İdil ERSOY BABULA, Greenwich Üniversitesi, Sistem Yönetimi ve Strateji Anabilim Dalı, Londra,
İngiltere - a.i.ersoy@gre.ac.uk

Dr. Öğr. Üyesi Nil KARABAĞ BULUT, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü,
İstanbul, Türkiye - nilkarabag@gmail.com

İçindekiler Table of Contents

MAKALELER / ARTICLES

Araştırma Makalesi / Research Article

- COVID-19 Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Halleri: Evde Kalan Erkekler**
Gender Status during COVID-19: Men Staying at Home..... 1
Havva Eylem KAYA, Ceylan YAŞAR

Araştırma Makalesi / Research Article

- Roman Kadınlar Gözünden “Kadın Olmak”: Nitel Bir Araştırma**
“Being A Woman” From the Perspective of Romani Women: A Qualitative Research 31
Mehtap KIZILKAYA

Araştırma Makalesi / Research Article

- Memlük Devleti’nde Cariyelerin Sosyal Hayatta Etkisi**
The Effect of Concubines on Social Life in Mamluk State..... 59
Abdullah EKİNCİ, Esra YAVUZ

Araştırma Makalesi / Research Article

- “Kronoloji” Filminin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi**
Analysis of the “Kronoloji” Film in the Context of Gender 75
Sibel MARAL, Nilüfer KOÇTÜRK

Derleme Makalesi / Review Article

- Kadın Tarihi Araştırmaları Türkiye Bibliyografyası**
A Bibliography of Women’s History Research in Turkey 95
Serpil ÇAKIR

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

COVID-19 Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Halleri: Evde Kalan Erkekler

Gender Status during COVID-19: Men Staying at Home

Havva Eylem KAYA¹ , Ceylan YAŞAR²

Öz

Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentiler neredeyse her toplumda kadın veya erkek farketmeksizin bireylerin yaşamlarını etkileyerek onları birer kafes içerisine hapsedmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan toplumsal cinsiyet eşitliğine dair sorunlar özellikle kadınların aleyhine işleyerek erkek egemen sistemlerin yaratılmasıyla sonuçlanmaktadır. Baskı, sömürü ve ayrımcılığın asıl öznesi haline getirilen kadınlar, yalnızca özel alanla ve özel alandaki işlerle özdeşleştirilirken, erkeklerse kamusal alanın hakimi olarak kadını olan ve özel alanla ilişkilendirilen her türlü işten uzak durarak kendilerini soyutlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye'yi de etkileyen COVID-19 salgınının yüzyıllardır süregelen cinsiyetçi iş bölümünde ne gibi değişikliklere yol açtığı veya böyle bir değişimin söz konusu olup olmadığına açığa çıkarılması önem arz etmektedir. Pandemi süreci, erkeklerin ev içi/özel alanı ciddi anlamda ilk kez deneyimledikleri bir süreç olması sebebiyle önemlidir. Süreç içerisinde kamusal alandan ve bu alandaki faaliyetlerden uzak kalan erkeklerin ev içi/özel alan deneyimleri, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentilerle hegemonik erkeklik örüntülerinde herhangi bir değişim yaşanıp yaşanmadığının tespiti açısından değerlidir. Bu noktadan hareketle tasarlanan ve nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilen bu çalışmada; pandemi boyunca evde kalan erkeklerin evde kalma deneyimleri, özel alana uyum süreçleri, süreç içerisinde ev içi/özel alanda sürdürülen pratiklerin ve iş bölümünün ne derece cinsiyetçi olduğu ile kadınların bu süreçte yaşadıkları baskı ve şiddetin boyutu açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Toplumsal Cinsiyet, Hegemonik Erkeklik, Pandemi, Kamusal Alan, Özel Alan

Abstract

In almost every society, gender roles and expectations affect individual lives, confining them in cages regardless of gender. Gender equality problems work against women and result in the creation of male-dominated systems. Women, the main subject of oppression, exploitation, and discrimination, are identified only with the private sphere and jobs in the private sphere. Men, on the other hand, as the rulers of the public sphere, isolate themselves from all kinds of jobs that are feminine and associated with the private sphere. Therefore, with the COVID-19 pandemic affecting Turkey, it is critical to reveal what changes have led to or whether such a change has been involved in centuries of sexism. The pandemic effect is significant because men experience the domestic/private sphere for the first time. The domestic/private sphere experiences of men who stay away from the public sphere and activities will determine whether there is any change in the gender-related roles and expectations and hegemonic masculinity patterns. This study was designed with this purpose and implemented with qualitative research methods. Specifically, we investigate the experiences of men staying

¹ Havva Eylem KAYA (Doç. Dr.), Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Isparta, Türkiye.
E-posta: eyka76@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-0736-5662

² Sorumlu Yazar: Ceylan YAŞAR, (Yüksek Lisans Öğrencisi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye. E-posta: ceylan.yasar72@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1963-396X

Atf: Kaya, H.E., & Yasar, C. (2021). COVID-19 sürecinde toplumsal cinsiyet halleri: Evde kalan erkekler. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 22, 1–30. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.786382>

at home during the pandemic, the processes of adaptation to the private sphere, the degree of sexist practices, the division of labor in the home/private area during the process, and the extent of the pressure and violence women experience during this period.

Keywords

Gender, Hegemonic Masculinity, Pandemia, Public Sphere, Private Sphere

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili sorunlar, Türkiye ve dünya gündemini meşgul eden en önemli sorunlardan biri olarak güncelliğini korumaya devam etmektedir. Hemen hemen her toplumda kadınların erkekler karşısında daha aşağıda konumlandırılmasına bağlı olarak ortaya çıkan bu eşitsizlikler, sömürülmeleri ve en temel haklardan bile faydalanamamaları şeklinde tezahür etmektedir. Tarihsel süreç içerisinde kadınları erkekler karşısında daha aşağıda konumlandıran ataerkil ideoloji ve yapılanmalar kadınların daima aleyhine işlerken yaşamın her alanı erkek iktidarına göre şekillenmekte, kadınlar eğitimden, sağlığa, iş yaşamından, siyasete kadar pek çok alanda dezavantajlı konumda olmaktadır.

İkincil ve dezavantajlı konumdaki kadın figürünün karşısında ise birincil ve avantajlı konumdaki hegemonik erkeklik bulunmaktadır. Toplumsal yaşamın her alanına sirayet eden hegemonik erkeklik kurgusu/örüntüleri hem özel hem de kamusal alanda kadının baskılanması ve tahakküm altına alınması ile sonuçlanmaktadır. Bu çerçevede erkek kamusal alanla, kadın ise özel alanla özdeşleştirilmekte, kadın ve erkeğin görev ve sorumlulukları da bu ayrıma bağlı olarak birbirinden net bir şekilde ayrılmaktadır. Özel alanla ilişkilendirilen kadın; yemek, temizlik ve bakım gibi özel alana dair işlerden sorumlu tutulurken erkek ise evin reisi olarak kamusal alanla ve ailenin geçimini sağlamakla görevlendirilmektedir.

Ev içi/özel alan, erkeklerin pek de aşına olmadığı bir alan olması sebebiyle önem arz etmektedir. Söz konusu alanla ilgili sınırlı bilgi ve sınırsız söz hakkına sahip olan erkekler göre, bu alanın idaresi son derece kolay ve keyiflidir. Kendileri kamusal alanın ağır yükü altında ezilirken (!) kadınlar ise, ev içi/özel alanın keyfini çıkararak (!) gün boyunca yiyip, içip, dinlenmektedir. Kadınların bu alandaki varlığını ve emeğini değersiz göyerek itibarsızlaştıran erkekler ise, istek ve beklentilerinin kusursuz bir şekilde yerine getirilmesini talep etmekte, bunu eşlerinin ya da çocuklarının bir numaralı görevi olarak görmektedir. Şayet kendileri kamusal alanda ailenin geçimini sağlayarak sorumluluklarını ifa ediyorsa, kadınlar da kendi paylarına düşeni yani eşlerinin istek ve ihtiyaçlarını karşılama görevini ihmal etmemelidir. Dolayısıyla son derece cinsiyetçi bir şekilde yapılan bu görev paylaşımının pandeminin etkisi ve erkeklerin evde kalma olgusunu tatmasıyla ne şekilde değişikliğe uğradığı veya böyle bir değişimin söz konusu olup olmadığı araştırılmaya değer görülmektedir. Zira hastalığın kolay bir

şekilde yayılıyor olması pek çok sektörün faaliyetlerine ara vermesi ve erkeklerin de ev içi/özel alanı deneyimlemeye başlamasıyla sonuçlanmıştır.

Bu noktadan hareketle tasarlanan bu çalışmada ilk olarak, pandemi süreci boyunca evde kalan erkeklerin evde kalma deneyimleri, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda zorlanıp zorlanmadıkları ve süreç içerisinde neyin ya da nelerin özlemini/eksikliğini hissettikleri açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır. Zira pandemi sürecinde evde kalan erkekler, kamusal alandan, bu alandaki faaliyetlerden ve kendi alışkanlık ile rutinlerinden uzak kalmışlardır. Dolayısıyla sürecin onlar açısından sıkıntı yaratan yanlarının açığa çıkarılması gerekmektedir. İkinci olarak, evde kalan erkeklerin özel alana uyum süreçleri ve bu sürecin çatışma ve tartışmalara yol açıp açmadığı tespit edilecektir. Kamusal alandan ve bu alanda ifa ettikleri sorumluluklardan uzak kalan erkeklerin çok da aşına olmadıkları bir alana adım atması ev içi/özel alandaki çatışma ve tartışmaların artışını tetikleme ihtimalini barındırmaktadır. Hem özel hem de kamusal alanı domine eden erkeklerin evde kaldıkları süre boyunca eşleri ya da partnerleri ile tartışıp tartışmadıkları ve en çok hangi konularda anlaşmazlık yaşadıklarının tespiti, hegemonik erkeklik örüntülerinin ortaya çıkarılması bağlamında önem teşkil etmektedir. Üçüncü ve son olarak ise süreç içerisinde ev içi/özel alanda sürdürülen pratiklerin ve iş bölümünün ne derece cinsiyetçi olduğu ve kadınların bu süreçte yaşadıkları baskı ve şiddetin boyutu belirlenecektir. Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentiler ile hegemonik erkeklik örüntüleri yapısı itibarıyla en çok kadınları etkilemekte, dezavantajlı konumlarının sürdürülmesine hizmet etmektedir. Bu nedenle, pandemi sürecinde evde kalan erkeklerin kadınlar üzerinde baskı ve tahakküm kurma şekillerinin ve kadınların bundan nasıl etkilendiğinin ortaya konması şarttır.

1. Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet

Gündelik yaşamda ve dilde genellikle herhangi bir ayrıma gidilmeden birlikte ifade edilmelerine karşılık, cinsiyet temelinde şekillenen biyolojik özellik ile bu özelliğin üzerinde inşa edilen toplumsal durum, bilim çevrelerinde cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) terimleri ile isimlendirilmekte ve birbirinden ayrı tutulmaktadır (Vatandaş, 2007:31). Cinsiyet, insanın taşıdığı kromozomlar tarafından belirlenen “kadın” ya da “erkek” olma halini ifade etmekte, kadın ile erkek arasındaki biyolojik her türlü farklılığı belirtmek için kullanılmaktadır. Bireyin cinsiyeti anne ile babadan gelen kromozomlar ve kişinin hormonlarına bağlı olarak oluşmakta, biyolojik olarak “kadın” ve “erkek” olmak ise doğal ve doğuştan olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal cinsiyet terimi ise toplumsal ve kültürel bir şekilde yapılandırılan “kadınlık” ve “erkeklik” durumlarına gönderme yapmaktadır (Hepşen, 2010: 14, Güdücü, 2018:15). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere doğuştan getirilen ve biyolojik olarak belirlenen kadın ve erkek olma halini ifade eden cinsiyet teriminin, toplum tarafından şekillendirilerek “kadınlık” ve “erkeklik” haline dönüştürülmesi bizi toplumsal cinsiyet terimine götürmektedir.

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayırım, kadınların, erkeklerin hükmü altındaki ikincil konumunu kadınların anatomilerine dayandıran genel eğilimle baş etmek için ortaya konmuştur. Yıllar boyunca toplumda kadınlara ve erkeklere atfedilen farklı özelliklerin, roller ve statülerin biyolojik olarak belirlendiğine, bunların doğal dolayısıyla da değiştirilemez olduğuna inanılmış bir bakıma kadınlar ve kadınların bedeni onların toplumdaki ikincil statülerinin sorumlusu olarak görülmüştür (Bhasin, 2003:7). Toplumsal cinsiyet kavramını ilk kullanan birkaç feminist akademisyen arasında yer alan Ann Oakley, toplumsal cinsiyetin kültürle olan yakın ilişkisine dikkat çekmektedir. Ona göre toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir, kadın ve erkeklerin 'dişil' veya 'eril' olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret etmektedir. İnsanların kadın ya da erkek olması, çoğunlukla biyolojik göstergelere göre anlaşılabilirken dişil veya eril olduğu ise aynı şekilde anlaşılabilir değildir. Buradaki ölçütler kültürel olduğu için yere ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Toplumsal cinsiyetin doğal bir şey olmaktan ziyade, kültürel ve toplumsal bir nitelik olduğu gerçeğinin kanıtı, onun zaman boyunca, farklı yerlerde ve farklı sosyal gruplar arasında değişmeye devam etmesi ile ilgilidir. Örneğin; bir kabile kızı hayvan otlatarak, meyve, yaprak veya dal toplamak için ağaçlara tırmanarak ormanda özgürce dolaşırken orta sınıftan bir kız çocuk okula ya da eve kapatılabilmektedir (Bhasin, 2003:8-10).

2. Toplumsal cinsiyet bağlamında kadına yüklenen roller

Kadınlar ve erkeklerle ilgili geliştirilen çeşitli toplumsal beklentiler toplumdan topluma ve aynı toplum içinde dahi kısmen değişse de özünde ortak noktalar bulunmaktadır. Herhangi bir toplumsal cinsiyet teorisinin başlıca öncülü, toplumsal cinsiyet kategorilerinin asıl olarak inşa edilen toplumsal yapılar olmalarıdır. Toplumsal cinsiyet olarak adlandırılan kategorinin bu özelliği Eileen Bryne'nin (1978) "*toplumsal cinsiyet toplum tarafından kız ve oğlan çocuklarına birlikte giydirilmek için dikilmiş tutumlar (giyim alışkanlığı, atfedilen kişilik özellikleri, beklenen sosyal roller vb.) bütünüdür*" tanımında oldukça iyi açıklanmaktadır (Arnot, 1982:172). Bhasin'e göre ise (2003), toplumsal cinsiyeti belirleyen ve şekillendiren normlar toplumda kadınların ve erkeklerin yaşamlarının ve geleceklerinin hemen her durumunu belirlemektedir.

Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentilerin oluşmasında aile, eğitim, akran grubu, medya ve siyasetteki cinsiyetçi mesajlar ve din olmak üzere pek çok farklı etken devreye girmektedir. Devreye giren bu etkenlerin etkisi öylesine büyüktür ki bireyin toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentileri öğrenmesi/özümsemesi yaşamının ilk yıllarında gerçekleşmekte ve tüm yaşamı da bu bağlamda şekillenmektedir. Kıyafetlerden oyuncaklara, kitaplardan oyunlara kadar uzanan geniş bir yelpazede aileler tarafından yapılan tercihlerin tamamı doğacak bebeğin beklenen rol ve beklentileri özümsemesine hizmet etmektedir. Bu bağlamda kız çocukları için "uygun" görülen pembe dünyalar adeta geleceğin provası olarak tasarlanmakta, bu bağlamda kızlara

uysal, nazik, anaç, becerikli ve hamarat olmaları gerektiği öğretilmekte, mavi dünyalarda ise oğlan çocuklar küçük yaşta daha güçlü, daha yetenekli, daha saldırgan ve rekabetçi olmaları noktasında teşvik edilmektedir.

Söz konusu rol ve beklentilerin öğretilmesi daha sonra eğitim kurumları aracılığıyla devam etmekte, bu noktada akran grupları, din, medya, siyaset gibi kurumlar da devreye girerek adeta ortaklaşa bir çalışma meydana getirmektedir. Söz konusu rol ve beklentiler, kadının değersizliğine, ikincil konumuna ve erkek egemenliğine vurgu yapan dini söylem ve metinler aracılığıyla meşru bir zemine (!) oturtulmakta, eğitim kurumlarında sunulan bilgi süreçleri ve kültürel iklim aracılığıyla da desteklenmektedir. Medya aracılığıyla ise göze sokulan zayıf ve edilgen kadın imgesi ile kadınların yapabileceklerinin bir sınırı olduğunun (!) altı çizilmekte, sadece dişilikleri ve güzellikleri ile ön plana çıkarılan kadınlar sanki başka hiçbir vasıfları yokmuş gibi davranılmaktadır. Medyada her gün evlerimize konuk olan siyasetçiler tarafından üretilen cinsiyetçi tutum ve söylemler ise sorunu daha da derinleştirmekte ve işin içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Bu noktada devreye giren ataerkil ideoloji ve söylemler kadını erkek karşısında daha aşağı olarak konumlandırmakta, erkek erkin asıl sahibi olarak görülmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın daha iyi anlaşılması için ise ataerkillik kavramının ve ideolojilerinin analizi önem arz etmektedir.

3. Ataerkil ideolojiler ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü

Yazınsal olarak babanın ya da aile reisi sayılan adamın yönetimi anlamına gelen ataerkillik terimi, aslen belirli bir “erkek-egemen aile” türünü tarif etmek ve egemen erkeğin yönetimi altında bulunan kadınları, daha genç erkekleri, çocukları, köleleri ve ev hizmetlilerini kapsayan geniş hane halkını ifade etmek için kullanılmaktadır. Bugün daha geniş bir anlamda erkek egemenliğini, erkeğin kadına egemen olduğu güç ilişkilerini ve çeşitli yollardan kadınların ikincil konumda tutulduğu bir ideolojik sistemi ifade etmektedir. Günümüzde kadın ve erkek arasındaki ilişkileri anlamak için ataerkil sistemi çok iyi anlamak, anlatmak gerekmektedir. Zira toplumsal cinsiyet ilişkileri, ataerkil sistemin varlığı nedeniyle çarpıtılmaktadır. Sınıf farketmeksizin kadınların günlük hayatta yaşadığı bu ikincil konum, aile içinde, işyerinde ya da toplumda ayrımcılık, aşağılanmak, önemsenmemek, sömürü, şiddet, baskı, denetim, dışlanma gibi farklı biçimler almaktadır. Detaylar değişse de kadının ikincil konumu sürekli olarak aynı kalmakta her toplumsal sistem ya da tarihi dönem, ataerkil sistemin işleyişine ve toplumsal ve kültürel uygulamalara kendine özgü değişiklikler getirmektedir (Bhasin, 2003:21).

Engels’e göre analık hukukunun çökmesi kadın cinsinin dünya tarihindeki yenilgisi anlamına gelmiştir. Erkeğin evde yönetimi ele almasıyla birlikte kadın erkeğin arzularının kölesi ve çocuk yetiştirme aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Erkeklerin tartışmasız egemenliğinin kabulü ise özel mülkiyete geçişle yaşanmıştır. Özel mülkiyete

geçişle birlikte iş bölümünün ve ürünlerin eşitsiz paylaşımı söz konusu olmuş ve erkek bunların tek sahibi haline gelmiştir (Engels, 2003:56). Ataerkil ideolojilerin erkeğin başat kadının ikincil konumunu meşrulaştırmak ve güçlendirmek için başvurduğu en temel ayrımlardan biri de özel alan-kamusal alan ayrımıdır. Erkeği kamusal alanla kadını ise özel alanla özdeşleştiren ataerkil ideoloji erkeği ekonomik ve sosyal faaliyetlerin asıl sahibi olarak kabul etmekte kadını ev içi roller, doğum ve bakım gibi ücretsiz işlerle ilişkilendirmektedir (Can, 2018:40).

Cinsiyete dayalı iş bölümü, basitçe bir görev paylaşımı anlamına gelmediği gibi, iki cinsiyetin hayatın yükünü eşit olarak paylaşması anlamını da taşımamaktadır. Tersine, kadınların ve erkeklerin böyle konumlandırılmaları, kadınlar aleyhine büyük bir eşitsizlikle ve ciddi ayrımcılıklarla sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda kadınlar evle sınırlandırılırken yalnızca belirli işler onlar için uygun görülürken, ataerkil ideoloji ve söylemlerden beslenen bu anlayışa göre ise kadının asıl ve tek kariyeri iyi bir anne ya da iyi bir eş/ev kadını olmasından ibaret olarak görülmektedir (Bora, 2012:180-181). Kadının ezilmişliği ile ikincil konumunu cinsiyetler arası iş bölümü, üretim biçimleri ve özellikle de kapitalizmle açıklayan Marksist feminist görüşler, kadının ev içindeki emeğine sermayenin duyduğu ihtiyaç nedeniyle ezildiklerini ileri sürmektedir. Köklerini Karl Marx ve Frederich Engels'in görüşlerinden alan bu kurama göre, kadınların esas ezilme yeri özel alandır. Marksist feministlerin şüpheyle baktığı ve sorguladığı aile, işçilerin yemek ve çamaşır gibi günlük bakım ihtiyaçlarını ucuza mal ederek, sermayeye kazanç sağlamakta ve sonraki işçi neslini üretmektedir (Ersöz, 2018:71). Kadın burada çok yönlü bir sömürünün öznesi olarak yer almakta, erkek emeğinden daha ucuza mal edilen kadın emeği hem kamusal alanda hem de özel alanda sömürülerek çifte sömürüye maruz bırakılmaktadır.

Kadınların genel itibarıyla özel alanla ve özel alandaki bakım ve temizlik işleriyle ilişkilendirilmesi bu alanın onların kontrolü altında olduğu anlamına gelmemektedir. Özel-kamusal ayrımı bağlamında erkek kamusal alanla kadın ise özel alanla özdeşleştirilse de her iki alanda da erkek hakimiyeti söz konusu olmaktadır. Erkek, sadece kamusal alanda değil özel alanda da yöneten ve hükmeden konumunda yer almakta, özel alanın hakimiyeti de erkek egemenliğine göre organize edilmektedir. Hem özel hem kamusal alanın komutasını elinde bulunduran erkek kadına neyi nasıl yapması gerektiği ile ilgili talimatlar vermekte, baskı ve tahakkümü her zaman sürdürmektedir. Burada kadına biçilen rol, özel alanı erkeğin talimatları doğrultusunda düzenlemek şeklinde tezahür etmektedir.

4. Hegemonik erkeklik

Tarihsel süreç içerisinde inşa edilen kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri, yüzyıllardır süregelen cinsiyetler arası bir hiyerarşinin yaratılması ile sonuçlanmıştır. Neredeyse tüm toplumlarda geçerliliğini korumaya devam eden bu düzende pasif, muhtaç ve

ikincil olarak konumlandırılan kadının karşısında güçlü, rasyonel ve hakim konumdaki erkek profili yer almış ve bu bağlamda cinsler arasında sürekli bir ezen-ezilen ilişkisi söz konusu olmuştur. Anaerkil yapıların yerini ataerkil yapıların almasından bu yana ayrıcalıklı olarak görülen ve kutsanan erkeklik olgusu toplumsal ve kültürel yapılar tarafından da desteklenmektedir.

Kadınlık ve erkeklik uyarlamaları genel olarak tüm toplum düzeyinde düzenlenmekte, bu çerçevede özellikle büyük yapıların her biri kadınlık ve erkekliğin belirli toplumsal ortamlarda biçimlenişini etkilemektedir (Connell, 2019:267). Gramsci'nin hegemonya görüşünden hareket edilerek geliştirilen hegemonik erkeklik kavramı, her şeyden önce farklı erkeklikler arasındaki hiyerarşik ilişkiye işaret etmektedir. Connell'in çoklu erkeklikler tanımı, tarihin farklı dönemlerinde ve farklı kültürlerde toplumsal cinsiyetin farklı şekillerde inşa edildiğini; belirli bir kültür içinde, hatta okul ve işyeri gibi tek bir kurum içinde bile birden fazla erkeklik biçimlerinin karşımıza çıktığını anlatmaktadır. Bu farklı erkeklikler birbirleriyle olan hiyerarşi ve dışlama gibi ilişkilerde ortaya çıkmakta ve genellikle erkekliğin, cinsiyetlendirilmiş güç sisteminin merkezinde yer alan hegemonik bir biçimi bulunmaktadır (Akça ve Ergül, 2014: 17). Yani erkeklik de tıpkı kadınlık tanımları gibi sürekli olarak değişmektedir. Hegemonik erkeklik toplum tarafından sürekli onaylanırken diğer erkeklikler ikincilleştirilmekte ve damgalanmaktadır. Homoseksüel erkeklerin heteroseksüel erkekler tarafından hakaret, damgalama ve şiddete maruz kalması bu duruma örnektir.

Hegemonik erkeklik kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle de ilgilidir (Connell, 2019:268). "*Eril tahakküm*" çalışmasında erkeklerin kendi erkekliklerini sürekli olarak başkalarına onaylatma durumu içinde olduğunu ifade eden Bourdieu, erkeklerin pek çok tehlikeli işe sırf "kız gibi" ya da "zayıf" olarak görülmemek için girdiğini belirtmektedir. Buna göre orduda, polis teşkilatında veya inşaat sektöründe yapılan tehlikeli işler erkek dünyasından dışlanmamak için yapılmaktadır. Erkekler genelde sadece kadınları değil kendilerinden zayıf olduklarını düşündükleri erkekleri de kendilerine tabi kılmaktadır. Erkeklik; güç, cesaret, duyguları belli etmeme, sessizlik gibi olumlu ifadelerle tanımlanmakta, erkeklerden cesur ve korkusuz olmaları istenmektedir (Kuzu, 2018:183-184). Erkeklerden her yerde gücün ve tahakkümün tek sahibi olması beklenmekte bunu yapmayan erkekler ise damgalanmaktadır. Evli ve karısının görüşlerine önem veren erkeklerle "kılıbık" diye dalga geçilmesi bu durumun en açık göstergesidir. Masaya yumruğunu vurduğunda karısını susturması gereken (!) erkeğin kadının görüşüne değer vermesi ve ona eşiti olarak davranması kabul edilemez bir şeydir.

Doğuştan gelen bir nitelikten çok, edinilen bir anlama sahip olan erkek kimliği, erkekler arasında çeşitli gerilimlere de neden olmaktadır. Bu durum erkeklerin kendi erkekliklerini diğer erkeklere sürekli olarak kanıtlama ve onaylatma olarak tezahür

etmektedir. Bunu başaramayan erkekler baskı, dışlanma ve alaylarla baş etmek zorunda kalmaktadır. Sancar'ın yürüttüğü alan araştırması erkekliğin nasıl korkularla inşa edildiğini gözler önüne sermektedir. Erkeklik korkularını; varolan düzenin değişmesi ve kadının eşitlik talebi, kadınların erkekler üzerindeki üstünlüğünün artması, kontrolün ve iktidarın kaybedilmesi, kadınlar tarafından aşağılanma, kadını geçindirememeye korkusu şeklinde sıralayan Sancar, bu korkuların küçüklükten itibaren inşa edildiğini dile getirmektedir (Sancar, 2009:114-119).

4.1. Hegemonik erkeklik: Yolun sonu mu?

Hegemonik erkeklik kurgusunun en temel dayanak noktalarından biri hiç şüphesiz ki ekonomik güçtür zira bu durum, çalışma yaşamının ve istihdam yapısının yüzyıllardır erkek egemen bir karaktere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak günümüz toplumlarında yaşanan değişimler, teknolojinin başat hale gelerek emek gücünün yerini alması, sendikal gücün zayıflaması, ekonomik krizler, kadınların iş yaşamında giderek daha aktif rol alması ve erkeklerin rakibi haline gelmesi gibi sebeplerle çalışma yaşamında egemenliği elinde bulunduran erkeklerin toplumsal konularında gerilemeler ortaya çıkmıştır. Bu durum, erkeğin hegemonyasını kuran, ataerkil sistemin devamlılığını sağlayan ve aynı zamanda erkeğe gücünü veren “para kazanma” rolündeki tekelinin yıkılmasına yol açarak hegemonik erkeklik için bir bunalıma yol açmıştır (Onur ve Koyuncu 2004:36). Tüm bu gelişmeler “bir erkeklik krizi mi doğuyor?” sorusunu akıllara getirirken son dönemde kendine daha güvenli ve daha görünür bir kamusal kimlik edinen gay alt kültürü kendisine gücü, özgüveni yakıştıran erkekliğin, kendi cinsiyetinden, bir anlamda kendi kendisinden korkmasına yol açmıştır. Bu durum, kendisini ötekiler üzerinden kuran erkeklik temsillerini yerinden etmekte, erkekliğin kendini yeniden tanımlaması ihtiyacını doğurmaktadır (Oktan, 2008:156).

Gay alt kültürünün kendine daha görünür bir kamusal kimlik edinmesi ve pek çok ülkede gay evliliklerin yasal hale gelmesi hegemonik erkekliğin aldığı en büyük darbelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağdaş hegemonik erkekliğin en ayırt edici özelliği, heteroseksüel oluşu yani evlilik kurumuyla sıkı sıkıya bağlantılı oluşuyken, tabi kılınmış erkekliğin en önemli biçimi de eşcinsellik ve gay alt kültürü olmaktadır. Bu tabi kılınma hem doğrudan etkileşimleri hem de bir tür ideolojik savaşı gerektirmektedir (Connell, 2019:272). Homofobik eylem ve saldırıların hiç olmadığı kadar artması ve homofobik eylem ve saldırıları gerçekleştirenlerin neredeyse tamamına yakınının heteroseksüel erkeklerden oluşması hegemonik erkeklik krizinin boyutunu da ortaya koymaktadır. Heteroseksüel erkekler, erkekliğe leke sürdüklerini düşündükleri gaylara karşı nefret ve tiksinti duymakta, bu kişilere “ibne”, “dönme”, “yavşak” gibi onları aşağılayan lakaplar takmakta, fırsatını bulduğunda şiddete başvurmakta, hatta bu kişilerin toplumdaki tecrit edilerek öldürülmelerini bile istemektedir.

Son dönemde hiç olmadığı kadar güçlenen feminist hareket sayesinde elde edilen kazanımlar, ataerkil erkeklik kurgusunun ve erkek egemenliğinin alaşağı edilmesi noktasında önemli etkilere sahiptir. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın sona erdirilmesi ve kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması noktasında sürdürülen mücadeleler, kadınların kamusal ve özel alanda daha görünür bir kimlik edinmesi ve siyasal, sosyal, ekonomik olarak pek çok hak elde etmesi ile sonuçlanmıştır. Böylelikle kadınların, kendilerini güçsüz kılan ve baskı ile tahakküm yaratan mekanizmaların farkına vararak bilinçlenmelerinin de önü açılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin farkına varmış ve kendi hak ve özgürlükleri konusunda bilinçlenmiş kadınların baskı ve şiddete uğramaları diğer kadınlara oranla görece daha zordur. Ayrıca bu kadınlar yakın çevrelerini etkileyerek, kendinden sonraki nesilleri de eğitmekte böylece var olan mevcut eşitsizliklerin ve katı toplumsal cinsiyet ayrımlarının ortadan kaldırılmasında kritik bir etkiye sahip olmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra, erkeklik kavramını yalnızca erkek grupları arasındaki ilişkiler bağlamında ele almak erkekliği anlamak için yeterli değildir. Dolayısıyla erkeklerin kadınlarla olan ilişkilerine yani anneler, eşler, kızkardeşler ile olan ilişkisine de bakmak gerekmektedir. Connell, erkeklerin hayatlarındaki kadınların erkekliğin inşasında merkezi bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır (Kuzu, 2018:186). Kadınların bu konudaki tavırları erkekliğin inşasında belirleyici bir role sahiptir. Bu noktada özellikle annenin etkisi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Çocuk bakımı genelde annenin görevi olarak tanımlandığı için anne çocukla babadan daha fazla vakit geçirmektedir. Annenin çocuğu yetiştirme tarzı erkeklerin bu konudaki tavır ve davranışlarını etkilemektedir. Erkeklerin anneleri, kızkardeşleri ve eşleri ile olan deneyimleri/ilişkileri hegemonik erkeklik konusundaki düşüncelerin pekiştirilmesi veya değişmesine sebep olabilmektedir.

Hegemonik erkeklik biçimlerinde bir takım değişiklikler ve esneklikler meydana gelse de cinsiyetler arası eşitsiz ilişki ve örüntüler varlığını hala güçlü bir şekilde korumaya devam etmektedir. Günümüzde cinsiyetler arası eşitsizliklere hiç olmadığı kadar yüksek sesle itiraz edilmekte hatta bu itirazlara erkeklerden de destek gelmektedir. Erkekler kadınların sahip oldukları hak ve özgürlükleri desteklediklerini, kadına karşı şiddet ve ayrımcılığa karşı olduklarını dillendirse de cinsiyetçi söylem, tutum ve pratikler durumun hiç de sanıldığı gibi olmadığını ortaya koymaktadır. “Eşim isterse çalışabilir”, “Benden izin aldığı sürece istediği yere gidebilir”, “Ben eşime/kızıma değil çevreye güvenmiyorum”, “Mesela ben de eşime ev işlerinde yardımcı oluyorum, akşam salatayı ben yapıyorum” gibi söylemler çoğu zaman kadınlara ve onların haklarına saygı duyduğunu söyleyen erkekler tarafından dillendirilmekte, bu erkekler ne kadar eşitlikçi ve çağdaş oldukları ile övünmektedir.¹ Dolayısıyla bu durumun erkeklerin

¹ İlgili söylemler için bkz: <https://htkulup.haberturk.com/guncel/haber/1016468-isterse-calisabilir> ve <https://www.milliyet.com.tr/pazar/super-kahramanlar-pelerin-takmaz-ev-isi-yapar-6180896>,

özel alanı deneyimledikleri pandemi sürecinde de sürdürülüp sürdürülmediğinin açığa çıkarılması gerekmektedir.

5. COVID-19 salgını ve erkeklerin özel alan deneyimleri

31 Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaleti Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve yeni bir koronavirüs (2019- nCoV) olarak tanımlanan COVID-19, başta Asya ve Avrupa olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde etkili olmuş ve 21. yüzyılın en büyük salgınlarından biri haline gelmiştir. Dünya Sağlık Örgütü, COVID-19 salgınına 30 Ocak'ta "uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu" olarak sınıflandırmış, ilk salgının başladığı Çin dışında 113 ülkede daha COVID-19 vakaları görülmüştür. Virüsün yayılımı ve şiddeti nedeniyle 11 Mart'ta küresel salgın (pandemi) ilan eden Dünya Sağlık Örgütü, ülkelere gerekli tedbirleri almaları noktasında uyarı ve tavsiyelerde bulunmuş, ancak salgının önüne yine de geçilememiştir. Türkiye'de COVID-19 ile ilgili çalışmalar 10 Ocak'ta başlamış ve 22 Ocak'ta T.C. Sağlık Bakanlığı Bilimsel Danışma Kurulu toplantısı gerçekleştirilmiş, alınan önlemlere rağmen ilk COVID-19 vakası 11 Mart'ta görülmüştür (TCSB, 2020: 5). Söz konusu vakanın tespitinden bu yana geçen süreçte ülkemizde pek çok tedbir alınırken çeşitli kısıtlamalara da gidilmiştir.

COVID-19 nedeniyle pek çok sektör durma noktasına gelmiş, hükümet salgının yayılmasını önlemek ve halk sağlığını korumak adına pek çok yasak ve kısıtlama getirmiştir. Getirilen yasaklar ve kısıtlamalar kapsamında başta eğlence ve hizmet sektörü olmak üzere farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler, fabrikalar, alışveriş merkezleri (AVM) kapatılmış, kısmi sokağa çıkma yasakları uygulanmış², ulusal/uluslararası seyahat kısıtlamaları getirilmiş, kültür-sanat, eğitim ve spor faaliyetleri iptal edilmiştir. Yaşanan gelişmelerden özellikle işçi sınıfı oldukça olumsuz etkilenmiş, işyerleri kapanan pek çok işçi sosyal güvence ve gelir gibi haklardan mahrum kalmıştır. Pandemi boyunca sosyal, kültürel ve özellikle de ekonomik anlamda sıkıntı çeken vatandaşlar için hükümetin uygulamaya koyduğu destekler de çoğu durumda yetersiz kalmıştır.

Tüm bunların yanında pek çok ülkede salgının yayılmasının önüne geçmek amacıyla devletler zorunlu ya da gönüllü karantina süreçleri başlatarak vatandaşlarına evde kalma çağrılarını yapmıştır. Hastalığın damlacık ve temas yoluyla kolayca bulaşmasına bağlı olarak vakaların çok hızlı bir şekilde artış göstermesi karantina süreçlerinin uzamasına yol açmıştır. Türkiye'de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinden bu yana vatandaşlara dikkatli olmaları konusunda uyarılar yapılmış, hükümet serbest dolaşımı sınırlandırarak, vatandaşların zorunlu olmadıkça evlerinden çıkmamaları gerektiğini ısrarla tekrarlamıştır. Ülkemizde hükümetin tavsiye ve söylemlerine büyük oranda

² Sokağa çıkma yasakları kimi zaman haftasonları ve özel günlerini kapsayacak şekilde genişletilmiş, kimi zaman ise gün içerisinde belirli saatlerde dışarı çıkılmaması şeklinde bir uygulamaya gidilmiştir. Alınan tedbirler kapsamında 20 yaş altı ve 65 yaş üstü vatandaşların sokağa çıkması ise uzun bir süre yasaklanmıştır.

uyulmuş ve vaka sayılarında yaşanan azalmalar sonucunda Haziran ayı itibariyle kontrollü sosyal yaşama geçilmeye başlanmıştır.

Öte yandan pandemi süreci, özellikle evde kalan erkekler için çok da aşına olmadıkları özel alan/ev içi alanı ciddi anlamda deneyimledikleri bir dönem olması sebebiyle önem arz etmektedir. Genel itibariyle ataerkil ideolojilerde erkek kamusal alanla kadın ise özel alanla özdeşleştirilmekte ve özel alana dair her türlü faaliyet kadının işi olarak görülmektedir. Bu bağlamda, özellikle temizlik, bulaşık, yemek ve bakım işleri kadının sorumluluğuna bırakılmakta ve kadınlar bu işleri ücretsiz bir şekilde yerine getirmektedir. Erkekler ise ücretli işlerde çalıştıkları ve görece ailenin geçimini sağladıkları için hem emekleri daha değerli görülmekte, hem de ailede otorite ve gücün asıl sahibi olarak konumlandırılmaktadır. Erkekler için özel alan, çoğu durumda kendilerine hizmet eden eş ve çocuklarının bulunduğu ve çeşitli isteklerinin yerine getirildiği bir alandır. Hanehalkı erkek işten geldiğinde yemeğini hazırlamakta, çayını/meyvesini önüne koymakta, elbiselerini yıkayıp ütölemekte ve sabahları kahvaltısını hazırlayıp işine uğurlamaktadır. Üstelik tüm bunlar kadının asli görevi sayılmakta, bu görevleri yerine getirmeyen kadınlar ayıplanmakta, iyi birer eş/anne olmadıkları gerekçesiyle suçlanmaktadır.

Pandemi sürecinde evde kalarak özel alanı deneyimlemeye başlayan pek çok erkek kadın işi olarak görülen işlerle tanışmış hatta bazen bu işlere kendileri de el atmıştır.³ Hegemonik erkeklik örüntülerinin varlığını güçlü bir şekilde sürdürdüğü günümüz Türkiye’inde bu durum kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinde bir değişiklik yaşanıp yaşanmadığı sorusunu akıllara getirirse de sürecin daha bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması şarttır. Zira hegemonik erkeklik örüntüleri toplumsal ve kültürel olarak desteklendiği için gündelik yaşamın tüm alanlarına sirayet etmiştir ve söz konusu örüntülerin bu kadar süre içerisinde değişmesi mümkün değildir. Dolayısıyla pandemi sürecinde evde kalan erkeklerin bu süreci nasıl geçirdikleri, ev içi alanla ilgili deneyimleri, süreç içerisinde hegemonik erkeklik örüntülerinin sürdürülüp sürdürülmediği ve kadınların bu süreçte herhangi bir baskı veya şiddete maruz kalıp kalmadıklarının açığa çıkarılması kritik bir önem arz etmektedir.

6. YÖNTEM

Pandemi sürecinde evde kalan erkeklerin evde kalma deneyimlerini, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerine dair bakış açılarını ve hegemonik erkeklik örüntülerini açığa çıkarma amacıyla tasarlanan bu çalışma için nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, bakış açılarının ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konma amacıyla hareket edildiği bir araştırma sürecini

³ Evde kalan erkeklerin yaptıkları işler için bkz: <https://www.milliyet.com.tr/galeri/evde-kalan-erkeklerin-ev-halleri-sosyal-medyayi-salladi-6178885/5>

ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:39). Nitel yöntemle tasarlanmış araştırmalarda ele alınan konu hakkında derin bir kavrayışa ulaşma çabası göze çarpmaktadır. Bu yönüyle araştırmacı bir kaşif gibi hareket etmekte ve ilave sorularla gerçekliğin izini sürerek muhatabının öznel bakış açısına önem vermektedir (Karataş, 2015:63). Bir saha araştırması olarak gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında, pandemi sürecinde evde kalan 9 evli/flört eden çiftle görüşmeler sağlanmış ve görüşme yapılan çiftler belirlenirken amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, özellikle bilgilendirici olan benzersiz örnek olayları seçmek için uygundur (Neuman, 2014; 323). Böylelikle zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılması mümkün olmakta, belirlenen olayların/durumların açığa çıkarılması için en uygun kişiler araştırmacı tarafından sürece dahil edilmektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2018:92). Pandemi süreci erkeklerin evde kalma olgusunu tadarak çok da aşına olmadıkları özel alanı ciddi anlamda deneyimledikleri bir süreç olması sebebiyle benzersiz bir örnek olarak karşımıza çıkmakta, araştırmaya pandemi sürecini evde geçiren evli/flört çiftlerden dahil edilerek önemli bulguların elde edilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu evli/flört çiftler seçilirken pandemi süresince aynı ev ortamını paylaşmaları ve özellikle erkeklerin pandemi öncesi kamusal alanda çalışmaları gibi kriterler gözetilmiş böylelikle özel alan deneyimleri ile evde kalma olgusunun daha iyi anlaşılacağı düşünülmüştür.

Yanı sıra, çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeniyle sosyal bilimlerde sıklıkla tercih edilmektedir. Bu teknikte, görüşme esnasında sorulacak sorular önceden hazırlanmaktadır. Buna karşın araştırmacı, görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilmekte ve katılımcıların yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca araştırmacının görüşmenin seyrine bağlı olarak soruların yerini değiştirebilmesi ve yeni sorular ekleyebilmesi de mümkün olmaktadır (Türnüklü, 2000:547).

Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken bazı temel noktalar üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki evde kalan erkeklerin evde kalma deneyimlerini nasıl algıladıkları ve bu süreci nasıl yorumladıklarının/tanımladıklarının açığa çıkarılması ile ilgilidir. İkinci olarak pandemi sürecinde toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentiler ile hegemonik erkeklik örüntülerinin devam ettirilip ettirilmediği, bunun özel alan/ev içi alana nasıl ve ne şekilde yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak ise kadınların bu süreçte karşılaşılabilecekleri baskı ve şiddetin boyutunun ortaya konmasına dikkat edilmiştir.

Çalışma esnasında elde edilen veriler analiz edilirken betimsel analizden faydalanılacaktır. Görüşme ve gözlem gibi veri toplama teknikleri sonucu elde edilen verilerin

düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulduğu bu yaklaşımda, doğrudan alıntılara sık sık başvurulmakta, yanı sıra bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmakta ve gerektiği yerde olgular arasında karşılaştırmalar da yapılabilmektedir. Genel olarak dört aşamadan oluşan betimsel analizden ilk aşamasında; araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme veya gözlemden yer alan boyutlardan yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmaktadır. Böylelikle verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmektedir. İkinci aşamada daha önce belirlenen çerçeveye göre veriler okunarak düzenlenmektedir. Bu süreçte verilerin anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi önem taşımaktadır. Daha sonra düzenlenen veriler tanımlanmakta ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenmektedir. Süreç sonunda tanımlanan bulguların açıklanmakta, ilişkilendirilmekte ve anlamlandırılmaktadır. Bu aşamada bulgular arasındaki neden-sonuç ilişkileri açıklanmakta, gerektiğinde farklı olgular arasında da karşılaştırmalar yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:224).

7. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Pandemi süreci boyunca evde kalan erkeklerin evde kalma deneyimlerini, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerine dair bakış açılarını, hegemonik erkeklik örüntülerinin sürdürülüp sürdürülmediğini ve kadınların bu süreçte yaşadıkları baskı ve şiddetin boyutunu ortaya koyma amacıyla tasarlanan bu çalışmada, katılımcıların sosyo-demografik özellikleri Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

Katılımcı Kodu	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Çocuk Sayısı	Medeni Durum	
Ç1	K1	35	Lise	Satış danışmanı	2	Evli
	E1	37	Lise	Satış temsilcisi		
Ç2	K2	24	Üniversite	Müdür yardımcısı	-	Evli
	E2	36	Üniversite	Müdür yardımcısı		
Ç3	K3	29	Üniversite	Satış danışmanı	1	Evli
	E3	30	Üniversite	Bankacı		
Ç4	K4	22	Üniversite	Çalışmıyor	-	Flört
	E4	25	Üniversite	Bilgisayar mühendisi		
Ç5	K5	30	Üniversite	Ev kadını	1	Evli
	E5	29	Üniversite	Öğretmen		
Ç6	K6	50	İlkokul	Bakıcı	3	Evli
	E6	52	Üniversite	Hizmetli		
Ç7	K7	28	Lise	Müdür yardımcısı	1	Evli
	E7	28	Lise	Müdür		
Ç8	K8	61	Lise	Ev kadını	3	Evli
	E8	62	Önlisans	Emekli tekniker		
Ç9	K9	25	Üniversite	Öğretmen	-	Evli
	E9	32	Üniversite	Resepsiyon şefi		

Çalışmanın örnekleme, pandemi sürecini birlikte geçiren evli ya da flört çiftlerden oluşmaktadır. Bu çerçevede yaşları 22-62 aralığında olan biri flört ve 8'i evli olmak üzere toplamda 9 ayrı çift ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan çiftlerden 6'sı çocuk sahibidir ve çiftlerin eğitim ve meslek durumları farklılık göstermektedir.

Çalışma kapsamında verileri çözümlenmede kullanılan betimsel analiz çerçevesinde 3 ayrı kategori belirlenmiş ve kategoriler oluşturulurken kuramsal çerçeve ve görüşmelerden elde edilen veriler temel alınmıştır. Bu bağlamda ilk kategori; “Hegemonik erkeklikte yeni kriz: pandemi süreci ve yeni normal”, ikinci kategori; “Ev içi/özel alanla tanışma”, üçüncü kategori ise; “Pandeminin düşündürdükleri: değişen ve değişmeyen yönleriyle toplumsal cinsiyet halleri” başlığını taşımaktadır. Her bir kategori kendi içinde alt kategorilere ayrılmıştır ve belirlenen kategoriler tablolar aracılığıyla betimlenerek yorumlanmıştır.

7.1. Hegemonik erkeklikte yeni kriz: Pandemi süreci ve “yeni normal”

“Hegemonik erkeklikte yeni kriz: Pandemi süreci ve “yeni normal” kategorisi aracılığıyla pandemi sürecinin hegemonik erkeklik örüntülerini sarsan ve krizlere yol açan yönleri açığa çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, öncelikle erkek katılımcıların çalıştıkları sektörler ve pandemide ne kadar evde kaldıkları ile ilgili verilere yer verilecektir.

Katılımcılardan E1 ve E2 tekstil/perakende sektöründe, E3 bankacılık sektöründe, E4 ve E8 bilişim sektöründe, E5 eğitim sektöründe, E6 hizmet sektöründe, E7 hazır yemek sektöründe ve E9 ise turizm sektöründe çalışmaktadır. Katılımcıların evde kalma süreleri 1,5 ay ile 4,5 ay aralığındadır. Pandemi sürecinde en az evde kalan katılımcı E1'dir ve bu süreçte yaklaşık 1,5 aylık bir evde kalma süreci yaşamıştır. E2 ve E8, 3 ay; E3, 3,5 ay; E4, E5, E7 ve E9 4 ay; E6 ise 4,5 ay boyunca evde kalmıştır.

Erkek katılımcıların çalıştıkları sektörler birbirinden farklılık gösterse de söz konusu sektörlerin pandemi sürecinden olumsuz etkilendikleri ve faaliyetlerine kısa süreli de olsa ara verdikleri gözlenmektedir. Bu durum, ataerkeklik kurgusunun ve hegemonik erkekliğin en temel dayanak noktalarından biri olan ekonomik gücün tehdit altında olduğunun kritik göstergesidir. Erkeklerin büyük kısmı için ekonomik güç, hanehalkı üzerindeki egemenliklerinin bir güvencesidir. Bu güvencenin tehlikeye girmesi erkeğin hanehalkı üzerindeki hakimiyetinin büyük oranda sarsılmasına yol açabilmekte ve ev içi ilişkilerin yapısını değiştirebilmektedir. Pandemi süreci hegemonik erkekliğin en temel dayanak noktalarının bir anda yerle bir olabileceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Yanı sıra, pandemi sürecinde hegemonik erkeklikle ilişkilendirilen pek çok faaliyet geçici olarak durdurulmuş, pandemiden önce normal olan pek çok şey yasaklanmış/kısıtlanmış hatta anormal hale gelmiştir. Pandemi sürecinin yaşamımıza kattığı yeni

tanımlar ve durumlar eskiden geçerli olan “normal”in yerini “yeni normal” in almasıyla sonuçlanmıştır. “Yeni normal”, pandemiyle birlikte yaşamımıza giren yeni norm ve mevcut kuralların değiştiğini ifade etmekte, eskiden geçerli olanların artık geçerliliklerini yitirerek yerlerini yeni olanlara bıraktığına işaret etmektedir. Bu çerçevede erkek katılımcıların pandemi sürecinde ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda ne gibi zorluklar yaşadıkları, bu süreçte en çok neyin/nelerin eksikliğini hissettikleri ve “yeni normal” i nasıl karşıladıkları tespit edilmeye çalışılmış ve Tablo 2 aracılığıyla açıklanmıştır.

Tablo 2: Pandemi sürecinde karşılaşılan zorluklar ve eksiklikler

Katılımcılar	Cümleler/İfadeler
E1	... Çoğu kişi ekonomik olarak zorlanmış ama biz çok etkilenmedik ekonomik anlamda çünkü maaşımı aldım. Onun dışında zaten çok da sosyal biri olmadığım için bir şeylerin eksikliğini pek hissetmedim. Normalde anneleri ziyarete giderdik bu süreçte en çok özlediğim şey onları ziyaret edememek oldu.
E2	Bir kere bu süreç ikimizin de moralini çok bozdu. Daha az para kazandık bu yüzden de ödemelerimizi yapamadık. Benim açımdan en büyük zorluk ekonomi ile ilgiliydi. Yeni ev aldığımız için kredi borcumuzu ödemekte sıkıntı çektik. Ben kendim 13 yıldır bu sektörde çalışıyorum. Ondan önce de sürekli başka sektörlerde çalıştım. İlk kez bu kadar uzun süre evde kaldım ve benim için dışarı çıkamamak, sosyalleşememek çok zordu. Hatta “Artık ne olacaksa olsun” deyip dışarı çıktığım zamanlar da oldu. Evde vakit geçsin diye daha önce yapmadığımız şeyleri yapmaya çalıştık ama daha çok mutfak ile uğraştık.
E3	Pandemi en çok maddi durumumuzu etkiledi ama manevi olarak da çok etkilendik. Salgın olduğu için işler işlemez sürekli evdesin, dışarı çıkamıyorsun, daha önce yaptıklarını yapamıyorsun, kimseyi göremiyorsun, kimse de sana gelemiyor, her şey belirsiz doğal olarak psikolojimiz de etkilendi bu durumdan. Sosyalleşememek, sosyal bir aktivite yapamamak bizi çok yordu. Bu durum büyük problemdi hem eşim hem de benim için. Arkadaşlarla görüşememek, alışveriş yapamamak, tanıdık ziyaretine gidememek, bir mekana gidip canının istediği şeyi yiyememek yani dışarıyla ilgili her şeyi özledim.
E4	...Maddi durumumda bir değişiklik olmadı. Sektörüm gereği çalışmayı evden sürdürdüm, bu yüzden de eşime ⁴ ve köpeğimize daha fazla zaman ayırabildim. Pandemide sosyal açıdan arkadaşlarımdan uzak kalmak ve onlarla görüşememek moralimi biraz bozdu. Aynı zamanda medyadaki kaygılandırıcı haberler hem eşimi hem de beni olumsuz etkiledi. Bu süreçte en çok sosyal faaliyetlerimin özellikle de arkadaşlarımla görüşemememin eksikliğini hissettim. Spor salonlarının kapalı olması da benim için eksiydi.
E5	Pandemi sürecinde ekonomik olarak herhangi bir sıkıntı yaşamadım. Devlet memuru olduğum için maaşım yattı ve ulaşım, yemek gibi ekstra masraflarım ortadan kalktığı için negatif değil pozitif etkilendim. Eşimle ben haftanın en az bir gününü dışarıda geçirmeyi seven insanlarız, onu hiç yapamadık. Bu tabii psikolojimizi olumsuz etkiledi. Beni en çok zorlayan nokta hareketsizlikti. Her ikimiz de aşırı kilo aldığımız için hem fiziksel hem de psikolojik olarak yıprandık. Onun dışında haftada bir ya da iki kez mutlaka halısahaya gider orada enerjimi atardım. O beni deşarj eden bir şeydi. Halısaha maçlarına gitmeyi çok özledim. Uzun süredir futbola karşı ilginçti zaten ama iddia oynardım, onu bıraktım. Bayi alışkanlığım tamamen bitti. Sürecin şöyle bir negatif etkisi oldu; evde küçük çocuk olduğu için sadece onun uyuduğu zamanlarda kendime vakit ayırabildim. Çünkü kitap okuyacağım ya da bilgisayarda çalışacağım zamanlarda hep beni meşgul ediyordu. Bu yüzden kendimi geliştiremedim, alanımla ilgili çalışmalara uzak kaldım.
E6	... ekonomik olarak olumsuz etkilendik çünkü ben işten çıkarıldım. Bankadan kredi çekmiştik onunla geçinmeye çalıştık. Bize en çok etki eden şey sosyalleşememek oldu çünkü gezmeyi çok seven bir aileyiz. Evden çıkmadığımız için herhangi bir etkinliğe gidemedik, kendimiz de bir şeyler yapamadık, kimseyi çağıramadık.

⁴ E4 kodlu katılımcının partnerine eşim diye hitap etmesinin sebebi çiftin evlilik kararı alması ile ilgilidir. 2020 yaz dönemi için yapılan nikah ve düğün planları K4 kodlu katılımcının kız kardeşinin geçtiğimiz aylarda ciddi bir trafik kazası geçirmesi ve hala yoğun bakımda olması sebebiyle ertelenmiştir.

E7	<i>Ekonomik durumumuz kötü etkilenmesi dışında bir sıkıntımız olmadı. Zaten ikimizde çok yoğun çalışıyorduk. İş tempomuz yüzünden normalde de sosyalleşmediğimiz için bu konuda bir sıkıntı yaşamadık. Pandemiye eksikliğini hissettiğim, özlediğim hiçbir şey yoktu.</i>
E8	<i>Pandemi süreci bizi ekonomik olarak çok etkilemedi. Zaten emekliyim ve gelirim belli. Hastalığının (hipertansiyon) vermiş olduğu bir tedirginlik vardı ve bundan dolayı biraz huzursuzduk. Bir de torunumuz var bir tane onu göremedik uzun bir süre o durum canımızı sıktı. Bunun dışında sosyal yaşamım çok etkilendi. Emekli olduğum için günde bir iki saatte olsa bir kahve alışkanlığım vardı. Arkadaşlarla orada buluşup görüşüyorduk. Futbolu ve dizileri takip ediyorduk uzaktan da olsa. Bunların olmaması benim için hep eksiydi. Günlük yaşamımız devam etti bir şekilde. Gazeteydi, televizyondur, telefonda, sosyal medyaydı onlarla oyalanarak günleri geçirdik. Sosyal medyayı yakından takip eden biri olduğum için pandemiye gelişen olayları da hep takip ettim. İnsanların vefat edışı, hastalığın artışı, vaka sayılarının yükselişi bizi kötü yönde etkiledi, üzüldük. Bu haberleri duyduğukça dışarıdan elimizi ayağımızı iyice çektik.</i>
E9	<i>... Dışarı çıkamamak değil de mecburen dışarı çıkmak zorunda kaldığımızda virüsten nasıl korunacağımızla ilgili kaygılar yaşadık. Markete ya da pazara dahi giderken tedirgin olduk, o da biraz psikolojimizi bozdu. Kafe ya da AVM'ye pek giden bir insan değilim zaten. Sinema ve tiyatroyu da çok aramadım çünkü evde zaten izleyebileceğimiz her şeyi izledik. Benim açımdan spor salonlarının ve parkların kapanması kötü oldu. Bu dönemde onlar açık olsa ve faydalanabilseydim daha iyi olurdu.</i>

Erkek katılımcıların ifadelerine bakıldığında özellikle ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak zorlanıldığı dikkat çekmektedir. E2, E3, E6 ve E7 kodlu katılımcılar sürecin ekonomik durumlarını kötü etkilediğini belirtirken, E1, E4, E5 ve E8 kodlu katılımcılar ise gelirlerinde bir değişiklik olmadığı ya da maaşlarını almaya devam ettikleri için ekonomik anlamda bir sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum ekonomik gücü/güvencesi devam eden erkeklerin süreci daha sancısız atlattıklarının bir kanıtıdır.

Bunlara ek olarak katılımcıların büyük çoğunluğunun, hatta neredeyse tamamının, sosyal anlamda zorlandıkları, dışarı çıkamadıkları ya da kimseyle görüşemedikleri için sıkıntı çektikleri göze çarpmaktadır. Bu noktada en çok yakınlarıyla görüşememe ve dışarıda herhangi bir sosyal aktivite yapamamanın eksikliği hissedilirken; halisaha maçları, arkadaş buluşmaları, kahvehaneler, spor salonları ve futbol gibi hegemonik erkeklikle ve kamusal alanla yakından ilişkili olan aktivite ve faaliyetlerin özleildiği gözlenmektedir. Katılımcıların bu tarz faaliyetlerden uzak kalması psikolojilerini olumsuz etkilemiş, ayrıca salgının gün geçtikçe yayılması ve durumun belirsizliği de katılımcılar açısından sıkıntılara yol açmıştır.

7.2. Ev içi/özel alanla tanışma

Söz konusu kategori aracılığıyla pandemi sürecinde evde kalan erkeklerin ev içi/özel alana dair deneyimleri anlaşılmalı çalışılacaktır. Pandemi süreci erkeklerin özel alanı ciddi anlamda ilk kez deneyimledikleri bir süreç olması sebebiyle önem arz etmektedir. Bu çerçevede sürekli olarak kamusal alanda yer alan ve özel alanla pek ilişkilendirilmeyen erkeklerin/hegemonik erkekliğin özel alanı nasıl gördüğü ve yorumladığı “Pandeminin hissettirdikleri ve pandemiye geçen bir gün” alt kategorisiyle, özel alana uyum sağlama ya da sağlayamama süreçleri ile süreç içerisinde yaşadıkları

sıkıntılar, çatışmalar ve tartışmalar ise “Güç savaşları: Çatışmalar ve tartışmalar” alt kategorisiyle açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

7.2.1. Pandeminin hissettirdikleri ve pandemide geçen bir gün

Tablo 3: Katılımcıların sürece dair deneyimleri

Katılımcılar	Cümleler/İfadeler
E1	<i>Ben keyif bile aldım bu süreçten. Ailemle daha çok vakit geçirmiş oldum. Çocuklarla daha çok ilgilendim. Kendi açımdan mesela yemek yapmayı öğrendim. Etli ve sebze yemeklerden tatlılara kadar hepsini yapabiliyorum artık. Sonuç olarak bir işsizlik durumu yoktu ortada, maaşımı da alıyordum. Bu sürecin biteceğini, tekrar işe döneceğimi bildiğim için çok da sıkıntılı ya da sıkıcı bir süreç yaşamadım. Ama işsiz olsaydım ve boş boş otursaydım çok kötü olurdu. İşe geri döneceğimi bilmek beni rahatlatan bir şeydi.</i>
E2	<i>Berbat bir dönemdi. Özellikle evde eşimle sürekli kavga etmek çok kötüydü. Yani her şey, yemeğin tuzu bile kavga sebebiydi bazen. “Evdaki tüm işleri ben yapıyorum, biraz da sen iş yap” deyip durdu sürekli. “Bir çay koy” dediğimde bile koymuyordu mesela. İkimize çok sıkıldık bu durumdan. O yüzden en ufak şeylerden bile tartıştık.</i>
E3	<i>İlk bir buçuk ay televizyon izleme, yemek yeme, çocukla vakit geçirme ve uyuma şeklinde bir döngüde gidip geldik sürekli. Saatler belirsizleşti bir süre sonra. Ne zaman uyuduk, ne zaman uyandık, ye, iç, yat derken zaman algımı yitirdim resmen. Sürecin verdiği bir huzursuzluk vardı ve bunu eşimle birbirimize yansıttığımız oldu çünkü iki taraf için de can sıkıcı bir süreçti.</i>
E5	<i>Genel olarak hem keyifli hem de sıkıcıydı. Normalde çocuğumla çok vakit geçiremiyordum çünkü akşam eve geç geliyordum ve yorgun oluyordum. Pandemide hergün evde olunca yürütmesine, boy atmasına, gülümsemesine yani her anına tanık oldum. O çok keyifliydi. Eşimle de beraber vakit geçirdiğimiz zamanlar çoğaldı, beraber film izlediğimiz, faaliyet yaptığımız zamanlar da keyifliydi ama aynı ev içinde sürekli yanyana durmak da anlaşılmadığımız noktaları gün yüzüne çıkardı. Genel bir değerlendirme yapacak olursam pandemi süreci olmasaydı daha iyiydi diyebilirim.</i>
E6	<i>...Benim açımdan sıkıcı bir süreç değildi. 34 yıldır hanımla hep beraberiz. Öğretmenlik yaptığım dönemlerde bile ayrı kalmamıştık ama son 3-4 yıldır ikimizde çalışmaya başlayınca eskisi kadar görüşemez olduk. Pandemide birbirimize yakınlaştık. Sıkılma ya da bunalma durumu çok olmadı. Biraz da dinlenmiş olduk, iyi oldu.</i>
E7	<i>Benim açımdan keyifliydi, bunaltan bir yanı yoktu. Tam tersi bu süreç bana çok yaradı. Şöyle söyleyeyim; bizim işimizde çok yoğun bir çalışma tempomuz var. Sabah 6 da evden çıkıp akşam 10’da eve geliyorum. İş maratonumuz sürekli bu şekildeydi. Bu yüzden ailemle vakit geçiremiyordum. Arkadaşlarıma, anne- babama vakit ayıramıyordum. Dışarı çıkamıyordum. Bu dönem benim bol bol dinlenmeme neden oldu. İş başlayınca muhtemelen aynı tempoya geri döneceğim. Stresli bir dönem beni bekliyor.</i>
E9	<i>Evde kalmak bir yandan sıkıcı bir yandan da keyifliydi. Eşimle beraber daha çok vakit geçirmek, birbirimizi daha iyi tanımak keyif aldığım şeylerdi. Dışarı çıkamamak, çıktığında korkmak çok can sıkıcıydı. Bazen de günler monotonlaştı çünkü hergün aynı şeyler...</i>

Tablo 3’deki katılımcılara ek olarak E4; evde çalışmaktan memnun olduğunu, E8 ise; evde kalmaktan keyif almadığını aksine hareketsiz kaldığı ve kilo aldığı için mutsuz olduğunu ifade etmiştir. Pandemi sürecinde evde kalmak ve ev içi/özel alanı deneyimlemek erkek katılımcıların büyük kısmı için sıkıcı geçmişken katılımcılardan bir kısmı da sürecin hem keyifli hem de sıkıcı yanları olduğunu belirtmiştir. Süreçten tamamen keyif aldığını söyleyen tek katılımcılar E1 ve E7’dir. E1, pandeminin geçici olduğunu ve bu süreçte işsiz kalmamış olmanın kendisini rahatlatmış olduğunu ifade etmiş, E7 de yoğun çalışma temposundan uzaklaşmanın kendisine iyi geldiğini belirtmiştir.

Çalışma kapsamında erkek katılımcılardan pandemide geçirdikleri standart bir günlerini anlatmaları da istenmiştir. Böylelikle evde kalan erkeklerin özel alanı deneyimledikleri pandemi sürecini nasıl değerlendirdikleri ve süreç içerisinde toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentiler ile hegemonik erkeklik örüntülerinin ne derece sürdürüldüğü de açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, katılımcıların neredeyse tamamına yakınının benzer deneyimler yaşadığını gözler önüne sermiştir. Uyanma/güne başlama saatleri farklılık gösterse de evde kalan erkeklerin genel itibarıyla yemek, dinlenme, dizi/film izleme, internet/sosyal medyada vakit geçirme ve uyuma şeklinde bir döngüde bu süreci atlattıkları dikkat çekmektedir. E6, pandemideki standart bir günü şu şekilde anlatmıştır:

“Sabah saat 7 gibi kalktık genelde. 9 gibi kahvaltı yaptık. Sonra televizyon izliyorduk. Ben daha sonra sosyal medya ve internette vakit geçiriyordum. Öğlene kadar böyle oyalanıyordum. Öğlen vakti yemek yiyorduk hanımla, bir çay içiyorduk. Arkasından ben biraz uyuyordum. Sonra bahçeye iniyorduk, hanımla muhabbet ediyorduk. Akşam vakti beraber yürüyüş yapıyorduk. Akşam yemeği yedikten sonra en geç 11-12 gibi uyuyorduk. Tüm günü evde geçirmek dışında hayatımızda bir değişiklik olmadı.”

Saatler farklılaşsa da E3, E4 ve E5 kodlu katılımcılar hariç erkek katılımcıların tamamına yakınının standart bir günü E6 kodlu katılımcı ile neredeyse birebir aynıdır. E3 ve E4 kodlu katılımcıların her ikisi de sektörleri gereği evden çalışmaya (home office) başlamış ve mesailerini evde sürdürmüşken E5 ise yalnızca arada bir online ders ve toplantılara katılmıştır. Bunların yanında E2; *“Eşim kendini mutfak robotu gibi hissetmiş olabilir... Bu yaştan sonra en kolayı televizyon izlemek oluyor sanırım ben de öyle yaptım.”*, E5; *“Eşim her gün 3 öğün yemek yapmak zorunda kaldı, doğal olarak da zorlandı.”*, E8; *“Ev içerisinde varsa bir iş onu yapıyordum. Eğer o da yoksa çekiliyordum bir köşeye televizyonu gazeteyle onlarla ilgileniyordum, eşim de evle uğraşıyordu.”* ve E9; *“Daha sonra ben genelde telefonda oyun oynuyorum ya da internette dizi izliyorum. Çünkü eşim genelde gündüzleri ev işleriyle uğraşiyor.”* gibi ifadelerle hegemonik erkeklik örüntüleri ile toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentilerin pandemide de sürdürüldüğünü göstermiştir. Kadınlar bu süreçte kendi görevleri(!) sayılan yemek, çamaşır, bulaşık, temizlik gibi işleri yerine getirirken, evde kalan erkekler ise evin reisi olarak hizmet edilen, istekleri yerine getirilen ve bu süreci evde dinlenerek geçiren kişiler olmaya devam etmişlerdir.

Bu noktada dikkat çeken bir diğer detay çocuklu erkekler ile ilgilidir. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular evde kalan erkeklerin çocuk bakımı konusunda eşlerine yardımcı olduklarını ve günde bir iki saatte olsa çocuklarıyla ilgilendiklerini ortaya koymuştur. Bu bağlamda E1, E3, E5 ve E7 kodlu katılımcılar günün belirli bir bölümünü çocuklarına ayırdıklarından bahsetmiştir. E1, çocuklarına ödevlerinde yardımcı olduğunu ve onlarla oyunlar oynadığını, E3, eşi temizlik yaparken çocukla ilgilendiğini, E5, her gün çocuğu evin yanındaki parka götürdüğünü ve çocukla bir

iki saat oyun oynadığını, E7 ise eşine çocuk bakımı konusunda yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Bu durum hegemonik erkeklik örüntülerinde yeri olmayan ve kadınların görevi olarak görülen çocuk bakımı konusunda evde kalan erkeklerin de sorumluluk almaya başladığının göstergesi olmakla birlikte erkeklerin yalnızca yardımcı bir rol üstlendikleri de unutulmamalıdır.

i. Güç savaşı: Çatışma ve tartışmalar

Çatışma ve tartışmalar, hegemonik erkeklikle özdeşleştirilen güç ve gücün kullanımının özel alandaki durumunun tespiti için son derece önemlidir. Pandemi dolayısıyla kamusal alandan ayrılmak zorunda kalan erkeklerin güç mücadelesini özel alana taşıyıp taşımadığı, bu alandaki çatışma ve tartışmaların ne ölçüde arttığının tespiti ile mümkündür. Bu çerçevede evde kalan erkeklerin özel alandaki hakimiyet mücadeleleri, eşleri ve çocuklarıyla tartışma yaşayıp yaşamadıkları, nelere müdahale ettikleri ve hangi alanlarda hakimiyet kurmak istedikleri Tablo 4 aracılığıyla açıklanmıştır.

Tablo 4: Çatışma ve tartışmalar	
Katılımcılar	Cümleler/İfadeler
E1	<i>Eşimle hiç kavgamız olmadı çünkü normalde de hiç tartışmayız. İkimizde sessiz sakin insanlar olduğumuz için evde bağırış- çağırış falan hiç olmaz ama çocuklarla tartışma yaşadığımız oldu. Ders çalışma ve ödev konusunda bazen sorun yaşadık çünkü ikisi de ders çalışmak istemiyordu.</i>
E2	<i>Bu dönemde tartışmalarımız %100 arttı. Ben genelde sınırlendiğimde evi terkederim eşim sakinleşene kadar çünkü sakinleşmediğim zaman ya bir şeyleri kırıyorum, ya bir şeyleri tekmiyorum ya da kendi aramızda itiş-kakaş oluyor. Sinirimiz geçene kadar birbirimizden ayrı kalmamız gerekiyor. Bu süreçte onu yapamadık. Birbirimizi çok kırdığımız zamanlar da oldu. Hatta ayrılmanın eşliğine de geldik bir dönem ayrılmayı bile düşündük. Zaten anlaşamadığımız bazı noktalar vardı. Pandeminin stresi ve beraber geçirdiğimiz sürede bunlar daha da arttı. Daha fazla tartışmaya başladık. En küçük şeylerden bile tartışyorduk. "Neden ışığı kapatmadın?", "neden çorabını buraya çıkardın?", "ben çamaşırları serdim kurmuş. Neden toplamadın, güneşte yanmış" ve daha bir sürü şey. Her şey kavga sebebi olabiliyordu yani, yemeğin tuzu bile. En çok gelecekle ilgili konularda tartıştık. Özellikle de ekonomik nedenlerden dolayı. Borcumuzu nasıl ödeyeceğimiz, işimize ne zaman döneceğimizle ilgili kavgalar ettik.</i>
E3	<i>Tabii ki de tartışma yaşadık. Yaşamaz olur muyuz ya. Sonuçta aynı evin içindesin. Tartışmalarımız daha da arttı hatta. Kısa vadeli bir süreçti ama kimse dışarı çıkamadığı için o içindeki belirsizliği, bunalımı aile içine yansıttı. Hani öyle büyük bir tartışma olmadı ama ufak tefek tartışmalar yaşadık, sürecin verdiği huzursuzluğu bazen birbirimize yansıttığımız oldu. Ortada tartışmaya değer bir şey yokken tartıştığımız da oldu. En basitinden yemek bile problem oluyordu aramızda. Bizim 2 yaşındaki oğlanla bile tartıştık. Dışarı çıkıp oynamak istiyordu, biz de çıkarmadığımız için huysuzlanıyordu.</i>
E4	<i>Zaman zaman elbet tartışma yaşıyoruz ancak pandemi sürecinin evde ekstra gerilim yarattığını düşünmüyorum. Eşimin kardeşinin durumu gereği desteğe ihtiyacı olduğu zamanlar oluyor. Bazen bu desteği yeterince veremiyorum ya da yeterince sık kendisiyle ilgilenemiyorum. Bu durum eşimin kardeşinin sağlığı ile ilgili kaygıları olduğu dönemlerde tartışmalara sebep oldu.</i>

E5	<i>Geçirilen vakit arttıkça tartışmalarda artıyor tabii. Yani eşimle iyi anlaşılıyor. Saygı ve sevgi konusunda aramızda bir sıkıntı yok ama hayat felsefelerimiz biraz farklı. Uyuşmadığın noktaların farkına varıyorsun bir nevi. Daha önceden de belki biliyorsun bu uyuşmazlıkları ama bu dönemde net şekilde açığa çıkıyor. Tartışmalarımız genelde ekonomik temelliydi yani kökünde maddi boyut vardı. Bayanlarda genelde evim güzel olsun takıntısı vardır. Evde değiştirmeyi istediği şeyler oldu; yemek masası, mutfak dolapları gibi. Çalıştığım için ve yorgun olduğumu düşündüğü için bu istekleri dillendirmiyordu. Ben de evde olunca bu istekleri gün yüzüne çıktı. Ben de öyle “tamam ya yaparız, ederiz” demeyi seven biri değilim. İsteddiği şeylerin yakın zamanda olmayacağını söyleyince bazı çatışmalar yaşadık. Bir de ev işleri konusunda biraz sıkıntı yaşadık, mesela iş yoğun olunca; “çamaşırları da sen asıver”, “ben çocukla ilgileniyorum, bulaşıkları yıkayıver” gibi sözler, şuna da sen el atıver durumu oldu. Normalde ben tüm gün çalıştığım için benim yorgun olduğumu düşünüp benden bir şey beklemezdi. Evde kalınca benden bir beklenti içine girdiğini hissettim. Küçük çocukla ilgileniyorum ama eşim ilgilenmediğimden yakındı. Bir de evde vakit geçirinca ev hanımlığının ne kadar zor bir şey olduğunu anladım.</i>
E6	<i>Genel olarak tartışmalarımızda bir artış oldu. Hanımla tartışmaya, kavgaya hiç girmedik ama küçük kızla tartışma yaşadığımız oldu baya. Çünkü o evde çok sıkılıyordu ve dışarıya çıkmak istiyordu. Bir de bu yaz düşünleri olacaktı onun stresini çok yaşadığı ve o konuda çok tartıştık. Diğer iki çocuk zaten evli. Onlar evde yoktu. Hanım yemeğimi, çayımı önüme koyuyordu, sonra canı ne yapmak isterse onu yapıyordu. Birbirimize pek karışmıyorduk. Ben yatığımda o bana niye yatıyorsun demez ya da o yatığında ben ona niye yatıyorsun demem. Birbirimize müdahale etmediğimiz için ikimizde rahatlık. Sanki ben evde yokmuşum gibi o istediği şeyi yapabiliyordu. Mesela ben evdeyken o dışarıya hava almaya çıkıyordu, kendi işleriyle uğraşıyordu. Serbestti yani. Ama mesela ben onu sıksam, hemen, müdahale etsem rahatsız olana başlar aynı şekilde o da bana aynısını yapsa ben de rahatsız olurum.</i>
E8	<i>Olmaz olur mu ya, ufak tefek de olsa tartışmalar oldu. Zaten o kaçınılmaz, gün içinde işler işlemez birtakım aksi hareketler oluyor. Karım titizdir ve temizliğe çok önem verir. Onunla ilgili tartışmalarımız oldu. Evi temizleyince kirletiyorsunuz, dağıtıyorsunuz diye kızması dışında bir şey yoktu. Çocuklardan biri evli, oğlan askerlik yapıyor, en küçük kız da yeni evlendi. O yüzden evde çocuk yoktu. Karımla da temizlik dışında çok tartışmadık. Normal seyrinde ilerledi yani.</i>
E9	<i>...Öyle çok bir tartışmamız olmadı ama temizlik yapma konusunda sürtüştüğümüz oldu. İkimizde evde olduğumuz için eşim evin düzenine daha çok dikkat etmeye başladı. Atıyorum koltuğun örtüsü bozulsun eşim hemen düzeltiyordu. Normalde kendisi tek başınayken ev bu kadar dağılmıyormuş. Elinde sürekli çamaşır suyu bir yerleri sildi. Eşim o konuda daha titizken ben daha rahattım. O yüzden tartışmalarımız oldu.</i>

Tablo 4’deki katılımcılara ek olarak E7 de eşiyile herhangi bir konuda tartışma yaşamadığını belirtmiştir ancak diğer katılımcıların ifadelerine bakıldığında pandemi sürecinde ev içi/özel alandaki tartışmalarda artış yaşandığı gözlenmiştir. E1 ve E7 hariç katılımcıların tamamı tartışma ve anlaşmazlık yaşanan konularda artış olduğunu dile getirmiştir. Yaşanan tartışmaların genelde toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentiler ile ilgili olduğu göze çarparken kadınların kendilerinin biricik görevi sayılan ev işlerini içselleştirerek benimsedikleri dikkat çekmektedir. Bununla birlikte E2’nin; “Neden ışığı kapatmadın?”, “neden çorabını buraya çıkardın?”, “ben çamaşırları serdim kurumuş. Neden toplamadın, güneşte yanmış” ifadeleri, E5’in; “Normalde eşim benden ev işi beklemez ama mesela iş yoğun olunca; “çamaşırları da sen asıver”, “ben çocukla ilgileniyorum, bulaşıkları yıkayıver” gibi sözler, şuna da sen el atıver durumu oldu” sözleri, E8’in; “Karım titizdir ve temizliğe çok önem verir. Evi temizleyince kirletiyorsunuz, dağıtıyorsunuz diye kızması dışında bir şey yoktu” ve E9’un; “Eşim

evin düzenine daha çok dikkat etmeye başladı. Eşim o konuda daha titizken ben daha rahattım. O yüzden tartışmalarımız oldu” şeklindeki ifadeleri kadınların kendilerinin görevi/sorumluluğu sayılan işler konusunda evde kalan erkeklerden birtakım beklentiler içerisine girdiğinin göstergesidir. Kadınlar, evi dağıtan ve yeterince titiz davranmayan eşlerinden bu konuda daha dikkatli davranmalarını beklerken, bazen de ev işlerine yardımcı olmalarını istemiştir. Bu durum, kadınların özel alanda uzun süre vakit geçiren partnerlerinden hegemonik erkeklik örüntülerinin dışına çıkarak ev temizliği/düzeni konusunda bazı sorumluluklar üstlenmelerini beklediklerinin belirtisidir.

7.3. Pandeminin düşündürdükleri: Değişen ve değişmeyen yönleriyle toplumsal cinsiyet halleri

Bu kategori aracılığıyla, pandemi sürecinin toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentiler üzerinde bir değişim yaratıp yaratmadığı, ev içi/özel alanda herhangi bir iş bölümüne gidilip gidilmediği, eğer bir iş bölümü söz konusuysa bu iş bölümünün cinsiyetçi bir yapıya sahip olup olmadığı açığa çıkarılmaya çalışılacaktır. Yanı sıra, süreç içerisinde evde kalan ve eşleri ile daha çok vakit geçiren kadınların hegemonik erkekliğin gücünü/baskısını ne derece hissettikleri ve herhangi bir şiddete maruz kalıp kalmadıkları da tespit edilecektir. Bu çerçevede sözü edilen olgular “Cinsiyetçi pratikler ve iş bölümü”, “Baskı ve şiddet” ile “Geleceğe dair planlar” alt kategorileri altında irdelenecektir.

7.3.1. Cinsiyetçi pratikler ve iş bölümü

Tablo 5: Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp rol ve beklentiler ile hegemonik erkeklik örüntülerinin yeniden üretimi

Katılımcılar	Cümleler/İfadeler
E1	<i>Eşim arada çalışmaya devam ettiği için tüm ev işleri bana kaldı diyebilirim. Temizlik, yemek, bulaşık, çamaşır falan hep bendeydi. Bir nevi ev hanımlığı yaptım aslında. Çocuklarla iş bölümü yaptık ama. Her sabah odalarını yataklarını kendileri topladılar. Kendi odalarının temizliğini kendileri yaptılar.</i>
E2	<i>İşbölümü yapıldı tabii ki de. Eşim temizliğe başladığında devamını ben getirip bitiriyordum. Ev süpürmek, cam silmek, ev boyamak gibi işlerin hepsini yaptım. Zaten tadilat tamirat işlerinin hepsi bendeydi. Eşim genel olarak temizlik işleriyle uğraştı ama pandemi döneminde bulaştığı daha çok ben yıkamışımdır herhalde. Eşim yıkadığım bulaşıkları da pek beğenmiyordu aslında ama ben yine de yıkıyordum.</i>
E3	<i>Yapılmadı aslında. Yemek, bulaşık, temizlik gibi işleri hep eşim yaptı. Ben genelde çocuğa baktım. Eşim evin işleriyle uğraşırken ben çocukla ilgilendim.</i>
E4	<i>Tam bir iş bölümü yapılmadı ama ev içerisinde herkes her işle ilgilenir normalde. Ancak ikimiz de evde olsak dahi ben çalıştığım ve eşimin daha çok boş vakti olduğundan evin bahçesi ve yemek yapma işleriyle daha çok o ilgilendi. Ben de bulaşık ve çamaşırları yıkadım, temizliğe ve bahçeye yardım ettim. Market alışverişine de beraber gittik.</i>

E5	<i>Paylaşım yapmadık. Günü gün içinde yaşayan bir aileyiz. Normalde maço bir erkek değilim. Eşim çocukla ilgilenirken, onun altını değiştirirken bulaştığı yıkarım ya da çamaşır asılması gerekiyorsa zaten asarım. Ama şöyle söyleyeyim. Biraz da ataerkil bir aileden geldiğimiz için sanırım kafanda biraz şekillendirirsin hani kadının yapması gereken işler, erkeğin yapması gereken işler diye. Tabi bu konuda her işi eşim yapsın modunda değilim ama ikimizin de işi yoksa çamaşırın asılmasını ondan beklerim. O nasıl evde musluk ya da priz bozulduğunda benden bir şeyler yapmamı bekliyorsa ben de eğer ikimiz de eşit koşulsak ev işlerini ondan bekliyorum. Ben de eşim ev hanımı olduğu için onlara bazı koşulları sağlamam gerektiğinin farkındayım aynı şekilde.</i>
E6	<i>Süreç içinde bir paylaşım gitmedik. Genellikle hanım yapıyor tüm ev işlerini. Ben sadece bazı günlerde onlara sürpriz yapıp arada yemekleri yapıyordum. Mesela pandemide ekmeğimizi evde yapmaya başladık ve ekmeği hep ben yaptım. Önceden hiçbir şeyi yapmazdım ama şimdi ekmeği yapıyorum. Tatlı yapmayı öğrendim birkaç yeni yemek tarifi yaptım internette öğrenerek. Yani arada sırada iki haftada bir falan bunları yaptım. Ama evin günlük işlerini hep hanım yaptı. Çamaşır, bulaşık, sil, süpür işlerini hiç yapmadım. Tamir edilecek bir şey olduğunda ben yapıyorum zaten.</i>
E7	<i>Bir iş bölümü yapılmadı. Ama ben ona yardım ettim yine de. Genel olarak yemek konusunda yardımcı oldum çünkü yemek yapmayı seviyorum. Pandemiden önce de yemek yapıyordum. Bu süreçte %80 ben yaptım yemekleri.</i>
E8	<i>İş bölümü olmadı ama herhangi bir iş yapılması gerektiğinde üzerimize düşeni yaptık tabi ki. Eşim bunu getir der getiririz, götür der götürürüz. Belirli olarak bu iş senin bu iş benim durumumuz olmadı ama mesela her sabah kahvaltı benim işimdir. Sabahleyin kahvaltıyı hep tek başıma hazırlarım. Evde ara sıra temizlik işlerine de yardımcı oldum. Mesela hanımın erişemediği, yüksek yerlerin tozunu ben aldım. Market alışverişi ve evin ihtiyaçları da bana aitti, onları yaptım. Elimden ufak tefek tamirat işleri de geliyor teknik eleman olduğum için ama bu dönemde evde çok sıkıntı olmadı.</i>
E9	<i>Şöyle söyleyeyim biz de zaten hep bir iş bölümü vardı. Evde bir iş yapılacaksa onu yapacak kişi bellidir. Mesela yemekleri eşim yaparken salatayı ben yaparım. Bulaşıkları biri yıkar biri durular ya da biri makineye dizdiyse diğeri yerleştirir. Temizlik yapıldığında eşim süpürme, toz alma işlerini halleder, balkon ve banyoyu ben yıkarım ve yerleri silerim. Bu dönemde haftada bir temizlik olduğunda aynı şekilde her şeyi bölüşerek yaptık.</i>

Erkek katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde yalnızca E1 kodlu katılımcının evin tüm sorumluluğunu üstlendiği dikkat çekmektedir. Eşinin arada çalıştığını belirten E1; “*Bir nevi ev hanımlığı yaptım aslında.*” ifadeleriyle yemek, bulaşık, temizlik gibi tüm işleri yaptığından bahsetmiştir. Buna ek olarak E2 ve E9 kodlu katılımcılar ise ev içerisinde iş bölümü yapıldığını belirtmiştir. E2; “*Eşim temizliğe başladığında devamını ben getirip bitiriyordum. Ev süpürmek, cam silmek, ev boyamak gibi işlerin hepsini yaptım.*” ifadelerini kullanırken, E9 kodlu katılımcı da evde bir iş bölümünün halihazırda var olduğuna ve bunun pandemi sürecinde de devam ettirildiğine vurgu yapmıştır.

E3, E4, E5, E6, E7 ve E8 kodlu katılımcılar ise ev içerisinde herhangi bir iş bölümü yapılmadığını ancak bazı işlerde eşlerine yardımcı olduklarını belirtmiştir. Söz konusu katılımcıların ifadeleri; yemek, bulaşık, çamaşır, çocuk bakımı ve temizlik gibi kadının görevi sayılan işler konusunda eşlerine arada sırada da olsa yardımcı olduklarını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda E5’in; “*Biraz da ataerkil bir aileden geldiğimiz için sanırım kafanda biraz şekillendirirsin hani kadının yapması gereken işler, erkeğin yapması gereken işler diye. Tabi bu konuda her işi eşim yapsın modunda değilim ama ikimizin de işi yoksa çamaşırın asılmasını ondan beklerim. O nasıl evde musluk ya da*

priz bozulduğunda benden bir şeyler yapmamı bekliyorsa ben de eğer ikimiz de eşit koşulsaydık ev işlerini ondan bekliyorum.” sözleri ev içerisindeki cinsiyetçi iş bölümünün varlığına işaret etmektedir. Üstelik diğer erkek katılımcıların ifadeleri de, net bir şekilde dile dökülme de, kafalarda bu tarz bir şablonun bulunduğunu kanıtlayacak cinstendir. E3’ün; “Yemek, bulaşık, temizlik gibi işleri hep eşim yaptı. Ben genelde çocuğa baktım”, E6’nın; “Genellikle hanım yapıyor tüm ev işlerini. Ben sadece bazı günlerde onlara sürpriz yapıp arada yemekleri yapıyordum”, E7’nin; “Genel olarak yemek konusunda yardımcı oldum çünkü yemek yapmayı seviyorum.”, E8’in; “Belirli olarak bu iş senin bu iş benim durumumuz olmadı ama mesela her sabah kahvaltı benim işimdir. Evde ara sıra temizlik işlerine de yardımcı oldum. Mesela hanımın erişemediği, yüksek yerlerin tozunu ben aldım.” ifadeleri söz konusu işleri aslında kadınların yaptığını, evde kalan erkeklerin ise yalnızca yardımcı bir rol üstlendiklerini veya bu yardımı bir “sürpriz” ya da “lütuf” olarak nitelendirdiklerinin ispatıdır. Sonuç itibarıyla erkek katılımcıların ifadeleri, pandemi sürecinde ev içerisinde tam anlamıyla bir iş bölümünün söz konusu olmadığını, varolan paylaşımların cinsiyetçi bir yapıda olduğunu ancak katılımcıların bir kısmının sınırlı da olsa bazı sorumluluklar üstlendiğini göstermektedir.

7.3.2. Baskı ve şiddet

Tablo 6: Kadına yönelik baskı ve şiddet

Katılımcılar	Cümleler/İfadeler
K2	<i>Ben zaten evi seven bir insan olduğum için memnundum evde olmaktan. Normalde de yaptığım şeyleri yaptım. Evde temizliğe daha çok dikkat etmeye başladık. Psikolojik ya da fiziksel bir şiddet hissetmedim ama ekonomik olarak zordu bizim için. Ödeyeceğimiz krediler vardı ve maaşımız daha azdı. O konu baya sıkıntı oldu.</i>
K3	<i>Daha fazla baskı ve sorumluluk hissettim. Bu süreçten önce eşim çalışıyordu. Pandemi sürecinde kendisi evde olduğu için yemek ve mutfak işleriyle daha fazla uğraşmak zorunda kaldım. Pandemi olduğu için hijyene, ev temizliğine ekstra dikkat ettim, her gün standart çamaşır yıkama rutininim oldu. Evde çocuk var ve çok çabuk hasıtalık kapıyor. Tedirgin oluyorduk ya hasıtalık kaparsak diye. Onun dışında ikimizin de maaşları azaldı bu süreçte. Mesela eşimin maaşı yarı yarıya düştü. Benim işyerimde primler kalktı, sadece maaş ödemesi yapıldı. Onda da “acaba maaş verilecek mi?” diye hep tedirgindim. Planladığımız ödemeleri yapamadık bu yüzden. Yani her şey bir anda altüst oldu. Biz de harcamalarımızı daha dikkatli yapmaya çalıştık. Psikolojik olarak da yıprandım baya. Paranoyak gibi oldum.</i>
K4	<i>Pandemi süreciyle her evde olduğu gibi bizim evde de gergin ve panik bir hava hakim oldu. Benim üzerimde de bir sorumluluk artışı ve baskı vardı. Bu baskı ailenin her bireyinde oldu tabii ki ve bu baskı daha çok sağlıklı kalabilmeyle ilgiliydi. Hasıtalık kapmamak için hareketlerimi kısıtlamak zorundaydım. Bu durum ekstra bir gerilim yarattı. Evde daha hijyenik bir ortam tesis etmek adına temizliğe çok önem vermeye başladım. Hatta bazı yerlerde bu paranoyaya dönmüştü yani kapı kollarını sürekli çamaşır suyuyla yıkamak elleri yıkayıp tahrış etmek gibi. Fiziksel ya da cinsel bir şiddet olmadı ama pandemide gördüğüm en büyük şiddet psikolojik olarak yıpranma neden olan sözlerdi. Aile üyelerimden ve eşimden çok fazla “dikkatli ol”, “ellerini bir yerlere değme”, “insanlara yaklaşma” gibi ikazlar aldım ve bu beni baya yıprattı. Aynı zamanda kendim de düşüncelerimi hakim olamayıp zaman zaman ciddi boyutlarda kendimi yıprattım.</i>

K5	<i>Üzerimde daha çok baskı hissettim. Eşim sürekli evde olduğu için sorumluluklarım ve evin yükü daha da arttı. Nasıl desem kısıtlanma durumu oldu biraz ama eşim normalden daha çok yardımcı oldu bu süreçte. Ev işleri ve çocuk konusunda destekliydi. Ben de eşim evde olduğu için daha özenli olmaya çalıştım. İşler işlemez evde bazı tartışmalar oldu. Uzun süre aynı evin içinde kalınca tartışma olmaması mümkün değil. Fiziksel şiddet olmadı hiç ama sözlü şiddete biraz maruz kaldım. İkimizin de bunaldığı, sıkıldığı zamanlar oldu ve birbirimize yansıttık bunu. Birbirimizi kırdık biraz ama büyük bir tartışma yaşamadık. Onun dışında ekstra bir şey olmadı zaten aşağı yukarı herkesin yaşadığı şeylerdi biz de biraz yaşadık.</i>
K6	<i>Daha titiz davrandım temizlik konusunda. Önceden iki günde bir temizlik yaparken şimdilerde her gün temizlik yapıyorum bir de daha detaylıca yapıyorum. Yemek ve çamaşır gibi işlerde eskisi gibi olmuyor, daha fazla uğraşıyorum onlarla. Evdeyken şiddet durumu olmadı çok şükür. Eşimle normalde de kavga etmeyiz. Kavga edeceğimiz bir konu da yok zaten. Sadece ekonomik olarak biraz sıkıntıya girdik o kadar.</i>
K8	<i>Yani çok etkilenmedik desem yeridir. Evde zaten kimse olmadığı için- eşimle ben varız sadece- ev işlerim aynı kaldı. Yaşamımızda çok bir farklılık olmadı. Sadece arkadaş çevresi, dertleşecek birinin olmaması biraz bunalttı beni. O benim üzerimde baskıydı. Çok şükür kötü bir şey yaşamadık. Eşim öyle çok karışmaz bana. Hani bayanları en çok erkeklerin "onu yapmadın", "bunu yapmadın" gibi söylemleri sıkar ama bizde öyle bir şey olmadı. Gezme konusunda olsun, yemek, iş konusunda olsun bana müdahale etmez. Hatta yardım istediğimde, bir iş istediğimde de beni kırmaz, yapar sağolsun.</i>
K9	<i>Bu süreçte kendimi daha baskı altında hissettim çünkü bir yandan da canlı derslerimi yapmaya çalışıyordum. Yani evdeydim ama aynı zamanda çalışıyordum da. Derse girmeden önce yapacağım işler varsa koştur koştur onları yapıyordum. Ders bitiyorsa bu sefer de kalan işlerim için koşturuyordum. Mesela yemek yoksa hemen yemek yapmaya başlıyordum ya da ben dersleyen bir yer dağıldıysa -çünkü eşim evdeydi ve bazen bir şeyleri alıp yerine koymuyordu,- onu topluyordum ya da eşime söylüyordum o ilgileniyordu. Bu durum beni biraz sıkı. Çünkü normal okul varmış gibi değildi benim için, mesai saati tanımı yoktu. Diyelim sabah kalktın ve bir şey yapmaya başladın bir anda mesaj ya da mail gelebiliyordu. Yani okulun sorumlulukları çok olunca ve buna evin sorumlulukları da eklenince ben baya baskı altında hissettim. Ama eşim bu konuda çok destekliydi. Canlı dersim varsa eşime "sen şunları halledebilir misin?" diyordum. Dersim bittiğinde ve o işleri kontrol ettiğimde gerçekten de o işler yapılmış oluyordu ve bu beni rahatlatan bir şeydi. İkimizin sorumlulukları açısından bir şey değişmedi. Sorumluluklarımızın farkındaydık. Kim ne yapacağını bildiği için bu konuda zorlanmadık. Ama dediğim gibi ev düzeni konusunda bir sıkıntı oldu. Sürekli evde olduğumuz için sürekli bir dağınıklık durumu vardı ve evi toparlayıp durdum. Onun dışında ekonomik olarak herhangi bir sıkıntım olmadı çünkü okuldan maaşımı tam aldım. Anlaşamadığımız bir konu olmadığı için psikolojik şiddete olmadı. Fiziksel ve cinsel şiddet normalde de hayatımızda yok çok şükür. Bu süreçte de olmadı.</i>

Tablo 6'daki katılımcılara ek olarak K1; "Pandemide evde hijyene çok fazla dikkat etmeye çalıştık. Ekonomik ve psikolojik şiddeti çok hissettim aslında ama bu eşimle alakalı değildi. Arada maaşım gecikiyordu ve lüzumsuz yere sokağa çıkan insanlar yüzünden psikolojim bozuluyordu.", K7 ise; "Normal hayatımıza devam ettik. Pandemi yokmuş gibi davrandık. Günlük temizliği her gün yaptım. Herhangi bir şiddet de görmedim. Eşimle bir sıkıntımız olmadı çok şükür. Her şeyi anlaşarak yaptığımız için sıkıntı yaşamadık" ifadelerini kullanmıştır. Kadın katılımcıların ifadeleri temel alındığında kadınların neredeyse tamamına yakınının pandemi sürecinde üzerlerinde daha fazla baskı ve sorumluluk hissettiği gözlenmiştir. K3'ün; "Pandemi sürecinde eşim evde olduğu için yemek ve mutfak işleriyle daha fazla uğraşmak zorunda kaldım.", K4'ün; "Evde daha hijyenik bir ortam tesis etmek adına temizliğe çok önem vermeye başladım. Hatta bazı yerlerde bu paranoyaya dönmüştü.", K5'in; "Eşim sürekli evde olduğu için sorumluluklarım ve evin yükü daha da arttı.", K6'nın; "Daha titiz

davrandım temizlik konusunda. Önceden iki günde bir temizlik yaparken şimdilerde her gün temizlik yapıyorum bir de daha detaylıca yapıyorum. Yemek ve çamaşır gibi işlerde eskisi gibi olmuyor, daha fazla uğraşıyorum onlarla.” ifadeleri asıl baskının yemek, temizlik, düzen gibi ev işleriyle alakalı olduğunu ortaya koymaktadır. Pandemi sürecini eşleriyle birlikte evde geçiren kadınlar kendilerinden beklenen ve kendilerinin biricik görevi sayılan işler konusunda ekstra baskı ve sorumluluk altına girmiştir. Yanı sıra K9 kodlu katılımcının; *“Okulun sorumlulukları çok olunca ve buna evin sorumlulukları da eklenince ben baya baskı altında hissettim.”* sözleri çalışan bir kadının pandemi sürecinde de çifte yüke maruz kalmaya devam ettiğini kanıtlamaktadır. Oysaki pandemide evden çalışmaya devam eden erkek katılımcılar için (E3, E4, E5) böyle bir durum söz konusu olmamıştır.

Pandemi sürecinde üzerlerinde ekstra baskı ve sorumluluk hisseden kadın katılımcıların genel olarak en çok ekonomik ve psikolojik şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Fiziksel ya da cinsel bir şiddetten bahsetmeyen kadın katılımcılarla ilgili dikkat çeken önemli detaylardan biri bazı katılımcıların bu tarz bir şiddete uğramalarını şükredilecek bir şey olarak görmeleridir. K6'nın; *“Evdeyken şiddet durumu olmadı çok şükür.”*, K8'in; *“Çok şükür kötü bir şey yaşamadık.”*, ve K9'un; *“Fiziksel ve cinsel şiddet normalde de hayatımızda yok çok şükür.”* ifadeleri Türkiye’de kadına yönelik şiddetin boyutunu, yaygınlığını ve kadınların bu konudaki endişelerini kanıtlar cinstendir. Farkında olarak ya da olmayarak dilden dökülen “şükür” kelimesi, kadına yönelik şiddetin her geçen gün arttığı günümüz Türkiye’inde kadınların şiddete uğramadıkları için kendilerini şanslı saydıklarının göstergesidir.

7.3.3. Geleceğe dair planlar

“Geleceğe dair planlar” kategorisiyle erkek katılımcıların pandemi süreci sonrasında yapmayı istedikleri ya da yaşamlarında değiştirmeyi planladıkları şeyler açığa çıkarılmaya çalışılacaktır. Söz konusu kategori Tablo 7 aracılığıyla açıklanmıştır.

Tablo 7: Katılımcıların pandemi sonrası planları

Katılımcılar	Cümleler/İfadeler
E2	<i>Uzun süre beraber bir şey yapmayı düşünmüyorum. Beraber tatile bile çıkmayı düşünmüyorum artık öyle söyleyeyim. Gidersem de zaten tek başıma gideceğim diye konuştuk kendisiyle. Bence bayanlarla anlaşmak çok zor. Evlendikten sonra daha da zorlanıyorum. Evliliği tavsiye etmiyorum.</i>
E3	<i>...İlerleyen dönemlerde kimseye muhtaç kalmadan, bir firma ya da kişi altında çalışmadan kendi işimizi kurmak, birikim yapıp kendi kendimize yetmek istiyoruz.</i>
E5	<i>Her zaman Antalya olsun, Türkiye'nin diğer illeri olsun gezme, görme, oraların meşhur tatılarını deneme gibi bir hayalim vardı. Hem Antalya'nın hem de Türkiye'nin güzelliklerinin daha çok tadını çıkarmayı planlıyoruz.</i>
E6	<i>İkimizde tekrar çalışma hayatına dönmeyi planlıyoruz. Çalıştığım zaman kendimi daha genç, daha işe yarar hissediyorum, o yüzden tekrar çalışmak istiyorum. Bir de hanımla uzunca bir gezi planımız var. Bir ay boyunca kendi aracımızla Karadeniz, Ege, Akdeniz gezeceğiz.</i>

E7	<i>İşten çıkıp bulunduğum sektörü değiştirmek istiyorum. Geleceğimle ilgili olarak soru işaretlerim var çünkü bu sektörde daha fazla ileri gidebileceğimi düşünmüyorum, hatta biliyorum. Şuanda yaşım 28 ve bu sektörde bu şekilde en fazla çalışabileceğim yaş sınırı 35. 35 yaşından sonra bu sektörde çalışma gücüm kalmaz, o gücü kendimde bulamam.</i>
E9	<i>... İkimiz de gezmeyi, yeni yerler görmeyi çok seviyoruz onları ertelemiştik. Onu yapacağız. Bir de yeni ev almayı planlıyoruz. Bu süreçte krediler düştüğü için kendi evimizin olması fikri bizi heyecanlandırdı. Ama bunu yatırım olarak mı yoksa yaşayacağımız yeni bir yer olarak mı yapacağız ona karar vermedik. Bir de temastan kaçınmaya çalıştığımız için şahsi aramız olsa daha iyi olur daha rahat ederiz diye düşündük. Bu ara onu araştırıyoruz. Fiyatları takip ediyoruz.</i>

Tablo 7'deki katılımcılara ek olarak E1 ve E8 yaşamlarında değiştirmek istedikleri bir şey olmadığını belirtmiş, E4 ise; *"Sektörüm sebebiyle genel bir evde çalışma eğilimi var ve evde çalışmaların devam etmesini umut ediyorum. Bir de sporu özledim, daha çok spor yapacağım."* ifadelerini kullanmıştır. Katılımcıların genel itibarıyla işleriyle veya daha çok gezmek ile ilgili planlar kurdukları görülmektedir. E3, kendi ekonomik bağımsızlığını sağlamak isterken, E7 ise daha baskı altında hissetmeyeceği bir sektöre geçiş yapmayı düşünmektedir. Söz konusu katılımcıların ifadeleri patron hegemonyasından kurtulmak istediklerinin işaretidir. Özel alanda hakim konumda olan erkek katılımcıların kamusal alanda da bu hakimiyetlerini sürdürme arzusunda oldukları ya da en azından daha az baskıya razı oldukları görülmektedir. E5, E6 ve E9 kodlu katılımcılar ise aileleriyle birlikte daha fazla gezmeyi planladıklarını, E2 kodlu katılımcı ise bunu yalnız başına yapacağını ve "bayanlarla" anlaşmanın çok zor olduğunu dile getirmiştir. E2'nin pandemi sürecinde eşiyle tartışmalarında %100 bir artış yaşandığını söylemesi ve *"Yemeğin tuzu bile kavga sebebiydi bazen. "Evdeki tüm işleri ben yapıyorum", "Biraz da sen iş yap" deyip durdu sürekli. "Bir çay koy" dediğimde bile koymuyordu mesela."* ifadeleri kavgaların asıl sebebinin hegemonik erkeklik örüntülerinin ev içi alanda da devam ettirilmesiyle ilgili olduğunun göstergesidir. E2 kodlu katılımcının; *"Uzun süre beraber bir şey yapmayı düşünmüyorum."* demesi bu durumdan rahatsızlık duyduğunu kanıtlamaktadır.

8. SONUÇ

Tarihsel, kültürel ve gelişimsel olarak erkeklik; kadınlardan kaçış ve kadınsılığın reddedilmesi ile yakından ilgilidir. Brannon (1976) bu olguyu, kadınlığa uzaktan da olsa göndermede bulunan hiçbir şeyin yapılamaması ve kadınlığın devamlı olarak inkarı olarak tanımlamaktadır (Kimmel, 2013:95-96). Bu çerçevede kurulan hegemonik erkeklik örüntüleri, hem kamusal hem de özel alanda sürekli olarak yeniden üretilmekte, erkekler kadınlarla özdeşleştirilen özel alandan ve buradaki işlerden kendilerini soyutlayarak yalnızca birer otorite figürü olarak boy göstermektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, bu durumun pandemi sürecinde de devam ettirildiğini göstermektedir.

Pandemide evde kalarak ev içi/özel alanı deneyimleyen erkek katılımcıların büyük kısmı süreci yemek, dinlenme, dizi/film izleme, internet/sosyal medyada vakit geçirme ve uyuma şeklinde bir döngüde geçirmişken, kadın katılımcıların tamamına yakını ise

temizlik, çamaşır, bulaşık ve çocuk bakımı gibi kendilerinin asli görevi olarak görülen işler konusunda üzerlerinde daha fazla baskı ve sorumluluk hissetmiştir. Ayrıca evden çalışmaya devam eden kadın katılımcılardan biri çifte yüke maruz kalmışken, evden çalışmaya devam eden erkek katılımcılar için böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Öte yandan, kadın katılımcılar süreç içerisinde evde kalan eşlerinden/partnerlerinden kendilerinin görevi sayılan işler konusunda yardım beklemiş ve birtakım beklentiler içerisinde girmiştir. Özellikle ev düzeni ve temizliği konusunda eşlerinden hassasiyet bekleyen kadınlar, özel alanda kendileriyle beraber vakit geçiren partnerlerinden hegemonik erkeklik örüntülerinin dışına çıkarak bazı sorumluluklar üstlenmelerini talep etmiştir. Bu durumu Türkiye’de ailenin yapısında ve katı toplumsal cinsiyet rollerinde yaşanan değişimlerle açıklamak mümkündür. Hukuk önünde erkeklerle eşit haklara sahip olan, eğitim olanaklarından daha fazla yararlanmaya başlayan, iş yaşamında boy gösteren ve haklarının farkında olan kadınların toplumsal konularında görece iyileşmeler yaşanırken, evlilik ve aile içi beklentilerde de bir değişim gerçekleşmiştir. Artık erkeklerden eş olarak daha duygusal ve paylaşımcı olmaları, çocuklarla ev işleriyle daha fazla ilgilenmeleri ve eşleriyle daha çok işbirliğine gitmeleri beklenmektedir (Avşar, 2017:234-236).

Erkeklerden beklenen söz konusu “*daha*”lar hegemonik erkeklik örüntüleri ve katı toplumsal cinsiyet rollerinde köklü olmasa da birtakım değişimlerin yaşanmasıyla sonuçlanmıştır. Barutçu ve Hidir’in (2016), yeni bir babalık formu olarak profeminist babaların varlığını ortaya koydukları saha çalışması, babalık rolleri ve erkeklik inşasında yaşanan söz konusu değişimleri gözler önüne sermesi sebebiyle önem arz etmektedir. Çocuk bakımına ve ev içi işlere eşit katılmaya çalışan, çocuklarını cinsiyetçi kodlar aşılardan yetiştirme eğiliminde olan profeminist babalar, kendilerini toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı kişiler olarak tanımlasalar da, erkeklik ve babalık rolleriyle ilgili pek çok sıkıntı ve çelişki yaşamaktadırlar. Babalar, eşitlikçi olma konusunda çaba gösterebilirler de genel bakış açısı yine de en iyi bakım rolünün anneye ait olduğu yönünde olmaktadır. Pandemi sürecinde evde kalan erkeklerin büyük kısmının da böyle bir bakış açısıyla hareket ettikleri göze çarpan önemli bir detaydır. Süreç içerisinde ev içi/özel alanda tam anlamıyla bir iş bölümüne gidilmemesi ve evde kalan erkeklerin genelde yardımcı bir nesne olarak eşlerine arada sırada çeşitli işlerde destek vermeleri bu durumun en büyük kanıtıdır. Dolayısıyla, pandeminin cinsiyetçi pratikler ile hegemonik erkeklik örüntülerinde köklü bir değişiklik yarattığını söylemek mümkün değildir. Aksine çoğu cinsiyetçi pratik ve örüntü pandemi boyunca sürdürülerek yeniden üretilmiştir. Öte yandan, erkek katılımcılar pandemi sürecinde en çok ekonomik ve sosyal anlamda zorlanmıştır. Süreç içerisinde gelirlerinde azalma olan ya da işten çıkarılarak evde kalan erkekler hem psikolojik, hem de ekonomik olarak olumsuz etkilenirken, hegemonik erkeklik örüntüleri ile ilişkilendirilen futbol, halısa, arkadaş buluşmaları gibi sosyal aktivite ve faaliyetlerin de eksikliği hissedilmiştir.

Yanı sıra pandemi süreci ev içi/özel alandaki çatışma ve tartışmaların artmasına yol açmış, kadın katılımcılar süreç içerisinde en çok psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kaldıklarını, fiziksel veya cinsel bir şiddete uğramadıklarını belirtmiştir. Salgın ve savaş dönemlerinin kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddeti artırdığı göz önünde bulundurulduğunda ortaya böyle bir tablonun çıkması ilgi çekicidir. Bu durum kadınların cinsel ya da fiziksel şiddete uğradıkları için utanmaları ve çoğu durumda dillendirmekten çekinmeleri ile ilgili de olabilir. Zira 1992 Bosna Savaşı'nda 20 bin kadın ve çocuğun tecavüze uğraması, Ruanda ve Sierra Leone'de binlerce kadın ve çocuğun cinsel şiddet ve tecavüz mağduru olması (Wood, 2010: 127-129), kadınların savaş ve çatışma durumlarında ekstra risk altında olduğunu kanıtlamakla birlikte Birleşmiş Milletler verileri de, pandeminin başlamasından bu yana acil yardım hatlarına yapılan aramalarda gözle görülür bir artış yaşandığını ortaya koymaktadır. 2020 Nisan ayında yapılan çağrılarda bir önceki aya göre örneğin Lübnan ve Malezya'da 2 kat, Çin'de ise 3 kat artış gerçekleşmiştir. Ayrıca Google gibi arama motorları Avustralya'da ev içi şiddet konusunda yardım almak için son 5 yıldır görülenin çok üstünde arama yapıldığını bildirirken, İngiltere'deki en büyük destek kuruluşu kendilerini arayanların oranının yüzde 700 artış gösterdiğini açıklamıştır.⁵ Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun Başvuru Karşılama Raporlarına göre ise Türkiye'de pandemi sürecinde kadına yönelik şiddet devam etmiş, destek hattını arayanların sayısında Nisan ayında % 55, Mayıs ayında %78'lik bir artış yaşanmıştır (KCDP, 2020).

Çeşitli STK ve gönüllü kuruluşlar tarafından paylaşılan raporlar da, pandemi döneminde Türkiye'de adeta bir kadın kıyımı yaşandığını ortaya koymaktadır. Süreç içerisinde şiddet uygulayan erkekler ile şiddete uğrayan kadınların ve çocukların aynı mekan içinde zorunlu olarak bir arada kalmaları ev içi şiddeti arttırırken, kadınların ve çocukların uğradığı şiddeti duyurma ve başvurma mekanizmalarına ulaşmaları da güçleşmiştir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun Mart, Nisan ve Mayıs 2020 raporlarına göre toplamda 70 kadın erkek cinayetine kurban gitmiş, 47 kadın ise şüpheli bir şekilde ölü bulunmuştur. Kadınların en güvenli olmaları gereken yer olan evlerinde dahi öldürülmeleri, kolluk kuvvetlerine ulaşmada güçlük çekmeleri, kendilerine yönelik şiddet ve tehdit vakalarını kolluk ve yargıya taşıdıklarında dahi gerekli olan koruma ve cezalandırmaların sağlanamaması kadınların bu süreçte kaderlerine terk edildiğinin göstergesidir (KCDP, 2020). Ortaya koyulan bu veriler pandemi süresince Türkiye'de ve dünyada kadına şiddet olaylarının arttığını ortaya koysa da bu çalışmaya katılan kadın katılımcıların daha çok psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kaldıkları, fiziksel veya cinsel bir şiddete uğramadıkları görülmüştür. Farklı bölge ve illerde daha geniş bir katılımcı kitlesiyle yapılacak çalışmalar sonucunda daha farklı sonuçlar elde edilebilir.

⁵ Detaylı bilgi için bkz: <https://turkey.un.org/tr/40112-bm-genel-sekreteri-pandemi-sirasinda-evde-siddete-son-verme-cagrisi-yapti> ve <https://turkey.un.org/tr/43714-covid-ve-kadınlar>, Erişim tarihi: 11.08:2020

Kadınlık ve erkeklik yüzyıllar boyunca kültürel ve toplumsal yapılar tarafından inşa edilerek pekiştirilen örüntülere sahiptir. Söz konusu örüntülerin değiştirilmesi ve cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması ancak toplumun tüm yapı taşlarını kapsayacak köklü değişikliklerle mümkündür. Bu çerçevede aileden, okula, siyasetten, ekonomiye kadar her kuruma çok büyük sorumluluklar düşmekte özellikle de bireylerin sosyo-kültürel gelişimlerinde önemli rollere sahip olan aile ve eğitim kurumlarının tavrı ve duruşu son derece önemli hale gelmektedir. Kamusal ya da özel alan farketmeksizin cinsiyetler arası eşitsizlik ve ayrımcılıkların sona erdirilmesi ancak bireylerin bu konuda eğitilmesi ve farkındalıklarının artırılarak bilinçlendirilmeleri ile mümkün olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

- Annot, M. (1982), Erkek Hegemonyası, Sosyal Sınıflar ve Kadınların Eğitimi, Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Olanaklar ve Sınırlar (ed: F. Sayılan). 1. Baskı, Dipnot Yayınları. Ankara.
- Avşar, S. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden “Yeni Erkek” liğin Doğuşu. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 224-241.
- Barutçu, A. ve Hidir N. (2016). Türkiye’de Babalığın Değişen Rollerini: (Pro)Feminist Babalar. *Fe Dergi* 8 (2), 27-45.
- Bhasın, K. (2003). Toplumsal Cinsiyet:Bize Yüklenen Roller (çev: Kader Ay). Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bora, A. (2012). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar (der: K. Çayır, M. A. Ceyhan) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 25. Baskı. Pegem Akademi. Ankara.
- Can, Y. (2018). Ataerkil İdeoloji Tartışmaları, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi (ed: D. Şenol, H. E. Kaya). 1. Baskı. Lisans Yayıncılık. İstanbul.
- Connell, R. W. (2019). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika, (çev: C. Soydemir). 4. Baskı. Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- Engels, F. (2003). Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni. 3. Baskı. Eriş Yayınları
- Ersöz, A.G. (2018). Kuramsal Feminizm Tartışmaları. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi (ed: D. Şenol, H. E. Kaya). 1. Baskı. Lisans Yayıncılık. İstanbul.
- Güdücü, B. (2018). Biyolojik Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi (ed: D. Şenol, H. E. Kaya). 1. Baskı. Lisans Yayıncılık. İstanbul.

- Heşen, Ö. (2010). Tevrat, İncil Ve Kuran-ı Kerimde Kadın Bedeni. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, (2020). Nisan ve Mayıs 2020 Başvuru Karşılama Raporları. <http://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/>, Erişim Tarihi: 10.08:2020
- Kimmel, M. S. (2013). Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik, (Çev: M. Bozok) *Fe Dergi* 5, (2). 92-107.
- Kuzu, Ş. L. (2018). Erkeklik Çalışmaları. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi (ed: D. Şenol, H. E. Kaya). 1. Baskı. Lisans Yayıncılık. İstanbul.
- Neuman, W. L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1. Cilt. (çev: S. Özge). 7. Baskı. Yayın Odası. Ankara.
- Oktan, A. (2008). Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı-Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları. *Selçuk İletişim* 5 (2), 152-166.
- Onur, H. ve Koyuncu, B. (2004). Hegemonik Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalleşme Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler. *Toplum ve Bilim*, 101, 31-49.
- Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkansız İktidar- Ailede Piyasada ve Sokakta Erkekler. Metis Yayınları. İstanbul.
- TCSB. (2020). COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu): Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve Tanı. <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-rehberi.html>. Erişim tarihi: 13.07.2020.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 6(4), 543-559.
- Wood, E. J. (2010). Sexual Violence During War: Toward an Understanding of Variation. *Gender, War and Militarism: Feminist Perspectives*, 124-137.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık. Ankara.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Roman Kadınlar Gözünden “Kadın Olmak”: Nitel Bir Araştırma*

“Being A Woman” From the Perspective of Romani Women: A Qualitative Research

Mehtap KIZILKAYA¹

Öz

Kadın olmanın nasıl algılandığı ve nasıl anlamlar yüklediğinin bilinmesi önemlidir. Bu çalışmanın amacı roman kadınların kadın olmaya ilişkin algılarını ortaya çıkarmaktır. Araştırma, Temmuz 2019 - Ağustos 2019 tarihleri arasında, ülkemizin batısında bir ilde sadece romanların yaşadığı mahallede yaşları 18 ile 66 arasında değişen 6 roman kadın ile nitel araştırma deseni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, fiziksel boyutun bir unsuru olarak kadın olmak, kişisel boyutun bir unsuru olarak kadın olmak, sosyal boyutun bir unsuru olarak kadın olmak ve tinsel boyutun bir unsuru olarak kadın olmak şeklinde dört ana tema altında toplanmıştır. Sonuç olarak; roman kadınların olumlu bir kadınlık algısına sahip oldukları, cinsellikle ilgili düşüncelerini ifade edebildikleri ve özgürlük kavramını varoluşsal anlamda kullanmadıkları belirlenmiştir. Roman kadınlarla derinlemesine görüşmelerin yapılacağı başka araştırmaların planlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Roman Kadın, Kadın Olmak, Varoluş Felsefesi

Abstract

Knowledge of the perception of being a woman and its implied meaning is important. Thus, the study aims to reveal perceptions about being women from the perspective of Romani women. The study was conducted between July 2019 and August 2019 using a qualitative research design. The participants are six Romani women aged 18–66 years from a neighborhood located in a city in the western part of Turkey, where only Romani people live. Data are collected under four main themes, namely, being a woman as an element of the physical, personal, social, and spiritual dimensions. The results suggest that Romani women hold a positive perception of femininity, express their thoughts about sexuality, and use the concept of freedom in a non-existential manner. The study recommended further investigations on this topic through in-depth interviews with a larger sample of Romani women.

Keywords

Romani Woman, Being A Woman, Philosophy Of Existence

* Çalışma Varoluşçu Psikoterapiler Derneği'nden alınan Temel Varoluşçu Analiz Eğitimi'nin bitirme tezi olarak hazırlanmıştır.

¹ **Sorumlu Yazar:** Mehtap Kızılkaya (Dr. Öğr. Üyesi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Aydın, Türkiye. E-posta: mehtap.kizilkaya@adu.edu.tr ORCID: M.K. 0000-0002-4000-8926

Atf: Kızılkaya, M. (2021). “Roman kadınlar gözünden “kadın olmak”: Nitel bir araştırma. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 22, 31–57. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.780201>

1. GİRİŞ

Felsefe tarihine bakıldığında insanı merkeze alan felsefi yaklaşımların ilk örneğini Sokrates'te görmek mümkündür (Gül, 2014). İnsanı insan yapan en önemli özelliklerinden biri kendisini çevreleyen dünyayı, içinde yaşadığı toplumu, geçmişini ve kendisini tanımak ve bilme isteğidir. Felsefeyi anlamaya çalışırken yapılması gereken en doğru davranış, tarih boyunca kendilerine filozof denilen kişilerin yaptıkları işe bakmak olacaktır. Filozofların; farklı zamanlarda, farklı kültürlerde, farklı amaçlar, farklı işlevlerle ve farklı somut felsefeler ürettikleri görülmektedir. Kant felsefeyi “*kendisini akla dayanan nedenlerle meşru kılmak veya haklı çıkarmak iddiasında olan bir zihinsel etkinlik biçimi*” olarak tanımlamıştır (Arslan, 2012). Önemli felsefe tarihçilerinden Weber'e göre ise felsefe, insanoğlunun evreni anlamak için aklını göklerden yere indirmesiyle başlamıştır. Başka bir deyişle felsefe, gözlem, deneme ve akla göre düşünüp evreni, doğayı açıklamakla, dini açıklamaların bir kenara bırakılmasının tarihidir (Güven, 2007).

İlk mantık kuramcıları “*olma*” yı bir bağlaç ya da yüklem olarak ele almışlardır. “Olmak” 19. yüzyıldan itibaren başlı başına bir olgu olarak düşünülmektedir. Varoluş felsefesi insanın akılla anlamayacağı “*varoluş süreçlerini*” ve “*öz*” irdeleyen bir felsefedir (Çelik, 2011). Varoluşçuluk çağımızın en önemli ve en etkili düşünce akımlarından birisidir. Felsefenin hiçbir akımı, varoluşçuluk kadar büyük halk kitlelerine ulaşmamıştır. Bunun nedeni, varoluşçuluğun, insan sorunu ile ilgileniyor olmasıdır (Taşdelen, 2011).

Varoluşçuluk özü itibarıyla insan varoluşunun anlamını ve insanın kendini gerçekleştirme olanaklarının bütününe ifade etmektedir (Gül, 2014, Sarıoğlu, 2008; Gül, 2014). Varoluşçu felsefe, I. Dünya Savaşının ardından Almanya'da ortaya çıkmış, gelişmesinde ise 19. ve 20. yüzyıl dünyasının getirdiği olumsuz şartlar rol oynamıştır. İnsan, özellikle 20.yüzyılda yalnız ve bunalımlıdır. Savaş, toplu katliamlar, şiddet, toplum içinde bölünmüşlük ve alışlagelen değerlere yabancılaşma gibi birçok olumsuz etmen, insanı içinde yaşadığı çağa, topluma yabancılaştırmıştır. Tüm bunlar insanda terk edilmişlik, bunalım, sıkıntı, isyan, iç daralması, kaygı, korku, umutsuzluk, çaresizlik gibi duyguları tetiklemektedir. Böylece bu çağın insanı geleceğe ya da geçmişe değil “*an*”a bağlanır olmuştur (Sartre, 1981; Akış, 2007; Gündoğdu, 2007). Varlık sorunları ilk insanların doğumundan beri işlenmiş ve günümüze kadar da devam etmiştir. Varlık alanındaki sistemli çalışmaların ilk belirtileri, Sokrates öncesindeki filozoflara kadar dayanmaktadır. Platon felsefe yapmaya, bir var olandan, var olan bir gerçeklikten hareket ederek başlamıştır. Ardından Ortaçağda varoluş kavramı, Aziz Agustinus'ta da varlık hiyerarşisi olarak açıklanmaktadır. En başta, var olan tek varlık, yani Tanrı bulunmaktadır. Bundan dolayı bu alanda varoluş felsefesinden çok, bir öz felsefesinden söz edilmektedir. Aziz Agustinus Tanrı'nın varlığını kanıtlamaktan çok, Tanrı'nın bilgisine

ulaşmaya çalışır. Ortaçağda Descartes’e kadar varoluş kavramı, Tanrı’nın varlığı, varoluşu üzerinde yoğunlaşmıştır. Fakat Descartes ile varoluş düşüncesi farklı bir boyut kazanmıştır. Descartes “*düşünüyorum o halde varım*” sözüyle varoluş düşüncesine ruh ve beden birliğini kazandırmıştır. Böylelikle insan, düşünen bir öz ya da ruh olarak görülmüştür. Bunu ise Tanrı kavramından yola çıkarak açıklamaya çalışmıştır. Kant ise, Descartes’in görüşünü eleştirerek, temelleri bilgiye dayalı olmayan hiçbir şeyin güvenilir olmadığını ileri sürmüştür. Varoluş kavramı 19. ve 20. yy’da metafiziğin etkisinden kurtularak gerçeklik anlamı kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde Hegel’in yaşam ve varoluş terimlerini birbirinden ayırdığı görülmektedir. Hegel’e göre, “*Yaşam kavramı yalnızca organizmanın yaşamını dile getirirken; varoluş “yaşam bilinci” demektir. Varoluş özsel varlıktır, olumsuzluk ve içsellikten doğmuş bir varlıktır. Varoluşun daha sonraki belirlenimleri ise, somut gerçeklik kavramı, ideadır. Varoluş terimini modern anlamda kullanan ilk filozof Danimarkalı Soren Kierkegaard’dır (Çavuşoğlu, 2017). Temel düşünceleri varoluşçular tarafından benimsen karamsar ve dindar düşünür Kierkegaard bu dönemde batı düşüncesine ışık tutmuştur. Her düşünür ancak yaşadığı zamanın ruhuna göre değerlendirildiğinde anlaşılabilir, o yüzden Kierkegaard’ın felsefesini ve onunla bağlantılı olarak insan anlayışını anlayabilmek için kendinden önce gelen ve kendisinden etkilenen felsefi akımlarla ilişkisini belirlemek gerekir. Her ne kadar bir filozofun felsefi görüşlerini özel yaşamıyla karıştırmamak önemli ise de bazı filozofların felsefi görüşlerini hayatlarındaki olaylardan ve yaşam tarzlarından soyutlayarak anlamak mümkün değildir. Kierkegaard’ın yaşamı ve felsefesi birbirine o kadar sıkı bir şekilde birbirine bağlıdır ki hayatında önemli rol oynayan kişilerle ilişkilerini göz önüne almadan ve çözümlenmeden onun felsefesini anlayabilmek mümkün değildir. Kierkegaard’ın hayatı çatışmalar yoluyla gelişen bir hayat gibi düşünülebilir. Kierkegaard’ın kendisi ile yaşadığı çatışma bütün çocukluğunu etkilemiştir. Kierkegaard’ın çocukluğunu babasından aldığı katı Hristiyanlık eğitimi belirlemiştir; bir yandan son derece gelişmiş bir hayal gücü ve diyalektik akıl yürütmeye sahipken diğer yandan Hristiyanlığın etkisiyle melankolik bir kişilik geliştirmiştir. Çocukluğu pek mutlu olmayan Kierkegaard’ın yetişkinliği de melankolik bir ruh hali içinde geçmiştir. Babasıyla yaşadığı çatışma bütün çocukluğunu belirlemiştir. Babasının inancı hakkında giderek artan şüpheler yaşayan Kierkegaard’ın, babasının evlenmeden önce evlerinde hizmetçi olarak çalışan annesi ile evlilik öncesi ilişki kurduğunu öğrenmesi babasıyla arasındaki ilişkinin kopmasına sebep olmuştur. Bu kopuş Kierkegaard’ı kendi günahları için acı çekmeye yöneltmiştir. Babasının ölümünden hemen önce babasıyla barışması, Kierkegaard’ın ahlaksal dönüşümünün doruk noktasıdır. Kierkegaard’ın gençliği Regina ve estetik olarak nitelendirdiği yaşam tarzı ile yaşadığı çatışma ile belirlenir. Kierkegaard babasının sırrını ona açamayacağı ve bu durumun kendisinde yarattığı melankolinin Regina’yı da mahvedeceğini düşündüğü için Regina’yı çok sevdiği halde ondan ayrılır. Kierkegaard, Tanrı ile çatışmasını çözdüğünde dinsel olgunluğa ulaşır. Sonunda Tanrı’nın bütün günahlarını affettiğini kabullenir ve artık*

rumuzlar yoluyla Tanrı ile dolaylı iletişim kurmak zorunda değildir. Şimdiye kadarki eserlerinde hep rumuz kullanan Kierkegaard, bu dönemde ya doğrudan eserlerini kendi adıyla yazarak “doğrudan iletişim” kurar ya da Hristiyan rumuzlardan biri olan “*Anti-Climacus*” u kullanır (Gödelek, 2008). Kierkegaard’ın öğretileri Alman idealizmine ve Hegel’e karşı tepkiydi. Hegel felsefesini eleştiren eseri “Bilimdişi Çıkarımların Eleştirisi” ilk eseridir. Bu eserinde Kierkegaard’ın, “Hegel’in insanı ve tarihi akılcı biçimde açıklayan ve tüm felsefi soruları yanıtlayan “tek parça (monolitik)” tarzdaki felsefesine duyduğu tepki, kendi deyişiyle “egzisistansiyel felsefesini” geliştirmesine olanak sağlamıştır. İnsan tabiatının *paradoksal ve belirlenemez* niteliklerinin altını çizerek, en büyük gerçeğin Hegel felsefesinin ortaya koymaya çalıştığı gibi objektif bir gerçek olmadığını, gerçeğin subjektif olabileceğini ileri sürmüştür. İnsan varlığını mantıklı ve nedenselci nedenlerle izah etmeye çalışan monolitik felsefelerin insanın var oluşunu anlamaya karşı yanlış bir yaklaşım içinde olduğunu ve kendi varoluşuna ait sorumluluğu üzerine almaktan kaçınmasına yaradığını, aslında insanın kendi varlığını tam da belirsizlikler karşısında aldığı kararlar ve seçimlerle belirlediğini ileri sürmesi ile dikkat çekmektedir (Özen, 2012). Kierkegaard’a göre var olmak, çabalayan, seçimler yapıp karar verebilen bir birey olmak anlamı taşımaktadır. Varoluş yaşanan anda ve süreksiz olanda kavranabilir diye eklemektedir (Kierkegaard, 1997; Timuçin, 2001; Taşdelen, 2004; Çavuşoğlu, 2017). Kierkegaard’tan sonra Varoluşçuluk iki kısma ayrılmaktadır;

1. Hristiyan Varoluşçular

- Danimarkalı Kierkegaard (1813-1855)
- Alman Karl Jaspers (1883-1969))
- Fransız Gabriel Marcel (1889-1973)

2. Tanrıtanımaz Varoluşçular

- F. Nietzsche (1844-1900)
- Martin Heidegger (1889-1977)
- J.P. Sartre (1905-1980)
- M. Ponty (1908-1961)’dir (Sarıoğlu, 2008).

Hristiyan varoluşçular, varoluş sorununun çözümünde dinsel nitelikte bir felsefe geliştirirken, Tanrıtanımaz varoluşçulara göre, varoluşçu kahramanın bağlanabileceği herhangi bir otorite, mutlak varlık olmayıp evrensel bir ahlak da yoktur. Her iki kanadın da çıkış noktası aynıdır; “*Varlık özden önce gelir, insan üzerine düşünme öznelikten hareketle yürütülür*”. Tüm yalnızlığı, terk edilmişliği, acizliği, bunalımı ile kurtuluşunu

arayan insanoğlu, her iki kanadın da ortak temalarındandır. Hristiyan varoluşçu felsefe Kierkegaard’la başlar. Kierkegaard’da, Tanrı tarafından ilk günahının bedeli olarak bu dünyada yapayalnız bırakılan insan, “kaygı, korku ve iç daralması” gibi duygular yaşarken, Heidegger’de ölüme doğru giden Dasein, iç daralması deneyimiyle karşılaşır (Önal, M. ve ark.,2015). Alman filozof Martin Heidegger varoluşçu görüngübilimi geliştiren yirminci yüzyılın en etkili akademisyenlerinden biri olarak kabul edilir. Ayrıca Heidegger varoluşçu felsefeden psikoloji ve psikiyatri bilimlerine de bir köprü görevi yapmış olması bakımından da önemli bir bilim insanıdır. Heidegger felsefesine ontoloji adı verilmektedir. Ona göre; *“İnsan dünyaya atılmıştır. İnsan Hiç içine düşmüş bir Ne’ liktir. Bunu kendisi seçmemiştir. Hiç sözcüğü aynı zamanda Varlık anlamına da gelir. Yani insan. Varlık’a atılmış, terk edilmişti. Varlık sınırsızdır ve bu haliyle kavranamadığı için kendisini Hiç’lik olarak da gösterir. Varlık’a bu yüzden dil ile tanımlama getirmek imkânsızdır. Zira mantık gereği, Varlık’a “vardır” denildiğinde aynı zamanda “var değildir” denilemez. O yüzden dilin de insan gibi Varlık’ın içine “düşüğünü” söyleyebiliriz”* demektedir (Özen, 2012).

Varoluş felsefesindeki temel kavramların “ölüm ve hiçlik”, “kaygı ve umutsuzluk”, absürtlük ve anlam”, “yabancılaşma ve özgürlük”, “otantiklik ve otantik olmayan”, “seçim ve sorumluluk”, “ruh hali ve duygular”, “hakikat ve kendi kendini aldatma”, “iyi ve kötü”, “zaman ve uç durumlar” olduğu görülmektedir.

Ölüm ve Hiçlik: Varoluşçu bakış açısı ile bir felsefi tema olarak ölüm en büyük öneme sahiptir. Ölüm aslında yaşamı düzenlemektedir. İnsan olma hali ancak ölümle bütünlüğe kavuşur ve insan daima bu yöne doğru hareket eder. Ölüm aslında her gün ufak ufak yapılan bir şeydir. Yaşamak ölmektir. Sartre göre ölüm değil “hiçlik” varoluşumuzun temellerini şekillendirir.

Kaygı ve Umutsuzluk: İnsan varoluşunun geçiciliğini ve sahip olduğumuz sınırların önemini fark ettikçe, hiçlik ihtimaliyle karşılaşmak kaygıya neden olmaktadır. Varoluşsal kaygı boşlukla karşılaşmanın deneyimidir. Bu korku hiçlik karşısında hissettiğimiz sıra dışı bir korkudur. Yok olma, tehlike de olma hissidir. Kierkegaard umutsuzluğu kaygının zıt kutbu olarak değerlendirmiştir. İnsan bu iki hisle, iki ruh haliyle kalmanın ve aralarındaki gerginlikle yaşamayı öğrenmenin yollarını bulmalıdır.

Absürtlük ve Anlam: Sartre göre hayat absürttür. İnsan ne zaman anlamsız bir dünya ile yüzleşirse ve bunaltıyı deneyimlirse o zaman geçek bir yaşam sürdürmeye başlayabilir. İlerleyen süreçte ise yaşamın bilinçli bir şekilde seçilmesi ve yaşamdaki anlamın yaratılması gerekliliği keşfedilmektedir.

Yabancılaşma ve Özgürlük: İnsan varoluşu yabancılaşmış şekilde deneyimlenir. İnsan yaşamı hayati gereksinimler ve yaşamdaki işe yararlılık üzerine kurulu bir durum alır. Düzen içinde köleleştirilmiş olarak yaşanabilir. Kolayca ulaşılabilir olana ve hayatta

tutacak olana uzanılabilir. Zor olan ise, bağlandıklarımızdan ve yanılısamalarımızdan kurtulabilmektir. En büyük kayıplar bizi biz yaparı bırakabilme süreçleridir. Bu durum genellikle bir kriz ve bir kaza sonucu bırakmak zorunda kalındığında gerçekleşir. Böylece esasen özgür ve esasen hiç olduğumuzu kabul eder, özgürlüğümüzü yeni bağlantılar, yeni bağlar kurmak, yeni kimlikler inşa etmek için kullanabileceği keşfedilir.

Otantiklik ve Otantik Olmayan: Otantik veya sahip çıkılmış bir hayat kişinin kendi kararlarını sahiplenmesinden ve kendi olmanın farklı ihtimallerine karşı uyanık olmasından geçer. Heidegger gibi Sartre’de otantik olmayanın kötü olsa da gerekli olduğunu düşünmüştür.

Seçim ve Sorumluluk: Sartre, insanın yaptığı her şeyin bir şekilde bir seçim veya en azından içinde yer almak isteyeceği bir tercih olduğuyula yüzleşmesi gerektiğine inandığını belirtmektedir. İnsanın kendine karşı sorumlu olması ise; yaşamındaki olanaklara hükmetmeyi sağlamaktadır.

Ruh Hali ve Duygular: Duygularımız kendi dünya görüşümüz ve var olan bir durumu birbirine yapıştıran bir tutkal gibidir. İnsanlar dünyadaki sorunları duygular yoluyla anlayıp kendi dünyasına yine duygular sayesinde bir renk eklemektedir. İnsanın ruh hali varoluşunun arka planıdır. Ayrıca dünya ile temel bağ ruh hali ile ifade edilmektedir.

Hakikat ve Kendi Kendini Aldatma: Hakikat insanın bir kez elde edip sonsuza kadar sahip çıkacağı bir şey değildir. Sürekli aranan bir şeydir. Hakikat sürekli olarak kapatma eğiliminin tersine sürekli olarak ortaya çıkarmayı gerektirir.

İyi ve Kötü: İnsanların önemli yetilerinden biride ahlaki sorgulamalar yapmalarıdır. Eylemde netlik olması için düşüncenin de net olması gerekmektedir.

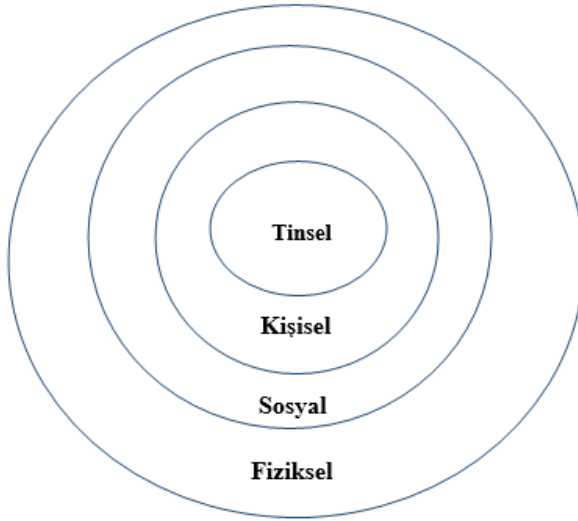
Zaman ve Uç Durumlar: Heidegger insanın sadece zaman içinde yaşamadığını, insanın kendisinin zaman olduğunu ve insanların zamanı yaşamlarının önemli bir boyutu olarak deneyimlediklerini ifade etmektedir. Bu farkındalıkların uç durumlarla karşı karşıya kalındığında gerçekleştiği belirtilmektedir (Deurzen & Baker, 2017).

Psikiyatride varoluşçuluk, İkinci Dünya Savaşı’nı takip eden yıllarda, Batı Avrupa’da başlayan ve giderek Amerika kıtasında yaygınlaşan bir yaklaşım haline gelmiştir. Geçtan’a göre, psikanaliz ve psikanalitik kökenli psikoterapinin temelinde, Heidegger’in ontoloji denilen düşünce ekolünden esinlenerek geliştirilmiş bir tedavi tutumu tanımlanmaktadır. Heidegger’in düşüncelerini psikoterapi’ye taşıyan öncü psikanalistler İsviçreli Ludwing Binswanger ve Medard Boss olarak bilinmektedir (Özen, 2012). Boss ve Binswanger, “*Daseinanalysis*” adıyla geliştirdikleri tedavi yaklaşımıyla varoluşçu psikoterapinin öncüsü sayılmaktadırlar. Yalom, felsefi kavramların insanın klinik incelemesine uygulanması arzusu ve Freud’un insan modeline karşı bir tepki

olarak varoluşçu analitik eğilimin doğduğunu belirtmektedir. Varoluşçu psikoterapi bir yöntem değil, tutum olarak nitelendirilmektedir. Varoluşçu psikoterapide, tedaviye gelen kişi, “*kendi dünyası içinde*” anlaşılmaya çalışılmakta fenomenolojik olarak ele alınmaktadır (Çelik, 2017). Fenomenoloji felsefesinin kurucusu Edmund Husserl’dir. Nesnelere doğa bilimlerinden farklı olarak, duyu verilerinden bağımsız salt bilince ait olgular olarak ele aldığı ve nesnelere ait bilgileri ele geçirmeye çalıştığı felsefesine “fenomenoloji”, bu özlere de fenomen denmektedir. Fenomenoloji, nesnelere bizim algı dünyamız dışında “nesnel bir gerçekliğe” sahip olup olmadığı ile ilgilenmez. Ampirik olarak bilince verili nesneyi alır ve naif bir realizm duygusu ile kayıtsız şartsız kabul eder. Bu anlamda fenomenoloji pozitivism ve empirizm akımlarına oldukça benzer. İki akımdan farkı ise Husserl’in fenomenolojik yönteminin nesnelere “özlerine” akıl yoluyla ulaşmak istemesinde yatar. Diğer bir farkı ise pozitivism/ empirizmin maddi dünyayı yöneten doğa yasaları ile ilgili kabullerini yadsınması ve nesnelere bilinçteki varlıklarını birbirleriyle ilişkileri bağlamında olmayan “*rastlantı kategorisi*” içinde ele almasıdır. Fenomenolojik Yöntem Nedir? Sorusuna ise Husserl; önce bilinçte bulunan nesnenin verili bir nesne olduğunu yani gerçek dünyadaki varlığı ne denli tartışmalı olsa da bilinçteki varlığının tartışmasız bir gerçek olarak ortada olduğunu kabul eder. Bu ön kabul sonrasındaki ikinci aşamada “*fenomenolojik indirgeme yöntemi*” ile nesnenin duyu algılarımızdan ileri gelen somut nitelikleri, diğer nesnelere ilişkileri “parantez içine alınarak” fiili olarak dışlanır. Daha geniş kapsamlı bir indirgeme ile nesne kültürel anlamından (töresel, bilimsel, sanatsal, dinsel, hukuki vb.) soyutlanmaktadır. Üçüncü aşamada özne de benliğini paranteze alarak; nesne ile aynı dünyayı paylaşan öznelliğini tüm ön yargılarını, değerlendirmelerini askıya alır. Sonuçta nesnelere bilinçteki «*ide*»lerine, (aşkın ve içkin) salt özlere ulaşılmış olunmaktadır. Fenomenolojik yöntem Descartes’in cogito’sunun pratiğine benzer bir yol izler ancak amacı akıl yoluyla “nesnelere gerçekliğini örten perdeyi kaldırmak/ hakikati ortaya çıkarmak” değil sadece “bilince yansıyan nesnelere ait özsel bilgiyi elde etmek” şeklinde farklılaşmaktadır (Özen, 2012). Logoterapiyi varoluşçu psikiyatri veya hümanistik psikoloji kategorisi altında tanımlayan Frankl, logoterapinin varoluşsal ve fenomenolojik yapısına dikkat çekmektedir. Ayrıca Frankl “logoterapi” terimini “*anlam yoluyla terapi*” olarak adlandırılabileninden söz etmekte bu terimin sadece anlamı ifade etmediğini, aynı zamanda “öz” anlamına da geldiğini belirtmektedir. Logoterapiyi oluşturan ve açıklayan çeşitli terimler bulunmaktadır. Bunlar; boyutsal ontoloji modeli; yaşamın anlamı üçlüsü ve varoluşun özü; değerler üçlüsü, varoluşsal engellenme ve boşluk; nöjenik nevrozlar; sevginin ve acının anlamıdır. Frankl, yaşamın anlamının “*insandan insana, günden güne, saatten saate farklılık gösterdiğini, bu nedenle önemli olanın yaşamın anlamı değil, daha çok belli bir anda bir insanın yaşamının özel anlamı*” olduğunu belirtmektedir. Frankl yaşamın anlamının sürekli değiştiğini, ancak hiç yok olmadığını ifade etmektedir. Logoterapiye göre yaşamın anlamının üç farklı yoldan keşfedilebileceğini belirtmektedir. Bu yollardan

ilki, bir eser yaratmak veya bir iş yapmaktır. Diğeri, bir şey yaşamak veya bir insanla etkileşmektir. Frankl, anlam isteminin çeşitli nedenlerle engellenebildiğini belirterek bu durumu, varoluşsal engellenme olarak ifade etmektedir. Frankl, sıkıntı, ilgisizlik, ahlaki ve manevi çatışmalar şeklinde kendini gösteren varoluşsal boşluğu klinik bir durum olarak tanımlamaktadır. İnsanların boş zamanlarında ne yapacaklarını bilememeleri, pazar günü nevrozu, tatil depresyonu ve hafta içinin yoğun temposundan sonra insanların kendi içlerinde belirginleşen boşluk hissi yaşamalarının hatta intihar durumunu bu varoluşsal boşluk olarak açıklamaktadır (Frankl, 2016).

Kısaca varoluşçu terapi, terapötik dogmaları sorgulayan bir terapi çeşididir. Varoluşçu terapide amaç, insanların yaşamlarına dair daha net olup daha farkında olarak yaşamalarıdır (Deurzen & Adams, 2017). Bir kişinin, yaşamının herhangi bir zamanında dünyada olma biçimi insan varoluşunun genel haritasında konumlandırılabilir. Bu genel harita insan varoluşunu dört basit boyuta ayırır. Bu dört boyut eş merkezli küreler biçiminde gösterilmiştir (Deurzen & Adams 2017).

Şekil 1. Yaşamın dört boyutu

Fiziksel Boyut (Umwelt); Dünyayla ilişkimizin en dış halkasıdır. Bedeni, içinde bulunduğumuz sabit çevreleri, iklimi, havayı, nesnelere ve maddi varlıkları, sağlık ve hastalık durumunu kapsar.

Sosyal Boyut (Mitwelt); İçinde yaşanan kültürle olduğu kadar ait olunan ve olunmayan toplulukların nasıl karşılandığını kapsar.

Kişisel Boyut (Eigenwelt); Kendimizle ilişkimiz, karakterimiz, geçmişteki deneyimlerimiz ve gelecekteki olanaklarımıza dair görüşleri içeren bir iç dünyamız olması anlamına gelir.

Tinsel Boyut (Überwelt); Bilinmeyenle ilişkilendiriz böylece ideal bir dünya hissi ve kişisel değerler sistemi yaratılır.

Bu şema varoluşun çok boyutluluğuna işaret eder. Gerçekte bu varoluş alanları iç içe geçer ve kesişirler, hiçbir zaman şekilde gösterildiği gibi düzenli ve birbirinden ayrılmış değildirler. Kişilerin bu boyutların hangilerinden bahsettikleri veya bahsetmedikleri önemli bir ipucudur (Deurzen & Adams 2017). Varoluşlarının farkında olmak için insanların kendilerine “*Ben kimim ve kim olacağım?*” sorularını yöneltmeleri ile mümkündür. Varoluşçu yaklaşıma göre insan hayatının anlamını arayan bir varlıktır (Bilgin, 2018).

Bireyin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklere cinsiyet denir (Doğan & Piyal, 2017). Cinsiyet kavramı, bireyleri erkek ve kadın şeklinde iki cinse ayırmaktadır. Cinsiyet, sadece biyolojik farklılıkların bir göstergesi olmanın dışında, yaşamın daha ilk yıllarından itibaren birey için toplumsal bir kategori oluşturması bakımından da önemlidir. Bu kategori, bireyin biyolojik açıdan belli bir cinsten olduğuna ilişkin bilgi, rol, davranış ve tutumlarla şekillenmektedir. Böylece birey için toplumsal olarak kabul görülen roller belirlenmiş olmaktadır. Bu rollere toplumsal cinsiyet rolleri denmektedir (Keskin & Uluşan, 2016). Toplumsal cinsiyet kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün atfettiği anlamlar ve beklentilerle ilgilidir. Bu beklentiler, aynı zamanda kadın ve erkek kimliklerinin belirlenişinin ve aralarındaki ilişkinin toplumsal ve kültürel olduğunun da işaretidir. Toplumsal cinsiyet bakış açısının yani cinsel kimlik gelişiminde öğrenmenin büyük bir rolü olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda ele alınan teorilerden biri olan “*Bilişsel Gelişim Teorisi*”dir. Bu teoriye göre çocuklar toplumsal cinsiyete ilişkin basmakalıp bakış açılarını, etraflarından gördükleri ve duydukları ile geliştirmektedirler. Çocuklar kendi toplumsal cinsiyetlerine ilişkin bilgiyi oluşturduktan sonra davranışları ile (kız gibi davranmak) düşünceleri (ben bir kıyım) arasındaki karşılıklı etkileşim istikrarlı bir toplumsal cinsiyet kimliği ya da bilişsel gelişim teorisinin adlandırdığı şekliyle, toplumsal cinsiyet kararlılığı oluşturulmuş olmaktadır. Toplumsal cinsiyet kimliğinin değişmezliği üç düzeyde gerçekleşir. Bunlar toplumsal cinsiyet kimliği, sabitliği ve tutarlılığı bileşenleridir. Toplumsal cinsiyet kimliği, bireyin kendini ve diğerlerini bir kız ya da erkek, bir kadın ya da adam olarak tanımlayabilmesi (etiketlendirebilmesi) gibi basit bir yeteneği gerekli kılmaktadır. Toplumsal cinsiyet sabitliği, toplumsal cinsiyetin zaman içinde sabit kaldığına ilişkin farkındalığı ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet tutarlılığı ise, toplumsal cinsiyetin görünüm, aktivite ya da giysi değişse de değişmez bir unsur olduğunu ifade eden bir kavramdır (Topuz & Erkanlı, 2017).

Toplumsal cinsiyet ayrımındaki en genel geçer göstergeler kadın olarak belirlenmiş cinsye yönelik yaptırımlarda görülmektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımıyla kadın cinsine biçilen roller hep pasiflik, sakınma, korunma, savunma üzerinedir. Kadının yapması/ olması gereken bu durumlar, erkeklerin meziyetlerine ve onların iktidarına karşıdır (Bingöl, 2014). Toplumsal cinsiyet eşitliği bireyin bütün yeteneklerini tam ve özgürce geliştirebilecekleri toplumsal ortamın yaratılması, bu ortamın önündeki bütün toplumsal ve siyasal engellerin ortadan kaldırılması olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği önlenemez. Bu nedenle kadın ve erkek arasındaki genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar eşitsizlik çerçevesinde ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği farklı boyutlardaki iktidar ilişkilerinin sonucu olarak toplumun kadın ve erkeğe ilişkin algısından kaynağını almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve medeni alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadının öğrenimi, iş yaşamına katılımı ve gelirini olumsuz olarak etkileyerek ve toplumsal baskı oluşturarak kadının sağlığı başta olmak üzere ilişkin pek çok soruna neden olmaktadır (Demirgöz Bal, 2014). Tarih boyunca kadına özgürce kendini gerçekleştirebilme hakkı gereksiz görülmüştür. Hareketsiz ve pasif bir varlık rolü kadına erkekler tarafından zorla kabul ettirilmiş, kadın kendini ‘öteki’ olarak görmek zorunda kalmıştır. Varoluşçu teoriyi, kadın olmanın ‘özel varoluşsal’ koşullarına uygulayan Simone de Beauvoir, 20. yüzyılın en etkili yapıtlarından biri olan *İkinci Cins*’ adlı eserinde, insanlık tarihi boyunca “*erkeğin özne (ben), mutlak olan, kadının ise öteki cins*” olarak tanımlandığını, kadının kültür ve uygarlık yaratma sürecinden dışlandığını söylemektedir (Kalın, 2016). Beauvoir, bu bakış açısıyla çağdaş feminist teorinin en önemli temellerinden birini atmıştır (Aydın, 2017). Bilindiği üzere de Beauvoir, varoluşçuluğun “*varoluş özden önce gelir*” savına paralel biçimde “*kadın olarak doğulmaz, zamanla kadın olunur*” der. De Beauvoir kuramında Sartre’ın varoluşçuluk üzerine çalışmaları başta olmak üzere Heidegger, Husserl ve Hegel gibi düşünürlerin görüşlerinden yararlanmıştı. Ona göre kadının özgürlük sorunu aşkın bir özne olarak var olma sorunudur (Akdik, 2019). De Beauvoir kadının erkek egemen dünya düzeni içindeki ikincil konumunu tartıştığı *İkinci Cins* kitabında kadını, “*dünya kurulumu için taşıdığı niteliklerin, içkinliğin kurbanı*” olan özne olamamış bir varlık olarak tanımlamaktadır. De Beauvoir, değindiği bu meseleler üzerinden kadının öteki konumunda olduğunun altını çizer. Ancak bu noktada özgürleşme açısından engel teşkil eden konu kadının da kendini edilgen bir varlık gibi hissetmesi yani ötekiliğini içselleştirmiş olmasıdır. “*Ötekiliğin içselleştirilmesi, kişinin kendini toplumdaki egemen grubun gözleriyle tanımlamaya hazır olması anlamına gelir*” (Donovan, 2001). Bu çerçevede düşünüldüğünde kadın, erkek egemen toplum tarafından oluşturulan bir nesne düzeyine kendini sabitlemektedir. Dolayısıyla kadın kendisinin öteki olarak

kodlandığı cinsiyetçi erkek görüşünü kabul etmiş ve içselleştirmiş olmaktadır. Kadınları öteki olarak inşa eden cinsiyetçi erkek görüşünü kabul etmek, Beauvoir’ın ve varoluşçuların tarif ettiği üzere özerk ve yaratıcı olan özne-beni inkâr etmek anlamına gelmektedir. Bu bağlamda ötekiliğin içselleştirilmesine karşı kadın kimliği üzerinden bir direniş söz konusudur. Kadın karakter, edilgen konuma itilmeye ve sınırlı bir varoluşa direnmekte; annelik, evlilik, aşk, cinsellik gibi kavramları benliğinin merkezine koyarak deneyimlemektedir. Erkek egemen dünya tarafından kurgulanan nesne benin reddi ile yaratıcı özne-ben açığa çıkacaktır (Kalın, 2016). Özne ben, sosyalleşen nesne benin farkında olan bendir (Yılmaz, 2016).

Romanlar, göç ettikleri ülkelerde toplumun büyük bir azınlığını oluşturmaları ve tarih boyunca çeşitli düzeylerde dışlanma, ayrımcılık ve asimilasyon süreçlerine maruz kalmaları ve genellikle “*hor görülen*” sosyal grup olmaları nedeniyle, öteki ve dezavantajlı olarak değerlendirilmektedirler. Fransızca kökenli bir kelime olan dezavantaj, en basit ifadeyle avantajlı olmama durumudur. Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), dezavantajlı grupları “Dezavantajlı gruplar, ekonomik durumları, cinsiyetleri, etnik veya dilsel kökenleri, dinleri veya (mesela sığınmacılar gibi) politik statüleri nedeniyle toplumsal ve ekonomik entegrasyon şansları diğer insanlara göre daha düşük olan kimselerden oluşur” şeklinde tanımlamaktadır. Bunlar toprak mülkiyetine veya başka gelir getiren araçlara sahip olmayan ve genellikle sağlık, konut ve eğitim gibi temel toplumsal gerekliliklerden yoksun olan (işsizler, yoksullar, eğitimsizler, sosyal güvenliği olmayanlar, evsizler, ayrımcılığa uğrayan sosyal gruplar vb.) kimselerdir. Türkiye’de hemen hemen her kentte yaşayan Romanlar tarihsel süreç içerisinde Batı Anadolu’da “Roman”, Van ve Ardahan “Mutrib”, Orta Anadolu’da “Elekçi ve Esmer vatandaş”, Anadolu’nun pek çok yerinde “Arabacı”, Akdeniz ve Ege Bölgesi’nde “Sepetçi”, Adana ve çevresinde “Cono”, Erzurum, Artvin, Bayburt, Erzincan ve Sivas yöresinde Poşa” gibi bölgesel kullanımların yanında “Kıpti, Karaçi, Şopar, Abdal, Rom” olarak adlandırılmışlardır. Romanlar için kısaca “Hindistan’dan göç etmiş, kendine ait özellikleri olan bir topluluk” denilebilir. Türkiye’de yirmi bin civarında roman vatandaşın olduğu tahmin edilmektedir. Başta İstanbul olmak üzere Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Çanakkale, Bursa, Adapazarı, İzmit, İzmir, Manisa, Denizli, Muğla Antalya, Adana, Hatay, Ankara, Konya, Çankırı, Eskişehir, Tokat, Sivas, Çorum, Zonguldak, Samsun, Ordu, Trabzon, Artvin, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Malatya, Elazığ, Maraş, Antep ve Van’da hayatlarını devam ettirdikleri bilinmektedir. Genellikle çalgıcılık, falcılık, ayakkabı boyacılığı, sepet örme, çiçek geçimlerini sağlamaktadırlar (Ateş, 2016; Deniz& Balcıoğlu& Diktaş, 2016; Çetin, 2017; Tor, 2017; Kazu, 2019; Kino, 2019; Gökçe, 2019). Romanlar Avrupa’daki en büyük etnik azınlıktır. Çoğunlukla “*esmer ve fakir*” insanlar olarak bilinmektedirler (Eskioca & Akbaş, 2017). Böylesi önyargı ve ayrımcılığa maruz kalmaları sonucu yerleşim, barınma, eğitim, sağlık hizmeti alma ve kamusal alana erişim gibi konularda sunulan hizmetlerden yeterince yararlanamadıkları bilinmektedir. Bunun beraberinde yoksulluk

içerisinde kötü koşullar altında yaşamak zorunda kaldıkları, bu durumun da diğer yoksul grupların yaşadıklarından daha ciddi boyutta olduğunu ve nesilden nesile aktarıldığı görülmektedir. Romanların karşılaştığı söz konusu eşitsizliklerin çoğu, hem erkekler hem de kadınlar tarafından paylaşılmakla birlikte, eşitsizliklerden roman kadınlar daha fazla etkilenmektedirler. Roman kadınlar cinsiyet, etnik köken ve sınıf kesişiminde Roman olmanın “üçlü yükünü” taşımakta ve bu nedenle katlanmış bir dezavantajlılık yaşamaktadırlar (Gökçe, 2019). Romanlar, kültürel özellikleri ve yaşam biçimleri gereği, toplumun genelinden farklı, bohem yaşam tarzına sahip topluluklar olarak nitelendirilmektedir. Romanların özgürlüğe düşkün olmaları, kapalı yerlerde bulunmak istememeleri, kurallara riayet edememeleri, rahat tavırları, müziği, dansı, eğlenceyi sevmeleri, günü-anı yaşamaları, canlı renkleri sevmeleri gibi özellikleri büyük oranda göçebe yaşam tarzından kaynaklanan genetik kodlarıyla ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle, hareket halinde açık mekânlarda yaşam, doğayı kutsal olarak görme, doğaya öykünme, farklı coğrafyalarda farklı kültürden insanlarla ticaret yoluyla etkileşim içinde olma (kısıtlı da olsa) vb. hususlar kültürel özelliklerinde belirleyici olmuştur denilebilir. Kendi içlerinden olanlarla evlenmeleri, içe dönük ve toplumdaki izole biçimde birlikte yaşamaları, kendi aralarında dayanışma ağları oluşturmaları, yabancılarla sınırlı iletişim kurmaları (sadece iş yaşamında), çocuklarının topluluk içinde veya mahalle ortamında sosyalleşmesi gibi etkenlerle yıllar boyunca kültürel özelliklerini korumayı ve devamlılığını sağlamayı başarmışlardır. Söz konusu özelliklerinden dolayı Romanlar modernist düşünceye aykırı topluluklar olarak tanımlanmaktadırlar. Göçebe (yersiz-yurtsuz) olarak sınırsız dolaşma, maddiyattan uzak durma, tam gün çalışmama, daha çok duygularla hareket etme, kültürel yapılarının değişen koşullardan ve dış müdahalelerden etkilenmemesi gibi kararsız dinamiklerle yaşadıkları bilinmektedir. Roman aile yapısının genelde ataerkil yapıya sahip olduğu görülmektedir. Roman kadınların toplumsal cinsiyetçi tutumu devam ettirmede aktif rol oynadıkları bilinmektedir (Yaprak, 2015). Erken yaşta evlenen roman kadınlar mahalle içinde sosyalleşmekte, çocuk sahibi olduklarında ise yetişkin olarak değerlendirilmektedirler. Bu sırada roman kadınların kendilerini ailelerine adamaları beklenmektedir (Yılmaz, 2010; Akkaya, 2011). Kalabalık aile içinde roman kadının rol ve sorumlulukları ise şu şekildedir; çocuk ve yaşlı ebeveyn bakımı, ev işleri (yemek yapma, temizlik), günlük alışveriş, bazen aile bütçesine katkı için bir işte çalışma, aileleri adına eğitim, sağlık ve sosyal yardım hizmeti veren kurumlarla görüşmelere gitme, okula giden çocuklara eşlik etme, ailenin akrabalık bağlarını koruma gibi. Bütün bu faaliyetlere bakıldığında dolayısıyla oldukça cinsiyetlendirilmiş bir sorumluluk dağılımı olduğu görülmektedir. Yaşlı Roman kadınlar, kızları ve gelinlerine çocuk bakımında destek vererek kızı ya da gelininin işe gitmesine imkan tanımakta, aynı zamanda kendi bakımlarını da garanti altına almaktadırlar. Yine yapılan çalışmada belirlendiği gibi, roman mahallesinde hiç huzurevine gidenin olmadığı, yoksulluklarına rağmen çocuklarını hiç yuvaya ya da yetiştirme yurduna vermedikleri, bunu kadınlar arası dayanışmayla mahalle ortamında

sağlandığı belirlenmiştir (Kolukırcık, 2006). Dezavantajlı bir sosyal sınıf üyesi (roman) olma ve kadın olma kesişiminde kadınlık algısının farklı boyutlar kazanabileceği tahmin edilmektedir. Varoluş felsefesinin temel prensibi, insanın düşünce ve tutumlarıyla kendini gerçekleştirme ve yenilemesidir (Koç, 2015). Bu bağlamda yapılan bu nitel araştırma ile roman kadınların “kadın olmaya” ilişkin algıları kültürel özellikleri çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Soruları

Bu çalışmanın amacı; roman kadınların “kadın olmaya” yönelik algılarını belirlemektir. Araştırma soruları ise; (1) “kadın olmak” ve “kadın olmanın anlamı” hakkında ne düşünüyorsunuz? (2) Yaşadığınız toplumun özelliklerini ve yaşam şeklini düşündüğünüzde kadın olmak sizin için ne anlam ifade ediyor?

2. YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, bir nitel araştırmadır. Nitel araştırma, bireylerin ya da toplumun belirli bir konuya ilişkin eğilimlerini ve deneyimlerini anlamaya çalışmaktadır. Bunun için de bir olguya ilişkin nicel araştırmalar “kaç tane” ve “ne kadar” sorularına cevap ararken nitel araştırmalar “ne”, “nasıl” ve “neden” sorularını yöneltir. Eğer araştırmanın yapılmasındaki amaç bir olguya ilişkin bireylerin ya da toplumun algısını ve deneyimlerini incelemek ise, nitel araştırmaların kullanılması daha uygun olmaktadır. Dolayısıyla nitel araştırmalar bu değerlendirmeleri yaparken sayılar yerine kelimeleri kullanmaktadır (Sönmez & İlgün, 2018). Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) araştırma deseni ile yapılmıştır. Olgu bilim, bireylerin bir olgu ile ilgili yaşadıkları deneyimleri betimledikleri bir araştırma desenidir. Bu betimlemeler ile incelenen olgulara benzer özellikte çeşitli deneyimlere sahip bireylerin deneyimlerinin özüne ulaşılmaktadır (Van Manen, 1990).

Katılımcılar

Bu araştırma, Temmuz 2019- Ağustos 2019 tarihleri arasında, ülkemizin batısında bir ilde sadece romanların yaşadığı mahalledeki kadınlar ile yapılmıştır. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü, seçilen örneklemin çeşitliliğine ve katılımcının yeterli bilgi verme durumuna göre değişir. Bu nedenle çalışmada güç analizi yapılmamıştır. Araştırmada katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden “maksimum çeşitlilik örnekleme” tekniği kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2008). Araştırma örneklemini yaşları 18 ile 66 arasında değişen 6 roman kadın oluşturmuştur. Verilerin doygunluğa ulaştığı gözlenmiştir. Literatürde, niteliksel araştırmaların örnekleme hacminin, büyük gruplar yerine, araştırmanın amaçlarını karşılayan, detaylı veri sunabilecek örneklemlerin veri doygunluğuna göre belirlenebileceği bildirilmektedir.

Verilerin tekrarlanma durumunda araştırmanın veri toplama aşaması durdurulmalı ve örneklem büyüklüğü, tekrarın ilk görüldüğü yerde sabitlenmelidir (Coyne,1997). Araştırmaya katılan bireyler ile ilgili tanıtıcı veriler Tablo 1’de yer almaktadır.

Veri Toplama Formu

Çalışmada verilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan veri toplama tekniklerinden biridir. Yarı-yapılandırılmış görüşme; görüşme amacı temel alınarak önceden belirlenmiş konu başlıkları ve sorular doğrultusunda gerçekleştirilen görüşmelerdir. Görüşme formunda araştırmanın amacına uygun 7 adet açık uçlu soru bulunmaktadır. Bu sorulardan 1’i giriş sorusu, 6’sı esansiyel sorudur. Görüşme süresince formda yer alan sorular dışında ilave / açıklayıcı sorulara ihtiyaç duyulmuş ve sorulmuştur. Görüşme formunun iç geçerliğini sağlamak için yüksek lisans ve doktora düzeyinde nitel araştırma dersi yürüten bir öğretim üyesinden uzman görüşü alınmış ve görüşme formuna son şekli verilmiştir. Daha sonra iki kişi ile pilot uygulama yapılarak formun anlaşılabilirlik ve uygulanabilirliği geliştirilmiş ve görüşme standardize edilmiştir. Pilot çalışma yapılan kişiler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Verilerin Toplanması

Görüşmeler için önceden roman kadınlardan sözel izin alınmıştır. Veriler “*derinlemesine bireysel görüşme*” yöntemi ile toplanmıştır. Nitel araştırmalarda kullanılan derinlemesine görüşme tekniği, sosyal dünyadaki görünen birçok olgu, süreç ve ilişkinin görünen kısmından ziyade ayrıntılarda gizlenmiş olan gerçeği anlamaya olanak veren bir veri oluşturma sürecidir. Derinlemesine görüşmenin en önemli avantajı gayet esnek, zengin ve olabildiğince detaylı bir şekilde veri toplanmasına imkan sağlamasıdır. Bu teknik sayesinde başka şekilde elde edilmesi mümkün olmayan verilere ulaşılabilmektedir (Tekin, 2006). Görüşmeler araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır. Görüşmenin ve verilerin mahremiyetini sağlayabilmek için katılımcılarla birebir görüşme sağlanmıştır. Görüşme sırasında veri kaybını önlemek ve verinin güvenilirliğini sağlamak için görüşme sırasında katılımcıların izni ile ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Yapılan her bir görüşme ortalama 25-35 dakika sürmüştür.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Araştırmaların geçerlik ve güvenirliliği, elde edilen sonuçların inandırıcılığını veya kalitesini gösteren en önemli ölçütlerdir (Daymon & Holloway, 2003). Bu araştırmanın iç ve dış geçerlik ve güvenirliliği için aşağıdaki önlemler alınmıştır;

- Araştırmanın iç geçerliğini sağlamak için yarı yapılandırılmış görüşme soruları uzman görüşleri ile incelenmiştir. Araştırmacı ve katılımcıların birbirini bir süredir tanıyor olmaları araştırmacının iç geçerliliğini güçlendirmiştir.
- Araştırmanın iç güvenilirliği için katılımcıların açık-uçlu sorulara verdikleri yanıtlar hem araştırmacı hem de araştırmacı dışında iki öğretim elemanı tarafından ayrı ayrı incelenmiştir. Veriler ışığında oluşturulan tema ve alt temalar kapsamında “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan konular tartışılmıştır.
- Araştırmanın iç güvenilirliğini sağlamak için bulgularda katılımcılara ait verilerden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.
- Araştırmanın dış güvenilirliğini sağlamak için görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiş, bilgisayar ortamına aktarılmış ve saklanmıştır. Ayrıca araştırmada veri toplama ve analiz süreçlerinin detaylı bir şekilde rapor edilmesine dikkat edilmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Nitel bir araştırma yaparken dikkat edilmesi gereken dört önemli kriter Beauchamp ve Childress (2001) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

- *Otonomi*: Araştırmada yer alan katılımcıların haklarına saygı duyulması,
- *Fayda*: Araştırmanın yapılma amaçlarından birisi de elde edilecek sonuçların fayda sağlayacak nitelikte olması,
- *Zarar vermeme*: Faydalı sonuçlar elde ederken aynı zamanda zarar verilmemesi,
- *Adalet*: Araştırmacının her aşamada tüm paydaşlar için eşitliği göz önünde bulundurmasıdır.

Nitel araştırmalar da dâhil tüm araştırmalarda dikkat edilmesi gereken en önemli iki etiksel husus ise katılımcıların araştırmaya katılmak istediklerine dair rızalarının alınması ve katılımcılardan elde edilen bilgilerin mahremiyetinin sağlanmasıdır. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılara araştırmacı tarafından araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında bilgi verilerek sözlü onamları alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen ses kayıtları araştırmacı tarafından metne aktarılmış ve Microsoft Word ortamında 14 sayfalık bir ham veri dokümanı oluşturulmuştur. Verilerin kodlanmasına başlamadan önce her bir görüşme metni okunmuş, katılımcıların görüşlerine dair bütüncül bir bakış açısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Verilerin çözümlenmesi, tümevarımsal içerik analizi yöntemi ile elle (klasik kağıt - kalem yöntemi) yapılmıştır.

Tümevarım analizi yaklaşımı, kodlama yapılarak verilerin kategorilere ayrılması, bu kategoriler arasındaki ilişkilerin ortaya konması ve buna dayalı olarak kategoriler ve alt kategorilerden bütüncül bir resme ulaşılmasını içerir (Yıldırım& Şimşek, 2008). Verideki temel fikri oluşturmak için benzeşen kodlar bir araya getirilerek, belli sayıda kategoriye indirgenmiş ve raporlanmıştır. Dört dünya kuramı dikkate alınarak 4 ana tema, 5 alt tema (kategori) ve 31 kod elde edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 1: Katılımcıların Özellikleri (n:6)

Yaşı: (min:18- max:66)	
Eğitim durumu	
İlkokul terk	1
İlkokul mezunu	3
Ortaokul mezunu	2
Mesleği	
İşsiz	4
Garson	1
Hasta bakıcı	1
Medeni durumu	
Bekar	3
Evli	3
Çocuk sayısı	
Çocuksuz	2
3 çocuk sahibi	2
4 çocuk sahibi	1
5 çocuk ve üzeri	1

Tablo 2: Katılımcıların “Kadın Olmak” İle İlgili İfadeleri (n:6)

TEMALAR	ALT TEMALAR KATEGORİLER	BAŞLANGIÇ KODLARI
Fiziksel Boyutun Bir Unsuru Olarak Kadın Olmak	➤ Doğurganlık Timsali Olarak Kadın Olmak ➤ Estetik Ve Cinsel Bir Unsur Olarak Kadın	annelik (n=4), torun sahibi olma (n=1), cinsellik ((n=1), sevişmek güzel (n=4)
Sosyal Boyutun Bir Unsuru Olarak Kadın Olmak	➤ Bakım Verici Olarak Kadın Olmak	evle ilgilenmek (n=2), kocasına sahip çıkmak (n=1), çoluk çocuğuna bakmak (n=3), eşle ilgilenmek (n=1), ev kadını (n=1)
Kişisel Boyutun Bir Unsuru Olarak Kadın Olmak	➤ Zorlukların Üstesinden Gelen Birey Olarak Kadın Olmak	savaşçılık (n=3), fedakarlık (n=2), çaba gösterme (n=1), güçlü (n=1), mücadeleci (n=3), tek başına olmak (n=1), kavga oldu mu düğün oldu mu hep birlikte olma (n=1)
Tinsel Boyutun Bir Unsuru Olarak Kadın Olmak	➤ Bir Duygu Olarak Kadın Olmak	özgürlük (n=1), şenlikli (n=3), roman kadını özgürdür (n=1), duygusallık (n=2), cana yakınlık (n=1), aşık olmak (n=4), mutlu olmak (n=1), paradan çok manevilik var (n=1), eğitimsizlik (n=1), işe alınmıyorsun (n=1), eğlenceli (n=2)

3. BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler, fiziksel boyutun bir unsuru olarak kadın olmak, kişisel boyutun bir unsuru olarak kadın olmak, sosyal boyutun bir unsuru olarak kadın olmak ve tinsel boyutun bir unsuru olarak kadın olmak şeklinde dört ana tema altında toplanmıştır. Etik hassasiyetler nedeniyle katılımcılara ait alıntılar kod numaraları ile birlikte sunulmuştur (katılımcı 1, katılımcı 2,..... katılımcı 6).

Fiziksel Boyutun Bir unsuru Olarak Kadın Olmak

Fiziksel boyutun bir unsuru olarak kadın olmak ana temasının, alt temaları doğurganlık timsali olarak kadın olmak ve estetik ve cinsel bir unsur olarak kadın olmak şeklinde belirlenmiştir. Katılımcıların ifadeleri fiziksel dünya ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcıların bu konudaki bazı ifadeleri şunlardır;

“Kadın olmakla anne oluyorsun, torun sahibi oluyorsun, bunlar güzel” (Katılımcı 1)

“İlk etapta annelik, kadın olmak budur. Ben böyle düşünüyorum” (Katılımcı 2)

“Kadın olmak, süsleniyoruz, güzellik işte ya” (Katılımcı 3)

“ Kadınlık, çok iyi, sevişmek güzel olmaz mı ” (Katılımcı 5)

“ Cinsellik, aşk çok güzel bir şey” (Katılımcı 6)

Sosyal Boyutun Bir unsuru Olarak Kadın Olmak

Sosyal boyutun bir unsuru olarak kadın olmak temasının alt teması bakım verici olarak kadın olmak olarak değerlendirilmiştir. Bu temada yer alan kodlar evle ilgilenmek, kocasına sahip çıkmak, çoluk çocuğuna bakmak, eşle ilgilenmek şeklindedir. Bu kategoride yer alan örnek ifadeler aşağıda belirtilmiştir;

“Kadın olmak eşine çoluk çocuğuna sahip olmak demektir” (Katılımcı 2)

“Kadın kocasıyla yani eşiyile ilgilenmeli” (Katılımcı 5)

“Evle ilgilenmeli kadın tabii” (Katılımcı 6)

Kişisel Boyutun Bir unsuru Olarak Kadın Olmak

Kişisel boyutun bir unsuru olarak kadın olmak temasının alt teması zorlukların üstesinden gelen birey olarak kadın olmak biçiminde değerlendirilmiştir. Bu temada yer alan kodlar savaşçılık, mücadele etmek, fedakarlık, çaba göstermek, güçlü olmak, tek başına olmak ve kavgada da düğünde de hep birlikte olmak şeklindedir. Bazı katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir.

“Kadın olmak çok güzel bir şey, kadın baş tacıdır” (Katılımcı 1)

“Nasıl diyeyim kadın, her şeyle mücadele eden bir insan” (Katılımcı 2)

“Biz kadınlar farklıyız. Daha mücadeleciyiz” (Katılımcı 3)

“Kadın her şey” (Katılımcı 4)

“Kadının ruhunda bir kere savaşıklık var. Kadın savaşıyor” (Katılımcı 6)

Tinsel Boyutun Bir Unsuru Olarak Kadın Olmak

Tinsel boyutun bir unsuru olarak kadın olmak temasının alt teması bir duygu olarak kadın olmak şeklinde belirlenmiştir. Bu temada yer alan kodlar roman kadınının özgür, şenkli, eğlenceli, duygusal, cana yakın, aşık, mutlu, paradan çok maneviyata önem veren, işsiz ve eğitimsiz olduğu yönündedir. Örnek ifadeler ise şu şekildedir;

“Kadın olmak çok güzel bir şey” (Katılımcı 1)

“Roman kadını özgürdür” (Katılımcı 3)

“Aşık olmaktır” (Katılımcı 4)

“Biz şenkliyiz, duygusalız, cana yakınız” (Katılımcı 5)

“Roman kadını demek mutlu olmak demektir” (Katılımcı 6)

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada roman kadınların, kadın olmaya ilişkin algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada yer alan katılımcı ifadeleri ortak özellikleri bakımından irdelenmiş, yaşamın dört boyutu kuramı tema olarak kabul edilmiş ve 5 farklı kavramsal kategori oluşturulmuştur. Bu kategoriler, *“bakım verici olarak kadın olmak”*, *“doğurganlık timsali olarak kadın olmak”*, *“bir duygu olarak kadın olmak”* *“zorlukların üstesinden gelen birey olarak kadın olmak”*, ve *“estetik ve cinsel bir unsur olarak kadın olmak”* şeklinde adlandırılmıştır.

Çalışmamızda yer alan katılımcıların çoğunluğunun kadın olmayı “annelik” “ev işlerini yapma” “eş olma” ve “kocasına sahip çıkma” olarak tanımladıkları saptanmıştır. Varoluşçu bakış açısına göre, insanın içinde bulunduğu çevre onun alinyazısını belirler. Otantik bir yaşam sürmek için bu alinyazısına uymak zorunludur (Geçtan, 2019). Bu bağlamda roman kadınların toplumun diğer kesiminde yer alan kadınlara göre otantik yaşadıkları söylenebilir. Otantik olmak, felsefe ekolünün incelediği bir terim olarak ortaya çıkmıştır. Bireyin kendi özerkliği ile kararlar alması ve davranışta bulunması anlamına gelen otantik olma son zamanlarda varoluşçu psikolojide pozitif psikoloji kişilik psikolojisi gibi farklı yaklaşımların bakış açısı ile incelenerek önem kazanmıştır. Kernis, otantikliği bireyin herhangi bir baskı altında kalmadan gerçek

benliğini bağımsızca ortaya koyması olarak tanımlamaktadır. Kernis ve Goldman (2006), Heidegger ve Sartre gibi felsefecilerden ve öz-belirleme kuramından yola çıkarak otantikliği tanımlamada çoklu bir yapı ortaya koymuştur. Bu yapı *tarafsızlık*, *otantik davranış*, *ilişkisel uyum* ve *farkındalık* boyutlarını kapsamaktadır. *Tarafsızlık/yansızlık*, kişinin kendisini, duygularını, tüm kişilik özelliklerini ve yaşamını yansız olarak ele almasıdır. *Otantik davranış*, kişinin davranışlarının sonucundan bir beklenti olmaksızın, kendi değerlerine uygun ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hareket etmesini ifade etmektedir. İlişkisel uyum, kişinin çevresinin onu birey olarak kabul ettiği açık ve içten gerçek kimliğini sergilemesidir. *Farkındalık*, bireyin ihtiyaçlarının, değerlerinin, olumlu ve olumsuz özelliklerinin, kültürel normlarının kabulü ile gerçekleşmektedir. Otantik bireyler, kendi düşünce, duygu ve değerlerine uygun yaşarlar (Kuyumcu; Kabasakaloğlu 2018). Ayrıca otantik olan bireylerin başkalarının görüşlerine, kültürel değerlere, cinsiyet beklentilerine göre hareket etme eğilimleri düşüktür (Kuyumcu; Kabasakaloğlu 2018). Oysa çalışmamızda yer alan kadınların toplumsal cinsiyet rol kalıplarını içselleştirmiş oldukları ifadelerinde annelik, eş olma gibi sözcüklerini sıklıkla kullanmalarından anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ile stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak şekilde genişlemiştir (Bahar, 2018). Toplumsal cinsiyet bakış açısına göre; kadın evinde olmalı, çocuk ve evin bakımıyla ilgilenmeli, zarif, kibar, duygusal, bağımlı davranışlar sergilemelidir (Keskin & Uluşan 2016; Berktaş, 2000). Romanların dışı kapalı bir yaşam tarzına sahip olmaları ve çoğunlukla kendi sosyal grupları içindeki bireylerle evlilikler yapmış olmaları bu kalıpların benimsenmesinde rol oynamış olabilir. Çalışmamızın sonuçlarıyla uyumlu olarak literatürde de farklı etnik kökenlerdeki kadınlarla yapılmış çalışmalarda da kadın rolleri “ev işlerini yapmak” “çocuğa bakmak ve yetiştirmek” olarak bildirilmektedir (Ataklı ve ark. 2004; Sever, 2005). Çalışmamızda yer alan katılımcıların çoğunluğu kadın olmayı “annelik” “eş olma” ve “kocasına sahip çıkma” olarak tanımladıkları saptanmıştır. Bu kavramlara bakıldığında roman kadınlar eşlerine ve çocuklarına bakım verdiklerinden söz etmektedirler. Kierkegaard’a göre var olmak; çabalayan, seçimde bulunan ve karar veren bir birey olmayı gerektirir. Onun felsefesinde insan öznel ve özgün bir varlıktır (Cevizci, 2017). Ona göre bakım, insan hayatını anlamak için temel olan şeydir ve insan özgünlüğünün anahtarıdır. Kierkegaard bakımı bireysel, subjektif ve psikolojik bir oluşum olarak görmektedir (Gül, 2019). Heidegger’in “dasein” diye belirttiği kavram, Almanca’da herhangi bir var olanın orada var olduğunu anlatmak için kullanılabilecek bir sözcüktür. Olaylar hakkında düşünebilen, olaylara tepki verebilen ve kendilerine anlam yükleyebilen bireylerin becerilerini “Dasein” ya da “Dünyada var olma” terimiyle açıklamışlardır (Bilgili & Acar 2017; Yıldızdöken, 2017). Heidegger “dünyada var olmak, özünde ilgili olmaktır” der ve öteki insanlar için ilgi, kaygı olmaksızın hiçbir şey yapılamaz diye ifade eder (Gül, 2019). Bu noktadan hareketle roman kadınların “kadın olmayı”

en sıklıkla anne olmak, eş olmak, evine ve eşine sahip çıkmak gibi ifadelerle açıklamaları Heidegger'in söylemleriyle örtüşmektedir.

Roman kadınlar kişisel (kendilik) boyutta kendilerini; savaşçı, fedakar, güçlü, mücadeleci olarak ifade etmektedirler. Sartre insanın kendi çaba ve seçimleriyle değişebilmesi ve umutlu olması olanaklıdır demektedir (Sartre, 2012). O dünyadaki bütün olumsuzluklara karşın, insanın dünyaya bağlanmasını önerir ve “*yaşam umutsuzluğun öbür yanında başlar*” diye ekler (Kılıç, 2006). “Varoluşun insanda oluşturduğu ‘kendilik bilinci’, dünya ile insan arasında oluşturulmuş ilişkiler ağını sorgulama ve bu yolla bireye özgür seçim şansı sağlamıştır. İnsanın yazgısını insanın kendinde gören varoluşçu yaklaşım bu yönüyle, umudun ancak eylemde olduğunu ve bireyi yaşatacak biricik şeyin onun edimleri olduğunu söyler. Kendi varlık durumumuzun başkalarının varlık durumuyla, başkalarının varlık durumunun da bizim varlık durumumuzla belirlendiğinin bilincinde olan birey, özgürlüğünü de bu bağlam içerisinde temellendirir” (Kırılmış, 2018). Romanların yaşam koşulları, toplumsal damgalanma biçimleri düşünüldüğünde kadınların, mücadeleci, fedakar, güçlü gibi sıfatlarla kendilerini tanımlamaları şartırcı olmamaktadır.

Roman kadınların, aşık olmak, sevişmek ve cinsellik gibi kavramları da sıklıkla kullandıkları belirlenmiştir. Cinsellik, yalnızca biyolojik dürtüler kümesi değildir, aynı zamanda psikolojik, sosyolojik, ideolojik ve dinsel öğelerin de izlerini taşımaktadır. Cinsellik içinde bulunulan döneme, coğrafyaya, dine, kültüre, baskın söyleme göre şekil alabilen bir olgudur. Cinsellik, hayatımızın en fazla kural barındıran parçalarından birini oluşturmaktadır. Günümüzde her yerde aşağılanan cinsellik, insan türünde, “toplumsal birliktelik” ve “haz amaçlı sevişme” şeklinde iki türlü, sürdürülmektedir. Ancak eylemin kökleri türün varlığının sürdürülmesine dayanmaktadır. Sevişme (başka canlılarda da görülmekle birlikte), üreme kökenli cinselliğin insana özgü toplumsallığında estetize edilmiş, dönüşmüş biçimidir. Cinselliğin yüzeydeki görünümü olan bedensel haz gibi, aşk ve sevgi de cinsellikten farklı kaynaklara dayanır gibi görünmelerine karşın, köklerinde yaşamın sürdürülmesi vardır. Varoluşunun diyalektiğinde, kendini gerçekleştirmeye yönelen insanın, içerisinde bulunduğu cinsellik, sevgi ve aşk olgularında, öncelikle yabancılaşmanın aşılması gerekir ki, hakiki sürece geçilebilsin. Cinsellik; çatışma, saldırganlık, şiddet ve savaşın da doğal kaynağıdır. Doğal kaynaklığını, yaşama içgüdü olması ve bu içgüdüün bencilliğinden alır. Sevgi; uyum, karşılıklı yardımlaşma, dayanışma, anlaşma ve en genel anlamda da gerekliliğe dayanan barışın temelidir. Bu temel oluş, sevginin karşılıklılığı gerektirmesinden, böylelikle de ben ile birlikte ötekini gözetmekten, yani ilişkinin karşılıklılığını zorunlu kılmasına dayanır (Bozdemir & Özcan, 2011). Bir cinsel kimliğe sahip olmaları gerektiği inancına sahip olan bireyler, yaşamları boyunca bu cinsiyet rolüne göre de davranmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin mevcut toplum cinsiyet rejimi ataerkil sistemdir. Ataerkil ideoloji özellikle kadına yönelik denetim ve kontrol mekanizmaları üretmektedir. Kadın cinselliği ve

doğurganlığının kontrolünü amaçlayan mekanizmalar, çoğu toplumda hala erkek ege- men sistemin varlığını sürdürmesinin en güçlü aracıdır. Bu kontrol, dolaysız baskı ve şiddet yoluyla olduğu kadar; siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel yönlendirmelerden oluşan karmaşık bir mekanizmayla da sağlanmaktadır (Bahar, 2018). Kierkegaard cin- sellikle ilgili kavramları estetik varoluş olarak belirtmektedir. Estetik varoluşta bütün güç cinsellik ve açlık gibi fiziksel dürtülerin hazza ulaşması için kullanılmaktadır. Kierkegaard’ın belirlediği etik varoluş alanında daha yüksek bir bilince, farkındalığa sahip olan birey şuurulu bir şekilde kendisini seçmeye yönelir. Buradaki kişi, kendine dönen, kendini bilen, kabul eden bir kişidir. Böylece ne olmayı istediğini de betimle- yerek ideal benliğini ortaya çıkarır. Bu varoluş alanının temel kategorileri ise iyi, kötü ve ödevdir.” Kierkegaard’ın, etik alanda öne çıkardığı bir diğer kavram da evliliktir. Evlilik, cinsellik ve arzuların tatmini açısından estetik alana girebilir gibi görüne de, evliliğin doğal sonucu olan sorumluluk işin içine girince tamamen etik alanın konusu olduğu söylenebilir. Ona göre, etik alanı estetik alandan ayıran en önemli karşıtlık onların cinsel davranışlarını sergilemiş biçimleridir. Estetik alandaki birey kendisini duygularına bırakırken, etik alandaki birey ahlaki sorumluluğunu üstlenerek evliliği gerekli görür. Estetik varoluşçu alanda evlilik, yaşamın dışında cinsel konular olarak yaşanırken, etik varoluş alanında evlilik, yaşamın bir parçası halindedir ve birçok yönü içerir (Çelebi, 2008). Görüşmelerde roman kadınların tek eşliliği önemsedikleri, küçük yaşta “*severek evlendiklerini*” her türlü zor durumda asla boşanmayı düşünmediklerini iletmişlerdir. Tüm bu görüşlerin sonucunda roman kadınların kadın olmayı cinsellik yaşamak, aşık olmak ve seks yapmak olarak betimlediklerini ancak bunu evlilik kurumu içinde yaşamayı uygun bulduklarını belirttikleri anlaşılmaktadır. Yani Kierkegaard’ın, etik alandaki açıklamalarına benzerlik görülmektedir.

Çalışmamızın bulguları incelendiğinde, katılımcıların “özgürlük” kavramından sıklıkla söz edildiği görülmektedir. Literatür incelendiğinde çalışmamıza benzer sonuçların olduğu araştırmalara rastlanmaktadır. Bir roman mahallesinde yapılan çalışmada roman kadınlara “en belirgin /ayırt edici özellikleri” sorulduğunda, katılımcıların %15’i “*özgürlüklerine düşkün olmaları*” nı belirtmiştir (Çetin, 2017; Gökçe, 2019). Özgürlük, herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu şeklinde tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Varoluşçuluğa göre özgür olmak, insan olmakla eş anlamlıdır (Corey, 2007). Özgürlük insancıl bir kişiliğin ve insancılığın gelişimi için bir ön koşuldur. Ayrıca insanlar kendi varoluşlarını kendileri şekillendirirler. Birey çevresini değiştirme özgürlüğüne sahiptir. Özgürlük sorumluluğu da beraberinde getirir. Bu durumda insan kendi kimliğini ve yaşadığı çevreyi değiştirme sorumluluğunu üstlenmelidir (Bilgili& Acar, 2017). İnsan yaşamın tüm sınırlayıcı yönlerine rağmen içinde bulunduğumuz durumla ilgili olarak ne hissedeceğini, hangi tutumu takınacağını kendisi belirlemektedir (Yalom, 2014; Frankl, 2016). Kierkegaard’a göre kişi ancak seçim yapan, bir varlık olarak özgürdür. Gerçek seçim olanakların sonuçları açısından yapılan bir

seçim değil, seçim yapmanın kendisine karar vermektir. Seçim yapmak insanı kendi sorumluluklarını almaya davet eder. Bu seçim onu insan olmanın ötesinde gerçek bir bireye dönüştürür (Yaman, 2017). Varoluşun temelini özgürlük oluşturur. Özgürlük, mümkün olandan gerçeğe dönüşmenin, ortaya çıkmanın koşuludur. Bu koşul, aynı zamanda varoluşun neden insana özgü olduğunu da açıklamaktadır. Varoluş, özgürlük ve bilinçle potansiyel halinde bulunan “özü” elde etmeye yönelik bir çabadır. Sartre’ın deyişiyle, “bir şey yapma”dır. Sadece özgür olarak kendilerini seçenler, kendileri hakkında karar verenler ve seçimde bulunanlar varoluşlarına “benimdir, benim yapımdır” diyebilirler. “Varoluş, erişilmez, sürekli bir yükseliştir, kendimizi aşmadır. Jaspers’te de insan bir özgürlük alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun eylemlerinin temelinde zorunluluk değil, özgürlük vardır. Özgürlük, bağlılık demektir. Bağlılık, birey ve Tanrı arasındaki bir ilişki biçimidir. Tanrı’ya yönelmek, onunla varoluşsal bir bağlantı içine girmek özgürlük ile mümkündür. Jaspers, Tanrı inancının, dünyayı algılamasının sınırlarından değil, kendi kişisel özgürlüğünden geldiğini söylemektedir. “Gerçekten, kendi özgürlüğünün bilincine varan insan, kesinlikle Tanrı’ya ulaşır. Özgürlükle Tanrı birbirinden ayrılamaz.” İnsanın en çok özgür olduğu zaman, hiçbir bilginin konusu olmayan Tanrı’ya en çok yakın ve bağlı olduğu andır (Taşdelen, 2011). Çalışmamızda yer alan kadınların “*kadın olmak özgür olmaktır*” ifadelerinin varoluşsal açıdan özgür olmakla aynı anlama gelmediği düşünülebilir. Varoluşsal özgürlükte seçim yapmak, karar vermek ve sorumluluk almak vardır. Roman kadınlar özgür olmayı, istediği roman erkekle evlenmesine onay verilmesi, okula gitmeme isteğinin kabul edilmesi olarak açıklamaktadırlar.

Çalışmamızda elde edilen ve dikkat çeken bir başka kavramda “*kadın olmak işe alınmamak*” demektir şeklinde ifade edilmektedir. Günümüzde küresel ekonomi ağır ve kalıcı bir ekonomik kriz yaşamaktadır. 1930’lardan sonra deneyimlenen ikinci büyük kriz niteliğinde olan bu krizi, “yeni nesil bir kriz” olarak adlandırmak uygun gözükmektedir. Krizin yanı sıra bütün dünyada çalışma hayatına ilişkin iyi işler üretme kapasitesi olan sanayi sektörü, gelişen teknoloji ve küresel rekabete bağlı olarak küçülmekte, bunun yerine hizmet ve finans sektörü büyümektedir. Bu sonuçlar, ücretli emeğin milli gelir içindeki payının düşmesine, çalışan yoksul kitlelerin artmasına, emeğin esnekleşmesine ve işsizliğin artmasına yol açmaktadır. Bu süreçler tüm emekçileri etkilemektedir ancak göçmen ve etnik grupları daha fazla etkilemektedir. Yapılan çalışmalar işgücü piyasalarındaki yeniden yapılanma sürecinin göçmenleri, kadınları, gençleri ve etnik grupları, enformel işlere daha fazla dahil ederek olumsuz yönde etkilemekte olduğunu ortaya koymaktadır. İş piyasasında etnik ayrımcılık, “birey ya da grupları mesleki beceri veya üretim özellikleri dışında (dil, renk, inanç, vs. gibi) ortak özellikleri nedeniyle ayrı bir muameleye tabi tutmak” olarak tanımlanmaktadır. Böylece ırk veya etnik köken gibi rasyonel olmayan özelliklerinden dolayı bazı kaynaklara ulaşmalarını sınırlamak amacıyla bilinçli veya bilinçsizce yapılan ve adaletli olmayan uygulama olarak tanımlamak mümkün gözükmektedir. Bu kapsamda “*Roman*

olmak” ve “Roman *kadın* olmak” bu karmaşık tamda içinde yer alması bakımından önemlidir (Çelik & Tar, 2016).

Romanlar tarih boyunca “öteki ve dezavantajlı grup” olarak tanımlanmışlar, göç ettikleri ülkelerde toplumun büyük bir azınlığını oluşturmuş olmalarına karşın çeşitli düzeylerde dışlanma, ayrımcılık ve asimilasyon süreçlerine maruz kalmışlardır. Romanların karşılaştığı söz konusu eşitsizliklerin çoğu, hem erkekler hem de kadınlar tarafından paylaşılmakla birlikte, roman kadınların daha fazla eşitsizliklerle karşı karşıya kaldığı bilinmektedir. Roman kadınlar cinsiyet, etnik köken kesişiminde kamusal alana katılım sorunu yaşamaktadırlar. Romanların içinde bulunduğu durumu en iyi ifade eden kavram, çok boyutlu sosyal dışlanmadır. Romanlar en başta işgücü piyasasına erişimden dışlanmaktadır. Düzenli istihdam olanaklarına, düzenli bir gelire ve ortalama hayat standartlarına erişememekte, geçici, vasıfsız ve hatta toplumun diğer kesimlerince hor görülen işlerde çalışmaktadırlar. Buna bağlı olarak sosyal güvenlik imkânına sahip olanların sayısının da oldukça az olduğu görülmektedir. Elde ettikleri gelir çoğu zaman yoksulluk sınırının dahi altında kalmaktadır. Dolayısıyla Romanların Türkiye’deki en öncelikli sorunu işsizlik ve yoksulluktur. Bu sorunlar temiz ve düzgün mekânlarda barınmamayı ve konforlu konutlarda yaşamamayı beraberinde getirmektedir. Romanların yaşadıkları mahalleler genellikle damgalanmış mekânlardır. Ayrıca maddi yetersizlikler, çalışma zorunluluğu ve okullardaki ayrımcı uygulamalar sonucu eğitim olanaklarından da yeterince yararlanamama görülmektedir. İstihdam edinen şanslı sayılabilecek romanlar, sosyal damgalanmanın etkilerini azaltmak için bir takım bireysel önlemler almaktadırlar. Bunlar; toplu taşıma araçlarından ve şirket servislerinden mahalleye varmadan önceki duraklarda inmek, iş yerine yanlış ikamet adresi vermek sayılabilir. Yoksulluk başta olmak üzere diğer tüm sorunlarla en fazla mücadele edenler tahmin edileceği üzere genellikle roman kadınlarıdır. Çalışmamızda elde edilen bulgulara bakıldığında, katılımcıların damgalandıkları için işe alınmadıklarını söylemek mümkün görünmektedir. Oysa varoluşçu yaklaşım insanın kendini yaşamakta olduğu zaman içinde var edebileceği ve değiştirilebileceği ilkesine dayanmaktadır (Koçak & Gökler, 2008). Bu bağlamda roman kadınların kamusal alanda var olamadıkları söylenebilir.

5. SONUÇ

İnsanlar, varoluşun ortasına, bir varlık olarak atılmıştır. Burada tercih veya seçim etkili değildir. İnsan, bu bırakılmışlık içinde tercihler ve seçimleriyle kendi yaşamını ileriye yönelik kurar. İnsanlar kendi varlıklarını gerçekleştirmek üzere sürekli tercih ve seçimler yapmaktadır, yani özgürlüğünü gerçekleştirmek zorundadır. Bu ise ölüme kadar devam eder. İnsan toplumsal bir varlık olduğu için toplumsal normlara uygun davranması beklenmektedir. Bireysel gelişim iç ve dış koşullara bağlıdır (Çavuşoğlu, 2017). Kadınların gelecek nesilleri yetiştirme noktasında önemli bir aile üyesi

olduğu ve toplum nüfusun yarısını oluşturdukları düşünüldüğünde kadınların “kendilerini, kadınlıklarını nasıl algıladıkları” elbette önemlidir. Varoluşçu bakış açısıyla nasıl yaşayacağımıza karar vermek konusunda özgür oluşumuz en önemli olgudur. Damgalanma, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, yoksulluk, işsizlik gibi ciddi sosyal sorunlarla mücadele ederken otantik bir şekilde yaşama cesareti bulmak zor olabilmektedir. Ayrıca günlük yaşamda bu sorunlarla sıklıkla mücadele etmek durumunda kalan kadınların fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları yaşamaları da kaçınılmazdır. Yaşam kalitesinin giderek düşmesi ve yaşam doyumunun azalması, tükenmişlik duygusu yaşamaya neden olabilmektedir. Bu çalışmada, roman kadınların *kadın olmayı nasıl* anlamlandırdıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Roman kadınlar kadın olmanın zorluğunun yanı sıra “roman olma” zorluğunu da yaşamaktadırlar. Ancak olumsuz yaşam koşullarına sahip olmalarına rağmen roman kadınların olumlu bir kadınlık algısına sahip oldukları düşünülebilir. Toplumsal mitlerden biri olan cinsellikle ilgili düşüncelerini ifade edebilmeleri olumlu olarak değerlendirilebilir. Kadın olmayı “eş olmak” ve “anne olmak” olarak anlatmalarında ise toplumsal cinsiyet bakış açısından etkilenmiş oldukları sonucuna varılabilir. Anne ve eş olmayı seçmek, olgun bir yetişkin ve normal olmak, hayatın anlamını bulmak olarak da görüldüğü tahmin edilmektedir. Roman kadınların özgürlük ifadesini varoluşsal anlamda kullanmadıkları toplumsal bir ezber ifade olduğu düşünülebilir. Bu sonuçlardan hareketle, roman kadınlarla daha derinlemesine görüşmelerin yapılacağı başka araştırmaların planlanması, yapılacak çalışmalarda varoluşçu felsefenin temalarından yararlanması önerilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

- Akdik, H. (2019). “Tezer özlü yazınında kadınlık durumu ve öznenin varoluş umudu”, Edebiyat Eleştirisi Dergisi, sayı:12.
- Akkaya, Ö. (2011). “Çingeneler: başka bir dünyanın insanları” Global Media Journal Turkish Edition, 2.
- Akış, Y. (2007). “Albert camus ve jean paul sartre’da saçma’nın karşılaştırılması”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ataklı, A., Yertutan, C., Ekinci, S. (2004). “Bir grup üniversite öğrencisinin “çağdaş kadın” üzerine görüşleri”, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 2 (7).
- Arslan, A. (2012). “Felsefeye giriş”, Liberte Yayın, 16. Baskı, Ankara.

- Ateş, H. (2016). “Tarihten günümüze türkiye’de romanlar”, Star Matbaacılık, 1. Baskı.
- Aydın, E. (2017). “Kadının Özne olma sürecine dair bir okuma: simone de beauvoir kadın doğulmaz kadın olunur”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilimdalı.
- Bahar, M. (2018). “Y kuşağında cinsellik algısı incelemesi: izmir örneği”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Berktaş, F. (2000). “Tek tanrılı dinler karşısında kadın”, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bilgili, H.; Acar, N. (2017). “Martin eden romanın varoluşçu terapinin temel kavramları açısından incelenmesi”, The Journal Of International Social Research, Sayı: 51.
- Bilgin, O. (2018). “Türk arabesk müziğinin varoluşçu terapinin temel kavramları açısından incelenmesi”, Eğitim Ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 7, Sayı:3.
- Bingöl, O. (2014). “Toplumsal cinsiyet olgusu ve türkiye’de kadınlık”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16, Özel Sayı I.
- Bozdemir, N., Özcan, S. (2011). “Cinselliğe ve cinsel sağlığa genel bakış”, Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care (Tjfmpe), Vol. 5, No. 4.
- Cevizci, A. (2017). “Felsefe tarihi”, Say Yayınları, 7. Baskı.
- Corey, G. (2007). “Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları”, Mentis Yayıncılık, Ankara.
- Coyne IT. (1997). “Sampling in qualitative research. purposeful and theoretical sampling: merging or clear boundaries?”, Journal of Advanced Nursing, 26(3).
- Çavuşoğlu, H. (2017). “Genel olarak varoluşçuluğa bakış ve varoluşçuluk çeşitleri”, Journal of Social And Humanities Sciences Research, Vol:4.
- Çelebi, V. (2008). “S. Kierkegaard ve J.P. sartre’in varoluşçuluk anlayışlarının karşılaştırılması” Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Çelik, T. (2011). “Gürsel korat’ın tarihsel düzlemli romanlarında varoluşçuluk”, Dil Ve Edebiyat Dergisi, 8: 1.
- Çelik, K., Tar, Y. (2016). “Samsun’da evlere temizliğe giden roman kadınlar: enformel sektörde çalışmanın yükü nelerden hafif?”, Çalışma ve Toplum, 1.
- Çelik, G. (2017). “Varoluş felsefeleri, varoluşçu terapi ve sosyal hizmet”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 3.
- Çetin, B. (2017). “Kimlikleriyle romanlar: türkiye’deki roman vatandaşlara yönelik sosyal içerme ulusal strateji belgesi ve birinci aşama eylem planının değerlendirilmesi”, Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı:1.
- Daymon C, Holloway I. (2003). “Qualitative research methods in public relations and marketing communications”, London: Rout ledge.
- Deniz, Ç.; Balcıoğlu, M.; Diktaş, A. (2016). “Romanların maruz kaldıkları damgalanma ve dışlanma mekanizmaları: uşak örneği”, Tarih Okulu Dergisi (TOD), Sayı XXV.
- Demirgöz Bal, M. (2014). “Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış”, KASHED, 1(1):15-28.
- Deurzen, E; Baker, C. (Çev: İçöz F,J). (2017). “İnsan meselelerine varoluşçu bakışlar”, Aletieia Kitap, İstanbul.
- Deurzen, E; Adams, M. (Çev: İçöz F,J). (2017). “Varoluşçu danışmanlıkta ve psikoterapide beceriler”, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Doğan, H.; Piyal, B. (2017). “Toplumsal cinsiyetle ilişkili sorunlar”, Turk J Public Health;15(2).
- Donovan, J. (2001). “Feminist teori” Aksu Bora vd. (Çev.) İletişim yayınları, İstanbul.

- Eskiocaka, M.; Akbaş, D. (2017). “Edirne’de romanların sağlığı: sağlığın sosyal belirleyicileri ve sağlık durumlarına yönelik bulgular”, Turk J Public Health;15(2).
- Frankl, V. (2016). “İnsanın anlam arayışı” (S. Budak, Çev.) (30. baskı), Ankara, Öteki Yayınevi.
- Geçtan, E. (2019). “Varoluş ve psikiyatri”, Metis Yayınları, İstanbul, 10. Baskı.
- Gödelek, K. (2008). “Kierkegaard’ın insan görüşü”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 1-5.
- Gökçe, D. (2019). “Cinsiyet, etnik köken ve sınıf kesişiminde roman kadınların kamusal alana katılım sorunsalı”, International Social Sciences Studies Journal, 5(30).
- Gül, F. (2014). “Varoluşçu felsefenin türk düşünce hayatındaki yansımaları”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 18.
- Gül, Ş. (2019). “Bakım kavramı ışığında hemşirelik bakımı ve etkileyen faktörler”, Acı Sağlık Bil Dergisi, 10(2).
- Gündoğdu, H. (2007). “Varoluşçu felsefelerdeki bazı ortak özellikler”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Sayı: 1.
- Güven, E. (2007). “Çeviri felsefe tarihlerinin felsefe tasavvurumuza etkileri”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 1.
- Kalın, C. (2016). “Simone de beauvoir: ötekiliğin kabulü”, Beytulhikme An International Journal of Philosophy Volume 6 Issue 2 December.
- Kazu, Y. (2019). “Sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı kişilerin eğitimleri sırasında karşılaştıkları sorunlar”, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Keskin, F; Ulsan, A. (2016). “Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme” Akdeniz İletişim Dergisi, Sayı: 26.
- Kılıç, S. (2006). “Jean paul sartre’ın varoluş felsefesinde öteki kavramı”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kırılmış, İ. (2018). “Soren kierkegaard’ın varoluş felsefesinin postmodern kurmacadaki yansıması: leyla erbil’in kalan romanı”, Journal Of Turkish Language And Literature, Sayı:4.
- Kierkegaard, S. (Çev: Yakupoğlu, M) . (1997). “Ölümcül hastalık: umutsuzluk”, Ayrıntı Yayınları.
- Kino, H. (2019). “Kamu hizmetlerinin değişen yüzü ve seçilmiş dezavantajlı gruplar”, (ASEAD) Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt 6 Sayı 6.
- Koç, E. (2015). “Simone de Beauvoir’ın İkinci Cins’i: Öteki Olarak Kadın”, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 4.
- Van Manen M. (1990). Lived experience. New York: State University of New York Press.
- Koçak, R. & Gökler R. (2008). “Varoluşsal yaklaşımda psikolojik danışma ve gruba uygulanışı”, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı:2.
- Kolukırcık, S. (2006). “Sosyolojik perspektiften türk(iye) çingeneleri: izmir çingeneleri üzerine bir araştırma”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Sayı: 1.
- Kuyumcu, B.; Kabasakaloğlu A. (2018). “Otantik olmanın duyuşsal iyi oluşu (pozitif-negatif duyu durumu) yordama gücü: türk ve ingiliz üniversite öğrencileri arasında otantik olma ve pozitif-negatif duyu durumu”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Sayı:1.
- Önal, M. (2015). Gündoğan, A.; Tuna, S. “Türk masallarında varoluşçuluk tasarımı üzerine bir deneme”, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.
- Özen, Y. (2012). “Varoluşçu felsefeden varoluşçu psikolojiye”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı 5.

- Sarıoğlu, G. (2008). “Tarih felsefesi alanında bir inceleme: varoluş felsefesi ve tarih anlayışı”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı: 9.
- Sartre, J. P. (1981). “Varoluşçuluk, existantialism, existantialisme” (Çev: Bezirci, A), İstanbul: Yazko Yayınları.
- Sartre, JP. (2012). “Varoluşçuluk”, Çev. Asım Bezirci Say Yayıncılık, 23. Baskı, İstanbul.
- Sever, A. (2005). “Tabulaştırılan/tabulaşan kurumun (ailenin) kurbanlıklar edinme pratiği” Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 2(8).
- Sönmez, S., İlgün, G. (2018). “Nitel araştırma yöntemlerinin sağlık hizmetleri bağlamında incelenmesi”, Balıkesir University The Journal Of Social Sciences Institute, Volume: 21 - Issue: 40, December.
- Taşdelen, V. (2004). “Kierkegaard’da benlik ve varoluş”, Ankara: Hece Yayıncılık.
- Taşdelen, V. (2011). “Varoluş felsefelerinde varoluşun özden önceliği sorunu”, Beytulhikme An International Journal of Philosophy, Vol. 1, Issue 1, Jun.
- Tekin, H. (2006). “Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme”, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Cilt:3, Sayı:13.
- Timuçin, A. (2001). “Düşünce tarihi”, Bulut Yayınları, İstanbul.
- Topuz, S.; Erkanlı, H. (2016). “Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğe atfedilen anlamların metafor yöntemiyle analizi”, Alternatif Politika, Cilt 8, Sayı 2.
- Tor, H. (2017). “Roman çocukların okul başarısızlığına ilişkin öğretmen görüşleri”, Journal Of Research In Education And Teaching, Cilt: 6 Sayı: 3.
- Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr. Erişim tarihi: 22.06.2019.
- Yalom, I. (2014). “Varoluşçu psikoterapi” Z. İyidoğan-Babayiğit, Çev., İstanbul, Kabalcı Yayınevi.
- Yaman, Y. (2017). “Mevlânâ ve kierkegaard’da benliğin gelişimi” Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, Sayı:29.
- Yaprak, M. (2015). “Etiketleme kuramı çerçevesinde çingene etnisitesinde kirlilik ve sosyal dışlanmışlık algısı (izmir tepecik örneği)”, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü, yüksek lisans tezi.
- Yıldırım A, Şimşek H. (2008). “Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri” (6. Baskı). Ankara: Tıpkı Basım.
- Yıldızdöken, Ç. (2017). “Heidegger’de dasen’in varlığı ve zaman Meselesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 53.
- Yılmaz, C. (2010). “Toplumsal cinsiyet ve müzik: bergamalı roman kadınlarının profesyonel müzisyenlik modeli olarak dümbelekçilik”, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, H. (2016). “Bir derleme: benlik kavramına ilişkin bazı yaklaşımlar ve tanımlamalar”, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:48.

Memlûk Devleti'nde Cariyelerin Sosyal Hayatta Etkisi

The Effect of Concubines on Social Life in Mamluk State

Abdullah EKİNCİ¹ , Esra YAVUZ²

Öz

Bir devletin veya dönemin gündelik hayatı ile sosyal yapısında ne gibi farklılıklar ya da benzerliklerin olduğu, gelenekleri ve görenekleri, kadın statüsünde ne gibi çeşitliliğin olduğu ve günümüze nasıl taşındığı veya neden terkedildiği hakkında bilgi veren kaynaklar siyasi tarih kadar yeterli değildir. Bu konular hakkında bilgi içeren sosyal tarihe dair kaynaklar ise genelde kadınları özelde ise cariyeleri arka planda bırakmıştır. Ayrıca bu konuya dair kaynakların çoğu erkekler tarafından kaleme alındığı için erkeklerin penceresinden bakılmış ve cariyelerin statüleri gölgede kalmıştır. Oysa cariyelerin, sultan olması, âlime olması, hayırsever olması, mimari bakımdan önemli eserler ortaya koymaları, hizmetçi konumunda olması ve siyasi etkileri bilindiğinde bu algı değişecektir. Aynı zamanda cariyelerin sadece alternatif eş olmadıkları da anlaşılacaktır. Bu durum dolaylı olarak kadınlara bakışı da etkileyecektir. Dolayısıyla bu çalışmada farklı bir bakış açısıyla cariyelerin saray hayatı, gündelik hayatı, merasimleri, evlilikleri ve giyim-kuşamları üzerinde durularak sosyal hayatta faaliyetlerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler

Cariye, Köle, Memlûkler, Sosyal, Saray Hayatı

Abstract

There is a shortage of sources that provide information about the differences or similarities in the daily life and social structure of a state or period, its traditions and customs, what kind of diversity in the status of women, and how it was carried to the present or why it was abandoned. Sources of social history that contain information on these issues have left women in general and especially concubines in the background. Since most of the resources on this subject were written by men, the issues were viewed from the men's point of view, and the status of the concubines was overshadowed. However, this perception will change when concubines are known to be sultans, scholars, philanthropists, architects, servants, and have political influence. It will also be understood that concubines are not just alternative spouses. This revision of perspective will indirectly affect the view of all women. Therefore, this study will focus on the court life, daily life, ceremonies, marriages, and dressing of the concubines from a different perspective, and their activities in social life will be discussed.

Keywords

Concubine, Slave, Mamluks, Social, Palace Life

¹ Abdullah Ekinci, (Prof. Dr.) Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye. E-posta: ekinci63@gmail.com ORCID: 0000-0002-4767-2002

² Sorumlu Yazar: Esra Yavuz, (Yüksek Lisans Öğrencisi), Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye. E-posta: eyavuz7339@gmail.com ORCID: 0000-0001-9668-2947

Atf: Ekinci, A., & Yavuz, E. (2021). Memlûk Devleti'nde cariyelerin sosyal hayatta etkisi. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 22, 59–73. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.807614>

GİRİŞ

Köle ve cariye kavramları arasında terminolojik bakımdan farklılık vardır. Kölenin kapsamı geniş olup kadın ve erkek fark etmeksizin tüm köleler için kullanılırken cariye ise sadece kadın köleleri kapsamaktadır (Akgündüz, 2002, s. 315; Taneri, 1997, s. 1-3).

Cariye kavramı insanın yaratılışı kadar eskidir (Fendoğlu, 1996, s. 33-34). Bu yüzden toplumsal ve sosyolojik bir algı ile bakıldığında sabit ve genel bir tanım yapmak zordur. Ancak en genel anlamda savaşlarda esir edilen ve para ile satılan kadın köle şeklinde tanımlana bilinir (Yılmaz, 2013, s. 55). Fakat derinlemesine bir tetkik sonucu köle kavramından uzaklaşmadan farklı içerikler elde etmekteyiz. Bu anlamlar kısaca; genç kız (Topaloğlu ve Karaman, 1979, s. 45), köle sınıfından olup farklı haklara sahip kadın (Özek, 2005, s. 49), savaşta esir düşmüş fakat savaşmayan diri kız veya kadın (Fendoğlu, 1996, s. 122), para ile alınıp satılan hizmetçi kız veya odalık (Bakır, 2004, s. 382; Özön, 1987, s.115), sahibi tarafından eş olması için alınan kız (Sami, 1978, s. 464), efendisiyle cinsel bir ilişkiye giren kadın köle (York, 2006, s. 169-170), başkasının mülkü olan köle kadın (Şimşek, 2000, s.355), halayık (Kantar, 2009, s. 656), savaş esiri (Demircan, 2012, s. 35), efendisinin tüm isteklerini yerine getiren bir köle (Alı, 2017, s. 148-152), hizmetçi konumunda olan kadın (Akgündüz, 2002, s. 121), efendisinin mutlak tasarrufu altında olan kadın köle (Arsel, 1997, s. 17-18) ve esir edilip İslâm topraklarına getirilen gayrimüslim kadın (Işık, 2009, s.875) gibi birçok manaya gelmektedir.

Cariye tanımını yaptıktan sonra Memlük Devleti'nde cariyelerin saray hayatı, gündelik hayatı, evlilikleri ve boşanmaları, giyimleri ve eğlence alanlarına sırayla bakılacaktır. Bu bakış ile cariyelerin farklı konumlarına değinilecek ve sadece alternatif eş olmadığı aktarılmaya çalışılacaktır. Ancak siyasi tarih yazımından ve mahremiyet duygusundan dolayı sultan eşlerinin hayatları kitaplara konu olmaktan uzak tutulmuştur. Bu yüzden bir düğün merasimi, boşanma, eğlence geceleri, karşılama törenleri, doğum ve ölüm haberleri, açılış törenleri, hac çıkışı ve dönüşü, ziyafetler yani önemli gün ve gecelerde var olan bilgiler ışığında konu irdelenmektedir (Makrizi, 1997, s. 400; Kortantamer, 2011, s. 607).

Saray Hayatında Cariyelerin Faaliyetleri

Memlüklerin sosyal hayatlarında cariyeler, önemli bir yer tutmaktaydı (Frenkel, 1995, s. 163-176). Fakat bir yanda cariyelere verilen değer ile en üst mevkilere gelen ve sultan olma lüksüne eren cariyeler, diğer yanda ise alt sınıfa tabi tutulan cariye ve köle konumunda olmaları tezat bir durum oluşturuyordu. Yani cariyeler arasında devlet yönetimine gelerek en yüksek mevkilere erişen olduğu gibi halk arasında veya sarayda istismar edilen cariyeler de mevcuttu (Yiğit, 2004, s. 138).

Memlûk Devleti'nde sultan, emîr ve devlet adamlarının evlilikleri genellikle kendileri gibi üst tabakadaki hanımlarla veya haremde bulunan cariyelerle oluyordu (Akkuş Yiğit, 2015, s. 334). Fakat bununla birlikte cariyeye de aldıkları da bilinmektedir. Bu cariyeler bazen sarayın haremde yetişen kişilerden bazen de yeni alınan cariyelerden olabilirdi. Ayrıca Memlûk sultanlarının ve emirlerinin genç cariyelere meyil etmesinden dolayı saray hayatına dâhil olan cariyeler, genellikle genç olmuşlardır. Güzelliklerini koruyarak efendilerinin kalplerini esir etme ve kazanma da son derece mahir olan cariyeler ise sultanların gönlünü kazanmak için yarışmışlardır. Bu konuda eğitim alan cariyeler, gençliğinin baharında yeteneklerini ve maharetlerini kazandıktan sonra asil kadınların dokunulmazlığını elde etmişlerdir. Eğer bir cariyeye, sultan ile evlenirse Memlûk saraylarının en yüksek seviyelerine erişmiş ve güvenini kazanmış demektir (Seyyid Muhammed, 1988, s. 17-61). Saraya girdikten sonra da sultanların kararını değiştirmeye de önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim sultanlara nasihat vermeyi amaçlayan eserlerde dikkati çeken bir husus vardır. O da şudur ki kölelerinizi iyi tanımalı ve onların her sözüne inanmamalısınız, şeklindedir. Yani bir kölenin öncelikle efendisinin güvenini kazanması gerekmektedir (Bakır, 2004, s. 402). Çünkü bazı sultanlar, kadınlara olan meyilden dolayı oyuna gelmişlerdir. Keza cariyeler de bu güdüyü taşıdığından dolayı tehlikeli görülmüşlerdir. Dolayısıyla cariyeler çevrelerindeki erkeklerden daha zeki olarak tasvir edilmiş ve bazı sultanlar, - Seyfüddin Ebu Bekir, Salih İmadeddin Ebu İsmail, Kamil Seyfeddin I. Şaban, Muzaffer Seyfeddin I. Haccî ve Nasırüddin Hasan en-Nasır vb.- cariyelerin oyunlarına kanmışlardır. Akabinde bu durumun fitrat gereği olduğu da eklenerek her iki taraf için nahoş bulunmamıştır (Steinberg, 2018, s. 86-87).

Cariyelerin veya eşlerin sultanlar için hem olumlu hem de olumsuz yönleri vardır. Ancak belirleyici faktör, topluma fayda sağlamak için potansiyel güçlerini erkekler üzerinde kullanıp kullanmadıklarıdır. Bu durumda iktidara sahip olmak veya sahip olanları elde tutmak sultan eşleri ve cariyeler için ideal bir yer olarak görülmektedir (Steinberg, 2018, s. 86-87). Sultanların gönlünü kazanan cariyeler, sultanlar ile evlenir ve saray hayatında en yüksek konumlardan birine gelmiş olurdu. Eğer cariyelerin efendisinden çocuğu olursa bu cariyelere “ümmü'l-veled” denir ve hayatlarında zirve konumuna erişirlerdi. Yani eş statüsünde olurdu (York: 2006, s. 169-174). Kadın kölenin anne rolü olarak eş statüsünü alması ve özgür bir çocuk doğurması cariyeye anne için gelebilecek en yüksek konumdu (Ghersetti, 2018, s. 40-44). Hatta Memlûkler'de bir cariyeye yani Eyyûbî sultan'ı Necmeddin Eyyûb'ün eşi Şecerü'd-Dür, bununla da yetinmedi ve Necmeddin Eyyûb'ün ölümünden sonra sultan oldu. Bu bakımdan Mısır'da bir cariyenin sultan olması cariyenin statüsü açısından oldukça önem arz etmektedir (Üçok, 1981, s.28).

Sultanlar, cariyeleri bizzat kendileri satın aldığı gibi emirler veya komşu devletler tarafından da hediye olarak kabul ederlerdi (Seyyid Muhammed, 1988, s. 22). Gönderilen köleler, genel olarak üç kategoriye ayrılırdı. Eş statüsünde olan cariyeler, zevk

ve eğlence için şarkıcı köleler ve daha düşük bir düzeyde ev işleri ve çocuk bakımı için hizmet eden cariyelerdi (Ghersetti, 2018, s. 40-44). Bu hediyeleşme de gönderilen kişinin zevkine, ihtiyacına veya sevdiğine göre cariyeye hediye edilirdi. Örneğin; güzel, maharetli, dansçı, şarkıcı, şair, doğurgan veya hizmetçi gibi özellikleri olabilirdi (Pakalın, 1993, s. 259). Bu özelliklere sahip cariyeleri hediye olarak gönderen kişiler, cariyelerin saraya yakın olmalarını ister ve böylece bu cariyeler aracılığıyla genel veya özel işlerini de yaptırırlardı. Yani bir nevi casus cariyeye konumunda olurlardı (Seyyid Muhammed, 1988, s. 63-64). Nitekim Memlûk saraylarında da bu çok görülmüştür. Ayrıca Memlûk sultanlarına gönderilen cariyeler bu amacı gütsede Memlûk sultanları da bu amaç doğrultusunda cariyeye hediye etmiştir. Böylelikle sultanlar, saray veya komşu devletler hakkında neler olup bittiğini bu casus cariyelerden öğrenmişlerdir. Bu yüzden de hediye edilen cariyelerin en önemli görevlerinden biri muhbirliktir. Gittiği yere çabuk adapte olup mekânı ve coğrafyayı çok iyi tanıma imkânı bulmuşlardır (Seyyid Muhammed, 1988, s. 11). Hatta bu görevde en çok kullanılan kişiler, cariyeler olmuştur. Saray kelimesi ile entrika kelimesinin yan yana çok kullanılmasının bir nedeni de budur (Zeydan, 2015, s. 453).

Saraya girenler diğer cariyelere göre daha şanslı olabilmekteydi. Saraya giren cariyeye sultan eşi olmasa da saray hayatının vermiş olduğu rahatlıktan dolayı diğerlerine nazaran daha iyi konumdaydı. Ancak bu durum bazen tam tersine de tesir edebilirdi. Çünkü yaptıkları hata canlarına mal olabilirdi. Sarayda çalışan cariyelere gelince haremın günlük işlerini yapar, hondların hamamlarında çalışır, kafilelerine meşaleler taşır ve çocuklarına da sütannelik, mürebbiyelik yaparlardı. Ayrıca genel olarak sarayın haremının aydınlatmasını, mutfak hizmetlerini de yapan pek çok alanda çalışan cariyeler de vardı. Örneğin bunlardan es-Sâki-yi Hond, sultanın zevcesine yemek ve içecek sunarak sultan eşinin çaşnigiri idi (Hond; sultana yakın kişi, sultanların eşi veya cariyesine denmektedir. Akkuş Yiğit, 2014, s. 101-105).

Nihai olarak eğitilmiş özel ve yetenekli cariyeler vardı ve bu cariyeler, çarşıda satılamazdı. Çünkü bu onlar için bir hakaret olurdu. Onlar herhangi bir cariyeye değildi. Bu yüzden çarşıya götürülmez ve belli bir yerde satılırlardı. Bu cariyelerin etnik kökeni Yunan, Ermeni, Türk, Habeşi veya Moğol idi. Satın alındıktan sonra cariyelerin kimi ev hanımı kimisi de erkekleri eğlendirmek için getirilirlerdi. Bunlar, genellikle belli bir seçim ve eğitimden geçen cariyelerdi. Çoğunlukla saraya alınan cariyeler de bu kişilerden olurdu (Seyyid Muhammed, 1988, s. 11).

Gündelik Hayatta Cariyelerin Faaliyetleri

Cariyeler sadece sarayda değil halk tabakasında da varlığını koruyarak gündelik hayatta da yer edindiler (Rapoport, 2007, s. 11). Memlûkler, dönemin vermiş olduğu toplumsal ve sosyolojik algıdan dolayı maddi durumlarına göre evlerinde kendilerine hizmet için cariyeye ve erkek köleler satın alıyorlardı. Diğer yandan kölelerin varlığı,

zengin kişilerin evleri için bir tür zorunluluk, bir refah göstergisi, sosyal statü ve bir itibar işareti olarak da görülüyordu. (Ghersetti, 2018 s. 40-44). Cariyeler, insan gücüne dayanan bir sistemde var olduğu için tercih edilme sebeplerinden biri de bu oluyordu. Hasta bakıcı/refakatçi, tarla da işçi, tacirlerin malı, gündelik işlerde hizmetçi, efendisine alternatif eş yani odalık (Fadlan, 2010, s. 20-69) cariyelerin görevleri arasında olurdu. Ayrıca sadık olan cariyelerine çocuklarını emanet ettikleri gibi hastalandıklarında kendilerine bakmak için de sahipleri tarafından tercih edilmişlerdi (Perry, 2017 s. 133-138).

Akabinde cariyelerin gündelik hayatta yaptıkları farklı meslekler de vardır. Bu nedenle çeşitli adlandırmalara sebep olmuşlardır. Bu adlandırmalar genel olarak bu işi yapan kadınları kapsamaktadır. Fakat bu işlerin daha çok cariyeler tarafından yapıldığını görülmektedir. Örneğin; “ebe veya dade; çocuk doğurtanlar, daminet el-maganî; şarkıcılardan vergi toplayan kadın, mağani; şarkı söyleyen, hadimet el-fakîr; zaviye, ribat ve hankahda çalışan, bellane; hamamda çalışan, tacire, dellale; seyyar satıcı, hatibe; çöpçatan, naihe; ağıt yakan, bagiyy; fahişe” (Kortantamer, 2011, s. 619), hidane; küçük çocukların bakımı ve eğitimi ile ilgilenen (Bardakoğlu, 1988, s. 467-471), dadı veya sütanne; çocukların eğitimi ve bakımı (Mazaheri, 1972 s. 53), hasta bakıcı (Hatalmış, 2012 s. 224) ve gasiye; ölü yıkayan (Ayaz, 2015 s. 125) gibi farklı isimler almışlardır. Ayrıca şarkıcı, şair, tüccar, ebe ve dadı gibi meslekler, cariyeler tarafından rahatlıkla icra edilmiştir (Clot, 2015 s. 208-209).

Memlûk kadınları kendi evlerini organize ediyorlardı. Evlerini düzenlediklerinde yardım aldıkları kişiler çoğunlukla kadınlardan oluştuğu görülmektedir (Ahmed, 1992, s. 105-106). Yani bir kadın hizmetine cariye alabilirdi. Bu duruma Kudüs belgelerinden örnek bulunmaktadır. Eş-Şerif adında bir fırıncının mirasını belgelerken karısının Deyr Ebi Tayr denilen yerde ağaçlıkları ve bir siyahi cariyesi olduğunu belirterek kocasından aldığı maldan 60 dirhem değerinde borcunu ödemediğini belirtmektedir. Dolayısıyla kadın efendinin de hizmetçi konumunda cariyesi olduğu anlaşılmaktadır (Lutfi, 1985, s. 54-60).

Evlerde cariye bulunmasının normal olduğunu gösteren bir diğer olay Hatip Kazvini'nin meselesidir. Hatip Kazvini, Memlûk Sultanlığı Dönemi'nde kadılık yapmaktadır. Ancak çocukları yüzünden sultanlar ile arası açılmıştır. Çünkü çocukları yüzünden 230.000 dirhem miktarında sultana borcu olduğu bilinmektedir. Bu yüzden Mısır baş kadılığından alınarak Şam'a gönderilmiştir. Bunun üzerine Kazvini, borcunu ödemek için dirhemini, mücevherlerini, Kahire'deki evini, kıymetli eşyalarını, -kırk bin dirhem miktarında idi- ve ayrıca 11 cariyeyi, -sekiz bin dirhem ile dört bin dirhem arasında farklarla fiyat belirlenmiştir- satmıştır. Borçlarını ödedikten sonra Şam'a gitmişlerdir. Yani sadece cariye almak Sultan'a ait değildi toplumun genel yapısında böyle bir durum yaşanabilirdi. Bu hizmet için bir gereklilikti ve her kesimden insan maddi durumuna göre cariye sahibi olabilirdi (Makrizi, 1997, s. 238).

Ayrıca Memlûk toplumunda cariyelerin Müslüman olmamalarına dikkat edilirdi (York: 2006, s. 169-171). Bir Müslüman belde içinde yaşayan Hristiyanların yanında Müslüman bir cariyeye bulundurulmazdı. Eğer böyle bir durum yaşanır ise eski sahibine verilmesi gerekirdi. Örnek verecek olursak; Kahire'nin valisi Hristiyanların yanında Müslüman cariyelerin olduğunu öğrenmişti ve cariyelerini getirmelerini emretmişti. Ardından kim aslen Müslüman olan bir cariyeyi bulundurursa ya da esir ederse onu geri versin veya sahibine satmasını emretsin, diye duyurmuştu. Bu durum şunu da gösterir ki o dönemde zimmiler yani Yahudi veya Hristiyan İslâm topraklarında Müslüman cariyelere sahip olmaya çalışmışlardır (Abduh Kasım, 1998, s. 274).

Nitekim son zamanlarda bulunan Memlûk şeriye sicilleri kadınlar hakkında da bazı detaylara sahiptir. Bu belgeler gündelik hayat ile bilgi vermesinin yanında en az 28 belgenin de kadın kölelere ait olduğu bilinmektedir (Lutfi, 1985, s. 23). Bu belgelere dayanarak gündelik hayat hakkında bilgiler elde edilmektedir. Hayatın içinden olan bir diğer önemli konunun mahkemeler olduğu söylene bilir. Dolayısıyla bu mahkeme kayıtları, günümüze ulaşması ve önemli bilgiler sunması bakımından değerlidir. Örneğin; 4 Şubat 1318 yılında yaşanan bir mahkemede köle kız şahitlik yapmaktadır. Bu şahitliği sayesinde Bahaeddin Kutlubek b. Ali, 300 dirhem borcu olduğunu kabul etmektedir. Aynı zamanda bir cariyenin şahit tutulması cariyelerin konumunu belirtmesi açısından önemli bir gelişmedir (Lutfi, 1985, s. 192-193). Nitekim bir belgede mahkemeye başvuran bir davacı şahitler önünde ölen kişinin ardında yetim çocuklarının kaldığını belirtmektedir. Eğer doğru ise mirastan pay alacaktır. Ölen kişinin mirası 15 köle kız, bir memlûk ve bir hayvan olarak belirlenmiştir. Hâkim, şahitlerin sözüne inanmış ki kalan mirasın yetim hakkı olduğunu belirtmiş ve bu malların satış iznini vermiştir (Lutfi, 1985, s. 267). Bu olay sırasında köle kızların satış için elden çıkarılmasının gerçekten yetimlerin çıkarına olacağını kanıtlayan altı tanığın sözlü ifadesi de önemli olmuştur. Böylelikle miras olarak bırakılan 15 cariyeye satılmıştır. Bu belge, cariyenin mal konumunda olup miras bırakıldığını göstermektedir (Little, 1982, s. 16-28).

Memlûk Devleti'nde Evlilik Çeşitleri ve Boşanma

İslam Dünyası'nın bir diğer önemli konusu çok evlilik meselesidir. Çok evlilik cahiliye döneminde olduğu gibi eski Türk gelenek ve göreneklerinde de mevcuttur. Yani İslâm Dünyası'na ait bir durum değildir. Çok eşlilik İslâm Dünyası'nda vardır ancak bunu müesseseleştiren İslâm dini değildir. Yani İslamiyet'e has bir durum yoktur. Bunun karinesi ise Taaddüd-i zevcat meselesindeki kurallardır. Bu kurallar durumu zorlaştırmış ve hatta imkânsız hale getirmiştir (Garaudy, 2018, s. 98-99). Aynı zamanda çok eşlilik eski Türklerde ve diğer devletlerde de etkin olmakla birlikte neslin devamı için gerekli görülen psikolojik ve sosyolojik bir olgudur. Bu durum ise devletlerarası din ile birlikte sosyal ve kültürel olayları da özünde sentezlendiğini

göstermektedir. (Danişmend, 2019, s. 99-102). Çünkü yönetici sınıfın dışında çok eşlilik görülmemektedir (Ahmed, 1992, s. 107). Bazı vakfiyelerin vermiş olduğu bilgilere göre toplumun evlilik algısı genellikle tek eş olmuştur. Ayrıca bu aileler, küçük hanelerden meydana gelmiştir. Cariye ile evliliklerin ise az olduğu ve çocuk sayısının 2 veya 3'ü geçmediğini yine bu vakfiyelerden öğrenmekteyiz. Çoğuşlilik maddi durum ile de bağlantılıdır. Nitekim halk tabakasından olan insanların evliliklerinde çok eşlilik azdır (Winter, 2004, s. 297-317).

Sultanların evliliği ise ekseriyetle birden fazla olmuştur. Bu durum devletin ömrünün de uzaması için de yapıldığı bilinmektedir. Zira devletin bekası için tereddüt duymuşlardır. Fakat tek eşli olan sultanlar da mevcuttur (Akkuş Yiğit, 2016, s. 556-557). Diğer yandan çok eşliliğin olumsuz yönleri de olmuştur. Hanedan içinde zayıflığa, kadınlar arasında haset duygusunun artmasına, entrika veya tuzaklara, çocukları arasında kıskançlığa ve sınıf farkını doğurmuştur. Bu sebepler ise bir devletin ikbalini önlemektedir (Ayubi, 2009, s. 53; Kortantamer, 2011, s. 605 Abdurrezzak, 1999, s. 115).

Memlûkler, sultanları genellikle evlendikleri hanımlarını, soylu ailelere mensup olanlardan seçer veya haremde yetişme cariyelerden alırdı (Akkuş Yiğit, 2015, s. 333). Çoğunlukla kendi aralarından birileri ile evlenmeyi tercih ederlerdi (Lewis, 2017, s. 180). Devletin bekası söz konusu olduğunda ise bazı sultanlar, devletlerinin idamesi için hanedanlar arasında evlilik yaparlardı (Peirce, 2012, s. 37-38). Bu evlilikler, genellikle siyasi olduğundan gönül rızası çok aranmazdı. Ancak sultanlar, genellikle evliliklerinde gönül rızası aradığı için cariyeler ile evliliği tercih ettiklerinden ve bu hanedan arası evlilikler çok olmazdı (Ayan, 2017, s. 10-13; Peirce, 2012, s. 37-38).

Diğer yandan Memlûk köleleri arasında evliliklerine bakıldığında ise Memlûk kölelerinin askerlik ruhlarını kaybetmemeleri için esir köleler ile evlenmişlerdir. Bu duruma Burciler dönemine kadar hassasiyet gösterilmiş ve aynı aşamalardan gelen Türk veya Çerkez kızları tercih etmişlerdir. Böylece etnik kökenlerini korumuşlardır. Bu durum bazen köle sultanlar için de geçerlidir (İ.Yiğit, 2015, s. 379).

Memlûkler'in genel olarak düğünlerine baktığımızda ise düğün gecesinde ailesi ve çevresi için büyük bir şölen veya tören düzenlenirdi. Bu tören iki yerde yapılırdı. Bunlardan biri gelin evinde diğeri damat evinde olurdu. Damat, kız evine gelip gelini aldıktan sonra merasim başlardı. Bu gelenek varlığını korumuş günümüze kadar devam etmiş ve halen uygulanmaktadır (Abdurrezzak, 1999, s. 80-81). Ayrıca Memlûkler'de yapılan düğün ve gerdek için "Arus" denilen vergi de alınmıştır (Yazar, 2017, s. 130).

Cariyelerin evlilikleri ise genellikle tartışmalı bir konu olmuştur. Kimilerine göre efendisinin ona malik olmasıyla gerçekleşmiş demektir. Ayrıca bu hakkın sadece efendi ile cariyeye arasında olduğunu da belirtmek gerekir. Diğer kişiler için geçerli değildi. Nitekim efendi ile cariyeye arasında bir nikâh akdi yapmasına gerek yoktu. Zaten ona

malik idi fakat boşanma sırasında boşadığını belirtmesi gerekirdi (Hatalmış, 2012, s. 46-47, 60-61, 81). Bu konudaki bir diğer görüş ise İslâmiyet'ten önce bu durumun var olduğu ve İslâmiyet'ten sonra cariyeler ile evlilik şartı konulduğudur. Bu evlilik şartının konulması o dönem içinde bir devrim niteliğindedir. Maddi durumu olmayan ve zinadan korkan kişinin gücü yok ise cariyeler ile evlenebilir ve kendini koruyabilirdi. Aksi takdirde evlilik olmadan ilişki olamazdı (Demircan, 2012, s. 130-138). Diğer yandan efendinin cariyesi ile evlenmesi yasaktı. Yani efendi, cariyesini bir başkasıyla evlendirmeliydi. Çünkü efendi ile cariye arasında olan bağ ile evlilik bağı kurulamazdı (Bakır, 2004, s. 382).

Bu dönem içinde görülen bir başka evlilik çeşidi ise; Subki'ye göre “şigar” adlı bir evlilik türüdür. Bu şigar cahiliye döneminde etkin olan bir evlilik türüydü. Ancak Ahmet Hayrat'a göre Memlûk Dönemi'ne kadar devam etmiştir. Bu evlilik türüne göre iki aile tarafından gerçekleşirdi ve birbirlerinin kızı, kardeşi veya cariyesi ile bir kez olmak üzere değiş tokuş yapabiliyordu. Böylece mehir ödmeden evlilik gerçekleşmiş olurdu. Genellikle mehir ödememek için veya maddi sıkıntıdan dolayı tercih edilen bir evlilik çeşidi idi (Seyyid Muhammed, 1988, s. 24). Günümüzde Doğu ve Güneydoğuda halen varlığını korumakta ve “berdel” olarak adlandırılmaktadır (Güleç, 2010, s. 142).

Evlilik aktinin önemli bir kuralı olan mehir, cariyelerin evliliği için gerekli görülmuş (Demircan, 2012, s.154) veya verilmiştir. Bu kuralı bazı Memlûk sultanları uygulamış ve cariyelerin konumunu yükseltmişlerdir (Hatalmış, 2012, s. 219). Ancak mehir hakkında cariye ve hür kadın arasında bir fark vardır. Mehir, hür kadına verildiğinde ona ait iken cariye de ise efendisine aittir (Ansay, 2002, s. 224-228). Aynı zamanda cariyelerin kendileri de bir başka hür kadının mehri içinde hediye olarak bulunmuş veya hizmetçi konumunda olmuşlardır (Hatalmış, 2012, s. 219).

Cariyeler de boşanma ise hür kadınlara nispeten farklıdır. Hür kadında boşanma üç talak ile olur iken cariyenin boşanmasında iki talak yeterlidir. Kocasının hür veya köle olması durumu değiştirmeyecektir (Ansay, 2002, s. 224-228). Eğer efendinin ondan çocuğu yok ise cariyeyi satması, talak veya azat etmesi ile boşanma gerçekleşmiş olurdu. Nikâh akdine nazaran cariyelerde boşanma hür kadınlarla aynı kurallara dayandırılır (Hatalmış, 2012, s. 46-47, 60-61, 81; Alı, 2010, s. 137-138.). Ancak iddeti (buna “istibra” da denirdi) hür kadınlara göre bazen değişmektedir (Hatalmış, 2012, s. 46-47; İbn Kayyim el-Cevziyye, 1990, s. 198-199). Fakat efendisi kadın olursa yani alıcı kadın ise bu durumda iddet süresini beklemesi gerekmezdi (Schacht, 1986, s. 167).

Memlûkler'de boşandıktan sonra veya kocası öldüğünde kadınlar tekrar evlenirdi ve bu durum nahoş karşılanmazdı. Çünkü boşanma ve tekrar evlenme yaygındı (Ahmed, 1992, s. 105; Steenbergen, 2013, s. 47). Aksine dul kalmak kötü karşılanırdı (Berkey, 1998, s. 375-411). Hatta ölen eş sultan olsa dahi bu durum geçerliydi. Nitekim ilk sultan ve Memlûk kurucusu Şecerü'd-Dür Memlûk tarihi adına buna ilk örnektir.

Tabi kocasının yasını tutan ve ona sadık olan eşler de mevcuttu (Abdurrezzak, 1999, s. 93-106).

Cariyelerin Giyim ve Kuşamı

Türk kadınların simaları ve beden yapıları Harezmi Zamaşeri'ye göre orta boylu, ince belli, uzun saçlı, keman kaşlı ve çekik gözlüdür, gövde kısmı bacaklarından daha uzundur (Turan, 1969, s. 29). Ancak cariyelerin ırkları çok çeşitli olduğu için farklı fiziki yapıları da vardır (Bakır, 2004, s. 417-422) ve genellikle kadınlar şişman olmak için çaba göstermişlerdir. Böylece erkeklerin beğenisini kazanmaya çalışmışlardır (Al-Sulaiman, 2012, s. 220). Ardından güzel kokular sürer, saçlarını örer, tırnaklarını ve kirpiklerini boyarlardı (Clot, 2015, s. 209). Ayrıca ellerine ve ayaklarına kına yaktıkları da bilinmektedir. Güzellik malzemeleri olarak ayna, tarak, parfüm, dişleri temizlemek için misvak, saç bakımı için malzemeler, sürme, tütsü ve mücevherler kullanmışlardır (Al-Sulaiman, 2012, s. 218). Bu mücevherler; altın, gümüş ve bakır madeninden yapılan takılardır (Abdurrezzak, 1999, s. 166).

Giyimlerine gelince hür kadın ile cariye arasında farklılıkların olması ve diğerlerinden ayırt edilmesi için öncelikle İslâmiyet'in getirmiş olduğu cilbab giyme mevzusu vardır. Bu tesettür hür kadınlara getirilerek yaşanacak kötü davranışları da uzaklaştırmışlardır. Bu yüzden cariyelere cilbab giymemeleri söylenmiştir. Bu durum hür kadınları korurken cariyeleri savunmasız bırakmıştır (Öztürk, 2016, s. 101-104). Bununla birlikte Memlûklü cariyelerin de hür kadınlardan ayırt edilmesi için tesettür kullanmadıklarını bilmekteyiz. Ancak hür kadınlar için tesettür kullanmaları zorunlu idi (Osman Hassan, 2010, s. 406). Memlûk Dönemi'nde bu başörtüsü sayesinde cariye ile hür kadın ayrımı yapılmıştır (Apaydın, 2011, s. 538-548). Ancak cariye, Müslüman ise tesettür gerekmektedir (Demircan, 2012, s. 228). Dansçılar ve şarkıcılar hariç, hür kadınlar yüzlerini örtmek için başörtüsü ile birlikte peçe kullanmışlardır. Dış giysileri ise elbise üzerinde bir elbise veya tunik denilen uzun bir üst ve gevşek oturan pileli pantolondan oluşuyordu. Kadınlar, izar olarak bilinen gevşek bir beyaz pelerin ve bir başörtüsü takarlardı (Zengin, 2016, s. 45; El-Bahnasi, 2010, s. 159-160). Genellikle elbiselerinin renkleri; cariye beyaz ise pembe, esmer ise kırmızı veya sarı renk olmuştur (Bakır, 2004, s. 428). Ayrıca kadınlar, başlarına koni şeklinde süslenmiş başlık, taç veya hotoz takmışlardır. Dört sultan ile evlenen İttifak adlı cariyenin çok güzel ve değerli bir taca sahip olduğu bilinmektedir (Abdurrezzak, 1999, s. 191-192). İbn-i Battuta da bu durumu doğrulayarak diğer halktan ayırmak için başlarına büyük sarıklar sardıklarını belirtmiştir (Battuta, 2000, s. 408).

Cariyelerin Eğlence Alanları

Memlûk toplumunda tüm merasim ve törenlerde genel olarak şarkıcı veya hizmetçi konumunda cariyeler olmuştur (İbn iyas, 1983, s. 38). Eğlence kültürü adı altında

sıralanacak merasimler ise Müslim ve Gayri Müslimlere ait bayramlar, karşılama törenleri, sünnet ve düğün merasimleri, mevsim geçişlerindeki törenler (Clot, 2015, s. 205; Kanat, 2007, s. 54), çeyizlerin taşınması, doğum ve ölüm haberleri, ziyafetler, cenazeler, hamamlar, hac çıkışı ve dönüşü, açılış törenleri gibi kısacası sevinç veya hüznü veren törenlerde var olmuşlardır (Akkuş Yiğit, 2015, s. 49). Ayrıca eğer bir sultan veya emir hastalıktan kurtulursa onun için bir eğlence düzenlenmiş ve bu eğlencelerde cariyeler de bulunmuştur (İbn İyas, 1983, s. 37).

Özellikle halkı şenlendiren şarkıcı cariyeler (Clot, 2015, s. 207) yani meğaniler, çeşitli özel partilerde, düğünlerde ve bayramlarda rol almışlardır (Osman Hassan, 2010, s. 385-386). Hatta bu eğlencelerin çok olmasından dolayı her sultanın ve emirlerin cariyelerden oluşan bir bando takımının olması normalleşmiştir. Böylelikle hazır bir ekip bulunmuştur (İ. Yiğit, 2004, s. 139). Bu ekiplere hanende ve sazandeler denmiş ve her dönem varlığını korumuşlardır (İbn Tağrıberdi, 2013, s. 224-226). Bunlara aynı zamanda Cevkatü'l-Megâni adı da verilmiştir (Kortantamer, 2011, s. 616; Akkuş Yiğit, 2015, s. 46). Birçok Memluk sultanının sarayında bu gruba sahip olması gelenekselleşmiştir. Böylelikle müzik ve şarkı söyleme tutkusu da artmıştır ('Abd el-Fettah 'Aşur, 1996, s. 76-77).

Bu eğlencelerden biri de Mısır tarihi için en önemli kutlamalardan olan Nil Nehri'nin taşması sonucu oluşmaktadır. Bu kutlama Nil'in taşmasından sonra düzenlenmekte ve Kesr el-Halic olarak bilinmektedir. Burada Nil Nehri'ndeki su hesaplanır ve bu hesaplama belli bir seviyeye gelmiş ise halka duyurulurdu. Bu durum yaşanan bereketi göstermesi açısından sevince neden olur ve büyük eğlenceler düzenlenirdi. Bu kalabalığın olmazsa olmazı ise şarkıcıları ve gelen halkı eğlendirirdi (Ayaz, 2015, s. 151; Kanat, 2007, s. 57).

Bazı şarkıcı ve müzisyen cariyeler eğlencelerden ve törenlerden çok iyi para kazandıkları için özel olarak bu işle uğraştılar. Çünkü şarkıcılar, sultan ve devlet erkânından birinin törenine iştirak ederler ise onlar için kârlı bir gün olurdu. Bu düğün ve sünnete sultan teşrif ederse masraflar daha da artardı. Bu törenlere katılan cariyeler, büyük servet sahibi olurlardı (Akkuş Yiğit, 2015, s. 52). İbn İyas ise eserinde çok gösterişli bir sünnet düğününden bahsetmektedir. Bu sünnet düğününde sayısız paralar harcandığı ve aynı zamanda kadın ile erkek şarkıcıların varlığı bilinmektedir. Özellikle İbn Rehhâb veya Rihâb el-Muğannî adında bir erkek şarkıcının her gece katıldığını aktarmaktadır (İbn İyas, 1983, s. 182).

Düğün merasimleri Memlükler'de önemsenmiştir. Çeyiz olarak giden, hizmetçi vasfında olan cariyeler, aynı zamanda şarkıcı konumunda olup düğünde aranan isim de olmuşlardır. Sultan Melikü'n-Nâsır Muhammed b. Kalâvun'un kızının düğünü için muğannîlerin tutulmuş ve üç gün boyunca düğünü şenlendirdikleri aktarılmıştır. Yine bir başka düğünde de muğannîlerin şarkı söylediği ve dans ederek düğünleri

şenlendirdiklerini bilmektedir (Abdurrezzak, 1999, s. 80-83). Ayrıca bu dönem içinde bir ara muğannilerden alınan vergi de kaldırılmıştır (Abdülaziz Ahmed, 1980, s. 80).

SONUÇ

Cariyeler sadece sarayda değil halk tabakasında da varlığını korumuş ve gündelik hayatta da yer edinmişlerdir. Dolayısıyla cariyelerin gündelik hayatta yaptıkları çeşitli meslekler oluşmuştur. Bir işçi ve işveren gibi tüm merasim ve törenlerde şarkıcı veya hizmetçi konumunda cariyeler hayatı kolaylaştırmışlardır. Eğlence kültürü adı altında bayramlar, karşılama törenleri, sünnet ve düğün merasimleri, mevsim geçişlerindeki törenler, çeyizlerin taşınması, doğum ve ölüm haberleri, ziyafetler, cenazeler, hamamlar, hac çıkışı ve dönüşü, açılış törenleri gibi kısacası sevinç veya hüznü veren törenlerde var olmuşlardır.

Saraya gelen cariyeler ise güzelliklerini koruyarak efendilerinin kalplerini esir etme ve kazanmada son derece mahir olmuşlardır. Cariyeler, bu durumu elde etmek için gençliğinin baharında yeteneklerini ve maharetlerini kullanmışlardır. Belli bir aşama ve zorluklardan sonra saraya gelen cariyeye, asil kadınların dokunulmazlığını elde edebilmiştir. Yani bu duruma gelmek için eğitim almış, sultanların gönlünü kazanmak için yarışmış ve yetenekli olduğu alanlarda kendilerini kanıtlamış ve çok çaba sarf etmişlerdir. Akabinde cariyeye, eğer sultan ile evlenirse Memlûk saraylarının en yüksek seviyelerine erişmiş, sultanın güvenini kazanmış siyasi, ekonomik ve sosyal hayatta ön planda olmuş demektir.

Nihai olarak cariyelerin sultanlar için hem olumlu hem de olumsuz yönleri olmuştur. Olumlu yönü devletin bekası için nesli çoğaltmakta, ilmi, kültürel, sosyal ve mimari alanda kültürel etkileşim sağlamaktadır. Olumsuz yönü ise çok eşlilikten dolayı hanedan içinde zayıflığa, kadınlar arasında haset duygusunun artmasına, entrika veya tuzaklara, çocukları arasında kıskançlığa ve sınıf farkına neden olmuştur. Bu sebepler ise bir devletin ikbalini önlemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

- Aşur,F. (1992). *el-Mucteme 'el-Mısırî fî 'Asr Selatin el-Memalik*, Kahire.
- Abduh Kasım, A. (1998). *Asru Selâtini 'l-Memâlik et-Tarîhu 's-Siyâsî ve 'l-İctimâî*, el-Haram, Ayn Sosojokik Ve İnsani Araştırmalar.
- Ağır, A. M. (2015). *Memlüklerde Ticaret*, İstanbul: Çizgi Kitapevi.
- Ahmed Abdurrezzak. (1999). *El-Mer 'e Fi Mısır El-Memlukiyye*.
- Ahmed, L. (1992). *Women And Gender İn Islam: Historical Roots Of A Modern Debate*, London: Yale University Press.
- Akgündüz, A. (2006). *İslam Hukukunda Kölelik ve Cariyelik Müessesesi ve Osmanlı 'da Harem*, (6. bs), İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.
- Akkuş Yiğit, F. (2014). “Memlûk Devleti'nde Hareme Dair Bazı Tespitler”, *17. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 100-108.
- Akkuş Yiğit, F. (2015). “Memlûk Tarihinde Kadın Şarkıcı ve Müzisyenler” ,*Tarih İncelemeleri Dergisi*, 30(1), 45-62.
- Akkuş Yiğit, F. (2015). “Memlûkler'de Evlilik Hazırlıkları”, *Türkiyat Mecmuası*, 25(1), 331-351.
- Akkuş Yiğit, F. , (2016). “Memlûk Sarayında Tek Eşlilik ve Çok Eşlilik Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 556-561.
- Alı, K. (2010). *Marriage and Slavery in Early Islam*, London: Harvard University Press.
- Alı, K. (2017). “Concubinage and Consent”, *International Journal of Middle East Studies*, 49(1), 148-152.
- Al-Sulaiman, S. (2012), “Make-Up Products and the Beauty of Egyptian Women during the Mamluk Period (648-923H/1250-1517)” *Mediterranean world= 地中海論集* 21, 217-234.
- Andre Clot, (2005). *Köleliğin İmparatorluğu Memlûkler 'in Mısır ' (1250-1517)*, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Ansay, S.Ş. (2002). *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, (2.bs), Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları.
- Apaydın, Y.A. 2011),. “Tesettür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, (40), 538-543.
- Arsel, İ. (1997). *Şeriat ve Kölelik*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ayan, E. (2017). *Ortaçağ Türk Devletlerinde Hanedan Evlilikleri*, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Ayaz, F.A. (2015). *Memlûkler (1250-1517)*, İstanbul: İsam Yayınları,.
- Ayubi, Z. (2019). *Gendered Morality Classical Islamic Ethics of the Self, Family, and Society*, New York: Columbia University Press.
- Bakır, A. (2004). *Ortaçağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çeviriler I*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Bardakoğlu, A. (1998). “Hidane” , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, (17), 467-471.
- Berkey, J.P. , (1998). “Culture And Society During The Late Middle Ages.” *The Cambridge History Of Egypt*, New York: Cambridge Universty Press, 1, 375-411.
- Danişmend, İ.H. (2019). *Türkler ve Müslümanlık Türk Irkı Niçin Müslüman Olmuştur?*, (6.bs), İstanbul: Ötügen Neşriyat.

- Demircan, A.R. (2012). *Kur'ân ve Sünnet Işığında (Köleleştirilerek Odalıklaştırılan Savaş Esirleri Kadınlar Olarak) Cariyeler ve Sömürülen Cinsellikleri*, (3.bs), İstanbul: Ensar Neşriyat.
- El-Azhari, Taef, (2020). *Queens, Eunuchs and Concubines in Islamic History 661–1257*, Edinburgh University Press.
- El-Bahnasi, S. Mohamed Hossam El-Din, Gamal Gad El-Rab, Tarek Torkey, (2010). “The Seat of the Sultanate (The Citadel and its Surroundings)”, *Mamluk Art: The Splendour and Magic of the Sultans*, Egypt: Museum With No Frontiers, MWNF (Museum Ohne Grenzen)
- El-Makrizi, (1997). *Kitâbu's-Sülûk li Ma'rifet Düveli'l-Mülûk*, Tahkik M. Abdulkadir Ata, Lübnan,, (1).
- Fendoğlu, H.T. (1996). *İslam ve Osmanlı Hukukunda Kölelik ve Cariyelik*, (İstanbul: Beyan Yayınları.
- Frenkel, Y. Ve Ben-Bassat, Y.(Ed). “Slave Girls And Learned Teachers: Women İn Mamluk Sources”, In: *Developing Perspectives İn Mamluk History, Islamic History And Civilization Studies And Texts*, (Leiden: Brill, 1995), 143, 158-177.
- Ghersteti, A. (2018). “The Representation of Slave Girls in a Physiognomic Text of the Fourteenth Century”, *Mamlûk Studies Review*, 21, 40-44.
- Hatalmış, A. (2012). *İslam Toplumunda Kölelik ve Cariyelik*, İstanbul : Araştırma Yayınları.
- Işık, H.H. (2009). *Seadet-i Edebiyye*, (106.bs), İstanbul: Hakikat Kitapevi, 875.
- İbn Battuta. (2000). *İbn Battuta Seyahatnamesi*, (A. S. Aykut, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İbn Fadlan, A. (2010). *İbn- i Fadlan Seyahatnamesi*, (R. Şeşen, Çev.). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- İbn iyas, A. (1983). *Beda'î' ez-Zuhur fi Veka'î' ed-Duhur*, Tahkik, Muhammed Mustafa, Kahire.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, (1990). *Zadu'l Mead Rasulullah'ın Yolunda*, (M. Erdoğan vd. Çev.). İstanbul: İklim Yayınları.
- İbni Tagrıberdi, (2013). *En-Nücumu'z-Zahire*, (A. Batur, Çev.). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Kanar, M. (2009). *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.
- Kanat, C. (2007). “Memlûk Devleti'nde Eğlence Kültürü”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22(1), 50-57.
- Kortantamer, S. ve Çetin, A. (Ed). (2011). “Memlûk Toplumunda Kadın”, *Ortaçağda Kadın*, Ankara: Lotus Yayınevi.
- Little, D. P. (1982). “Two Fourteenth-Century Court Records From Jerusalem Concerning The Disposition Of Slaves By Minors”, *Arabica* 29.Fasc., 1.
- Lutfî, H. (1985). *Al Quds al-Mamlûkiyya: a History of Mamlûk Jerusalem Based on the Hâram Documents*, Berlin, Klaus Schwarz Verlag.
- Mazaheri, A. (1972). *Ortaçağ'da Müslümanların Yaşayışları*, (B. Üçok, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Muhammed, A.S. (1988). *el-Cevari fi Mücteme el-Kahire el-Memlukiyye*, , Kahire.
- Osman Hassan, M. (2010). “Taifetü'l-Meğani fi mısır fi'l-asri'l-memluki”, *institut français d'archeologie orientale Le Caire*.
- Özek, A. (2005).“ Kuran'da Kadınlara Ait Hükümler, Haklar, Vecibeler”, *Sosyal Hayatta Kadın*, Yay. Haz. İsmail Kurt ve Ali Seyyiy Tüz, (3.bs), İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Özön, M.N. (1987). *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Öztürk, M. (2016). *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, (5.bs), Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Pakalın, M.Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1.

- Peirce, L.P. (2012). *Harem İ Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık Ve Kadınlar*; (A. Berktay, Çev.). (6.bs), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Perry, C. (2017). "Historicizing Slavery in the Medieval Islamic World", *International Journal of Middle East Studies*, 49(1), 133-138.
- Rapoport, Y. (2007). "Women and Gender in Mamluk Society: An Overview", *Mamlük Studies Review*, 11(2).
- Üçok, B. (1981). *İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Sami, Ş. (1978). *Kamus-ı Türki*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Steinberg, A.H. (2018). *Wives, Witches, and Warriors: Women in Arabic Popular Epic*, Near Eastern Languages and Civilizations Presented to the Faculties of the University of Pennsylvania, 86-87.
- Şimşek, M.S. (2000). "Cariye" *Şamil İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Şamil Yayınevi, 355.
- Taneri, A. (1997). "Hadım", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, (15), 1-3.
- Topaloğlu, B. ve Karaman, H. (1979). *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, (8.bs), İstanbul: Elif Ofset.
- Winter, M. ve Kennedy, H. (Ed). (2004). "Mamluks and their households in Late Mamluk Damascus: a waqf study", *The Mamluks In Egyptian And Syrian Politics And Society The Medieval Mediterranean Peoples, Economies And Cultures, 400-1500*. Leiden: Brill.
- Yazar, N. ve Baş, E. (Ed). (2017). "İslam Medeniyeti'nde Yönetim Sanatı", *İslam Medeniyeti Tarihi*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yılmaz, R. (2013). *Ed-Dürretü'l-Mudıyye Fi'l-Lugati't Türkiyye'nin Memlük Türkçesi Ve Oğuz Türkçesi Nüshalarının Karşılaştırılması*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Dili Programı, İstanbul.
- Yiğit, İ. (2004). "Memlükler Zamanında (1250-1517) Kadın", *Diyanet İlmi Dergisi*, 2(40), 138.
- York, A. N. (2006), "Concubinage", *Medieval Islamic Civilization an Enclopedian*, Ed. Josef W. Meri, New York, (1), 169-170.
- Zengin, M. (2016), "Sultan Hasan Dönemi Memlük Türk Devleti Tarihi: Genel Bir Değerlendirme", *Inonu University INIJOSS*, 5(1), 79-90.
- Zeydan, C. (2015). *İslam Uygarlıkları Tarihi*, (N. Gök, Çev.). (2.bs), İstanbul: İletişim Yayınları.

EKLER:

Ek 1: Mohamed Rushdy Tarafından Çizilen Bir Memlük Kadını¹.

¹ El-Bahnasi, S. (2010). Mohamed Hossam El-Din, Gamal Gad El-Rab, Tarek Torky, “The Seat of the Sultanate (The Citadel and its Surroundings)”, *Mamluk Art: The Splendour and Magic of the Sultans*, Egypt: Museum With No Frontiers, MWNF (Museum Ohne Grenzen).

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

“Kronoloji” Filminin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi*

Analysis of the “Kronoloji” Film in the Context of Gender

Sibel MARAL¹ , Nilüfer KOÇTÜRK²

Öz

Sinema geçmişten günümüze devam eden problemleri beyaz perdeye taşıyarak kitlelere sesini duyurabilmesi sayesinde bu sıkıntıların göz ardı edilmesinin önüne geçmektedir. Bu çalışmada da yönetmenliğini Ali Aydın'ın yaptığı 2019 yapımı ulusal ödüllere sahip *Kronoloji* filminin toplumsal cinsiyet bağlamında içerik analizini içermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedeni olarak görülen ataerkil sistemin kadını değersizleştirme, ötekileştirme, yalnızlaştırma, şiddete maruz bırakması ve nihayetinde kadının cinayete kurban gitmesini anlatan *Kronoloji* filmi toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden biri: anne olmak, kadına yönelik şiddet ve ataerkillik kavramları bağlamında incelenmiştir. Özellikle içerisinde bulunduğumuz pandemi sürecinde artış gösteren kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri sebebiyle alanyazında önemli bir yere sahip olacağı düşünülen bu çalışma toplumun kanayan yarasını oluşturan bu problemler için farkındalık oluşturma amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler

Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyet Roller, Ataerkil Sistem, Kadına Yönelik Şiddet, Kadın Cinayetleri

Abstract

Cinema is raising awareness and attracting attention by portraying societal issues on screen that pervaded the past and continue to the present as well as by enlightening the masses. The study includes content analysis of *Kronoloji*, a film directed by Ali Aydın, which won national awards in 2019. The film represents societal issues in the context of gender. Describing the patriarchal system as the cause of gender inequality, *Kronoloji* trivializes, marginalizes, and exposes lonely women who experience violence and ultimately fall victim to murder. The study examines the film in the context of gender stereotypes, motherhood, violence against women, and patriarchy and provides important contributions to the literature on violence and murders against women, which especially increased during the ongoing pandemic. Lastly, the study aims to raise awareness about these problems that inflict bleeding wounds on society.

Keywords

Gender, Gender Roles, Patriarchal System, Violence Against Women, Women Murders

* Hacettepe Üniversitesi PDR Yüksek Lisans PDR670 Toplumsal Cinsiyet dersi kapsamında hazırlanmıştır.

¹ **Sorumlu Yazar:** Sibel Maral, (Yüksek lisans Öğrencisi), Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Ankara, Türkiye. E-posta: sibel.maral_55@hotmail.com ORCID: 0000-0002-1576-579X

² Nilüfer Koçtürk, (Doç. Dr.), Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: niluferkocturk@hacettepe.edu.tr ORCID: 0000-0001-6124-1842

Atıf: Maral, S., & Kocturk, N. (2021). “Kronoloji” filminin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 22, 75–94. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.795208>

GİRİŞ

Alanyazında *cinsiyet* kadının ve erkeğin var olan biyolojik farklılıkları üzerinden açıklanırken *toplumsal cinsiyet* ise cinsel kimlik olarak kadın veya erkek olmanın yanında toplumun bu cinsel kimliğe kültürel, dinsel, ekonomik, ideolojik bağlamda nasıl şekillendirdiği üzerinden açıklanmaktadır (Uçar İlbuğa, 2018). Başka bir deyişle *cinsiyet (sex)* kadının ve erkeğin biyolojik temellere dayanan doğal farklılıklarını içermekte olup bebeklerin doğumlarıyla beraber çoğu zaman da doğmadan önce cinsiyet organlarına bakılarak kadın ya da erkek grubundan birine dâhil olmasıyken, *toplumsal cinsiyet (gender)* ise kadına ya da erkeğe içerisinde buldukları toplum veya kültür tarafından biyolojik cinsiyetlerine göre yüklenen anlamları ve beklentileri ifade etmektedir (Dökmen, 2015). Böylelikle “toplumsal cinsiyetin bireyin radikal bir seçimi veya tamamen kişisel tercihini yansıtan bir proje” (Butler, 1988) olmadığı anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle toplumsal cinsiyet kavramında kadın ve erkek arasında var olan farkların, doğal ya da doğuştan gelmediği, toplum tarafından belirlendiği ve sonradan edinildiği görülmektedir (Muratoğlu Pehlivan, 2019). Bu bağlamda toplumun cinsiyetler üzerindeki belirleyiciliği/etkisi feminist yazar Simon de Beauvoir (2010) tarafından “*Bir insan kadın olarak doğmaz, sonradan kadın olur.*” sözüyle açıklanmaktadır.

Toplum, toplumu oluşturan bir grup olarak kadınlardan ve diğer bir grup olarak erkeklerden beklediği özellikler ve davranışlar cinsiyet kalıpyargılarını oluşturmaktadır (Dökmen, 2015). Özellikle geleneksel toplumlarda kadın ve erkeğe içerisinde bulunduğu toplum tarafından verilen bu rollerin ayrımı keskin bir şekilde gözlenmektedir (Kurt ve Ayaz, 2018). Örneğin; ülkemizde erkeklerle ilgili cinsiyet kalıpyargıları baba, eş, ağabey ve erkek çocuk olarak; namus bekçisi, güçlü, evin reisi, erkeklere özgü işlerde çalışan, sert olan, “kız gibi” ağlamayan ve korumacı olması yönündedir (Gündüz Kalan, 2010). Böylelikle kadın korunan ve denetlenen konumundadır. Kadınlara ilgili cinsiyet kalıpyargılarına bakıldığında ise anne, eş, kız çocuk ve kardeş olarak; ev içerisinde kalması gereken, erkek tarafından korunmaya muhtaç, bebek ve çocuk sever (Gündüz Kalan, 2010) şeklindedir. Böylelikle evde çocuklarını büyütme sorumluluğunda tutulan kadın toplumun ona yüklediği bu rolle “eş” veya “anne” olma durumunu içselleştirir (Kurt ve Ayaz, 2018). Aynı zamanda toplumsal cinsiyet kalıpyargıları dünyanın hemen hemen her yerinde benzerlik göstermekle beraber toplumun kültür ve eğitim düzeyine göre farklılıklar görülebilir (Gündüz Kalan, 2010). Diğer yandan ise toplum tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet rolleri toplumun dinamik yapısı sayesinde zaman içerisinde değişim yaşayabilir (Dolunay, Kasap & Solman, 2018). Bu değişim kadınların koruması gerektiği düşünülen namus kavramı üzerinden açıklanabilir. Örneğin; geçmişte kadının evden çıkmak istemesi dahi namussuzluk olarak görülürken günümüzde toplumun birçok kesimi tarafından kabul gören kadının iş hayatına geçişi olağan karşılanmaktadır (Dolunay vd., 2018).

Her ne kadar toplumsal cinsiyet rollerinde değişim yaşansa da günümüzde halen süren kadın erkek arasındaki eşitsizliğe başlıca neden olarak ataerkil toplum yapısı gösterilmektedir (Dolunay vd., 2018). Kadın ve erkek içerisinde bulunduğu toplumun kültürel kodlarına bağlı olarak kendilerinden beklenen rolleri yerine getirmekte bu durum da zaman içerisinde toplumda hiyerarşik bir görünüm kazanmaktadır (Akıncı Çötök, 2015). Bu hiyerarşik görünümde erkeğe çocukluk döneminden itibaren erk sahibi olma motivasyonu verilerek ondan otoritenin temsilcisi olması beklenmektedir (Akıncı Çötök, 2015). Öncelikle aile sonrasında akraba grupları ve toplum tarafından erkeğe verilen bu erk sahibi olma motivasyonu ile erkeğin algısında oluşan ideal durum nedeniyle sahip olduğu erki dilediğince ve herhangi bir mantık gözetmeden kullanabilmesi sorunları da beraberinde getirmekte; böylelikle erkeğin kullanımına verilen bu erk karşımıza çoğu zaman kadına yönelik şiddet olarak çıkmaktadır (Akıncı Çötök, 2015). Başka bir deyişle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sebebiyet verdiği olguların başında kadına yönelik şiddet gelmektedir (Şimşek, 2011). Böylelikle ataerkil yapı içerisinde oluşan toplumsal cinsiyet ilişkileri temelinde ast-üst (boyun eğme) ve egemenlik kurma gibi güç ilişkilerini barındırmakta, bu ilişkilerin devamlılığı ise işbirliği, zorlama ve şiddet ile sağlanmaktadır (Gödelek, 2005). Toplumdan küçük bir kesit sunan ailelerin erkek egemen yapılanması, toplumsal cinsiyet rolleri gereği erkeğin evin geçiminden sorumlu tutulması bu sebeple de iradeyi elinde bulundurması nedeniyle güçlü olarak tanımlanması; kadının ise bu roller gereğince daha güçsüz, erkeğe bağımlı olarak kabul edilmesi; diğer yandan ise şiddetin güçlüden zayıfa doğru gerçekleşmesi kadını şiddetin hedefi haline getirmektedir (Köseoğlu, 2018). Ataerkil sistem içerisinde kadın zayıf ve bağımlı bir varlık olarak konumlandırılırken kadının bu ataerkil yapılanma karşısında maruz kaldığı şiddet normal ya da olağan karşılanabilmektedir (Köseoğlu, 2018). Geleneksel toplumlarda kadının yeri evi olarak kabul edilmiş evin dışına çıkması durumunda tehlikede olacağı varsayılmıştır (Kurt ve Ayaz, 2018). Ancak özel alana hapsedilmek istenilen kadınların en güvende olacakları düşünülen yer olarak görülen evlerinde, en çok güven duymaları beklenen kişiler olarak ifade edilen babaları, erkek kardeşleri ve özellikle hayatlarını birleştirdikleri eşleri tarafından çeşitli şiddet türlerine maruz kaldıkları bilinmektedir (Köseoğlu, 2018).

Kadına yönelik şiddet olgusu çoğunlukla dört başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar ise; fiziksel şiddet, duygusal ya da psikolojik şiddet, ekonomik şiddet ve cinsel şiddettir (Yetim ve Şahin, 2009). *Fiziksel şiddet*, kaba kuvvetin sindirme, korkutma ve yaptırım aracı olarak kullanılması amacıyla itmek, tokat atmak, tekmelemek veya işkence yapma şeklinde gerçekleşebilmektedir (Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi, 2013). *Duygusal/psikolojik şiddet* ise, karşı tarafı baskı altına almak adına duyguların ve bu duygular doğrultusunda oluşan duygusal ihtiyaçların tutarlı bir şekilde istismar edilmesi ve böylelikle bir tehdit aracı olarak kullanılmasıdır (Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi, 2013). Duygusal şiddet

genellikle şu davranışlarla ortaya çıkmaktadır: Kadının sevilme, şefkat görmek, ilgilenilmek, onay görmek, desteklenmek gibi duygusal ihtiyaçlarını göz ardı etmek, hakaret içeren sözler söylemek, aşağılayıcı bir dil kullanmak, başkalarının yanında küçük düşürücü sözler söylemek ve davranışlarda bulunmak, kadının aile bireylerini ve/ya arkadaşlarını sürekli aşağılamak, kadının onlarla görüşmesini kısıtlamak ya da engel olmak (Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi, 2013). *Ekonomik şiddet* ise maddi kaynakların kadının üzerinde kontrol, yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılması (Şahiner, 2007) şeklinde alanyazında tanımlanmaktadır. Kadının çalışmasına izin vermemek, gelirini elinden almak, maddi açıdan erkeğe bağımlı olmasını sağlamak, mülkiyet sahibi olmasını engellemek gibi durumlar bu şiddet türüne örnek verilebilir (Şahiner, 2007). Son olarak, *cinsel şiddet* ise diğer şiddet türlerinde olduğu gibi kadını baskı altına alma, tehdit etme ve yaptırımlarda bulunma amacıyla aracı olarak cinselliğin kullanılması kadının isteği olmadığı halde riskli ve utanç verici bir şekilde cinsel ilişkiye zorlanması, kadının rızası olmadan çocuk doğurmasının istenmesi veya doğum yapmasına engel olunması, doğum kontrol kullanımının engellenmesi, kürtaja zorlanması, tacize ve tecavüze maruz kalması (Tatlılıoğlu ve Küçükköse, 2015) gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir.

Kadına yönelik şiddet türleri arasında akla öncelikle fiziksel şiddet gelmesine karşın kadınların duygusal/psikolojik ve ekonomik şiddette de sıklıkla maruz kaldıkları yapılan çalışmalar sonucunda ileri sürülmektedir (Köseoğlu, 2018). Örneğin; Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014 raporu verilerine göre Türkiye’de kadınların %44’ü duygusal, %36’sı fiziksel, %30’u ekonomik ve %12’si cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Günümüzde yapılan çalışmalar doğrultusunda yayınlanan en son raporlara bakıldığında ise Kadın Cinayetlerini Durduracağız platformu tarafından yayınlanan Kadına Yönelik Şiddet Mayıs 2020 raporunda kadınların şiddet nedeniyle platforma başvuru oranlarında bir önceki aya göre Mart ayında %44, Nisan ayında %55, Mayıs ayında ise %78 artış olduğu bildirilmiştir. Platform, kadınları pandemi sürecinde mekân olarak en çok evlerinde öldürüldüklerini belirterek 11 Mart-1 Haziran arasında Türkiye’de öldürülen kadın sayısının 63 olduğunu açıklamıştır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2020).

Kitle iletişim araçları sayesinde, özellikle XX. yüzyılın ortalarından sonra, toplumsal cinsiyet kavramı topluma aktarılmaya başlanmıştır (Dolunay vd., 2018). Böylelikle kitle iletişim araçlarıyla aktarılan ve izleyiciler tarafından takip edilen iletiler, bireyleri etkileyerek onların davranışlarını şekillendirmekte ve beraberinde şekillenen bu davranışların devam ettirilmesini sağlamaktadır (Dolunay vd., 2018). Sinema ise günümüzde toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının yanlışlığına dikkat çekip ortaya çözüm önerileri koyması sebebiyle kitle iletişim araçları içerisinde önemli bir yere sahiptir (Avcı ve Kıran, 2018). Bir diğer yönden, sinema toplumu ve toplumun oluşturan bireylerin sorunlarına değinerek toplumsal yapının aynası olma görevini üstlenmiştir

(Yıldırım, 2018). Bu bağlamda da sinema ve toplum arasında karşılıklı bir ilişkinin olabildiği söylenebilir. Belirtilen bu sebeplerle de bu çalışma kapsamında, toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının bireylerin hayatlarına etkisini ele alan ve 56. Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde birçok ulusal ödül kazanan *Kronoloji* filminin feminist kurama dayalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda da *Kronoloji* filmindeki toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden biri olan anne olmak, kadına yönelik şiddet ve ataerkillik kavramları açısından incelenmesi hedeflenmiştir.

2. YÖNTEM

Kronoloji filmi toplumsal cinsiyet bağlamında filmde yer alan sahneler ve konuşmalar çerçevesinde nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi ile incelenmiştir. *İçerik analizi* sözel, yazılı ve diğer materyallerin objektif ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak sağlayan bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). İçerik analizi yoluyla verileri tanımlama ve verilerin içerisinde gizlenmiş bir halde bulunan gerçekleri ortaya çıkarma hedeflenmektedir (Gülbahar ve Alper, 2009). İçerik analizinde temelde yapılan işlem ise, birbiriyle benzerlik taşıyan verileri belirli kavramlar ve temalar altında bir araya toplamak ve bunları okuyucunun rahatlıkla anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (İşbilir, 2019). Bu bağlamda da *Kronoloji* filminde yer alan sahneler ve konuşmalar doğrultusunda toplumun kadına ve erkeğe yüklediği roller ve bu rollerin yerine getirilmediğinde karşılaşılabilecek durumlar belirtilen başlıklar altında ele alınmıştır.

2.1. Filmin Tanıtımı

Yönetmenliğini Ali Aydın'ın yaptığı başrol oyuncularını ise Cemre Ebuuziyya (Nihal) ve Birkan Sokullu'nun (Hakan) paylaştığı *Kronoloji* filmi 2019 yapımıdır. Film 56. Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde almış olduğu En İyi Sanat Yönetimi Ödülü (Meral Efe Yurtseven, Yunus Emre Yurtseven) ve Cahide Sonku Ödülü (Selda Taşkın) 26. Adana Film Festivali'nde de Umut Veren Genç Erkek Oyuncu Ödülü (Beran Soysal) ile dikkat çekmektedir. Dışarıdan bakıldığında mutlu bir evlilikleri olduğu düşünülen Nihal ve Hakan çiftinin yaklaşık bir yıldır çocuk sahibi olmak için çeşitli yollara başvurması, en son gittikleri klinikten sonucu tek başına alan Nihal'in sonucu Hakanla "*Olmuyormuş!*" cümlesiyle paylaşması ve sonrasında Nihal'in ansızın ortadan kaybolma hikâyesini anlatan 2019 yapımı *Kronoloji* filmi özellikle içerisinde bulunduğumuz pandemi sürecinde artış gösteren kadına yönelik şiddet ve cinayet konusunu (UNICEF, 2020) işlemektedir. Bununla birlikte, pandemi sürecinden dolayı filmin gösterim tarihi ertelenmiş ve bu nedenle çevrimiçi platformlarda seyirciyle buluşmuştur.

3. BULGULAR

Dışarıdan bakıldığında mutlu bir evlilikleri olduğu düşünülen Nihal ve Hakan çiftinin çocuk sahibi olmak için yaklaşık bir yıldır süren ve en son gittikleri klinikten de olumsuz sonuç aldıkları zannedilerek başlayan film Nihal'in sonucu Hakan ile ' *'Olmuyormuş!'* ' cümlesiyle paylaşması sonrasında Hakan'ın ve filmde yer alan birçok karakterin de sorduğu gibi ' *'Kimin yüzünden olmuyormuş?'* ' sorusuyla ve Nihal'in ansızın ortadan kaybolmasıyla ilerlemektedir. Nihal'e ne olduğu ve niye ortadan kaybolduğu filmin sonuna kadar tam olarak anlaşılammakta ve böylelikle film her seyircinin kendince Nihal'e ne olduğu hakkında bir varsayımda bulunmasına imkân sağlamaktadır. Klinik dönüşünden sonra Nihal'i eve bırakıp işe geçen ve iş çıkışında arkadaşlarıyla dışarıda otururken ansızın Nihal'i tanımadığı bir erkeğin arabasına binerken gören Hakan, Nihal'i (sonrasından da o kişinin adının Cengiz olduğu öğrenilmekte) takip eder. Arabadan Cengiz'in kolunu Nihal'in omzuna atmasıyla inmeleri ve sonrasında bir eve girmeleriyle ilerleyen film bu sahneden sonra seyircilere olayların gelişme sırası değiştirilerek verilmekte; böylelikle her seyircinin kendi bakış açısına göre Nihal'e ne olduğu hakkında bir çıkarım yaptırmaktadır. Filmin son 10 dakikasında sahnelerin iç yüzünün anlaşıldığı olay örgüsünde, Hakan'ın o gün eve gelmediği düşünülen Nihal'i aradığı ancak ona ulaşamamasını sonrasında yakın arkadaşları Meral'i aradığı ancak Nihal'in Meral'de de olmadığı anlaşılmaktadır. Ertesi gün ise Hakan'ın Cengiz'in evini basması, Cengiz'e Nihal'in nerede olduğunu sorması ve sonrasında öfkesine hâkim olamayıp Cengiz'e şiddet uygulaması ve sonrasında birbirlerini darp etmeleri nedeniyle karakolluk olmalarıyla ve sorguya alınmalarıyla film ilerlemektedir. Sorgudan sonra Cengiz'in Nihal'in üniversiteden hocası olduğu ve beş yıldır görüştükları anlaşılmmaktadır. Hakan'ın Cengiz'i daha önce hiç görmediği bir gerçek olup Nihal ile Cengiz arasındaki ilişkinin ne olduğu filmin sonuna kadar anlaşılmmaktadır. Sorgudan sonra komiser tarafından eve gönderilen ve beklemesi gerektiği söylenen Hakan bu duruma şu sözlerle itiraz etmiştir: " *Ya karıma bir şey yaptıysa? Nerden bileceğiz karıma bir şey yapmadığımı. Ya siz neden beni anlamıyorsunuz? Ben en son bu adamla gördüm diyorum karımı.* " Ancak komiserin verdiği cevaptan (" *Nasıl gördün? Nasıl gördün karımı? He? Bu adamla nasıl gördün karını? Samimi de mi? Adamın evinde görüşecek kadar samimi.* ") Nihal ile Cengiz'in arasındaki ilişkinin ne olduğu bilinmemesine rağmen birlikte olduklarına dair bir önyargı olduğu anlaşılmmaktadır. Aynı zamanda klinik dönüşü artık çocuk sahibi olamayacaklarını öğrenen Nihal ve Hakan çiftinin Nihal yüzünden (!) çocuk sahibi olamadıkları için Nihal'in ansızın ortadan kaybolduğu hatta başka bir erkekle de birlikte olabileceği - herhangi bir kanıt olmamasına rağmen - filmin ilerleyen sahnelerinde birçok karakter tarafından onaylanmmaktadır. Örneğin; komiserin dahi Hakan'a evde beklemesini söylerken " *Bu adamla nasıl gördün karını? Samimi de mi? Adamın evinde görüşecek kadar samimi.* " şeklindeki sorusu bu önyargıya işarettir.

Sonuç olarak, genel hatlarıyla özetlenen *Kronoloji* filmi, ismine gönderme yaparak olayların gelişme sırası değiştirilerek verilmekte böylelikle film boyunca heyecanı, merakı ve hatta gerilimi ayakta tutmaktadır. Diğer yandan seyircilere olayların aslında görüldüğü gibi olmadığını, madalyonun öteki bir yüze de sahip olduğunu hatırlatarak her seyircinin kendince beklediği sonun aslında kendi önyargılarına dayandığını anlatmaktadır. Bu bağlamda da *Kronoloji* filminin analizi feminist kuramın kavramları olan toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden biri olan anne olabilme, kadına yönelik şiddet ve ataerkillik kavramları ekseninde yapılmıştır. Bunlara dair bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları

Yapılan toplumsal cinsiyet çalışmaları sonuçlarına göre çoğu kez kadınların aleyhine işleyen bir toplumsal düzenin varlığına dikkat çekilse de (Avcı ve Kıran, 2018) üreticisi ve devam ettiricisi oldukları bu düzenin kısılcacında kendilerini var etmeye çalışan, her zaman daha "güçlü" ve büyük olması gereken erkekler kurdukları bu hâkimiyet altında kendilerinden beklenen ve karşılama rolü mümkün olmayan rolleri yerine getirme mecburiyetine – kadınlardan farklı bir şekilde olmakla birlikte- hapsolmuşlardır (Çelik, 2016). Başka bir deyişle ataerkil sistem, erkek egemenliği üzerine inşa edilmiş olmasına rağmen, erkeklere yüklenen "imkânsız" rollerle erkekler üzerinde de yıkıcı etkileri bulunmaktadır (Çelik, 2016). Yaşanan yer, toplumsal ve kültürel gereksinimler ekseninde erkekte beklenen roller şekillenmektedir (Bozok, 2011). Örneğin; savaşçı toplulukta yaşayan erkeklerden; cesur, dayanıklı, gözü pek ve disiplinli olması beklenirken sanayileşmiş –ve hatta sanayileşme sonrası dönemi yaşayan- toplumlarda cesaret değil eğitim, maddi refah, sağlık ve bakımlı olması beklenmektedir (Bozok, 2011). Böylelikle erkek yaşamı da dar kalıplar içerisine hapsolmakta bu sebeple toplumsal cinsiyet bağlamında yapılan tartışmalarının yalnızca kadın cinsiyeti üzerinden yapılması konuyu çok boyutlu bir bakış açısıyla ele almayı engelleyeceği görülmektedir (Avcı ve Kıran, 2018). Dolayısıyla bu başlık altında erkeklere özgü olduğu toplum tarafından kabul edilen toplumsal cinsiyet kalıpyargıları Hakan'ın yaşadığı baskılar ve etiketlenmeler altında ele alınacaktır.

Nihal'i bulmak için bir süre işe gelmeyeceğini patronuna söyleyen Hakan ile patronu arasında geçen konuşmada (45'.00")

Hakan: *Toparlanırım da Nihal'i bulmam lazım. İyi olduğunu bilsem yeter ama hiçbir haber yok işte. Adam kesin biliyor yerini ama hiçbir şey söylemiyor işte!*

Patron: *Birlikte olduğu adam mı?*

Filmin sonlarına doğru anlaşılacağı üzere Nihal'in Hakan ile olan ilişkisinde nasıl ötekileştirildiği, ikincil konuma konulduğu filmin birçok sahnesinde görülmektedir. Diğer yandan Hakan Nihal'in ortadan kaybolmasının yanında bir de başka bir erkekle

birlikte olduğu yönündeki söylemler nedeniyle toplum tarafından maruz kaldığı baskılar, etiketlenmeler olduğu görünmektedir. Böylelikle toplumsal cinsiyete dayalı olarak ortaya çıkan kalıpyargıların sadece kadınlar üzerinde baskı oluşturmadığını bu ataerkil yapının kurucuları olarak görülen erkeklerin de bu sistemden zarar görebildikleri anlaşılmaktadır.

Hakan'ın arkadaşları arasında geçen konuşmayı içeren başka bir sahnede ise (46'.13")

Arkadaş 1: *Bir şey diyeceğim, var mı Hakan'ın takıldığı biri?*

Arkadaş 2: *Yok be, ben hiç görmedim, Hakan yapmaz öyle bi şey.*

Arkadaş 1: *Niye, karısı takılıyormuş işte başkasıyla.*

Arkadaş 2: *Kadının bizimkini boynuzlaması için aldatılmış olmasına gerek yok ki. Bir şeye uyuz olmuştur.*

Arkadaş 1: *Nasıl?*

Arkadaş 2: *Kadınlar öyledir oğlum. Bir şeye kafayı takarlar sonra da intikam almak için gidip başkasıyla takılırlar. Onlar öyle yani. Beş yıl. (Gülme) Herif iyiymiş demek ki!*

Arkadaşları arasında geçen konuşmayı kapı arkasından dinleyen Hakan dayanamayıp kapıyı sertçe çarpıp gitmekte, sonrasında arabasına binip etrafa küfürler etmekte ve bir süre sakinleşmeyi beklemektedir. Arkadaşları arasında geçen bu konuşmada Hakan boynuzlanmış olarak etiketlenmekte ve aynı zamanda Nihal'in başka birisiyle birlikte olduğuna dair herhangi bir delil olmamasına rağmen Hakan toplumsal cinsiyet kalıpyargıları gereğince namus bekçiliğini yerine getirememiş olarak algılanmakta ve bu nedenle de alay edilmektedir. Diğer yandan bir süre hapisanede kalan ve sonrasında evine gönderilen Cengiz, Nihal'in nerede olduğunu bildiğini söyleyerek Hakan'ı evine çağırmakta ancak Hakan eve geldiğinde Nihal'in nerde olduğunu söylemediği gibi kendini balkondan aşağıya atarak intihar etmektedir. Cengiz'in intiharı sonrasında evde olduğu için sorguya alınan Hakan, Cengiz'in ölümünden sorumlu tutulmaktadır. (55'09")

Komiser: *Bana bak, bana bak. Sen mi attın adamı aşağıya?*

Hakan: *Efendim?*

Komiser: *Sen mi öldürdün adamı? Sen mi attın aşağıya?*

Hakan: *Ben atmadım kendi atladı.*

Komiser: *Niye attın lan adamı aşağıya?*

Hakan: *Ben atmadım adamı ya.*

Komiser: *Kıskandın değil mi, ondan attın adamı aşağıya?*

Hakan: *Ya ben atmadım.*

Komiser: *Niye atmadın lan?*

Hakan: *Ben neden adamı aşağıya atayım ya?*

Komiser: *Karın seni bu adamla aldatmadı mı oğlum? He? Niye öldürmedin lan? Niye atmadın aşağıya? Niye atmadın aşağıya?*

Komiserin de aslında bildiği üzere Cengiz ile Nihal arasında olan ilişkinin ne olduğuna dair ellerinde herhangi bir delil bulunmamasına rağmen yapılan sorgulamalar sonucunda oluşan önyargılar sebebiyle Cengiz ile Nihal'in bir ilişkisi olduğu, böylelikle de Hakan'ın aldatıldığı düşünülmektedir. Bu sebeple Hakan'ın intikamını alması için Cengiz'i öldürmesi, toplumun düzenini sağlamak ve can güvenliğini korumakla görevli olan yetkililer tarafından olağan karşılanmaktadır. Bu durum polislerin sorgu tekniğinden kaynaklanabileceği gibi toplumsal kuralları bilmelerinden veya daha önceki cinayet deneyimlerinden de kaynaklanabilir.

3.2. Kadına Yüklenen Toplumsal Cinsiyet Rollerinden Biri: Anne Olmak

Cinsiyet temele alınarak içerisinde bulunulan toplum ve o toplumun kültürel alt yapısıyla şekil alan toplumsal cinsiyet toplumun bireylere roller vermesi ve bu rollerin yerine getirilmesini içermektedir (Akkaş, 2020). Bu bağlamda da kadına toplum tarafından verilen birçok toplumsal cinsiyet rolü olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak kadına doğurgan yapısı sebebiyle yüklenen en önemli rollerden biri annelik rolüdür (Gezer Tuğrul, 2019). Kadının anne olması, bedeninin biyolojik yapısı sayesinde doğurgan bir doğaya sahip olmasının bir sonucudur. Ancak bu durum, egemen geleneksel yaklaşımların biyolojik cinsiyetin doğal bir sonucu olarak toplumsal cinsiyet rollerini görmeleri sebebiyle bu yaklaşımların kendilerine oluşturdukları bu temel dayanaklar sayesinde kendilerini meşrulaştırmalarını sağlamıştır (Akça, 2015). Başka bir ifadeyle kadının bu biyolojik yapısı üzerinden erkek tahakküm varlığını sürdürmektedir (Gezer Tuğrul, 2019). Diğer yandan evlenen her kadının çocuk doğurma zorunluluğu olduğu toplumsal cinsiyet rolleri aracılığıyla kadına öğretilmektedir. Bu gerekleri yerine getiremeyen, anne ol(a)mayan kadın üzerinde bir baskı oluşturmakta ve hatta toplum tarafından dışlanabilmektedirler. Çocuk doğurmayan kadınların eksik, kısır, kusurlu veya ezik olarak nitelendirilmesi (Gezer Tuğrul, 2019) de toplumun bu kadınlara karşı olan olumsuz bakış açısını yansıtmaktadır.

Filmin ilk dakikalarından itibaren birçok karakter tarafından çocuk sahibi olamamaya dair sorulan "*Kimin yüzünden olmuyormuş?*" ve çoğunlukla Hakan tarafından "*Nihal yüzünden olmuyormuş!*" şeklinde yanıtlanan bu soru ortada var olduğu düşünülen

sorun için toplumun bir suçlu arayışı içerisinde olduğunu göstermektedir. Filmde birçok sahnede sorulan ‘*’Kimin yüzünden olmuyormuş?’* ’ sorusuna klinik dönüşü işe geçen ve iş çıkışında arkadaşlarıyla oturan Hakan’ın artık çocukları olmayacağını arkadaşlarıyla paylaştığı sahnede (10’.26”)

Hakan: *Adam geliyor, veriyor eline porno dergiyi açıyor bir de porno film. Hadi sana kolay gelsin.*

Arkadaş 1: *Peki, sonuç ne abi?*

Hakan: *Olmuyormuş. Yani bayağı bir uğraştık. Neredeyse bir yıl oldu ya... Yani bayağı uzun zaman oldu ama olmuyor işte.*

Arkadaş 1: *Peki kimin yüzünden olmuyor abi?*

Hakan: *Nihal’in yüzünden olmuyor. Tıbbi bir açıklaması var da. Uf işte Nihal’in yüzünden olmuyormuş.*

Arkadaş 1: *Zor ya. Yani bir de kadınlar için daha zor olur, daha hassaslar ya!*

Nihal eve gelmediği için telaşlanan (!) Hakan, Nihal’in nerede olduğunu öğrenmek için Meral’i aradığında aralarında geçen konuşmada ise yine aynı soruyla karşılaşmaktadır. (18’.00”)

Hakan: *Merhaba Meral, ben Hakan. Özür dilerim rahatsız ediyorum bu saatte.*

Meral: *Hakan ne oldu kötü bir şey mi var?*

Hakan: *Ya Nihal gelmedi de! Sende olabilir mi diye merak ettim.*

Meral: *Yok valla ya, bende değil. Dün aradım birkaç sefer de meşgule verdi. Konuşamadık hiç. Ne oldu siz kavga mı ettiniz?*

Hakan: *Yok kavga değil de, şeyin sonucunu aldık bugün.*

Meral: *Neyin sonucunu?*

Hakan: *Bu çocuk meselesinin. Olmuyormuş da onu öğrendik.*

Meral: *Kimin yüzünden olmuyormuş?*

Hakan: *Nihal’in yüzünden olmuyormuş!*

Meral: *O yüzdendir işte Hakan. Ya biliyorsun çok istiyordu.*

Hakan: *Biliyorum.*

Cengiz'in sorgusu bittikten sonra içeri alınan Hakan'ın Komiser Beyle aralarında geçen konuşmada ise sorunun soruluş biçiminin değişmiş olduğunu fark ediyoruz. (28'58")

Hakan: *Beş yıl mı?*

Komiser: *Adam öyle dedi.*

Hakan: *Yani, mümkünatı yok. Öyle bir şey olsa ben bilirim. Ben bu adamı hayatımda ilk defa görüyorum.*

Komiser: *Üniversiteden tanışıyorlarmış. Adam hocasıymış bunun. Son beş yıldır sık sık görüşüyorlarmış.*

Hakan: *Kiminle?*

Komiser: *Karınla. Senin karın daha önce de kaybolmuş ortadan. Yani öyle söyledi, neydi adı? Cengiz o söyledi. Kaçıp kaçıp bunun yanına geliyormuş.*

Hakan: *Ne için?*

Komiser: *Ben ne bileyim ne için? Dün de o yüzden geldi dedi. Dün neye bozuktu kafası karının?*

Hakan: *Bizim çocuğumuz olmuyor.*

Komiser: *Nasıl?*

Hakan: *Çocuğumuz olmuyor işte. Bir süredir doktora falan gidiyorduk işte, tüp bebek falan bir sürü şey denedik. Dün de işte en son gittiğimiz klinikten sonucu aldık. Negatifmiş sonuç. Olmuyor yani. Ona kafası bozuldu herhalde. Çocuk istiyordu. Çok istiyordu.*

Komiser: *Kısır olan kimmiş?*

Hakan: *Karım.*

Yukarıdakilere ek olarak, filmde geçen sahneler ışığında toplum tarafından kadınlar için anne olmanın ne kadar önemli olduğu ve ol(a)madığında yaşaması gerektiği düşünülen utanç veya suçluluk sebebiyle bir süre yalnız kalma isteğinin hatta artık eve gelmemesinin normal karşılanması gerektiği filmdeki komiser karakteri dâhil birçok karakter tarafından dile getirilmektedir. Filmin ilerleyen dakikalarında ise aslında ortadan kaybolmayan ve klinik dönüşünden sonra eve geçen ve sonrasında Cengiz ile buluşan Nihal'in o akşam eve döndüğü anlaşılmaktadır. Nihal'i, Cengiz ile gören Hakan, o akşam Nihal eve döndüğünde aralarında şu konuşma geçer. (71'02")

Hakan: *Kimdi o adam?*

Nihal: *Hangi adam?*

Hakan: *Bugün arabasına bindiğin, samimi bir şekilde evine girdiğin kolunu senin omzuna atan adam. Eviydi de mi orası? Yoksa garsonun yeri miydi?*

Nihal: *Eviydi.*

Hakan: *Seni otele götürecektir parası yok muydu ya? Ne zamandır idare ediyorsun ikimizi?*

Nihal: *Ben kimseyi idare etmiyorum. Cengiz adı bu ve arkadaşım. Senin bilmediğin, karışmadığın, aşağılayamadığın. Ne var, ne bakıyorsun? Ne bakıyorsun? Hiçbir şey ifade etmiyor. Korkmamı bekliyorsun biliyorum ama korkmuyorum çünkü arkadaşım. Çevremdekilerle doğru düzgün iletişim kursaydın senden gizlemek zorunda kalmazdım. Dışarıdaki insanlara karşı bu kadar cömert davranırken, o cömertliği bu evde bana gösterseydin Cengiz'i senden gizlemek zorunda kalmazdım.*

Hakan: *Nasıl olsa çocuk yapamayacak kadar zavallısın! Yani olması en normal şeyi bile yapamayacak kadar acizsin! Kısırsın! O yüzden adamla istediğin gibi yatabilirsin!*

Nihal'in Cengiz ile olan arkadaşlığını Hakan ile paylaşamama sebebini açıklamasına rağmen Hakan'ın bu açıklamayı kabul etmediği ve Nihal'i çocuk yapamayacak kadar zavallı, aciz ve nihayetinde kısır olmakla suçladığı hatta aşağıladığı görülmektedir. Bununla birlikte, Nihal'in sözleriyle de aslında evliliklerindeki asıl problemin çocuk sahibi olamamalarından kaynaklanmadığı, farklı sorunların dile getirildiği görülmektedir.

3.3. Kadına Yönelik Şiddet ve Ataerkillik

Kadınların sorumluluğuna verilen davranışları yapmadıklarında toplumda hüküm süren ataerkil yapı tarafından bu durum asilik, itaatsizlik, başkaldırı, hatta namussuzluk olarak görülmekte ve ceza olarak şiddet uygulanmaktadır. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ya da bilinen diğer bir adıyla İstanbul Sözleşmesinin (2011) 3. maddesine göre bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi şeklinde ele alınan kadına yönelik şiddet “İster kamusal alanda ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” şeklinde tanımlanmaktadır. Kadına yönelik şiddetin kökeninde kültür ve dilin etkisiyle birlikte, sosyo-ekonomik faktörler, eğitim

düzeyi, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ve ataerkil yapı bulunmaktadır (Barkın ve Özkartal, 2018).

Film kadına yönelik şiddet türleri açısından ele alındığında filmde yer alan sahneler ışığında Hakan'ın Nihal'e fiziksel ve psikolojik şiddet uyguladığı belirlenmiştir.

3.3.1. Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet

Nihal akşam eve döndükten sonra Hakan ile aralarında geçen tartışma sonrasında (73'38") Hakan'ın aşağılamaları üzerine, ondan korkmasına rağmen Hakan'a tokat atmış, bu tokattan sonra iyice sinirlenen Hakan Nihal'e yumruk atmıştır. Bu yumruktan sonra başını çok sert bir şekilde komodine çarpmış ve bir daha da yerden kalkamamıştır. Aradan uzun bir süre geçmesine rağmen hala yerde uzanan Nihal'i fark eden Hakan ise (76'03) "*Tamam artık abartma ya, kalk artık! Söyleyecektin Nihalcim, bunların olmaması için saklamayacaktın. Nihal, Nihal bak tamam çok özür dilerim kalk artık, seni o adamla görünce artık aklımı kaybedecek gibi oldum Nihal! Nihal ne oluyor ya, iyi misin? Bir şey söylesene, hadi bir şey söyle. Bak ben çok özür dilerim tamam mı, ben seni o adamla görünce delirecek gibi oldum.*" Nihal'in bir daha yerden kalamadığı başka bir ifadeyle cinayete kurban gittiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Hakan'ın Nihal eve gelmedi diye Meral'i araması, Cengiz'i suçlaması, karakola gidip Nihal'i bulma çabalarının aslında birer oyun olduğu filmin ilerleyen dakikalarında anlaşılmaktadır. Hakan, Nihal'in öldüğünü fark ettikten sonra suçu ortaya çıkmasını diye Nihal'i ormanlık bir araziye gömdüğünü itiraf etmiştir.

Hakan: *Burdan böyle yürüdüm. Geldim burada böyle bagajı açtım. Sonra işte poşetler buradaydı.*

Komiser: *Kaç poşet vardı?*

Hakan: *Dört.*

Komiser: *Dört poşete sığırdı mı?*

Hakan: *Sığırdı.*

Komiser: *Sen ne kadar parçalara ayırdın ki dört poşete sığırdı?*

Hakan: *Ne bileyim, bilmiyorum işte. Sığırdı.*

Komiser: *Göster bakalım elinle. En büyük parça ne kadardı? Göster.*

Hakan: *Böyle bir şey.*

Komiser: *Sonra?*

Hakan: *Sonra işte buradan poşetleri aldım o tarafa doğru taşıdım.*

Komiser: *İyi hadi al, şimdi o poşetleri varmış gibi gömdüğün yere yürü.*

Hakan: Nasıl?

Komiser: *Her şeyi tam yap ki savcım görsün. Hadi. Tut poşeti hadi varmış gibi. Yürü şimdi.*

Hakan: *Buraya geldim. Bıraktım poşetleri kazmaya başladım burayı. Kazma işlemi bittikten sonra poşetleri attım içine.*

Komiser: *Kimi attın?*

Hakan: *Nasıl?*

Komiser: *Kimi attın?*

Hakan: *Karımı attım.*

Komiser: *Sonra?*

Hakan: *Sonra toprakla üstünü kapadım.*

Komiser: *Açtığın mezarı kapattın. Onu da becerememişsin. Hayvanlar yemiş karının parçalarını. Karını niye öldürdüğünü şimdi savcımın önünde tekrar et, et, et.*

Hakan: *Aldattığı için.*

Komiser: *Aldattığı için.*

Yukarıda yer alan konuşmalardan da anlaşılacağı üzere Hakan'ın da kendini haklı gösterecek bir nedeni/bahanesi vardır. Bu neden ise Nihal'in kendisini aldatmasıdır. Hakan işlemiş olduğu cinayetle güya namusunu temizlemiş olmakta; asıl suçlu olan kendisi değil, kendisini aldattığını düşündüğü eşi Nihal'dir.

3.3.2. Psikolojik Şiddet

Filmde çok az sahnede görülen Nihal karakteri, klinik dönüşü Cengiz'in evine gitmesi ve içerisinde bulunduğu durumla artık baş etmekte çok zorlandığı, kendini çok yalnız hissettiği, etrafında Cengiz'den başka arkadaşı kalmadığını dile getirdiği sahnede aralarında geçen konuşmada (103'36")

Nihal: *Herkes bir uyum içindeydi. Gerçekten. İnanamıyordum. Herkes çok çabuk sevip kabullendi Hakan'ı. Hele benim önceki ilişkilerimden sonra onu çok sevdiler tabi. Biliyor musun başlarda acıyordum Meral'e!*

Cengiz: *Niye?*

Nihal: *Evlendikten sonraki haline. Şimdi çok iyi anlıyorum. Küçülüyorsun. Bunu Hakan sayesinde anladım. Sanki kanını emiyorlar, elini ayağını kesiyorlar. Gövdenle öylece bırakmış. Kimse kalmadı etrafımda. Beni cesaretlendirmeye çalışırken bütün çevremi uzaklaştırdı benden. Çalışmam için cesaretlendirmeye çalıştığımda da aynı şey oldu. Hiçbir şeye yaramadığımı, aciz olduğumu fazlasıyla hissettirdi. Sonra bırakıyorsun her şeyi. Vazgeçiyorsun. Ben bu sınıra nasıl geldiğimi hatırlamıyorum ama gerçekten dayanılacak bir tarafı kalmadı. Böyle tek başıma dayanamıyorum. Bir sen kaldın. Dinleseydim seni, tanıştırsaydım sizi sen de kalmayacaktın. Hakan bir şekilde seni de hayatımdan uzaklaştırdı. Sen o gerilimi bilmiyorsun. Hakan'ın her güzel andan sonraki gerilimi. Kendini hissettirmesi. Böyle her şeyin içinde en iyisinin, en dürüstünün, en zengininin kendisi olması hayaliyle yaşayan biri. Abartmıyorum. Bunu ona söylediğimde sanki böyle canına kast etmişim gibi bana saldırıyor. Bayağı yani anladın mı? Ben daha zavalliyim. Gerçekten. Kendimi 3. sayfa kadınlarına bakıp hayıflanırken bulduğum o kadar çok oldu ki. Kolsuz, bacaksız yarımısın.*

Nihal içerisinde bulunduğu durumu kolsuz, bacaksız sadece gövdeyle kalakalmak metaforuyla anlatmakta diğer yandan kendini 3. sayfa kadınlarına bakıp hayıflanırken bulduğunu ve bir gün kendisinin de cinayete kurban gitme ihtimali olduğunu düşündüğünü bundan dolayı korktuğunu dile getirmiştir. Hakan ile evlendikten sonra küçüldüğünü hissetmesi, Hakan'ın etrafındaki insanları tek tek uzaklaştırması bu yüzden çevresinde kimsenin kalmaması, hiçbir işe yaramadığını hissettirmesi psikolojik şiddetin en bariz örnekleridir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). Bu bağlamda da Hakan'ın kendini daha üstün görüp Nihal'i sürekli aşağılaması, yetersiz olduğunu hissettirmesi, şiddet uygulamasının ve Nihal'in eşi tarafından cinayete kurban gitmesinin altında yatan dinamikleri anlamak için alanyazına baktığımızda karşımıza ataerkillik kavramı çıkmaktadır (Gödelek, 2005; Aktaş, 2013; Türkoğlu, 2014; Aşan ve Demir, 2015; Akkaş ve Uyanık, 2016).

4. SONUÇ

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet bağlamında; toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden biri olan anne olabilme, kadına yönelik şiddet ve ataerkillik kavramları ekseninde 2019 yapımı ve ödüllü bir film olan *Kronoloji* filminin analizi yapılmıştır. Feminist yaklaşımın da ele aldığı kadınların ötekileştirilmesi, yalnızlaştırılması, ezilmişliği konusunu anlatan *Kronoloji* filmi en nihayetinde kadınların cinayete kurban gitmelerini beyaz perdeye yansıtmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, filmde yer alan sahneler ışığında Hakan'ın Nihal'e uyguladığı psikolojik ve fiziksel şiddetin ve en nihayetinde Hakan tarafından cinayete kurban gitmesinin altında yatan dinamikleri anlamak için alanyazına baktığımızda karşımıza ataerkillik kavramı çıkmaktadır (Gödelek, 2005; Aktaş, 2013; Türkoğlu,

2014; Aşan ve Demir, 2015; Akkaş ve Uyanık, 2016). Feminist yaklaşım kadınların toplum içerisindeki ikincil, eşitlik barındırmayan ve ezilmişlik içeren konumlarını inceleyen aynı zamanda bu konumlarının nedenini ortaya koyan kuramsal bir yaklaşım olmakla beraber hem kuramsal hem de politik düzeyde içerisinde barındırdığı en önemli tartışmalardan birini ataerkillik kavramına dayandırmaktadır (Güneş, 2017). Ataerkillik, kadınlar üzerinde tahakküm kurmanın önemli bir aracı olarak görülmekte aynı zamanda ataerkilliğin ne olduğu, nasıl tanımlanacağı, nasıl açıklanacağı, feminist siyasetteki yeri, kapsamı, sınırlılıkları gibi birçok mesele geçmişten günümüze feminist kuram içerisindeki önemini korumaktadır (Güneş, 2017). Marshall (1999) tarafından ataerkillik şu şekilde ifade edilmektedir: *“Tam anlamıyla “babanın hâkimiyeti”. Ataerkillik terimi, başlangıçta erkek aile reislerinin otoritesi üzerine kurulu toplumsal sistemleri tanımlamak için kullanılmıştır. Bugün ise, genel olarak erkek tahakkümünü yansıtan daha genel bir anlamla yüküldür.”* Feminist kurama göre aile içerisinde erkeğin kendini daha üstün konuma koyması böylelikle kadın üzerinde otorite kurmasının temelinde toplumsal cinsiyet yer almaktadır (Gödelek, 2005).

Filmde başkarakter olmasına rağmen çok az sahnede yer alan Nihal karakterinin, kadından beklenen anne olma toplumsal cinsiyet rolünü yerine getir(e)memesi sonucunda yaşadığı sıkıntılara, evliliği süresince yaşadığı fiziksel ve psikolojik şiddete ve filmin sonunda anlaşıldığı üzere eşi tarafından cinayete kurban gitmesi seyircilerin gözleri önüne serilmektedir. Filmde Nihal ve Hakan çiftinin içerisinde buldukları toplum tarafından kendilerinden beklenen toplumsal cinsiyet rolleri yerine getir(e) memeleri sonucunda yaşadıkları sıkıntılar ve bu sıkıntıların nedenleri incelenmiş, aynı zamanda feminist yaklaşımın birçok kavramı altında filmde yer alan sahneler ve konuşmalar bağlamında ele alınmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde alanyazınla uyumlu olarak kadına yönelik şiddetin kökeninde ataerkil düzenin olduğu (örn., Nihal karakterinin öldürülme sahnesi), kadınlara ve erkeklere biçilen cinsiyet kalıpyargıları ile şiddetin desteklendiği (örn., aldatma sonucunda boşanma yerine intikam almaya dair söylemler), cinsiyet rol kalıpyargılarına uyulmadığında toplum tarafından alay edilme, dışlanma, ötekileştirme gibi yaptırımlara maruz kalındığı (örn., Hakan’ın iş arkadaşlarının ve patronunun konuşmaları), duygusal şiddet haricinde ise fiziksel şiddetin meşrulaştırıldığı görülmektedir. Böylelikle var olan toplumsal cinsiyet kalıpyargıları varlığını korumaya devam ettirmekte hem kadını hem de erkeği baskı altına almakta ne yapılması ne yapılmaması gerektiğine dair adeta yazılı olmayan kanunlar sunmaktadır. Bu yazılı olmayan kanunlara uymamamın cezası ise toplum tarafından verilmektedir. Bu ceza ise çoğunlukla erkek tarafından uygulanan kadına yönelik şiddet olmaktadır. Alanyazın incelendiğinde de benzer şekilde kadına yönelik şiddetin nedenlerine dair çalışmalara ulaşılmaktadır. Böylelikle kadına yönelik şiddetin tek bir sebebi olmamakla birlikte, birbiriyle ilişkili birçok sebep kadına yönelik şiddetin nedenlerini oluşturmaktadır (Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi, 2013). Birbiriyle ilişkili olarak kurumsallaşan kültürel ve sosyal faktörler kadınları şiddete maruz kalan haline

getirmekte ve tüm bunların altında yatan dinamik ise geçmişten günümüze devam eden kadın erkek arasındaki güç dengesizliği olarak ifade edilmektedir (Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi, 2013). Nedenlerin başı olarak gösterilebilen kadın erkek arasında kadınların aleyhine işleyen bu güç dengesizliğinin yeniden ve artarak üretimine sebep olan diğer nedenler ise; erkeklerin üstün olduğuna dair inanış, eşitsizliğin pekiştirildiği aile kurumu, kadınların ve çocukların bağımsız yasal ve sosyal statülere sahip olmaları gerekliliğine karşı çıkan yasal ve kültürel kısıtlamalar, sosyo-ekonomik güçler ve ekonomik kaynakların kıtlığı gösterilebilir (Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi, 2013). *Kronoloji* filminde olduğu gibi kadınların sırf kadın olmaları sebebiyle hor görülmesi türlü baskı ve şiddete maruz kalmalarının yanında çoğunlukla en yakınlarındaki erkekler tarafından cinayete kurban gitmeleri bu şiddet sarmalının en hazin kısmını oluşturmaktadır. Yaşanan böylesi durumlar sonrasında, filmde olduğu gibi, kadın maruz kaldığı şiddet veya cinayet sonucunda kurbanen, fail olan erkeğin her zaman kendini haklı gösterecek bir gerekçesi bulunmaktadır. Bu gerekçeler ise kimi zaman kadının toplumun ataerkil yapısına uymaması iken kimi zaman da namustur (Bilik vd., 2019).

Sonuç olarak, özellikle psikoloji ve psikolojik danışmanlık alanlarıyla beraber kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri gibi toplumun her kesimini ilgilendiren bu sorunlarla mücadele edilmesi gerekmektedir. Üniversitelerde verilen dersler kapsamında özellikle feminist yaklaşım üzerinde durularak kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadın cinayetlerini durdurma adına adımlar atılabilir. Bu bağlamda da *Kronoloji* filmi ders materyali olarak kullanılabilir gibi, farklı filmler de ele alınarak kadına şiddet konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

- Akça, E.B. (2015). Medyada Annelik Temsilleri ve Annelik Savaşları: Haftanın Annesi Yarışma Programının Analizi. *Kadın 200 Dergisi*, 2(16), 91-112.
- Akıncı Çötök, N. (2015). Toplumsal Cinsiyet Rolü Dâhilinde Kadına Şiddet Olgusuna Karşı Kadın Algısı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, (1)3, 778-790.
- Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), 32-42.

- Akkaş, İ. (2020). Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan örneği. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 1, 56-72.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53-70.
- Aşan, N., & Demir, T. (2015). Kadına Şiddetin Arka Planı: Atasözleri ve deyimlerimiz. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (10)6, 179-196.
- Avcı, F., & Güdekli, İ. A. (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Medya İlişkisi: Yazılı basında kadına şiddet ve kadın cinayetleri haberleri üzerine bir analiz. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 475-506.
- Avcı, M. G., & Kıran, E. (2018). Sporla Aşılan Toplumsal Sınırlar: Dangal Filmi ve Toplumsal Cinsiyet. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 985-994. <http://dx.doi.org/10.21733/ibad.486908>
- Barkın, O. O., & Özkartal, M. (2018). Göstergebilimsel Çözümleme Yöntemiyle Kadına Yönelik Şiddet Afişlerinde Anlam Aktarımı Sorunu. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 167-178.
- Bilic, B. M., Cengiz, N. M., & Kurt, N. (2019) Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Lise Öğrencilerinin Tutumları. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 143-160.
- Bozok, M. (2011). Soru ve Cevaplarla Erkeklikler. İstanbul: Altan.
- Butler, J. (1988). Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory. *Theatre Journal*, 40(4), 519-531.
- Bükecik, E., & Özkan, B. (2018). Kadına Yönelik Şiddet: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Sağlığına Etkisi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 33-37.
- Çelik, G. (2016). "Erkekler (de) Ağlar!": Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü. *Fe Dergi*, 8(2), 1-12. DOI: 10.1501/Fe0001_00000000161
- de Beauvoir, S. (2010). *The Second Sex*. (Çev. C. Borde ve S. Malovany-Chevallier). New York: Vintage.
- Demirci, S. (Yapımcı), & Aydın, A. (Yönetmen). (2019). *Kronoloji* [Sinema Filmi]. Türkiye: Başka Sinema.
- Dolunay, A., Kasap, F., & Solman, A. (2018). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Türk Sinemasında Kadının Sunumu Temelinde Mustang Film İncelemesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 8(4), 627-646. DOI NO: 10.7456/10804100/004
- Dökmen, Z.Y. (2015). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar* (10.baskı). İstanbul: Remzi.
- Erdal, D. (2017). Nazan Bekiroğlu'nun *Mücellâ* Romanının Feminist Eleştiri Kuramı Açısından İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 145- 171.
- Gezer Tuğrul, Y. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 71- 90.
- Gülbahar, Y., & Alper, A. (2009). Öğretim Teknolojileri Alanında Yapılan Araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, (42)2, 93-111.
- Gündüz Kalan, Ö. (2010). Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: 'Kinder' Reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 75- 89.
- Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 245-256.
- Gödelek, K. (2005). Güç İktidar İlişkisi Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 97-107.

- İşbilir, A. (2019). Nitel Veri Analizi. https://www.academia.edu/41615124/Nitel_Veri_Analizi_%C3%96zet_Sosyal_Bilimlerde_Nitel_Ara%C5%9Ft%C4%B1rma_Y%C3%B6netimleri_Ali_Y%C4%B1l%C4%B1r%C4%B1m_ve_Hasan_%C5%9Eim%C5%9Fek_ (Erişim tarihi: 21.06.2020).
- Jandarma Genel Komutanlığı. (2013). "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önleme Projesi" https://vatandas.jandarma.gov.tr/KYSOP/uzaktan_egitim/Documents/2%20KYAIS.pdf (Erişim tarihi: 26.06.2020).
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2020). <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/kategori/veriler> (Erişim tarihi: 18.06.2020).
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), (2009). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/turkiye-de-kadina-yonelik-aile-ici-siddet-arastirmasi-ana-rapor.pdf> (Erişim tarihi: 27.06.2020).
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), (2014). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf (Erişim tarihi: 21.04.2020).
- Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/kaynak/ulusarasi-belgelerkuruluslar/uluslararası-belgeler> (Erişim tarihi: 17.04.2020).
- Koçtürk, N. (2020). *Toplumsal Cinsiyet ve Çocuk İstismarı ve İhmali*. Ed. Ö. Haskan Avcı, *Toplumsal cinsiyet: Psikolojik danışma ve rehberlikte güncel konular* (sf. 357-391). Ankara: Nobel Akademik.
- Köseoğlu, M. (2018). Kadına Yönelik Şiddet Sorununun Sosyalleşme Süreci ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(42), 77-96. <https://orcid.org/0000-0001-6655-6851>
- Kurt, A., & Ayaz, E.B. (2018). Ayla Kutlu’nun Yıldız Yavrusu Adlı Çocuk Romanında Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Değişen Baba Figürü. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 311-320.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. Osman Akinhay, Derya Kömürçü). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Muratoğlu Pehlivan, B. (2019). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türk Çizgi Filmlerinde Anne ve Baba Temsili Üzerine Bir Çalışma. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1(2), 15-27.
- Öztürk, A.B. (2014). *Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet: Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahiner, G. (2007). *Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Karşı Şiddetin Kadınların Üreme Sağlığına İlişkin Hizmetlerden Faydalanmasına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Genel Kurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi: Türkiye örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.
- Tatlıhoğlu, K., & Küçükköse, İ. (2015). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet: Nedenleri, Koruma, Önleme ve Müdahale Hizmetleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(11), 194-209.
- Tavşancıl, E., & Aslan, A. E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2009). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ana Raporu. Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Türkoğlu, S. (2014). Kadına Yönelik Şiddeti Özendiren Diziler Üzerine Etki Araştırması. *Atatürk İletişim Dergisi*, 7, 143-160.
- Uçar İlbuğa, E. (2018). Yeşim Ustaoglu Sinemasında Kadın Karakterlerin Özgürlük Arayışları. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 11, 292-320.

- UNICEF. (2020). <https://www.unicef.org/turkey/hikayeler/bm-genel-sekreteri-pandemi-s%C4%B1ras%C4%B1nda-evde-%C5%9Fiddete-son-verme-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1-yapt%C4%B1> (Erişim tarihi: 27.06.2020).
- Yetim, D., & Şahin, E. M. (2008). Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım. *Aile Hekimliği Dergisi*, 2(2), 48-53.
- Yıldırım, E. (2018). Toplumsal Yapının Aynası Olarak Sinema: Söylem ve Eleştirel Söylem Analiz Yöntemlerine Göre Ayla Filminin Çözümlemesi. *İNİF E-DERGI*, 3(1), 234- 243.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Kadın Tarihi Araştırmaları Türkiye Bibliyografyası

A Bibliography of Women's History Research in Turkey

Serpil ÇAKIR¹

Öz

Bu makalede, Türkiye’de, kadın tarihine ilişkin üretilen çalışmaların bir dökümünün yapılması amaçlanmaktadır. Kadınların tarihteki görünürlüğüne açık eden kadın tarihi, sadece tarih disiplini içinden üretilen çalışmaları kapsamakla kalmaz, sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji, edebiyat gibi sosyal ve beşeri bilimlerdeki farklı disiplinlerin katkıları eşliğinde gelişir ve zenginleşir. Kadın tarihi, tüm bu disiplinlere ilişkin tarihsel malzemenin kadın çalışmaları disiplini merceğinden geçirdiği bir alanlar toplamı olarak düşünülmelidir. Amaç, feminist teori ve feminist yöntemin bilgisini arkasına alarak, cinsiyetler arasındaki iktidar ilişkilerinin farklı tarihsel dönemlerdeki farklı dinamiklerinin açığa çıkarılmasıdır. Bu nedenle, bu makalede tarih yazımı ya da kadın hareketi tarihi konusunu ilgilendiren çalışmaların yanısıra gündelik hayat, siyaset, çalışma hayatı gibi farklı sosyal bilim alanlarında üretilen eserler, belli başlıklar altında gruplandırılıp bir araya getirilerek bir kadın tarihi bibliyografyası oluşturulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Kadın Tarihi Bibliyografyası, Kadın Tarihi, Feminizm, Feminist Tarih Yazımı

Abstract

In this article, I aim to give an overview of studies related to women's history in Turkey. Women's history studies attempt to make women visible in history in interdisciplinary areas of research including not only history but also other disciplines such as sociology, political science, anthropology and literature, in the social sciences and humanities field. Women's history should be thought of as a discipline which is at the intersection of all these other disciplines, seen through the lens of women's studies as a sum of all these areas. This study also aims to reveal the dynamics of the power relationships between genders in different historical periods, and is informed and inspired by feminist theoretical and methodological inquiry. For this reason, I include studies on everyday life, politics, and work, in addition to the history of the women's movement, grouped under various topic headers to present an inclusive bibliography of women's history.

Keywords

Bibliography of women's history research in Turkey, Women's History, Feminism, Feminist History-Writing

¹ Sorumlu Yazar: Serpil Çakır (Prof. Dr.), İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Beyazıt, İstanbul, Türkiye. E-posta: cakir@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4647-0860

Atf: Çakır, S. (2021). Kadın Tarihi Araştırmaları Türkiye Bibliyografyası. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 22, 132–xx. <https://doi.org/10.26650/iukad.2021.000002>

GİRİŞ

Kadın tarihi ve kadın tarihçiliği elbette sosyal tarih disiplini ile zenginleşen tarih biliminin içinden doğan, ama siyaset bilimcilerin, iktisatçıların, sosyologların, antropologların, edebiyatçıların, velhasıl sosyal ve beşeri bilimlerdeki tüm alanların teorik ve yöntemsel katkılarının zenginliği içinde gelişen bir disiplindir.

Bu makalede 2019 yılına değin Türkiye’de kadın tarihine ilişkin olarak yapılan çalışmaları, belli konu başlıkları altında gruplayarak ortaya koymaya çalışacağım. Kadın tarihi alanına ve bu alana etkide bulunan çalışmalara odaklanarak bu alanın bibliyografyasını derlemeye çalışacağım. Bu bağlamda hem bu alanda yapılan çalışmaları görünür kılmayı, alanın zenginliğini göstermeyi hem de alana emek verenlerin ve verecek olanların çalışmalarına katkı sunarak işlerini kolaylaştırmayı amaçlıyorum.

Kadın Tarihi Nedir? Hangi Çalışmaları Kapsıyor?

İçinde tarih kelimesi geçse de kadın tarihi ya da kadın tarihçiliğinin geniş bir alanı ve klasik tarihçiliğin tarihi olay olarak görmediği konuları ve özneleri de kapsadığı düşünülmelidir. Kadın tarihinde tarih mezunu tarihçilerin yaptığı çalışmalar var elbet. Ancak kadın tarihi bunun ötesinde bir anlam ifade ediyor. Bu kavramdan kadın çalışmaları disiplini ile toplanmış tarihsel malzemenin analiz edildiği her türlü sosyal bilim çalışmalarını kast ettiğimiz anlaşılmalıdır. Elbette tarihsel malzemelerin kullanılarak kadınların geçmişlerine bakılması sıradan bir eylem değildir. Bu bakış kadın çalışmaları disiplini ile tarihe yapılan bir bakış olmalıdır. Bu bağlamda sadece tarih değil, sosyal bilimlerin diğer alanlarını da kapsar. Burada iki husus hayli önemli: İlki, kadın tarihçisi olarak adlandırılmak için mutlaka tarih disiplini içinden çalışma üretmek gerekmez; ikincisi, ister tarih, ister diğer sosyal bilimler disiplinleri içinden üretilen çalışmalar olsun, bu çalışmaların hepsinin kadın çalışmaları disiplininin teorisi ve yöntemiyle üretilmesi gerektiridir. Yani feminizmin sorunsallaştırdığı bir konu olan iktidar ilişkilerinin farklı tarihsel dönemlerdeki dinamiklerini açığa çıkaran çalışmalar vardır karşımızda. Bu işlem yapılırken kadınların ezme ve ezilme ilişkileri açık edildiği gibi, kadınların buna direnme pratikleri de gösterilmelidir.

Kadın tarihi, kadın çalışmaları disiplini ile tarihi, iktidar ilişkilerinin farklı tarihsel dönemlerdeki dinamiklerini açığa çıkarmaya çalışan, tarih, sosyoloji, siyaset bilimi, hukuk ve bunun gibi tüm sosyal bilim çalışmalarını içeren bir alandır. Feminizmin sorunsallaştırdığı patriyarkanın ve patriyarkal iktidar ilişkilerinin farklı tarihsel dönemlerde nasıl biçimlendiğini gösteren tarihsel verileri kullanan tüm çalışmalar, kadın tarihinin kapsamına girer. İlk boyut, tarihte kadınların ezme ve ezilme ilişkilerinin açık edilmesidir. İkinci boyut ise, kadınların onları ezen bu ataerkil yapıya karşı koydukları direnme pratiklerinin, hak hareketi tarihinin aranması ve ortaya konulmasıdır. Bu yönüyle, tüm boyutlarıyla tarihsel bir araştırmanın günümüz kadınlarına kendi konularını anlama

ve baskıya direnme hususunda güç verdiği, güven kazandırdığı önemle vurgulanmalıdır. Kadın tarihi çalışmaları, toplumsal cinsiyet tarihi ve queer tarih çalışmalarının zenginleşmesine yol açan içeriğe sahip olduğu gibi son dönemlerde bu alanlarda yapılan çalışmalarla da kapsamı genişlemiş ve yeni sorular sormaya başlamıştır.

Tarih, feminist teori ve kadın hareketinin yaptığı katkılarla gelişti. Süreçte feminizmin, kadınlar açısından tarihe çeşitli sorular yöneltmesi belirleyici oldu. Farklı dinamikleri birleştiren bu sorular ve bunların yanıtları, tarihin tanımını ve içeriğini de kadınlar açısından açık etti: Tarihin kadınları dışlayan eril yapısı türlü örneklerle ve özelliklerle dile getirildi. Bu yapı mercek altına alındı: Çünkü tarih, geçmişten geleceğe bugünün kaydının tutulduğu bir bilim dalı olmasının yanında, toplumsal bilincin oluşturulmasına da katkı sunan, ideolojinin biçimlenmesine etki eden adlandırma ve tanımlama aracı olarak da hizmet görüyordu. Bu gerçeğin anlaşılması önemli bir aşamaydı. Tarih, içinde bulunduğu toplumun özelliklerini yansıttığından, ataerkil sistem içinden üretilen tarih de doğal olarak eril ideolojinin yeniden üretimine katkıda bulunan bir tarih yazımının karşımıza çıkmasına yol açacaktı.

Bibliyografya alanında doğrudan kadın tarihi ile ilgili önemli eser yazarlarının çoğu, akademik eğitim alan, konuyu tez konusu olarak işleyen araştırmacılardan geldi. Bu araştırmacıların önemli bir kısmı, görev yaptıkları üniversitelerin fakülte ve birimlerinde ya da üniversitelerin kadın çalışmaları yüksek lisans programlarında, kadın tarihi ile ilişkilendirdikleri dersleri açarak öncülük ettiler. Buralara devam eden öğrenciler aldıkları bilgiyi tez çalışmalarına yansıttılar, alanı zenginleştiren tezler yaptılar. Üniversitelerin lisans ve yüksek lisans programlarında olduğu gibi kadın/toplumsal cinsiyet çalışmaları yüksek lisans programlarında da kadın tarihi dersleri verilmeye başlandı.

Kadın tarihine ilişkin Türkiye’de kurumlar da açıldı. Örneğin Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, İstanbul Balat’taki binasında hem kütüphane olarak araştırmacılara verdiği hizmetle hem de yayınladığı eserler ve düzenlediği toplantılarla kadın tarihinde çok önemli bir konuma sahip bir kurum. 1990’dan itibaren kadın konulu kitapların yanı sıra kadınların geçmişlerine ait kişisel arşivler, mektuplar, afişler, sözlü tarih kayıtları vb. türünden tüm belgelerin toplandığı bir kütüphane ve arşiv merkezi olarak işlev görüyor. Ayrıca makalede örneklerini göreceğiniz bibliyografyalar, kataloglar hazırlıyor, belgeleri koruduğu gibi bu belgeleri kayda da geçiriyor. Kadın sözlü tarihinin, kadın konulu arşivciliğin, bibliyografyaların, tıpkı basımları Türkçeleştirilen kadın dergilerinin yanı sıra konulu ajandalar yayınlanıyor, kadın tarihine ilişkin bilimsel ve popüler toplantılar düzenleniyor. Bunlar arasında olan iki uluslararası toplantı önemle zikredilmeli: “Osmanlı’dan Günümüze Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu” (17-19 Nisan 2009) ve “Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih Yazımı” (19-20 Nisan 2014). Bu kurum, kadın hareketinin ürettiği belgelerin tarihsel süreçte kalıcılığını sağlayabilmek yolunda da önemli bir

misyon üstlenerek kadın tarihine ait belgelerin nasıl tanımlanacağı, nasıl kayda geçirileceği, yani feminist arşivcilik konusunu gündeme getirdi ve geliştirmeye çalışıyor.

2011 yılında bir kadın müzesi açmak amacıyla yola çıkan İstanbul Kadın Kültür Vakfı ise bir başka önemli kurumdur. Bu yolda ilk olarak 2012’de sanal ortamda İstanbul Kent Kadın Müzesi açıldı. Amaç, “İstanbul’un bir kent olarak kuruluşundan günümüze kadar kültür ve sanat yaşamında denenmemişi denemeye cesaret eden, yol açıcı kadınların biyografilerine yer vermek” olarak açıklandı. Bu biyografiler müzenin internet sayfasına konuldu, eserlerden çeşitli örnekler verildi. Önemli sergiler ve uluslararası sempozyumlar düzenlendi: “Semiha Es Uluslararası Kadın Fotoğrafçılar Sempozyumu” (28 -30 Kasım 2013) çerçevesinde, 29 Kasım-5 Ocak 2014’te fotoğrafçı Semiha Es’in meslek yaşamındaki ilk kişisel sergisi olan “İkinci Göz: Türkiye’den Kadın Fotoğrafçılar” sergisi açıldı. “Kadınların Üniversitede 100.Yılı Sergisi, 7 Kasım- 21 Aralık 2014’da düzenlendi. “Akademide Toplumsal Cinsiyet Eşitliği- Uluslararası İyi Örnekler Sempozyumu” (6-8 Kasım 2014) ve “Feminist Pedagoji: Müzeler, Hafıza Mekânları, Hatırlama Pratikleri Konferansı” (18-20 Ekim 2018) diğer iki önemli toplantıdır.

Türkiye’deki sosyal tarihi ve kültür tarihini etkileyen Tarih Vakfı, TUSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı) gibi kurumlar da düzenledikleri toplantılarla kadın tarihine katkı sunuyor. TUSTAV, Zehra Kosova gibi emek hareketinden kişilere ait ses kayıtlarından oluşan bir arşiv merkezine sahiptir. Tarih Vakfı ise 2015- 2016 arasında hayli ilgi çeken “Toplumsal Cinsiyet Tarihi Konferanslar Dizisi” ile bu alandaki uzmanları ve ilgilileri bir araya getirdi, özellikle doktora tez çalışması yürüten genç araştırmacıları kamuoyu ile buluşturdu. Bu konferansların videoları vakfın web sitesine yüklendiği gibi, sunumların bazıları vakfın çıkardığı *Toplumsal Tarih* dergisinde makale olarak da yayımlandı.

Kadın tarihi çalışmaları tüm alan ve kurumlara yayılan bir içeriğe sahiptir. Çalışmaların neleri başardığı özetle şöyle sıralanabilir: Kadınlar kadın tarihini keşfettiklerinde kendi hayatlarını, geçmişlerini gözden geçirdiler; kadınların tarihsel özne olarak geçmişle bugün arasında, kadın hareketinin geçmişiyle bugünkü feminist hareket arasında, bağ ve süreklilik kurdular. Orijinal belgelere giderek, bunları ayıklayarak, açığa çıkararak, bugüne aktararak bellek kazandılar. Bunda kaynakların dilini okuyabilmek önemli bir ölçüt oldu. İlk çalışmalar, benim gibi Osmanlı Türkçesini sonradan öğrenenlerin bu dil ekseninde ulaşılabildikleri kaynaklar üzerinden gerçekleşti. Sonrasında Ermeniceyi bilen Lerna Ekmekçioğlu gibi araştırmacılar Ermenice kaynaklara el attılar, Ermeni kadın seslerini görünür kılan çalışmalar ürettiler. Cumhuriyet öncesi dönemin, Osmanlı’nın, Ermeni, Rum, Yahudi, Kürt, Çerkez dinsel/etnik cemaatlerinin kadın hareketi ve kadın hikayeleri elbet bu dillere hâkim araştırmacıların konuya ilgi duymalarıyla daha da zenginleşecektir, zenginleşmelidir.

Tarihsel verileri hem kadın hareketi tarihinde hem de kadınların siyasal temsil ve katılımlarını ortaya koyan araştırmalarımda kullanmaya özel önem veriyorum. Tarihe, siyaset bilimci olarak, feminist teori ve feminist yöntemin bilgisini kullanarak interdisipliner bir alan olan kadın çalışmaları disiplini içinden bakıyorum ve feminist tarih kavramını kullanmayı tercih ediyorum. Elbette kendini feminist tarihçi olarak tanımlamayan, toplumsal cinsiyet tarihçisi olarak görenler olacaktır. Bu tanımda odağa hangi meselenin yerleştirildiği, hangi bilimsel paradigma ve disiplinin içinden bakıldığı, hangi dinamiklerin hesaba katıldığı önemlidir. Bu faktörler araştırma sorumuzu belirleyeceği gibi, kullanacağımız kaynakları ve ortaya çıkacak sonuçları da etkileyebilir. Bu hususun yarattığı sonuç ve bulguları, okumakta olduğunuz bibliyografyada yer alan eserlerin her birinde gözlemek mümkündür.

Türkiye’de kadın tarihi üzerine yapılan çalışmaları araştırırken, bu alanın geçmişe göre hayli zengin olduğunu gözlemledim. Konu, kadınlar ya da daha geniş kapsamıyla toplumsal cinsiyet olunca hayatın tüm alanlarını kapsayan geniş bir içerik çıkıyor karşımıza. Bu nedenle bu bibliyografyada sadece yukarıda ana hatlarıyla açıklamaya çalıştığım kadın tarihi içine giren eserler yer almıyor; aşağıda gruplamaya çalıştığım, kadınların çeşitli alanlardaki görünümünü ilgilendirdiğini düşündüğüm, ulaşabildiğim, tarihsel çalışmaları da kapsıyor. Kapsamı bilinçli olarak geniş tuttum. Elbette bazı çalışmalar farklı alanlarla kesişse de ağırlıklı olan tarafı tercih ederek bu sorunu çözebileceğimi düşündüm.

Çalışmaları aşağıda sıraladığım başlıklarda grupladım: Kadın tarihi yazımı; kadın sözlü tarihi/ bellek çalışmaları; kadın hareketi tarihi/ kadın dernek ve vakıfları/ kadın dergileri; gündelik hayatta kadınlar (evlilik, aile, mutfak, giysi, cinsellik, dolaşım, yoksulluk, suç); kurumlarda kadınlar (eğitim, hukuk, din, medya, edebiyat, resim sanatı, tiyatro, sinema, spor, çalışma hayatı, siyaset); siyasal ve toplumsal kurgularda kadınlar: (modernleşme, milliyetçilik); (annelik, evlatlık, erkeklik); biyografik eserler; otobiyografik eserler; feminist arşivcilik; kadın konulu bibliyografyalar. Alanda eser veren araştırmacılardan her birini bu alt gruplar içine soyadlarına göre sıraladım. Bu çalışmalarda Türkçe’de olan veya Türkçeye çevrilen temel kaynaklara da olabildiğince yer vermeye çalıştım. Alanı; araştırmacıları ve konuları görünür kılmayı önemsedim. Epey zaman ve emek olsa da bu çabada eksiklerimin olacağını farkındayım. Giderek genişleyen, zenginleşen bu alanı kayda geçirmek önemli.

SONUÇ

Kadın tarihine ilişkin olarak Türkiye’de 2019 yılına kadar yapılmış araştırmaların aşağıda sunulmuş olan dökümü, bu alanın son yıllarda giderek artan zenginliğini bize gösteriyor. Söz konusu zenginlikte, 1980 sonrasında ortaya çıkan ikinci dalga feminist hareket ve 1990 sonrasında Türkiye’deki sosyal bilimler disiplini önemli katkılarla geliştiren kadın çalışmaları disiplini iki önemli faktör olarak sayılabilir. Bu iki faktör,

bilgi ve kaynak açısından tarih çalışmalarını geliştirici etkide bulundular. Sonuç olarak, çeşitli alanlarda, kadınların bugün yaşadıkları cinsiyetçilik ya da ataerkil sistemin yarattığı ezme/ezilme deneyimlerinin/biçimlerinin açık edildiği çalışmalar ortaya çıkabildi; kadınlar ve erkekler arasındaki iktidar ilişkisi açık edildi. Dahası bu yapının tarihsel olarak nasıl inşa edildiği ortaya çıkarılarak neden sonuç ilişkisi kurulabildi. Bu bağı, kadınların hak mücadelesinin zengin geçmişini bilmenin kazandırdığı özgüven sağladı. Kadınlara kendi hayatlarını değiştirme konusunda özgüven kazandıran kadın tarihi, giderek zenginleşen çalışmalarla, tarihe ve bilimlere yaptığı yöntemsel ve teorik katkılarla, feminist, toplumsal cinsiyet ve queer tarih vurgularıyla, kadınların/farklı cinsiyet kimliklerinin tarihteki ve günümüzdeki görünürlüğünün ve özgürleşmesinin yolunu da açan katkılar sundu ve sunmaya devam ediyor.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

A-TARİH YAZIMI (Kadın Tarihi, Feminist Tarih, Toplumsal Cinsiyet Tarihi)

Akgökçe, Necla, “Ortak Geçmişi Birlikte Kurmak,” *Tarih ve Toplum*, Mart, sayı: 185, 1996.

Akgökçe, Necla, “Tartışma: Kadın Tarihi Tarihin Neresine Düşüyor?” Aynur İlyasoğlu, Ayşe Durakbaşa ve Serpil Çakır ile söyleşi, *Cogito*, sayı: 29, Güz, 2001.

Bal soy, Gülhan, “Osmanlı Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Üzerine”, *Toplum ve Bilim*, Mart 2015, no.132, 2015.

Başlı, Şeyda, “Otobiyografi Kuramına Feminist Bir Yaklaşım”, *Littera Edebiyat Yazıları*, Aralık 2005.

Berk tay, Fatmagül, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

Berk tay, Fatmagül, “Kadın Hayatlarını Yazmak: Farklılık Fark Yaratır”, *Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mütler ve Tarih Yazımı Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı*, der. Birs en Talay Keleşoğlu, Leyla Şimşek-Rathke, Kadın Eserleri Kutuphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2016.

Berk tay, Fatmagül, “Kendine Ait Bir Tarih,” *Tarih ve Toplum*, Mart, sayı: 183, 1989.

Can, Sevim, “Source and Archive Use in Teaching Women’s History in Elementary and Secondary Schools in Turkey”, *Women’s Memory: The Problem of Sources*, ed. Fatma Türe and Birs en Talay Kesoğlu, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2011.

- Çakır, Serpil, "Tarih Yazımı", der. Aysın Kocan Turhanoğlu, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, 2019.
- Çakır, Serpil, "Feminist Tarih Yazımı: Tarihin Kadınlar İçin, Kadınlar Tarafından Yeniden İnşası", *21. Yüzyıla GİRerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armagan, der. Serpil Sancar, Koç Üniversitesi, İstanbul, 2011.
- Çakır, Serpil, "Feminism and Feminist History-Writing in Turkey: The Discovery of Ottoman Feminism," *Aspasia: The International Year Book of Central, Eastern and Southeastern European Women's and Gender History*, Berghahn Journals, sayı: 1, 2007.
- Çakır, Serpil, "Tarih İçinde Görünürlükten Kadınların Tarihine: Türkiye'de Kadın Tarihi Yazmak," *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem*, Sel, İstanbul, 1996.
- Çakır, Serpil, "Tarih Yazımında Kadın Deneyimlerine Ulaşma Yolları," *Toplumsal Tarih*, Mart, 2001, s. 28-35.
- Davidoff, Leonore, *Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet*, çev. Zerrin Ateşer, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002. (Türkçeye çevrilen eser olduğu için bu çalışmaya dahil edildi.)
- Delice, Serkan, "Zen-dostlar Çoğalıp Mahbûblar Azaldı": Osmanlı'da Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve Tarih yazımı, *Cinsellik Muamması: Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet*, der. Serkan Delice, Cüneyt Çakırlar, Metis yayınları, İstanbul, 2012.
- Delice, Serkan, "Friendship, Sociability, and Masculinity in the Ottoman Empire: An Essay Confronting the Ghosts of Historicism", *New Perspectives on Turkey* (42), 2012, pp. 103-125.
- Delice, Serkan, "In Pursuit of a Queer Historiography: Rethinking Modernity and Heteronormativity in the Middle East, *Gendered Horizons in the Middle East and Central Asia - A Day in Honour of Professor Deniz Kandiyoti*, 20 October 2012, Centre for Gender Studies, SOAS, University of London, 2012.
- Delikgöz, Ömer, Sehit, Nazmi Ziya, "Impact of Women Letters to the Modernization and Individualization, Process of Ottoman Women", *Women's Memory: The Problem of Sources*, ed. Fatma Türe and Birsen Talay Kesoğlu, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2011.
- Durakbaşı, Ayşe, "Feminist Tarih Yazımı Üzerine Notlar," *Kadın Araştırmalarında Yöntem*, der. Çakır, Serpil ve Akgökçe, N., Sel, İstanbul, 1996.
- Durakbaşı, Ayşe, "Tarih Yazımının Yeni Olanakları, Aile Tarihi ve Yerel Tarih," *Yerel Tarihçilik Kent, Sivil Girişim, Yerel Tarih Grupları Deneyimi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 2001.
- Durakbaşı, Ayşe, "Kadın Tarihinde İlişkiler ve Kişiler: Feminist Tarihçi Leonore Devidoff'tan Kardeş İlişkileri Üzerine Ustaca Bir Yapıt", *Moment Dergi*, 2014.
- Ekmekçioğlu, Lerna, "Bir Yokluğun Anatomisi: Osmanlı ve Türkiye Kadın Hareketi Hakkındaki Tarih Yazımında Türk ve Müslüman Olmayan Kadınlar", der. Lerna Ekmekçioğlu-Melisa Bilal, *Bir Adalet Feryadı: Osmanlı'dan Türkiye'ye Beş Ermeni Feminist Yazar*, Aras Yayınları, İstanbul, 2006.
- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, çev. Z. Altok, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.
- Gökpinar, Bahar, *Müphem Bir Kadının Feminist Biyografisi ile Kurgulanışı Ayşe Leman Karaosmanoğlu Bir Sefirenin Özel Arşivine Yolculuk*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- Maksudyan, Nazan, "Feminist Perspectives on Ottoman Urban History", *Moderne Stadtgeschichte*, no. 1 (2018): 26-38.
- Talay Keşoğlu, Birsen, Türe, Fatma, der., *Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu*, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 2009.

- Talay Keşoğlu, Birsen ve Rathke, Leyla Şimşek, *Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih Yazımı*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, 1-3, İstanbul, 2016.
- Timuroğlu, Senem, “Kadının Yazma Tarihi ve Özgün Bir Durak: Dışıl Yazı (Écriture Féminine)”, *Kurgu, Düşün Sanat Edebiyat* 7 (Mart-Nisan 2011): 20-27.
- Tuğ, Başak, “Gender and Ottoman Social History.” *International Journal of Middle East Studies*, no. 2, 2014.
- Tuğ, Başak, “Tarih ve Toplumsal Cinsiyet”, *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, der. Feryal Saygılıgil, Dipnot, İstanbul, 2016.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, “Kadın Anlatıları Ne Anlatır?”, *Kadın Hayatlarını Yazmak/ Oto/ Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih Yazımı*, der. Birsen Talay Keşoğlu ve Leyla Şimşek Rathke, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, 1-3, İstanbul, 2016.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, “Thirty Years of Gender and Women’s Studies in Turkey,” *Women’s Studies International Forum*, (Under Review).
- Yılmaz, Hale, “Petitions as a Source in Women’s History of the Republican Period”, *Women’s Memory*, ed. Fatma Türe and Birsen Talay Kesoğlu, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2011.

B-SÖZLÜ TARİH/ TOPLUMSAL BELLEK

- Akal, Emel, *Kızıl Feministler. Bir Sözlü Tarih Çalışması*, İletişim Yayınları, 2011; ilk baskı TÜSTAV yayınları, 2003.
- Akşit, Elif Ekin, “Women’s Oral History and Documentary Film”, *Women’s Memory: The Problem of Sources*, ed. Fatma Türe and Birsen Talay Keşoğlu, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2011.
- Cantek, Funda Şenol ve Elif Ekin Akşit, “Kadınların Kuşaklar ve Sınıflararası Bilgi Aktarımları”, *Birkaç Arpa Boyu, 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar / Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan*, der. Serpil Sancar, Koç Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Çakır, Serpil, “Sözlü Tarih Projelerinde Yöntemsel ve Etik Sorunlar ve Bu Sorunları Çözme Yolları”, *Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar: Türkiye’de Sözlü Tarih Çalışmaları*, der. A. İlyasoğlu, G. Kayacan, İstanbul: Tarih Vakfı, 2007.
- Çakır, Serpil, “Studying Power as Asset and Liability for Women through Oral History”, *Women’s Memory: The Problem of Sources*, ed. Fatma Türe and Birsen Talay Keşoğlu, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2011.
- Çakır, Serpil, *Erkek Kulübünde Siyaset: Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih*, Versus Yayınları, İstanbul, 2013. İkinci Basım: *Erkek Kulübünde Siyaset*, Sel Yayınları, 2019.
- Çakır, Serpil, Akgökçe, Necla “Tell me About You! Thoughts On The Ethics Of The Relationship Between The Interviewer And The Interviewee While Practicing Women’s Oral History”, *Crossroads of History: Experience, Memory, Orality, XII. International Oral History Conferences*, 15-19 June 2000, İstanbul: Boğaziçi University, Volume I, 387-491.
- Demirci, Tuba, “Geçmiş Kayda Geçirmek, Belleği Çözümlemek: Hemşinli Kadınların Yaşam Anlatıları ve Düşündürdükleri”, *Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar: Türkiye’de Sözlü Tarih Çalışmaları*, der. A. İlyasoğlu, G. Kayacan, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007.
- Gümüşoğlu, Firdevs, *Cumhuriyet’te İz Birakanlar-Onuncu Yıl Kuşağı*, Kaynak, İstanbul, 2001.

- İlyasoğlu, Aynur, "Cumhuriyetle Yaşıt Kadınların Yaşam Tarihi Anlatılarında Kadınlık Durumları, Deneyimler, Öznellik," *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, der. A. Berktaş Hacımırzaoğlu, Tarih Vakfı, İstanbul, 1998.
- İlyasoğlu, Aynur, "Kadınların Yaşam Tarihi Anlatılarına Kadın Çalışmaları Alanından Bakış," *Yerli Bir Feminizme Doğru*, der. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe, Sel Yayınları, İstanbul, 2001.
- İlyasoğlu, Aynur, "Türkiye'de Kadın Tarihinin Araştırılmasında Yöntem Sorunları ve Sözlü Tarih Yöntemi," *İnsan Toplum ve Bilim*, der. K. Lordoğlu, Kavram Yayınları, İstanbul, 1998.
- İlyasoğlu, Aynur, Gülay Kayacan der., *Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar: Türkiye'de Sözlü Tarih Çalışmaları*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2007.
- Kolektif, *Ve Hep Birlikte Koştuk, İlerici Kadınlar Derneği 1975-1980*, Açı Yayınları, İstanbul, 1996.
- Neyzi, Leyla, "Ben Kimim?" *Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*, İletişim Yay., İstanbul, 2004.
- Özsan, Gül, Durakbaşa, Ayşe ve Karadağ, Meltem, "Eşraf Ailelerinde Kadın Anlatıları," *Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu*, der. Türe, D. F. ve Keleşoğlu, B.T. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi ve Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2009.
- Şahin Güngör, Özlem, Güngör., F., *Bir Toplumsal Direnişi Belgelemek: Yatağan'da Özelleştirmeye Karşı Mücadele ve Sözlü Tarih*, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, 2007.
- Şahin Güngör, Özlem, *Feminist Sözlü Tarih Deneyimi Üzerine Düşünceler*, Anahtar Kitaplar Yayınları, Ankara, 2009.
- Şahin, Özlem ve Ayşe Durakbaşa, der. *Yerel Tarih Yöntem ve Deneyimler II. Muğla Sözlü Tarih Atölyesi*. Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, 2008.
- Talay Keşoğlu, Birsen, "Pressing 'Record' Button To Hear The Women's Voices", *Problem of Sources: Womens' Memory*, Cambridge Scholars Publishing, 2011.
- Tan, Mine. G., Şahin, Özlem Bora, Aksu *Cumhuriyette Çocuktular: Bir Sözlü Tarih Çalışması*, Boğaziçi, İstanbul, 2007.
- Tuğ, Başak, "Excerpts from an Oral History Interview" and additional teaching materials, provided for *Childhood in the Past: Additional Teaching Materials for Secondary Schools* edited by Milan Ristovic and Dubravka Stojanovic (Belgrade: Association for Social History, 2001).
- Tuğ, Başak, Additional teaching materials, provided for *Women and Men in the Past* edited by Kristina Popova, Petar Vodenicharov and Snezhana Dimitrova (Belgrade: International Seminar for Balkan Studies and Specialization, South-Western University, Blagoevgrad, 2002).
- Türe, Fatma, Birsen Talay Keşoğlu ed. *Women's Memory: The Problem of Sources*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2011.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis der., *Neye Yarar Hatalar? Bellek ve Siyaset Çalışmaları*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2012.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, "Interviewing with Women of High "Echelon", Is it a Contradiction in Terms?", *Ankyra, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 2010.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, "Kadınların Belleği, Hatırlama, Anlatı, Deneyim ve Toplumsal Cinsiyet", *Birkaç Arpa Boyu...21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Yelsalı, Parmaksız, Pınar Melis, *Mekân ve Bellek: Mekânın Söylediği-Mekânın Eylediği*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2017.

C-KADIN HAREKETİ, DERNEKLER, VAKIFLAR

- Akkoç, Nebahat, “Diyarbakır Ka-Mer’in Kuruluş Hikayesi ve Yürüttüğü Çalışmalar”, der. Aksu Bora, Asena Günel, *90’larda Türkiye’de Feminizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Akşit, Elif Ekin, “Kadın Hareketi, Halide’nin Salih’i ve Hatıralar Kimin Tarihi,” *Tarih ve Toplum*, Mart 2002.
- Akşit, Elif Ekin, “Osmanlı Feminizmi, Uluslararası Feminizm ve Doğu Kadınları”, *Doğudan*, No. 7, 2008, s. 84-91.
- Alakom, Rohat, “Kürt Kadınları Teavün Cemiyeti,” *Tarih ve Toplum*, sayı: 171, 1996. s. 36-40.
- Baykal, Bekir Sıtkı, *Millî Mücadele’de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*, Atatürk Araştırma Merkezi, 1996.
- Arat, Yeşim, “1980’ler Türkiye’sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizmin Radikal Uzantısı”, *Toplum-Bilim*, Bahar, 1991.
- Arat, Yeşim, “Women’s Movement of the 1980s in Turkey: Radical Outcome of Liberal Kemalism?”, in Müge Göçek and Shiva Balaghi (eds.), *Reconstructing Gender in the Middle East: Tradition, Identity and Power*, N. Y., Columbia University Press, 1994.
- Kum, Berivan, Gülçiçek, Fatma, Selek, Pınar ve Başaran, Yeşim , der, *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*, Amargi Kadın, İstanbul, 2005.
- Berktaş, Fatmagül, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Feminizm,” *Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi*, der. M. Alkan, İletişim, İstanbul, 2001.
- Berktaş, Fatmagül, “Türkiye’de Kadın Hareketi: Tarihsel Bir Deneyim”, der. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, *Kadın Hareketinin Kurumlaşması*, Metis Yayınları, 1992.
- Bora, Aksu ve Günel, Asena der., *90’larda Türkiye’de Feminizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Bora, Aksu, “Ortadoğu”da Kadın Hareketleri”, *İÜ SBF Dergisi*, Aralık, 2008.
- Bozgan, O., “Kürt Kadın Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*, der. Serpil Sancar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Coşar, Simten ve Kerestecioğlu Özkan, İnci, “Feminist Politics in Contemporary Turkey: Neoliberal Attacks, Feminist Claims to the Public”, *Journal of Women, Politics and Policy*, DOI: 10.1080/1554477X.2016.1198656, 2016.
- Coşar, Simten, Gençoğlu, Funda, “Women’s movement in Turkey at a crossroads: from women’s rights advocacy to feminism”, *South European Society & Politics*, Pages 325-344, Published online: 26 Sep 2008, <https://doi.org/10.1080/13608740802346585>
- Çağlayan, Handan, *Analar, Yurttaşlar, Tanrıçalar: Kürt Kadın Hareketinde Kadınlar ve Kürt Kadın Kimliğinin Oluşumu*, İletişim yayınları, İstanbul, 2007.
- Çakır, Devrim, *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*, Amargi Yay., 2005.
- Çakır, Serpil, “Osmanlı Kadın Hareketi: 20. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi”, *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar*, der. H. Durudoğan, E Gökşen, B. E. Oder, D. Yüksek, Koç Üniversitesi Yay., İstanbul, 2010.
- Çakır, Serpil, “Feminism and Feminist History-Writing in Turkey: The Discovery of Ottoman Feminism”, ed. Francisca de Haan, Maria Bucur, Krassimira Daskalova, *Aspasia: The International Year Book of Central, Eastern and Southeastern European Women’s and Gender History*, volume 1, Berghahn Journals, 2007, pp. 61-83.
- Çakır, Serpil, “Political-Social Movements. Revolutionary: Turkey”, *Encyclopedia of Women and Islamic Cultures*, vol. 2, Brill, Leiden, 2005.

- Çakır, Serpil, “Kadınlığın İlk Tarihi Şikâyeti: Beyaz Konferanslar”, *Tarih-Toplum*, no. 231, Mart, 2003.
- Çakır, Serpil, “Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan ve Nezihe Muhiddin”, *Toplumsal Tarih*, no. 46, 1997.
- Çakır, Serpil, “Türkiye’de Geçmişten Günümüze Kadın Hareketi», *Cumhuriyetten Günümüze Türkiye Ansiklopedisi, Yüzyıl Biterken Dizisi*, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- Çakır, Serpil, “Osmanlı Kadını Bilinçlenme Yolunda: Beyaz Konferanslar,” *Tarih Toplum*, Mart, 1994.
- Çakır, Serpil, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, 1994. (Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3.basım 2011, 5.basım 2016.)
- Çakır, Serpil ve Hülya Gülbahar, “Kadın Hareketi Kronolojisi (1843-1999)”, *Kadın Hareketinin Yüzyılı 2000 Yılı Ajandası*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayını, İstanbul, 1999. (Ajandada Türkiye’de kadın hareketinin fotoğraflı açıklamalı maddeleri de yer almaktadır.)
- Çakır, Serpil, “Meşrutiyet Kadınları Nasıl Bir Aile İstiyorlar”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Ülke Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Çakır, Serpil, “Die Historische Entwicklung Der Frauenbewegungen İn Der Türkei Vom Osmanishen Reich Bis Zur Türkischen Republik’, *Die Türkische Frauenbewegung*, ed. Ayşe Esin, A. Kaputanoğlu, University of Karlsruhe, Karlsruhe, 1993, s. 47-56.
- Çakır, Serpil, “Siyasal Yaşama Katılım Mücadelesinde Türk Kadını», *Eşit Hak Eşit Katılım*, der. Necla Arat, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Çakır, Serpil, “Programlarıyla Yüzyılın Başında Kadın Dernekleri,” *Sosyo-Kültürel Değişim İçinde Türk Ailesi*, Ülke Yayınları, İstanbul, 1993.
- Çakır, Serpil, “Osmanlı Kadın Dernekleri», *Toplum ve Bilim*, Bahar, 1991.
- Çakır, Serpil, “Bir Osmanlı Kadın Derneği: Osmanlı Türk Kadınları Esirgeme Derneği”, *Toplum ve Bilim*, Bahar, 1989, s.91-97.
- Çakır, Serpil, “Osmanlı Kadınının Yeni Bir Kimlik Kazanma Aracı: Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti,” *Tarih ve Toplum*, Haziran, sayı: 6, 1989, s. 6-21.
- Davaz, Aslı, *Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 25.Yıl Ajandası*, Artpres, İstanbul, 2015. (Hem vakfın hem de vakfın yönettiği Kütüphane’nin tarihi hakkında kitap ve tüm arşiv koleksiyonlar dahil olmak üzere detaylı bilginin fotoğraflar eşliğinde verildiği eser.)
- Davaz, Aslı, *Eşitsiz Kız Kardeşlik: Uluslararası ve Ortadoğu Kadın Hareketleri, 1935 Kongresi ve Türk Kadın Birliği*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

Dernek programları

- “Çerkes Kadınları Teävün Cemiyeti (1919),” *Toplumsal Tarih*, Cilt. XV, No. 88, Nisan 2001, ss. 39-43.
- “Enver Paşa’nın Kourduduğu Kadın Birinci İşçi Taburu: Osmanlı Ordusunda Kadın Askerler,” *Toplumsal Tarih*, Cilt. XI, No. 66, Haziran 1999, ss. 15-24.
- “Harp Malulleri ve Şehit Kadın ve Çocukları Çalıştırma Cemiyeti,” *Toplumsal Tarih*, Cilt. XVII, No. 99, Mart 2002, ss. 20-23.
- “Kadınları Çalıştırma Cemiyeti’nin Kadın İşçileri Evlendirme Kampanyası,” *Tarih ve Toplum*, Cilt. XXXVII, No. 219, Mart 2002, ss. 27-40.
- “Kürd Kadınları Teâli Cemiyeti (1919),” *Toplumsal Tarih*, Cilt. XIX, No. 111, Mart 2003, ss. 14-24.
- “Osmanlı Hilâl-i Ahmer ve Terakkiperver Cemiyet-i Nisvâniyesi: Dolandırıcıların ‘Sahte’ Osmanlı Kadın Örgütü,” *Tarih ve Toplum*, Cilt. XXXVII, No. 220, Nisan 2002, ss. 11-16.

- “Şişli Cemiyet-i Hayriye-i Nisvâniyesi (1915),” *Tarih ve Toplum*, Cilt. XXXV, No. 210, Haziran 2001, ss. 5-12.
- “Varolmamış Bir Osmanlı Kadın Örgütü: Sâde Giyinen Kadınlar Cemiyeti (1918),” *Tarih ve Toplum*, Cilt. XXXV, No. 207, Mart 2001, ss. 30-35.
- Demirdirek, Aynur, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışlarının Hikâyesi*, İmge, Ankara, 1993.
- Dişbudak, Müge, *Türk Kadınlar Birliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2008.
- Ecevit, Yıldız ve Kardam, Filiz “1990’ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge”, der. Aksu Bora, Asena Günel, 90’larda Türkiye’de Feminizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Ediz, Zerrin, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kadın Örgütlenmeleri 1923-1993*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1994.
- Eraslan, Sibel (2002), “Uğultular... Siluetler”, der. Aksu Bora, Asena Günel, 90’larda Türkiye’de Feminizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Göl, Nuray, *Türkiye’de Kadın Hareketine Ka-Der (Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği) Bağlamında Bir Bakış*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Gümüşoğlu, Firdevs, “1935’te İstanbul’da Bir Kadın Kongresi”, *Folklor/Edebiyat*, Cilt 13, Sayı: 52, 2007/4, s. 103–115.
- Güsar, V., “Çerkez Kadınları Teavün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, sayı: 48, 1945.
- Işık, S. Nazik, “1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, der. Aksu Bora ve Asena Günel, İletişim yayınları, İstanbul, 2002.
- İşat, Ceren, *Türk Kadınlar Birliğinde Devlet ve Sınıf İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, 2006.
- Kadioğlu, Süheyla, *Bitmeyen Savaşım: Kadın Hareketleri Tarihi 1*, Sel Yayıncılık, 2001.
- Karakışla, Yavuz Selim, “Enver Paşa’nın Kourduduğu Kadın Birinci İşçi Taburu: Osmanlı Ordusunda Kadın Askerler,” *Toplumsal Tarih*, Cilt. XI, No. 66, Haziran 1999, ss. 15-24.
- Karakışla, Yavuz Selim, *Osmanlı İmparatorluğunda Savaş Yılları ve Çalışan Kadınlar: Kadınları Çalıştırma Cemiyeti (1916-1923)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kolektif, *Ve Hep Birlikte Koştuk* (1996) İlerici Kadınlar Derneği 1975-1980, İstanbul: Açık.
- Kerestecioğlu Özkan, İnci; “Türkiye’de Güncel Feminist Hareket İçindeki Ayrışmalar ve Tartışmalar”, içinde Duvarları Yıkmak Köprüleri Kurmak: Yeni Küresel Feminizmin Yükselişi ve İmkanları” Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, 2018,s.54-68.
- Kerestecioğlu, İnci Özkan, “1990’larda Kadın Hareketi: Demokrasi ve Eşitlik Talebi”, *Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Kadının Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar*, der. Fatmagül Berktaş, İstanbul: KA-DER, 2004.
- Kurnaz, Şefika, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.
- Ovadia, Stella, “Feminist Hareketin İlk Günleri (Örgütlenme Zorlukları Özgün Örgütlenme Deneyimleri)”, *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*, Amargi Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi, der. Devrim Çakır, İstanbul, 2005.
- Paker, Banu vd., *Bağır Herkes Duyusun, Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası*, Kadın Çevresi Yayınları, İstanbul, 1988.
- Persentili, Nurşen, *Türk Kadınlar Birliği (1923-2013)*, Karınca yayınları, Ankara, 2013.

- Pervan, Muazzez, *İlerici Kadınlar Derneği 1975-1980: Kırmızı Çatıklı Kadınların Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2013.
- Ramazanoğlu, Yıldız, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadının Tarihi Dönüşümü*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000.
- Sancar, Serpil, "Türkiye'de Kadın Hareketinin Politigi: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler", *Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Savran, Gülnur, "80'li Yılların Kampanyaları ve Özel Alanın Politikası: Sorular ve Sorunlar", *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri, Amargi Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar* Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi, der. Devrim Çakır, İstanbul, 2005.
- Sümer, Tülin, "Türkiye'de İlk Defa Kurulan Kadınları Çalıştırma Cemiyeti," *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Temmuz, 1968.
- Talay Keşoğlu, Birsen, "1970'lerin En Kitlesele Kadın Örgütü: İlerici Kadınlar Derneği", *Feminist Yaklaşımlar*, Güz, 2010.
- Talay Keşoğlu, Birsen, *Socialist Women's Movement 1975-1980*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2007.
- Taşkıran, Tezer, *Cumhuriyet'in 50.Yılında Türk Kadın Hakları*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, Ankara. 1973.
- Tekeli, Şirin, der., *Feminizmi Düşünmek*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.
- Tekeli, Şirin, "Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi Üzerine Bir Deneme", *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, der. Ayşe Berktaş Hacımırzaoğlu, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 1998.
- Tekeli, Şirin der., *80'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, Altıncı baskı.
- Tekeli, Şirin, "1980'ler Türkiye'sinde Kadın Kurtuluş Hareketinin Gelişmesi", *Birikim*, Temmuz, 1989.
- Toker, İhsan, *Bir Yapılaşma İlişkisi Olarak Kadınlar ve Din-Başkent Kadın Platformu Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.
- Toprak, Zafer, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908 -1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016.
- Toprak, Zafer, "Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Kadınlar Halk Fırkası", *Tarih ve Toplum*, Mart, no: 51, 1988.
- Toprak, Zafer, "1935 İstanbul Uluslararası 'Feminizm Kongresi' ve Barış", *Düşün*, Mart 1986, s. 24-29.
- Toprak, Zafer, "Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası", *Tarih ve Toplum*, sayı 51, Mart 1988, s. 30-31.
- Toprak, Zafer, "Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Kadın Askerler ve Milli Aile", *Tarih ve Toplum*, sayı 51, Mart 1988, s.34-38.
- Toprak, Zafer, "Türkiye'de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası'ndan 'Arsıulusal Kadınlar Birliği' Kongresine" (1923-1935), *İ.Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2, 1994.
- Uçan-Çubukçu, Sevgi, "1980 Sonrası Türkiye'de Kadın Hareketi: Ataerkilliğe Karşı Meydan Okuma", *Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Kadının Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar*, der. Fatmagül Berktaş, KA-DER, İstanbul, 2004.
- Yaraman, Ayşegül, *Elinin Hamuru İle Özgürlük*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993.

- Yılmaz, İlkay, "Hareket ve Kurumsallaşma Arasında Türkiye'de Kadın Mücadelesi: Eşitlik, Özgürlük, Farklılık", Doğan Çetinkaya der., *Toplumsal Hareketler, Tarih, Teori ve Deneyim*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- Yılmaz, Zehra, *Dişil Dindarlık İslâmcı Kadın Hareketinin Dönüşümü*, İletişim Yayınları, 2015.
- Zihnioğlu, Yaprak, *Kadınsız İnkılap*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

D-KADIN DERGİLERİ

- Aşa, Emel, "1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları," İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 1989.
- Çakır, Serpil, "Kadınlar Dünyası", *The Encyclopaedia of Islam*, Third Edition, Part 2018-5, 2018.
- Davaz - Mardin, Aslı, "Cumhuriyet Dönemi Yeni Harfli Kadın Süreli Yayınları: 1928 - 1996 / Bir Bibliyografya", *Toplumsal Tarih*, Mart 1998, sayı 51, s. 15- 25.
- Kılıç Denman, Fatma, *İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: Kadın*, Libra yayınları, İstanbul, 2009.
- Koç, Handan, *Feminist Dergisi 25. Yıl*, Tıpkı Basım, Hermes Tanıtım Ofset, Ankara, 2012.
- Ovadia, Stella der., *Somut, Dördüncü Sayfa: İlk Feminist Yazılar, 30.Yıl Kitabı*, Hermes Tanıtım Ofset, Ankara, 2013. (Eserde Somut Dördüncü Sayfa'nın tüm metinleri yeniden basıldığı gibi, bugünden 30 yıl öncesine bakan feminist hareket içindeki kadınların Somut Dördüncü Sayfa'ya ve dönemi değerlendiren yazıları da bulunuyor.)
- (2000 sonrası çıkan "Pazartesi", "Feminist", "Kadınlara Mahsus Gazete", "Petrol-İş Kadın Dergisi" isimli kadın Dergilerini bu dergilerin web sitelerinden erişmek mümkün.)
- Talay Keşoğlu, Birsen, "Hakiki Feminist Kimdir?", Bilgi Yurdu Işığ (1917-1918)- Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Kadın Dergileri Cilt 1, Talepler, Engeller, Mücadele, Birsen Talay Keşoğlu, LİBRA Yayınları , İstanbul, 2019, s. 15-39.
- Talay Keşoğlu, Birsen, "Osmanlı Kadın Dergilerinde Eril Göz", Birsen Talay Keşoğlu, Hanımlar Alemi 1914,Yay. Cilt 3 , Haz. Elif Yılmaz Şentürk, Libra yayıncılık, 2019, s. 13-21.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı tarafından tıpkı basımı yapılan Osmanlı Kadın Dergilerinin listesi:

- Hanımlara Mahsus Gazete* (1895-1908) yay. haz. M. Çiçekler ve M.F. Andı, 2009. Dergideki yazılardan bir seçki yapılmıştır.
- Kadın (1908-1909)*, yay.haz. F.K. Denman, 2010.
- Kadın Yolu-Türk Kadın Yolu (1925-1927)*, yay. haz. Nevin Yurtsever Ateş, 2009.
- Kadınlar Dünyası (1913-1921)*, yay. haz. F.B. Yılmaz ve T.G. Demircioğlu, Derginin ilk yüz sayısının tıpkı basımı, 2009.
- Türk Kadını (1918-1919)*, yay. haz. Birsen Talay Keşoğlu ve M. Keşoğlu, 2010.
- Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Kadın Dergileri: Talepler, Engeller, Mücadele.İnsaniyet, Kadınlık Hayatı, Ev Hocası, Firuze, Erkekler Dünyası isimli dergiler. Yayına Hazırlayan Birsen Talay Keşoğlu, çeviri yazım. Aylin Doğan, Feray Coşkun, Tarık Demir, Semih Evciman, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2019.

D- GÜNDELİK HAYATTA KADINLAR (Evlilik, aile, mutfak, giyim-kuşam, cinsellik, sağlık, kamusal alanda hareket/dolaşım, yoksulluk, suç)

- Adak, Hülya, Ayşe Gül Altınay, Ayşe Gül, Düzel, Esin, Bayraktar, Nilgün, *İşte Böyle Güzelim*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2008. (Kadınların kadınlara anlattıkları cinsellik hikayeleri)
- Adak, Sevgi, *Anti-Veiling Campaigns in Turkey: Gender, Power and Resistance Under the Kemalist Regime*, IB Tauris, 2017.
- Adak, Sevgi, Women in the Post-Ottoman Public Sphere: Anti-Veiling Campaigns and the Gendered Reshaping of Urban Space in Early Republican Turkey, ed. Nazan Maksudyan, *Women and the City, Women in the City: A Gendered Perspective to Ottoman Urban History*, Berghahn, 2014.
- Akgökçe, Necla, "Bir Kadın Alanı Olarak Mutfak, Şaşıklı Sofraların Ardındaki Emek", *Yemek ve Kültür*, Çiya Yayınları, Sayı 6, 2006, s. 127-141.
- Akgökçe, Necla, *Bir Kadın Alanı Olarak Mutfakın Tarih İçinde Değişen Anlamı*, İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.
- Akşit, Elif Ekin, "A Passage to the Village: Gender and Nationalist Tensions in Turkish Education between 1928 and 1947", *History from Below: A Tribute in Memory of Donald Quataert*, eds. Selim Karahasanoğlu and Deniz Cenk Demir, İstanbul Bilgi University Press, 2016, s.449-466.
- Akşit, Elif Ekin, "Being A Girl in Ottoman Novels", *Childhood in the Late Ottoman Empire and After*, ed. Ben Fortna, Leiden: Brill, 2015.
- Akşit, Elif Ekin, "Rearrangement of the Public and the Private Spheres," *Ottoman Women: A Social History from 19th and 20th Centuries*, Duygu Köksal, Anastassia Falierou eds. I. B. Tauris, Londra, 2012.
- Akşit, Elif Ekin, "To Learn From Women," *Horizons of the World: Festschrift for İsenbike Togan / Hududü'l- Alem: İsenbike Togan'a Armağan*, İlker Evrim Binbaş and Nurten Kılıç-Schubel eds., İthaki, İstanbul, 2011.
- Akşit, Elif, "Osmanlı İmparatorluğunda Kızların Eğitimi ve Özel Alan Kamusal Alan Dinamikleri, *Prof. Dr. Yahya Akyüz'e Armağan Kitabı* der. Cemil Öztürk Pegem Akademi, Ankara, 2011.
- Akşit, Elif, "Fatma Aliye's Stories: Ottoman Marriages Beyond the Harem", *Journal of Family History* 35/3, 2010, s. 207-218.
- Akşit, Elif, "Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Nüfus Kontrolü Yaklaşımları," *Toplum ve Bilim*, 118, 2010, s. 179-197.
- Akşit, Elif, "Latife'nin Bir Jesti: Doğu ve Batı Feminizmleri ve Devrimle İlişkileri" *Jön Türk Devriminin Yüzüncü Yılı*, der. Sina Akşin, Barış Ünlü ve Sarp Balcı, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2010, s.235-264.
- Akşit, Elif, "Hanımlara Mahsus Milliyetçilik: Fatma Aliye ve Erken Milliyetçi Stratejiler", *Kebikeç*, 30, 2010.
- Akşit, Elif, "Kadınların Hamamı ve Dönüşümü" *Cins Cins Mekân*, Ayten Alkan, der., Varlık Yayınları, İstanbul, 2009.
- Akşit, Elif, "Producing Desire: Changing Sexual Discourse in the Ottoman Middle East 1500-1900 by Dror Ze'evi" *Women's History Review*, Vol. 17, Iss. 2 April 2008, p.309-310.
- Akşit, Elif, "Üç Osmanlı Feminizmi ve Doğu Kadınları" *Doğudan Dergisi*, 7: Kadın: Direniş ve Tahakküm sayısı, 2008.
- Aktaş, Cihan, *Tanzimat'tan Günümüze Kılık Kıyafet ve İktidar*, Nehir Yayınları, 1989.

- Altınbaş, Nihan, "Marriage And Divorce In The Late Ottoman Empire: Social Upheaval, Women's Rights, And The Need For New Family Law." *Journal of Family History*, 39, 2014: 114-125.
- Araz, Yahya, "16. ve 17. Yüzyıllarda Kişilerarası İlişkilerde Bir Pazarlık Kontrol ve İkna Aracı Olarak Evlilik Sözleşmeleri", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*; 2005, sayı 2, ss. 25-45.
- Araz, Yahya, "16. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Cemaatler Arası Evliliklere Bir Katkı Hıristiyan Marula'nın Evlilikleri", *Toplumsal Tarih*, 2008, sayı 174, ss. 55-57.
- Araz, Yahya, "Cariyeler Efendiler ve Pusuda Bekleyenler Osmanlı İstanbul unda Hamile ve Çocuk Annesi Cariyeler Üzerine Düşünceler 1790 1880", *Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 2014, sayı 37, ss. 233-260.
- Araz, Yahya, "Erken Modern Osmanlı Toplumunda Evden Ayrı Düşmek Gidenler ve Arkada Kalanlar Üzerinde Bir Değerlendirme", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 2013, sayı 64, ss. 149-180.
- Araz, Yahya, "Kadınlar Toplum ve Hukuk 16. Yüzyıl ve 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Eşleri Tarafından Terk Edilen Kadınlar", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 2008, sayı 6, ss. 61-82.
- Aykut, Ebru, "Judicial Reforms, Sharia Law, and the Death Penalty in the Late Ottoman Empire," *Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association (Special Issue: Crime, Punishment, and Social Order in the Late Ottoman Empire)*, vol. 7, no. 1 (May 2017), 7-29.
- Aykut, Ebru, "Toxic Murder, Female Poisoners, and the Question of Agency at the Late Ottoman Law Courts, 1840-1908," *Journal of Women's History*, vol. 28, no. 3, Fall 2016, 114-137.
- Aykut, Ebru, "Oysa 'Kabahatin Çoğu Senin, Canım Kardeşim': Huzur, Sandık ve Vatandaş Hatice Hanım," *İsyankâr Neşe: Sevgi Soysal Kitabı*, haz. Seval Şahin ve İpek Şahbenderoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, 379-405.
- Aykut, Ebru, "Osmanlı Mahkemelerinde Şüpheli Zehirlenme Vakaları, Adli Tıp Pratikleri ve Tıbbi Deliller", *Tarih ve Toplum: Yeni Yaklaşımlar*, no. 17, Bahar 2014, 7-36.
- Aykut, Ebru, "Osmanlı'da Tesmîm Cinayetleri: Adli Tıp, Deliller ve Mütefenninler," *Edebiyatın İzinde Polisiye Edebiyat*, eds. Seval Şahin, Banu Öztürk ve Didem Ardalı Büyükarman, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2013, 35-42.
- Aykut, Ebru, "'Kadınlara Mahsus' Bir Cinayet Yöntemi: 19. Yüzyılda Osmanlı'da Zehirlenme Vakaları, Zehir Satışının Denetimi ve Kocasını Zehirleyen Kadınlar," *Biyotetik Araştırmaları, Türkiye Biyotetik Derneği Yayını*, no: XVI, İstanbul, 2012, 193-202.
- Aykut, Ebru, "Ethnic Conflict, the Armenian Question, and Mob Violence in the Late Ottoman Empire," *Globalizing Lynching History: Vigilantism and Extralegal Punishment from an International Perspective*, eds. Manfred Berg and Simon Wendt, Palgrave MacMillan, 2011, 119-135.
- Aykut, Ebru, "'Kolları Sıvadık, Temizliğe Gidiyoruz!': Ücretli Ev Emeği ve İmece Deneyimi," in *Hacıyatmazı Devirmek: Neoliberal Pratiklere Karşı Kolektivite*, der. Sibel Yardımcı ve Yıldırım Şentürk, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010, 213-239.
- Aykut, Ebru, "Osmanlı'da Zehir Satışının Denetimi ve Kocasını Zehirleyen Kadınlar," *Toplumsal Tarih*, no: 194, Şubat 2010 (Dosya Editörü: Osmanlı'nın Nizama Gelmez Aktörleri), 58-64.
- Aykut, Ebru, "Tarih, Suçlu Kadınlar ve İnci Avcısı," *Amargi: Feminist Teori ve Politika*, no: 10, Güz 2008, 6-8.
- Aykut, Ebru, "Constructing Divisions Between City and Countryside: *On Fertile Lands and Distance*," *The Graduate Journal of Historical Studies in Turkey*, no: 5, 2007, 69-82.
- Baktıaya, Adil, "Hayriye Hanım Avrupa ve Amerika'da", *Toplumsal Tarih*, 2013, ss.22-28.
- Baktıaya, Adil, *Bir Osmanlı Kadınının Feminizm Macerası ve Hamidiye Modernleşmesi*, h2o kitap, İstanbul, 2016.

- Baktıaya Adil, "İki Kadının Eksik Kalan Tuhaf Hikayeleri: Asker Ayşe ve Hanko Hanım" *Toplumsal Tarih Dergisi*, ss.20-30, 2013.
- Balsoy, Gülhan, "Advices to Pregnant Women: Changing Conceptions of Pregnancy and Birth in the Ottoman Empire in the late Nineteenth Century" in *Medicine Within and Between the Habsburg and Ottoman Empires, 18th-19th centuries*, Thedora Daniela Sechel, ed. (Verlag, 2011)
- Balsoy, Gülhan, "Bir Kadın Hastanesi Olarak Haseki Hastanesi ve 19. Yüzyıl İstanbul'unda Bikes ve Bimesken bir Kadın Olmak," *Toplumsal Tarih*, (May 2015): 80-84.
- Balsoy, Gülhan, "Haseki Women's Hospital and the Female Destitute of Nineteenth-Century Istanbul," *Middle Eastern Studies*, (Fall 2018)
- Balsoy, Gülhan, "Geç Osmanlı Nüfus ve Kadın Bedeni Politikaları," *Toplum ve Bilim*, (Fall 2015): 5-29.
- Balsoy, Gülhan, "Geç Osmanlı Ögüt Kitaplarında Kısırlık," *Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi*, 35 (Spring 2014): 41-64.
- Balsoy, Gülhan, "Gender and the Politics of Reproduction in the Late Ottoman Society," *A Tribute to Donald Quataert*, Selim Karahasanoğlu & Değer Cenk Demir eds., (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016)
- Balsoy, Gülhan, "Gendering the Ottoman Labor History: The Cibali Régie Factory in the Early Twentieth Century," in *International Review of Social History*, 54, (2009): 45-68.
- Balsoy, Gülhan, "Introduction," *Journal of Women's History*, special issue "Changing Feminist Paradigms and Cultural Encounters: Women's Experiences in Ottoman and Post-Ottoman History in the Nineteenth and Twentieth Centuries," 28/3, (Fall 2016): 10-16.
- Balsoy, Gülhan, "Osmanlı Emek Tarihinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Okunması: Erken Yirminci Yüzyılda Cibali Tütün Fabrikası," (Gendering the Ottoman Labor History: The Cibali Régie Factory in the Early Twentieth Century) in *Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Emek Tarihi*, Touraj Atabaki and Gavin Brockett, eds., Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Balsoy, Gülhan, "Osmanlı Toplumunda Kürtajın Yasaklanması ve Politik bir Alan Olarak Kadın Bedeni," *Toplumsal Tarih*, (June 2012): 21-27.
- Balsoy, Gülhan, "Osmanlı Toplumunda On Dokuzuncu Yüzyılda Dikkat Çekmeye Başlayan Bir Suç: Katli Velid," *Edebiyatımızın Üvey Evladı: Polisiye*, Seval Şahin ed., (Kavram Yayınları, 2013)
- Balsoy, Gülhan, *Kahraman Doktor İhtiyar Acuzeye Karşı: Geç Osmanlı Doğum Politikaları*, Can Yayınları, İstanbul, 2015.
- Balsoy, Gülhan, *The Politics of Reproduction in Ottoman Society: 1838-1900*, Routledge, London, 2013.
- Başçı, Pelin, "Love, Marriage, And Motherhood: Changing Expectations Of Women In Late Ottoman Istanbul." *Turkish Studies* 4.3 (2003): 145-177.
- Berktaş, Fatmagül, Yeni Kimlik Arayışı Eski Cinsel Düalizm: Peyami Safa'nın Romanlarında Toplumsal Cinsiyet", *Bilanço 1923-1998*, Tarih Vakfı, 1999.
- Boyar, Ebru, Fleet, Kate *Osmanlı İstanbul'unun Sosyal Tarihi*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2014.
- Buturovic, Amila, Schic, Irvin Cemil, der., *Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları Toplumsal Cinsiyet, Kültür, Tarih*, çev. Güliz Erginsoy, Bilgi Üniversitesi, 2009.
- Çağlayan, Handan, Özar, Şemsa, Tepe, Ayşe, *Ne değişti? Kürt Kadınların Zorunlu Göç Deneyimi*, Ayizi, İstanbul, 2011.
- Çakır, Serpil, "Mekânın Kadınlar Açısından Kurgulanışına Kuramsal ve Tarihsel Süreç İçinde Bakmak", *Kadın ve Mekan*, der. Ayşen Akpınar, Gönül Bakay, Handan Dedehayır, Kadın ve Mekân, Turkuaz Yayınları, İstanbul, 2010.

- Çakır, Serpil, “Osmanlı’da Kadınların Mekânı, Sınırlar ve İhlaller”, *Cins Cins Mekân*, der. A. Alkan, Varlık Yayınları, İstanbul, 2009.
- Cengiz, Gülsüm, *Kadınlar İçin Söylenmiştir: Anadolu’da Kadınların Şiirli Tarihi*, Evrensel Basım Yayın, 2011.
- Demirci, Tuba “Family, State and the Blurring of the Public and Private; Ottoman State and the Emergence of “Marriage Proper” in the Second Half of the Nineteenth Century”, Ionela Baluta, Constanta Vintila-Ghitulescu and Mihai-Razvan Ungureanu der., *Social Behaviour and Family Strategies in the Balkans XVI-XX. Centuries, Regional Symposium, New Europe College, 9-10 June 2006*, New Europe College, Bucharest, Romania, 2008, 205-248.
- Demirci, Tuba, *Body, Disease and Late Ottoman Literature: Debates on Ottoman Muslim Family in the Tanzimat Period (1839-1908)*, Unpublished PhD. Dissertation, İhsan Doğramacı Bilkent University, Institute of Economics ve Social Sciences, Ankara, 2008.
- Demirci, Tuba, and Selçuk Aksin Somel, “Women’s Bodies, Demography, and Public Health: Abortion Policy and Perspectives in the Ottoman Empire of the Nineteenth Century”, *Journal of the History of Sexuality*, no. 17, 2008, 377-420.
- Duben, Alan, “19.ve 20.Yüzyıl Osmanlı-Türk Aile ve Hane Yapıları”, *Türkiye’de Ailenin Değişimi. Toplum Bilimsel Açından İncelemeler*, der. T. Ender, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1984.
- Duben, Alan, Cem Behar, *İstanbul Haneleri, Evlilik, Aile, Doğurganlık (1880-1940)*, İletişim, İstanbul, 1996.
- Ekmekçiöğlü, Lerna, “Kız kaçırma, kız kurtarma: Birinci Dünya Savaşı Sırasında ve Mütareke yıllarında İstanbul’da Ermenilik ve Müslümanlık”, *Toplum ve Bilim*, 2014.
- Güzel, Şehmus, “1908 Kadınları”, *Tarih ve Toplum*, 1984, no.2.
- Güzel, Şehmus, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Toplumsal Değişim ve Kadın”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4., İletişim yayınları.
- Karakışla, Yavuz Selim, “Arşivden Bir Belge (49): Yoksulluktan Fuhuş Yapanların Islahı (1910): Askeri Dikimevlerinde İşe Alınan Müslüman Fahişeler,” *Toplumsal Tarih*, Cilt. XIX, No. 112, Nisan 2003, ss. 98-101.
- Karakışla, Yavuz Selim, “Konak Hanımlığından Askeri Dikimevi İşçiliğine: Şevkiye Hanım’ın Hikâyesi (1893-1940), -I- II” Maârif, Kadıköy Maârif Koleji ve Anadolu Lisesi Mezunlar Derneği *KALİD Dergisi*, No. 2, No.3, Eylül 2006, Ocak 2007.
- Karakışla, Yavuz Selim, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kadın Fotoğrafçılar (1919-1930),” *Toplumsal Tarih*, Cilt. XXV, No. 145, Ocak 2006.
- Karakışla, Yavuz Selim, “Osmanlı Mizahında Bir Kadın Sedası (1914): Leylâk,” *Toplumsal Tarih*, Cilt. XXVI, No. 151, Temmuz 2006.
- Karakışla, Yavuz Selim, Osmanlı İmparatorluğu’nda Bohaçı Kadınlar (1890-1932), (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, *Toplumsal Tarih* Dergisinin Mart 2008 tarihli 172. sayısının özel armağanı, 2008.
- Karakışla, Yavuz Selim, *Women, War and Work in the Ottoman Empire: Society for the Employment of Ottoman Muslim Women (1916-1923)*, (İstanbul: Ottoman Bank Archives and Research Centre, 2005)
- Karakışla, Yavuz Selim, “Arşivden Bir Belge (36): Uşak’ta Kadın Halı İşçilerinin İsyanı (1908),” *Toplumsal Tarih*, Cilt. XVII, No. 99, Mart 2002.
- Karakışla, Yavuz Selim, *Osmanlı Hanımları ve Kadın Terzileri (1869 – 1923)*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul, 2015.
- Karakışla, Yavuz Selim, *Osmanlı Hanımları ve Hizmetçi Kadınlar 1869 – 1927*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul, 2015.

- Karakışla, Yavuz Selim, *Osmanlı Kadın Telefon Memureleri 1913*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kerestecioğlu, Özkan, İnci, “Mahremiyetin Fethi: İdeal Aile Kurgularından İdeal Aile Politikalarına”, *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?*, Heinrich Böll Stiftung Derneği, Türkiye Temsilciliği, İstanbul, 2014, s.10-21.
- Köksal, Duygu, and Falierou, Anastasia, *A Social History of Late Ottoman Women: New Perspectives*, BRILL, Leiden, 2013.
- Kuru, Selim S., “Sex in the Text: Deli Birader’s Dâfi‘ü ‘l-Gumûm Ve Râfi‘ü ‘l-Humûm and the Ottoman Literary Canon.” *Middle Eastern Literatures*. 10.2 (2007): 157-174.
- Madsudyan, Nazan, “Agents or Pawns?: Nationalism and Ottoman Children”, *Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association*, vol. 3, no. 1, 2016, 147-172.
- Madsudyan, Nazan, “Control over Life, Control over Body: Female Suicide in Early Republican Turkey”, *Women’s History Review*, vol. 24, no. 6, 2015, pp. 861-880.
- Madsudyan, Nazan, “A New Angle of Observation: History of Children and Youth for Ottoman Studies”, *Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association*, vol. 3, no. 1, 2016, 119-122.
- Madsudyan, Nazan ed., *Women and the City, Women in the City: A Gendered Perspective to Ottoman Urban History*, Berghahn Books, New York, 2014.
- Maksudyan, Nazan, *Orphans and Destitute Children in the Late Ottoman Empire*, Syracuse University Press, Syracuse, 2014.
- Metinsoy, Elif Mahir, *Ottoman Women During World War I: Everyday Experiences, Politics and Conflict*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Metinsoy, Elif Mahir, “The Limits of Feminism in Muslim-Turkish Women Writers of the Armistice Period (1918–1923)” *Ottoman Women: A Social History from the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Ottoman Empire and its Heritage series , (ed), Köksal, Duygu, Anastasia Brill Academic Publishers, 2013,
- Metinsoy, Elif Mahir, *Mütareke Dönemi İstanbul’unda Moda ve Kadın (1918-1923)*, İstanbul, Libra Kitap, 2014.
- Şaşman Kaylı, Derya, “Feminist Yazarın Feminist Romanları: Erendiz Atasü’de Aile Kurgusu”, *Feminist Düşün Edebiyat Kültür Sanat Dergisi*, Sayı:13, Kasım 2016 (30-36).
- Şaşman Kaylı, Derya, “Leyla Erbil’de Kadın ve Cinsellik”, *Evrensel Kültür*, Sayı: 252, Aralık 2012, (22-24).
- Telci Özbek, Müge, ““Disorderly Women” and the Politics of Urban Space in Early Twentieth-Century Istanbul, 1900-1914”, *Crime, Poverty and Survival in the Middle East and North Africa: The ‘Dangerous Classes’ since 1800*, ed. Stephanie Cronin, 51-64. London: I.B Tauris, 2019.
- Telci, Müge, “Haneyle Sokağın Sınırında: 1900’ler Başı İstanbul’unda Hizmetçi Kadınlar, Emek ve Cinsellik”, *Toplumsal Tarih*, no. 269, sf. 52-56, Mayıs 2016.
- Telci, Müge, “Kentsel Mekân Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik: Son Dönem Osmanlı İstanbul’unda Fuhuş (1884-1915)”, *Tarih Vakfı Toplumsal Cinsiyet Tarihi Konuşmaları*-10, 21 Nisan 2016, İstanbul.
- Telci, Müge, “Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Ev Hizmetlileri ve Fahişeler”, *Osmanlı İmparatorluğu’nda İşçi Sınıfının Oluşumu Konferansı, Tarih Vakfı-DİSK-TÜSTAV*, 17-18 Ekim 2015, İstanbul.
- Telci, Müge, “Uygunsuz Makulesinden Kadınlar: Son Dönem Osmanlı İstanbul’unda Yalnız ve Yoksul Kadınların Kontrolü ve Fuhuş, 1900-1914”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, no.15, sf. 65-83, 2012.

- Telci Özbek, Müge. "The Regulation of Prostitution in Beyoğlu, 1875-1915." *Middle Eastern Studies* 46, 4 (2010): 555-68.
- Toprak, Zafer, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Devlet, Aile ve Feminizm", *Sosyo/Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Ankara, 1993, cilt 1.
- Toprak, Zafer, "Sabiha (Zekeriya) Sertel ve Türk Feminizmi," *Toplumsal Tarih*, sayı 51, Mart 1998.
- Tuğ Onaran, Başak, "Gendered Subjects in Ottoman Constitutional Agreements, ca. 1740-1860" *European Journal of Turkish Studies* 18 (2014).
- Tuğ, Başak, *Politics of Honor in Ottoman Anatolia: Sexual Violence and Socio-Legal Surveillance in the Eighteenth Century*, Brill, Boston, 2017.
- Tuğ, Başak, "Ottoman Women as Legal and Marital Subjects", in *The Ottoman World*, edited by Christine Woodhead, London and New York: Routledge, 2011.
- Tuğ, Başak, *The Claims on Modernity and Tradition: Marriage in Turkey in the 1910s and 1920s*. Unpublished MA Thesis. (Boğaziçi University, 2000)
- Tuncer, Selda, "Beşerî Coğrafyaya Feminist İtirazlar, *Fe Dergi: Feminist Eleştiri* 4, No. 1, 2012, pp. 79-91.
- Tuncer, Selda, "Dışarı Çıkmak: Özelden Kamusal Feminist Bir Saha Hikayesi" [Going Out: A Feminist Field Story from the Private to the Public], *Moment Dergi*, Vol. 2, No.2 (2015).
- Tuncer, Selda, "Going Public: Women's Narratives of Everyday Violence in Modern Turkey", *the Proceedings of Papers of International Conference on Knowledge and Politics in Gender and Women's Studies* (METU/Ankara 2015)
- Tuncer, Selda, "Kadınlar Sokağa Çıkınca: 1950-80 Dönemi Ankara'sında Kadınların Gündelik Kamusal Mekân Deneyimleri," *Toplumsal Tarih*, Sayı 269, Mayıs 2016.
- Tuncer, Selda, "The home as a field: researching women's public experiences in the domestic sphere", *Families Relationships and Societies*, cilt.8, sa.1, 2019, ss.167-171.
- Türe, Fatma, *Facts and Fantasies: Images of İstanbul Women in the 1920s* Cambridge Scholars Publishing, United Kingdom, 2015.
- Türe, Fatma, "The New Woman in Erotic Popular Literature of the 1920s İstanbul" in *Ottoman Women: A Social History from the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Ottoman Empire and its Heritage series, ed, Köksal, Duygu, Anastasia Brill Academic Publishers, 2013, s.177-199.
- Türe, Fatma, "Women's Memory in Turkey and the Problem of Sources", *Aspasia International Yearbook of Central, Eastern, and Southeastern European Women's and Gender History*, volume 4, Spring 2010.
- Türe, Fatma, "1920'lerde Yeni Kadın, Moda ve Tüketim" *9 Eylül Üniversitesi Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi Özet Kitabı*, 9 Eylül Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Türe, Fatma, *Images of İstanbul Women in the 1920s*, Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2008.
- Türe, Fatma, "Obscene Popular Literature in the Second Constitution Era", *Eleftherotypia*, 2006, s. 40-43.
- Türe, Fatma, "Mahrem Tarih: En Şen En Şuh Hikayeler", *Tarih ve Toplum*, (Özel Sayı), Nisan, 2001, s. 51-62.
- Türe, Fatma, "Özgürlükle Gelen Müstehcenlik", *Tarih ve Toplum*. (Özel Sayı), Mart 1999.
- Türe, Fatma, "Alafranga Bir Hanım", *Toplumsal Tarih* (Özel Sayı) Mart 1997, s. 42-46.
- Türe, Fatma, "Cinsel Politika Kuramı ve Kadın Söylemi", *Sözden Yazıya: Edebiyat İncelemeleri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 7-17.

- Üngör, Uğur Ümit, “Orphans, Converts, And Prostitutes: Social Consequences Of War And Persecution In The Ottoman Empire, 1914–1923.” *War In History* 19.2, 2012: 173-192.
- Yakalı Çamoğlu, Dikmen, *Kaynana Ne Yaptı, Gelin Ne Dedi? Ailedeki Kadınlar ve İlişkileri*, İletişim Yayınları, 2016.
- Yıldırım, Nuran, *Sağlık Alanında Türk Kadını: Cumhuriyet’in ve Tıp Fakültesi’ne Kız Öğrenci Kabulünün 75. Yılı*, Norvatis, 1998.

E-KURUMLARDA KADINLAR

(Eğitim, hukuk, din, medya, edebiyat, resim sanatı, tiyatro, sinema, spor, çalışma hayatı, emek, siyaset)

- Adak, Sevgi, “Construction of Gendered Identities in Turkish National Memory: ‘Our’ Women and ‘Other’ Women in the Stories of Ömer Seyfeddin”, *Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences*, May 2010.
- Akşit, Elif Ekin, *Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, İletişim, İstanbul, 2005.
- Alkan, Mehmet Ö., “Tanzimat’tan Sonra Kadının Hukuksal Statüsü ve Devletin Aileye Müdahalesi Üzerine”, *Toplum ve Bilim*, no.50, 1990.
- Antmen, Ahu, “1970’lerden 1980’lere Türkiye’de Kadın Sanatçılar”, *Toplum ve Bilim*, Sayı 125, 2012.
- Antmen, Ahu, “Cinsiyetli Kültür, Cinsiyetli Sanat: 1970’lerden 1980’lere Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sanatçılar”, *Toplum ve Bilim*, Sayı 125, 2012, s. 63-89.
- Antmen, Ahu, “Çağdaş Sanat Öncülerinin Kimlikleri Neden Pembe?”, *Hayal ve Hakikat: Türkiye’den Modern ve Çağdaş Kadın Sanatçılar*, İstanbul Modern Sanat Müzesi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 66-90.
- Antmen, Ahu, “Çağdaş Sanatta Belgesel Temelli Yaklaşım ve Pelin Esmer’in Oyun’u”, *Ve Sinema*, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.269-286.
- Antmen, Ahu, “Geleneksel ve Modern, Mahrem ve Namahrem: Halil Paşa’nın Uzanan Kadın’ı ve Örtülü Çıplaklık”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, Cilt XIX, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 2007, s. 1-14.
- Antmen, Ahu, “Hatırlamak Sanatı: Handan Börüteçene”, *Sanat Dünyamız*, Sayı 145, Mart-Nisan 2015, s. 60-92.
- Antmen, Ahu, “İkinci Cins, İkinci Göz”, *İkinci Göz: Türkiye’den Kadın Fotoğrafçılar*, İstanbul Kadın Müzesi, Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Forumu ve KOÇKAM ortak yayını, İstanbul, 2013.
- Antmen, Ahu, “Kum, Taş, Papatya, Su, Sessizlik: Bilge Friedlaender”, *Bilge Friedlaender- Sözcükler, Sayılar, Çizgiler*, Arter Yayınları, İstanbul, 2016.
- Antmen, Ahu, “Tracing Social Constructs of Gender in Turkish Art from the 1970s to the 2000s-1970’lerden 2000’lere Türkiye Sanatında Toplumsal Cinsiyet İzleri”, *User’s Manual- Contemporary Art in Turkey/Kullanma Kılavuzu: Türkiye’de Güncel Sanat*, Revolver Publishing ve Art-İst Yayınları, Berlin-İstanbul, 2015, s. 99-103.
- Antmen, Ahu, “Yoksa Ben Feminist Miyim? 2000’li Yıllarda Kadın Sanatçılar”, *İradenin İyimsizliği- 2000’lerde Türkiye’de Kadınlar*, Ayizi Yayınları, Ankara, 2015, s. 15-37.
- Antmen, Ahu, *İçerdeki Yabancı: Hale Tenger*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Antmen, Ahu, *Kimlikli Bedenler-Sanat, Kimlik, Cinsiyet*, Sel Yayınları, İstanbul, 2014.
- Antmen, Ahu, *Üryan, Çıplak, Nü: Türk Resminde Bir Modernleşme Öyküsü*, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, 2015.

- Antmen, Ahu der., *Sanat/Cinsiyet: Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- Art, Gökçen, *Şeyhülislam Fetvalarında Kadın ve Cinsellik*, Çivi Yayınları, İstanbul, 1996.
- Barbarosoğlu, Fatma, *Cumhuriyet'in Dindar Kadınları*, Profil Yayıncılık, 4.Baskı, 2016.
- Baskın, Bahar, "İkinci Meşrutiyet'te Kadın Eğitimi Yönelik Bir Girişim: İnas Darülfünunu," *İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Mart, sayı: 38, 2008.
- Basmaz, Özgün, Boisseau, Tracey Jean "How did Turkish Women Look? Excavating Women's Cinematic Experience in Istanbul, 1922-1950", ed. Fatma Türe and Birsen Talay Kesoğlu, *Women's Memory*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2011.
- Bayraktar, Deniz, "Turkish Cinema: An Institute for Identity Construction", ed. Fatma Türe and Birsen Talay Kesoğlu, *Women's Memory* Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2011.
- Belkıs, Özlem, Kankaytsın, Duygu, der., *Sanatın Gölgedeki Kadınları*, Ayrıntı Yayınları, 2018.
- Belkıs, Özlem, *Feminist Tiyatro*, Mitos Boyut Yayınları, 2015.
- Belkıs, Özlem, "Kadının Fendi", *İzmir Devlet Opera ve Balesi Program Dergisi*, sayı 169, 2014, s.16-18.
- Berktaş, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.
- Beyinli, Gökçen, *Elleri Tılsımlı Modern Türkiye'de Ebelik*, Ayizi Kitap, Ankara, 2014.
- Cantek, Funda Şenol, "Kadınların Kuşaklar ve Sınıflararası Bilgi Aktarımları", *fe dergi*, 2011.
- Cantek, Funda Şenol "Laleli'de Bir Edibe Halide Edip'in Akile Hanım Sokağı Üzerine", *fe dergi*, 2010.
- Cantek, Funda Şenol ve Yazar, Betül, "Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi ve Gazetelerinde Spor ve Kadın (1928-1960)", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, no.29, 2009.
- Cantek, Funda Şenol, Yazar, Betül ve P. Holzer, "Türkiye Modernleşme Tarihine Sporcu Kadınların Gözünden Bakmak: Cumhuriyet Tarihi Boyunca Kadınların Spor Yoluyla Toplumsal Kimliklerini Kurma Serüvenleri", Karaelmas 2009, *Medya ve Kültür*, der. N. Türkoğlu, S.T. Alayoğlu, Urban, 2009.
- Çeri, Bahriye, *Türk Romanında Kadın 1923-1938*, Simurg, İstanbul, 1996.
- Çığ, Muazzez İlmiye, *Inanno'nun Aşkı, Sümerde İnanç ve Kutsal Evlenme*, Kaynak, İstanbul, 1998.
- Darga, Muhibbe, *Eski Anadolu'da Kadın*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1976.
- Direk, Zeynep, "Didem Madak'ın Şiirinde Söyleyiş: Ses, Sesleniş ve Hitap", *Duvar* 18, 2015 Ocak, ss. 27-30.
- Egrik, Evren Barın, "Yeşilçam Films and Narrative Patterns in Gender Studies", in *Women's Memory*, ed. Fatma Türe and Birsen Talay Kesoğlu, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2011.
- Faroqhi, Suraiya, "18. Yüzyıl Anadolu Kırsalında Suç, Kadınlar ve Servet", *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, der., M.C. Zilfi, çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.
- Faroqhi, Suraiya, *Stories of Ottoman Men and Women: Establishing Status, Establishing Control*, Eren yayınevi, İstanbul, 2002.
- Gerber, Haim, "Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa 1600-1700", *International Journal of Middle East Studies*, sayı: 12, 1980.
- Göçek, Fatma Müge, Baer, M. "18. Yüzyıl Galata Kadı Sicillerinde Osmanlı Kadınlarının Toplumsal Sınırları," *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, der. M.C. Zilfi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.
- Göle, Nilüfer, *Modern Mahrem*, Metis Yayınları, İstanbul, 1994.
- Gümüşoğlu, Firdevs, "Cumhuriyet Döneminde Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerini (1928 -1998)", 75 *Yılda Kadınlar ve Erkekler*, der., Berktaş Hacımirzaoğlu Ayşe, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

- Gümüšoğlu, Firdevs, “Fenerbahçe’nin Geçilemeyen Kürekçileri: Özdil Kardeşler (Fıtnat, Nezihe, Melek)”, *Bilim ve Ütopya Dergisi*, Mart 2001.
- Gümüšoğlu, Firdevs, “Kadınların Toplumsal Alanda Güçlenmesine Bir Örnek: Yağlar Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi”, *İ.Ü Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 10, Yıl, 2012.
- Gümüšoğlu, Firdevs, Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik- (1928’den 1995’e dek), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996. Geliştirilmiş 4. Baskı: *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2016.
- Güney, Yasemen İnce, “Konutta Mekânsal Organizasyon ve Toplumsal Cinsiyet: Yirminci Yüzyıl Ankara Apartmanları”, *Cins Cins Mekân*, der. A. Alkan, Varlık Yayınları, İstanbul, 2009.
- İlyasoğlu, Aynur, *Örtülü Kimlik*, Metis Yayınları, İstanbul, 1994.
- İrzık, Sibel, Parla, Jale, der., *Kadınlar Dile Düşünce*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Özel, Işık, “30’ların İstanbul Basınında Kadın”, *Toplumsal Tarih*, no.31, 1996.
- Jennings, Ronald C., “Early 17th Century Ottoman Judicial Records, The Sharia Court of Anatolian Kayseri,” *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 18, 1975: 53-114.
- Kara, Şenay, “Angela Carter’den Bir ‘Kırmızı Başlıklı Kız’ Öyküsü – Düşsel Çocuk Dünyaları Değil Sosyo-Politik Yetişkin Ürünleri: Toplumsal Cinsiyet Rollerini Öğretme Aracı Olarak Masallar”, *Litera*, 15, 2003, s.223-253.
- Kara, Şenay, “Adlarımıza Yer Vermeyen ‘Mitler Kitabı’ nı Revize Etmek: Adrienne Rich’in ‘Batığa Dalmak’ Adlı Şiiri” (Yayım aşamasında).
- Kayaalp, Pınar, “The Use of Islamic Court Records in the Study of the Status of Women in Ottoman Society”, *American International Journal of Contemporary Research*, Vol. 2 No. 1, 2012.
- Kaylı Şaşman, Derya, *Siyasetin Kadın Yüzü*, İlya Yayınevi, İzmir, 2016.
- Korkmaz Dinç, Sevim, *Toplumsal Belleğimiz: 12 Eylül Romanlarında Kadın*, İlya Yayınevi, İzmir, 2016.
- Köse, Elifhan, *Sessizliği Söylemek: Dindar Kadın Edebiyatı, Cinsiyet ve Beden*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Özbudun, Sibel, *Kadınlar İslam, Akp ve Ötesi*, Ütopya Yayınevi, 2016.
- Özkazanç, Alev, “Hukuk, Siyaset ve Toplum Üçgeninde Cinsel Suçlar: Hüseyin Üzmez Olayı”, *Cinsellik, Şiddet ve Hukuk: Feminist Yazılar*, Dipnot, 2013.
- Özkazanç, Alev, Fevziye Sayılan, “Gendered Power Relations in the School: Construction of Schoolgirl Femininities in a Turkish High School”, *International Journal of Social Sciences*, vol.3, no.1, 2008, s.35-43.
- Pearce, Leslie, *Harem-i Hümayun: Osmanlı İmparatorluğu’nda Hükümranlık ve Kadınlar*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.
- Pierce, Leslie, *Ahlak Oyunları: 1540-1541 Osmanlı’da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005.
- Peltre, Christine, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadınlar: Bir Kartpostal Koleksiyonu 1880-1930*, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 2015.
- Saraçgil, Ayşe, *Bukalemun Erkek: Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Ataerkil Yapılar ve Modern Edebiyat*, çev. Sevim Aktaş, İletişim, İstanbul, 2005.
- Saygılıgil, Feryal, “Osmanlı Devleti’nde İstanbul’da Kadınlara Hizmet İçin Açılan Hastane ve Klinikler,” Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü Deontoloji ve Tıp Tarihi Ana Bilim Dalı, 1999.
- Saygılıgil, Feryal, *Bir Kadın Grevi: Serbest Bölgede Kadın Olmak*, Güldünya Yayınları, İstanbul, 2018.

- Şahin Güngör, Özlem, “Yalancıktan Öğretmenlik ve Kadınlar”, *Yeni Liberal Eğitim Düzeninde Yenilenmiş Öğretmen İstihdamı Rejimi*, Eğitim Sen Yayınları, 2009.
- Şahin Güngör, Ö., Tan, M., Özdemir, Y., *Kadın Öğretmenler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliklerinin Derlikte Yeniden Üretimi: Etnografik Bir Çalışma*, Ankara Üniversitesi Yayinevi, 2012.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet, “*Güncel Dini Meseleler ve Çağdaşlaşma Aynasında Müslüman Kadınların Durumu*”, *Din ve Demokrasi*, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, Ağustos 2009, s.58-65.
- Şefkatli Tuksal, H., “*Dindar Çevrelerde Kadın Politikası Üretimi*”, Özgürlüğü Ararken, Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri, Ed. Devrim Çakır, Yayına Haz.: B. Kum, F. Gülçiçek, P. Selek, Y. Başaran, Amargi Yay., 2005, s.239-257.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet, “Başörtüsü Hikâyeleri”, *İslamiyat Dergisi*, C.III, S.2, 1998, Kasım 2001, s.131-144.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet, “*Feminist Söylemde İktidar-Kutsallık İlişkisi ve Dış Kutsallık Ögesi*”, *İslamiyat Dergisi*, C.I, S.2, 1998, s.75-85.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet, “Kur’an’ın Tarihselliği Bağlamında Kadın Sorunu”, *İslam ve Modernizm: Fazlurrahman Tecrübesi Sempozyumu*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1997.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet, “Eş, Anne, Evlat Üçgeninde Kadın”, *Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni*, Nisan 1996, Sayı 38, s.9-12.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet, “*Meşhur Kadınlar ve Öyküleri*”, Avrupa Günlüğü, Yıl 2, Sayı 2, 2003.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet, “Misogynistic Reports in the Hadith Literature”, *Muslima Theology, The Voices of Muslim Women Theologians* içinde. Ed. Ednan Aslan, Marcia Hermansen, Elif Medeni, Peter Lang Edition, Frankfurt am Main, 2013.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet, “Türkiye’de Müslüman Kadının Değişen Halleri”, *Cinsiyet Halleri, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*, der., Nil Mutluer, Varlık Yay. 2008.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Kitabiyat Yayınları, 2000. (6.Baskı Otto Yayinevi, 2016.)
- Şimşek-Rathke, Leyla, *Dünden Kalanlar-Türkiye’de Hemşirelik ve GATA TSK Sağlık Meslek Lisesi Örneği*, İletişim, İstanbul, 2011.
- Şişman, Nazife, *Emanetten Mülke: Kadın Bedeni*, Siyaset, İz Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Tan, Mine. G., Özlem Şahin, Aksu Bora, *Cumhuriyette Çocuktular: Bir Sözlü Tarih Çalışması*, Boğaziçi, İstanbul, 2007.
- Timuroğlu, Senem, *19. Yüzyıl ile Erken Dönem 20. yüzyıl Osmanlı ve Fransız Kadın Edebiyatına Feminist Transnasyonal Bakışlar*, Paris Sorbonne IV, Doktora Tezi, 2017.
- Timuroğlu, Senem, “Women’s Nation from Ottoman to the New Republic in Fatma Aliye and Halide Edip Adıvar’s Writing”, *Women Tellings Nations*, Rodopoi, Amsterdam, 2014, 431-451.
- Timuroğlu, Senem, “Artık Adını Koyalım: Feminist Edebiyatımızın Köşe Taşları”, *K24 Kitap Kritik*, Feminizm Dosyası, 8 Mart 2017.
- Timuroğlu, Senem, “Dişil Kahkahanın Devrimci Gücü: Yıldırım Bölge Kadınlar Koşuşu”, *Ne Güzel Suçluyuz Biz Hepimiz: Sevgi Soysal Anısına*, İletişim Yayınları, 2013.
- Timuroğlu, Senem, “Emine Sevgi Özdamar: İnsan Kendi Ülkesinde de Anne Dilini Kaybedebilir”, *Pulbiber Dergisi*, Mülteciler Dosyası, sayı: 3, 2016.
- Timuroğlu, Senem, “Kara Kıta’nın Türkçe Hali: Leyla Erbil”, *Remzi Kitap Gazetesi*, Eylül 2013.

- Timuroğlu, Senem, “Anne Dili’ Arayışında Minör Bir Roman: Hayat Bir Kervansaray”, *Lacivert Öykü ve Şiir Dergisi*, 33, Mayıs- Haziran 2010, s.61-68.
- Toksöz, Gülay, Ahmet Makal der., *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği*, İmge Yayınları, 2015.
- Tucker, Judith E., *In the House of the Law: Gender and Islamic Law in Ottoman Syria and Palestine*, University of California Press, 2000.
- Tuğ, Başak, “Claims on Modernity and Tradition: Republican Wedding and Marriage”, in *Crossroads of History: Experience, Memory and Orality*, Vol 2, Boğaziçi University, İstanbul, 2000, pp. 645-49.
- Tuğ, Başak, “Tarihçi ve Feminist Olarak İslam Hukukunu Okumak”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar* 5, Sonbahar, 2007, s. 283-88.
- Tuğ, Başak, “Ottoman Women as Legal and Marital Subjects”, in *The Ottoman World*, ed. Christine Woodhead, Routledge, London and New York, 2012.
- Türe, Fatma, “Jane Eyre ve Muhazarat”, *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*. Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1991.
- Üşür (Sancar), Serpil, “İslamcı Kadınların Yaşam Alanı: Tepkisel İndirgemecelik Mi?”, *Türkiye’de Kadın Olgusu*, der., Necla Arat, Say Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- Yaraman, Ayşegül, *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili (1935-1999)*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999.
- Yılmaz, Seçil, “Threats to Public Order and Health: Mobile Men as Syphilis Vectors in Late Ottoman Medical Discourse and Practice”, *Journal of Middle East Women’s Studies*, 2017.
- Yılmaz, Seçil, *Love in the Time of Syphilis: Medicine and Sex in the Ottoman Empire, 1860-1922*, Doktora Tezi, City University of New York, 2016.
- Zengin, Aslı, *İktidarın Mahremiyeti: İstanbul’da Hayat Kadınları, Seks İşçiliği ve Şiddet*, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.
- Zengin, Aslı, *Devletin Cinsel Kıyıları: İstanbul’da Fuhşun Mekânları*, *Cins Cins Mekân*, der., A. Alkan, Varlık Yayınları, İstanbul, 2009.

F- ÇOCUKLUK, ANNELİK, EVLATLIK, ERKEKLİK

- Açıksöz, Salih Can, “Kürt Sorunu Bağlamında Gaziliğin Vücuda Gelişi: Egemenlik, Erkeklik ve Sakatlık”, *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, der., Nurseli Yeşim Sünbülöğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Aktaş, Fatma Oya, *Osmanlı’daki ve Japonya’daki Modernleşme Projelerinde Erkeklik İnşası*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2018.
- Aktaş, Fatma Oya, *Being a Conscientious Objector In Turkey: Challenging Hegemonic Masculinity In a Militaristic Nation-State*, Central European University, Gender Studies Program, Budapest, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Aktaş, Fatma Oya, “Competing Mustaches: Masculinities throughout Modernization Process in the Late Ottoman and the Early Republic Years of Turkey”, presented at *the International Conference on Gender Studies*, Krakow, Poland, 24-25 June 2016.
- Aktaş, Fatma Oya, “Erkek Millet Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler” Üzerine”, *Varlık Dergisi*, Temmuz 2013.
- Aktaş, Fatma Oya, *Being a Conscientious Objector In Turkey: Challenging Hegemonic Masculinity In a Militaristic Nation-State*, Saarbrücken, Lambert Publishing, Budapest, 2014.

- Aktaş, Fatma Oya, *Türkiye’de Erkekliğin Kurgulanışında Askerliğin Yeri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- Altınay, Ayşe Gül, “Askerlik Yapmayana Adam Denmez: Zorunlu Askerlik, Erkeklik ve Vatandaşlık”, *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, der., Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Araz, Yahya, “17. ve 18. Yüzyılda İstanbul ve Anadolu da Çocuk Evlilikleri ve Erişkinlik Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kadın/Woman 2000 Kadın Araştırmaları Dergisi*, cilt 13, sayı 2, 2012, ss. 99-121.
- Araz, Yahya, “Cinsel ilişkiye Uygundur Lakin Kendi Adına Konuşamaz Osmanlı İstanbul’unda Çocukluk, Çocuk Evlilikleri ve Cinsellik Yaşı Üzerine Bir Değerlendirme 19. Yüzyıl Başlarından İmparatorluğun Sonuna”, *Toplumsal Tarih*, sayı 274, 2016, ss. 42-49.
- Araz, Yahya, “Osmanlı İstanbul’unda Çocuk Olmak” *Antik Çağ dan XXI Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, cilt 4, Edi. Arif Bilgin, İBB Kültür AŞ.-İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2015.
- Araz, Yahya, “Ölmek İçin Çok Erken 17. ve 18. Yüzyılda Anadolu’da Kazaların Sebep Olduğu Çocuk Ölümleri ve Yaralanmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, sayı 56, 2012, ss. 25-54.
- Araz, Yahya, *16 Yüzyıldan 19 Yüzyıl Başlarına Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak*, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2013.
- Aykaç, Şafak, “Şehitlik ve Türkiye’de Militarizmin Yeniden Üretimi: 1990-1999”, *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, der., Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Belkis, Özlem, “Anneliğin Akademik Kariyer Gelişimine Etkileri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Jret Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Kasım 2016, sayı 4.
- Belkis, Özlem, *İzmir’de Çalışma Yaşamındaki Kadınların Anneliğe Bakış Açısı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, İzmir, 2016.
- Bora, Aksu, “Kadın Sorunu mu, Erkek Egemenliği mi”, *Türkiye’de Siyasal Düşünceler Ansiklopedisi*, 9. Cilt. İletişim Yayınları, 2008.
- Bora, Aksu, “Rüyası Ömrümüzün Çünkü Eşyaya Siner”, *Cins Cins Mekân*, der., Ayten Alkan, 2009.
- Bora, Aksu, “Türk Modernleşmesinde Annelik Kimliğinin Dönüşümü”, *Yerli Bir Feminizmin Olanakları*, der. Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe, Sel Yayınları, 2002.
- Cora, Yaşar Tolga, “Asker Vatandaşlar ve Kahraman Erkekler: Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Dönemlerinde Beden Terbiyesi Aracılığıyla İdeal Erkekliğin Kurgulanması”, der. Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Coşar, Simten, Özman, Aylin, “Milliyetçiliğin Erkek Anlatısı: Eril Pasajlarda Kadın Silüetleri”, *Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet: Edebiyat, Medya, Siyaset*, der., Simten Coşar, Aylin Özman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- Çiçek, Nazan, «The Interplay Between Modernization and the Reconstruction of Childhood: Romantic Interpretations of the Child in Early Republican Era Popular Magazines: 1924-1950», ed. Benjamin C. Fortna, *Childhood in the Late Ottoman Empire and After*, Brill, Leiden/Boston, 2015.
- Çiçek, Nazan, “Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Çocukluk Nosyonunun Görünümleri Üzerine Bir Analiz”, *Mülkiye Dergisi*, 36:4, Kış 2012, s.69-104.
- Çiçek, Nazan, “Mapping the Turkish Republican Notion of Childhood and Juvenile Delinquency: The Story of Children’s Courts in Turkey (1940-1990), ed., Heather Ellis, *Juvenile Delinquency 1850-2000: East-West Perspectives*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2014.

- Demirci, Tuba, “Mütarekeden Cumhuriyete Annelik ve Çocuk Refahı Tartışmaları”, *Toplumsal Tarih Dergisi* 302, Şubat 2019, 42-47.
- Demirci, Tuba, “On the Margins of Politicized Motherhood: Mothers’ Human Rights Activism Revisited, Turkey 1970s-1990s” Simone Bohn, Pinar Yelsali-Parmaksız and Lily Pourzand eds., *Mothers in Public and Political Life*, Demeter Press, 2017.
- Demirci, Tuba, “1970’lerden 2000’lere Türkiye’de Annelerin İnsan Hakları Aktivizmi”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, Mayıs 2016, s.62-67.
- Demirci, Tuba, “Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Modernleşmesinde Annelik Kurguları (1840-1950)”, *Cogito*, 81, 2015, 66-90.
- Demirci, Tuba, “Review of Gülhan Balsoy, The Politics of Reproduction in Ottoman Society, 1838-1900. London: Pickering & Chatto Publishers, 2013, *Turkish Historical Review*, Volume 5, Issue 2, 2014, s.263-265.
- Demirci, Tuba, “Women’s Bodies, Demography and Public Health: Abortion Policy and Perspectives in the Ottoman Empire of the Nineteenth Century” (co-authored with S. Aksin Somel), *Journal of the History of Sexuality*, Vol.17, No.3, September 2008, s.377-420.
- Kaptan, Sanem, “Çatlakların Gölgesinde Militarizm: Türkiye’de Askerlik, Annelik ve Toplumsal Cinsiyet”, *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, der., Nurseli Yeşim Sünbüloğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Karabağ Sarı, Çağla, “Milliyetçi-Muhafazakâr Tahayyül ve 12 Eylül Filmleri”, *Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet: Edebiyat, Medya, Siyaset*, der., Simten Coşar, Aylin Özman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- Mater, Nadire, *Mehmedin Kitabı: Güneydoğu’da Savaşmış Askerler Anlatıyor*, Metis Yayınları, İstanbul, 1999.
- Ovadia, Stella, Habip, B., “İdeoloji, İnkâr ve Tahrip Olmuş Ara Alanlar Üçgeninde Kadınlık ve Annelik”, *Annelik Özel Sayısı, Cogito*, Sayı 81, 2015.
- Özbay, Ferhunde, “Evlerde Elkızları. Cariyeler, Evlatlıklar, Gelinler”, *Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet*, der., Leonore. Davidoff, çev. Zerrin Ateşer, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Özbay, Ferhunde, *Türkiye’de Evlatlık Kurumu: Köle mi Evlat mı?*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1999.
- Öztan, Ece, “Annelik, Söylem ve Siyaset”, *Annelik Özel Sayısı, Cogito*, Sayı 81, 2015.
- Öztan, Güven Gürkan, *Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Sancar, Serpil, *Erkeklik: İmkânsız İktidar, Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.
- Selek, Pınar, *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- Sümbüloğlu, Nurseli Yeşim, *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Şenol Cantek, Funda ve Cantek, Levent, “Siyasi Muhalefetin Bir Biçimi Olarak Tahkir: Erken Cumhuriyet Dönemi Politik Mizahında Kadınlık Halleri ve Kadınsı Erkekler”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 116, 2009.
- Tuncer, Selda, “Fotoğrafın Gör Deddiği: Aile Fotoğrafları Üzerine Bir Analiz Denemesi”, *Fe Dergi* 9, no. 1 (2017), 1-11.
- Üstün, Hasan, “Kadınların Tarihi, Erkeklerin Kararı: Antalya “Şeker Fabrikası”nın Anı Değeri”, *Cins Cins Mekân*, der., A. Alkan, Varlık Yayınları, İstanbul, 2009.

- Yamak Ateş, Sanem, *Asker Evlatlar Yetiştirmek: II. Meşrutiyet Döneminde Beden Terbiyesi, Askeri Talim ve Paramiliter Gençlik Örgütleri*, İletişim Yayınları, 2012.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, “Paternalism, Modernization, and the Gender Regime in Turkey”, *Aspasia, International Yearbook of Central, Eastern and South Eastern European Women's and Gender History*, Vol. 10, 2016.
- Yılmaz Demirci, Tuba, “Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Modernleşmesinde Annelik Kurguları (1840-1950)”, *Annelik Özel Sayısı, Cogito*, Sayı 81, 2015.

G-MİLLİYETÇİLİK, MODERNLEŞME

- Alkan, Ayten, Çakır, Serpil, “Türkiye’de Cinsiyet Rejimi: Süreklilik ve Kırılmalar”, *Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim*, der., Bülent Duru ve Faruk Alpkaya, Phoenix Yayınları, Ankara, 2012.
- Altınay, Ayşe Gül and Contreras, María José and Hirsch, Marianne and Howard, Jean and Karaca, Banu and Solomon, Alisa (eds.), *Women mobilizing memory*, New York, NY: Columbia University Press, 2019.
- Altınay, Ayşe Gül and Petö, Andrea, “Introduction: uncomfortable connections: gender, memory, war”, *Gendered Wars, Gendered Memories: Feminist Conversations on War, Genocide and Political Violence*, Altınay, Ayşe Gül and Petö, Andrea eds, Abingdon, Oxon: Routledge, April 2016, 1-22.
- Altınay, Ayşe Gül, ‘Military. Women’s Participation in: Turkey’, *Encyclopedia of Women and Islamic Cultures*, Vol. 2, Brill, Leiden, 2005, s.315-316.
- Altınay, Ayşe Gül, *The Myth of the Military Nation: Militarism, Gender and Education in Turkey*, Palgrave Macmillan, New York, 2004.
- Altınay, Ayşe Gül, “Ordu Millet Kadınlar: Dünyanın İlk Savaş Pilotu Sabiha”, *Vatan Millet Kadınlar*, der., A. Altınay, İletişim, İstanbul, 2000.
- Altınay, Ayşe Gül der., *Vatan, Millet, Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- Arat, Yeşim, “A Feminist Mirror in Turkey: Portraits of Two Activists in the 1980s”, *Princeton Papers*, 5, Fall 1996, s.113-32.
- Arat, Yeşim, Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar”, der., S. Bozdoğan ve R. Kasaba *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998.
- Arat, Zehra, ed., *Deconstructing Images of The Turkish Women*, St. Martin’s Press, New York, 1998.
- Berktaş, Fatmagül, “Modernleşen Türkiye’de Kadın Algısı”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık*, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Berktaş, Fatmagül, “Has Anything Changed in the Outlook of the Turkish Left on Women?”, Şirin Tekeli, ed. *Women in Turkish Society – A Reader*, Zed Books, London, 1995.
- Bora, Aksu, “Bir Erkeklik Fantezisi: Kurtlar Vadisi”, *Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet- Edebiyat, Medya, Siyaset*, der., Simten Coşar, Aylin Özman, Tanıl Bora, İletişim Yayınları İstanbul, 2015.
- Bora, Aksu, “Modern Kadınlık: Politikadan Kültüre”, *Cumhuriyet Tarihinin Tartışmalı Konuları*, yay.haz. Bülent Bilmez, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013.
- Caporal, Bernard (1982), *Kemalizm’de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Coşar, Simten, “Women in Turkish Political Thought: Between Tradition and Modernity”, *Feminist Review*, 2007.
- Çağlayan, Handan, *Kürt Kadınların Penceresinden Resmi Kimlik Politikaları Milliyetçilik ve Barış Mücadelesi*, İletişim, İstanbul, 2013.

- Çakır, Serpil, Direk, Zeynep, "Gender Debates in the late 19th early 20th Century Ottoman Intellectual Life", *Outline: History of Philosophy in the Islamic World, vol. IV: 19th and 20th centuries*, edited by Anke von Kugelgen, Ueberweg Publishers, Germany (work submitted).
- Çetinkaya, Y. Doğan, «Türk Milliyetçiliğinin Kuruluşunda Kadınların Rolü Ve Kadınlık Hayatı Dergisi», *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 2011.
- Dede, Kadir, "Erkek Doğmadık Diye Yurdumuza Küs Müyüz? Halkevi Sahnelerinden Kadın Kesitleri", *Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet: Edebiyat, Medya, Siyaset*, der. Simten Coşar, Aylin Özman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- Durakbaşa, Ayşe ve İlyasoğlu, Aynur, "Formation of Gender Identities in Republican Turkey and Women as Transmitters of Herstory of Modernization," *Journal of Social History*, Eylül, 2011.
- Durakbaşa, Ayşe, "Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve Münevver Erkekler", *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*, der., A. Berktaç Hacımırzaoğlu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Durakbaşa, Ayşe, "Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin Oluşumu", *Tarih ve Toplum*, no. 51, 1988.
- Durakbaşa, Ayşe, *The Formation of Kemalist Female Identity A Historical- Cultural Perspective*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul. 1987.
- Durakbaşa, Ayşe, *Halide Edib: Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- Durakbaşa, Ayşe, "Türk Modernleşmesinin Kamusal Alanı ve Kadın Yurttaş", *Birkaç Arpa Boyu, 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar Cilt 1*, der. Serpil Sançar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Ertuna Bicer, Burcu, *Erken Cumhuriyet Donemi Aydın Sabiha Zekeriya Sertel'in Fikir Yazılarında Modernleşme Bağlamında Kadın, Toplum, Siyaset*, Doktora Tezi, , Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Göcek, Fatma Müge and Shiva Balaghi der., *Reconstruction of Gender in the Middle East*, Columbia University Press, New York, 1994.
- Kadioğlu, Ayşe, "Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları", *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, der., A. B. Hacımırzaoğlu, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Kandiyoti, Deniz, "Gendering the Modern: On Missing Dimensions in the Study of Turkish Modernity", in *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey*, eds., Sibel Bozdoğan and Reşat Kasaba, University of Washington Press, Seattle and London, 1995.
- Kandiyoti, Deniz, "Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar", *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, der., Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- Kandiyoti, Deniz, "End of Empire: Islam, Nationalism and Women in Turkey," *Women, Islam and the State*, der., D. Kandiyoti, Temple University Press, Philadelphia, 1991.
- Kandiyoti, Deniz, *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.
- Kandiyoti, Deniz, *Women, Islam and the State*, Macmillan, London, 1991.
- Kerestecioğlu Özkan, İnci, "Sabiha Sertel-Eşref Edip Tartışması: Modernleşme Sürecinde Türk Milliyetçiliğinin İki Farklı Yüzü", *Türkiye'de Neoliberalizm, Demokrasi ve Ulus Devlet*, der. Y. Akkaya, Ö. Birlir, S. Coşar, F. Zabçı, Yordam Kitap, 2012.
- Kerestecioğlu Özkan, İnci, "Family as the Micro-Power Domain of Otoman-Turkish Modernization", in Christoph Herzog and Barbara Pusch (eds.), *Groups, Ideologies and Discourses: Gimpes of the Turkish Speaking World*, Würzburg, 2008, sayfa 103-111.

- Kerestecioğlu, İnci Özkan, "Cinsiyetlendirilmiş Millet, Millileştirilmiş Cinsiyet: Kürt Kadın Dergileri", *Bülent Tanör Armağanı*, Legal Yay., İstanbul, 2004.
- Köksal, Duygu, *The Politics of Cultural Identity in Turkey: Nationalist Perspectives in the Writings of K. Tahir, C Meriç and A. İlhan*, Doktora Tezi, University of Texas, 1996.
- Köksal, Duygu, "1930'lar 40'larda Kadın, Cinsiyet ve Ulus," *Toplumsal Tarih*, sayı: 51, 1998.
- Özbay, Ferhunde, "Gendered Space: A New Look at Turkish Modernisation," *Gender and History*, cilt: 11, sayı: 3, 1999.
- Özbay, Ferhunde, *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- Öztan, Ece, "Türkiye'de Ailecilik, Biyopolitika ve Toplumsal Cinsiyet Rejimi", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 130, 2014.
- Ramazanoğlu, Yıldız, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadının Tarihi Dönüşümü*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000.
- Sancar, Serpil, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Semiz, Yaşar, "1923–1950 Döneminde Türkiye'de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27. Sayı, Bahar, 2010, s.423-469.
- Talay Keşoğlu, Birsen, "Milliyetçilik ve Türk Kadını", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, Güz 11, 2010.
- Tekeli Şirin der., *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.
- Toska, Zehra, "Cumhuriyet'in Kadın İdeali: Eşiği Aşanlar ve Aşamayanlar", *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı, Bilanço, İstanbul, 1998.
- Türe, Fatma, *Images of Istanbul Women in the 1920*, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Doktora Tezi, 2007.
- Üstel, Füsün, *Makbul Vatandaşın Peşinde: İkinci Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İletişim, İstanbul, 2004.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, "A Muslim Family in Infidel İzmir at the Turn of the Century: "The Evliyazades", *Ottoman İzmir, Studies in Honour of Alexander de Groot*, Mauritz H. Van den Boogert ed., Nederlands Insitituut voor het Nabije Oosten, Leiden, 2007.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, "Modern yet Modest: Women Allegories in Turkish Modernization", *The Gender of Memory: Cultures of Rememberence in Nineteenth and Twentieth Century Europe*, Sylvia Paletschek; Sylvia Schraut eds., Campus-Verlag, Frankfurt, New York, 2008.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, *Modernization and Gender Regimes, Life Histories of the Wives of Turkish Political Leaders*, VDM Verlag Dr. Müller, Saarbrücken, 2010.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, "Digital Opportunities for Social Transition: Blogosphere and Motherhood in Turkey," *Fe Dergi* 4, Sayı 1, 2012, s.123-134.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, "Berin Menderes'in Piyanosu ya da Tek Parti'den Çok Partili Dönem'e Geçiş ve Demokrat Parti Döneminde Siyasal İktidar ve Modernlik", *Türk Tarihinde Adnan Menderes I-II*, der. Dilşen İnce Erdoğan vd., Adnan Menderes Üniversitesi Yayını, Aydın, 2012.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, *Mülkiye Dergisi, Toplumsal Cinsiyet Özel Sayısı*, Editörler, Pınar Melis Yelsalı Parmaksız ve Serpil Sancar, Cilt: 37, Sayı: 4, 2013.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, "Women and the Paternal State: Maternalist Frame for Gender Equality," *Mothers in Public and Political Life*, Co-Editors: Lily Pourzand, Pınar Melis Yelsalı Parmaksız and Simone DeBohn, Demeter Press, 2017.
- Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, *Türkiye'de Modernleşmesinde Kadınlar: 1839'dan Günümüze*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2017.

Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis, *Mothers in Public and Political Life*, eds. Lily Pourzand, Pınar Melis Yelsalı Parmaksız and Simone DeBohn, Demeter Press, 2017.

H-BİYOĞRAFİK İNCELEMELER

Adak, Hülya, “Gendering denial narratives of the decade of terror (1975-85): the case of Samiha Ayverdi/Neşide Kerem Demir and Hatun Sebilciyan/Sabiha Gökçen”, *Journal of Genocide Research*, Vol.17, No.3, 2015.

Adak, Hülya, /1/Hulya_Adak.pdf”“Otobiyografik Benliğin Çok-Karakterliliği: Halide Edib’in İlk Romanlarında Toplumsal Cinsiyet” *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*, der., Sibel Irzık ve Jale Parla, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Adak, Hülya, “Oy Hakkını Savunan İmparatorluk Kadınları, Cumhuriyet’in Kızları: Kadın Oto/Biyografi Yazarlarının Anlattığı Milli Tarih (1918-1935)”, *Edebiyatın Omzundaki Melek: Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar*, der., Zeynep Uysal, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Adak, Hülya, *Halide Edib ve Siyasal Şiddet: Ermeni Kırımı, Diktatörlük ve Şiddetsizlik*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

Ak, Seyit, “İlk Profesyonel Kadın Fotoğrafçımız Naciye Hanım”, *Sanat Olayı*, Mart 1985, no.84.

Akal, Emel, *Kızıl Feministler*, TÜSTAV, İstanbul, 2003.

Akbaş, Meral, *Mamak Kitabı*, Ayizi Yayınları, Ankara, 2011.

Akgökce, Necla, “Şirin Cemgil: Sıkı Bir Kadın, İnanmış Bir Devrimci”, der. Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.

Akkaya, Gülfer, *Sanki Eştittik*, Kumbara Sanat Yayınları, İstanbul, 2012.

Aksoy, Nazan, *Kurgulanmış Benlikler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Akyıldız, Ali, *Refia Sultan / Mümin ve Müsriif Bir Padişah Kızı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara, 2015.

Altınay, Ayşe Gül, “Ordu, Millet, Kadınlar, Dünyanın İlk Kadın Savaş Pilotu Sabiha Gökçen”, der., Ayşe Gül Altınay, *Vatan, Millet, Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Arat, Yeşim, “A Feminist Mirror in Turkey: Portraits of Two Activists in the 1980s,” *Princeton Papers*, Sonbahar, sayı: 5, 1996.

Argunşah, Hülya, *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Aşa, Emel, “Fatma Aliye Hanım: Hayatı, Eserleri, Fikirleri,” *İstanbul Üniversitesi*, Doktora Tezi, 1993.

Atılğan, Gökhan, *Behice Boran: Öğretim Üyesi, Siyasetçi, Kuramcı Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yayınlanmış ve Yayınlanmamış Bütün Şiirleri*, Yordam Kitap, İstanbul, 2007.

Atılğan, Gökhan, *Behice Boran: Öğretim Üyesi, Siyasetçi, Kuramcı*, Yordam Kitap, İstanbul, 2007.

Bağdatlı, Narin, “Sevgi Soysal: Er Tutuklu, Dişil İsyankâr”, Saygılıgil, Feryal, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.

Barbarosoğlu, K. Fatma, *Fatma Aliye: Uzak Ülke*, Timaş, İstanbul, 2007.

Başgelen, Nezih, *Klasik Arkeolojiye Adanmış bir Yaşam Jale İnan 1914-2001*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2014.

Başkal, Zekeriya, *Samiha Ayverdi: Hatıraları Hayallerinden Güzel Bir Hanımefendi*, Taşhan Kitap Yayınları, İstanbul, 2013.

Baykan, Ayşegül ve Ötüş-Baskett, Belma, *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931*, İletişim, İstanbul, 1999.

Behmoaras, Liz, *Suat Derviş: Efsane Bir Kadın ve Dönem*, Remzi Yayınları, İstanbul, 2008.

- Bekiroğlu, Nazan, *Şair Nigâr Hanım*, İletişim, İstanbul, 1998.
- Berktaş, Fatmağül, İki Söylem Arasında Bir Yazar: Suat Derviş”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar*, Yay. Haz. Hamdi Can Tuncer, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998.
- Berktaş, Fatmağül, “Behice Boran: Karar Verme Selahiyetine Sahip Bir Kadın,” *Tarihin Cinsiyeti*, Metis, İstanbul, 2003.
- Berktaş, Fatmağül, “Suat Derviş”, *A Biographical Dictionary of Women’s Movements and Feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, der., F. de Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi, Central European University Press, Budapeşte ve New York, 2006.
- Bilal, Melissa, “Pagavan E; Zabel Yesayan’ın Barış Çağrısını Duyabilmek”, *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, Mart 2009, Sayı 7.
- Boynar, Hazal, “Yahya Kemal’in İstanbul’u Değil, Suat Derviş’in Galatası: Fosforlu Cevriye’de İstanbul’un Arka Sokakları”, *Yıldızları Seyreden Kadın. Suat Derviş Edebiyatı*, der., Günseli İşci, İthaki Yayınları, 2015.
- Calıkman Gavriloğlu, Kayuş, “Mari Beyleryan: Ve Haklıydı, Tarih Kadınları Pek Sevmez”, der., Saygılıgil, Feryal, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Caner, Emre, *Mihri Müşfik Hanım’ın İzinde*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011.
- Çakır, Serpil, “Siyaset Biliminde Yeni Bir Soluk: Şirin Tekeli ile Söyleşi, *İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, No. 40 (Mart), 2009.
- Çakır, Serpil, “Fatma Aliye (1862-1936),” *A Biographical Dictionary of Women’s Movements and Feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, der., F. de Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi, Central European University Press, Budapeşte ve New York, 2006.
- Çakır, Serpil, “Mevlan Civelek, Ulviye (1893-1964),” *A Biographical Dictionary of Women’s Movements and Feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, der., F. de Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi, Central European University Press, Budapeşte ve New York, 2006.
- Çakır, Serpil, “Muhittin, Nezihe (1889-1958),” *A Biographical Dictionary of Women’s Movements and Feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, der., F. de Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi, Central European University Press, Budapeşte ve New York, 2006.
- Çakır, Serpil, “Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan ve Nezihe Muhittin,” *Toplumsal Tarih*, sayı: 46, 1997.
- Çalışlar, İpek, *Halide Edib: Biyografisine Sığmayan Kadın*, Everest Yayınları, İstanbul, 2010.
- Çalışlar, İpek, *Latife Hanım*, Everest Yayınları, İstanbul, 2011.
- Çandar, Tüba, *Hitit Güneşi Mualla Eyüboğlu Anhegger*, Doğan Kitap, İstanbul, 2003.
- Çaykara, Emine, *Arkeoloji’nin Delikanlısı «Muhibbe Darga Kitabı»*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.
- Çitaklar, Hayati, *Alyoşa: Aliye Berger’in Öyküsü*, İmge Kitabevi, Ankara, 2011.
- Çolak, Güldane ve Uçan, Lale II. *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Basında Kadın Öncüler*, Heyamola Yayınları, 2008.
- Davaz, Aslı ve Öztürk, S. Başak, *Kadın Hayatlarını Yazmak: Biyografi, Otobiyografi, Yaşam Anlatıları*, 2017 Ajandası, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2016.
- Davaz, Aslı, *Eşitsiz Kız Kardeşlik*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014. (Kitapta Türk Kadın Birliği’nin idari heyeti üyeleri ve 1935 Kongre’sinin TKB delegelerinin ve Kongre’ye katılan uluslararası feminist aktivistlerin örgütsel biyografileri bulunuyor.)

- Davis, Fanny, *Osmanlı Hanımı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Dikici, Radi, *Cumhuriyet'in Divası Müzeyyen Senar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.
- Direk, Zeynep, "Fatma Aliye Hanım: Gender Debates in Turkey", *Asiatische Studien—Études Asiatique*, De Gruyter, pp.693-716. Published online 2018-07-31. DOI: <http://doi.org/10.1515/asia2017-0075>
- Direk, Zeynep, "Bir Kadın Felsefecinin Portresi: Bedia Akarsu", *Tarih ve Toplum*, Mart 2002.
- Durakbaşı, Ayşe, "Edib Adıvar, Halide (1884-1964)," *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, der., F. de Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi, Central European University Press, Budapeşte ve New York, 2006.
- Durakbaşı, Ayşe, "The Memoirs of Halide Edib: A Turkish Woman Writer in Exile", *Women's Lives/Women's Times*, New Essays on Auto/biography, der., Broughton, T. and L. Anderson, Albany, New York: State University of New York Press, 1997.
- Dursteler, Eric R., *Dönme Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet, Kimlik ve Sınırlar*, çev. Deniz Koç, Koç Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Ekmekçiöğlü Lerna, Bilal, Melissa *Bir Adalet Feryadı Osmanlı'dan Türkiye'ye Beş Ermeni Feminist Yazar: 1862-1932*, çev. Z. Kılıç, S. Alanyan, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Ekmekçiöğlü, Lerna, Mumcu, Belinda, "Hayganuş Mark'ın (1885-1996) Hayatı, Düşünceleri ve Etkinlikleri", *Toplumsal Tarih*, no. 87, Mart, 2001, s.48-56.
- Ertuğrul Korle, Sara, *Geçmiş Zaman Olur ki: Prenses Mevhibe Celalettin'in Anıları*, Çağdaş Yayınevi, İstanbul, 1987.
- Gökpınar, Bahar, *Müphem Bir Kadının Feminist Biyografisi ile Kurgulanışı; Ayşe Leman Karaosmanoğlu Bir Sefirenin Özel Arşivine Yolculuk*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- Günay Erkol, Çimen, "Cemiyet Hayatı ve Muhayyile. Suat Derviş'in Edebiyat Anlayışı", *Yıldızları Seyreden Kadın: Suat Derviş Edebiyatı*, der. Günseli İşçi, İthaki Yayınları, 2015.
- Gündoğan, Nezahat ve Gündoğan, Kazım, *Dersim'in Kayıp Kızları "Tertele Çenequ"*, İletişim Yayınları, 2016.
- Halavut, Hazal, "Yaşar Nezihe'nin Hayatta Kalma Hikayesi", der., Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- İpşirli Argit, Betül, *Rabia Gülnuş Emetullah Sultan 1640-1715*, Kitap Yayınevi, 2014.
- İpşirli Argit, Betül, *Hayatlarının Çeşitli Safhalarında Harem-i Hümayun Cariyeleri- 18.Yüzyıl*, Kitap Yayınevi, 2017.
- İşçi, Günseli der., *Yıldızları Seyreden Kadın. Suat Derviş Edebiyatı*, İthaki Yayınları, 2015.
- Kafadar, Cemal, "Asiye Hatun'un Rüya Mektupları", *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken*, Metis Yayınları, 2009.
- Karaca, Sevdâ, "Zehra Kosova: Ve Hikâye, Bir İşçi Kadının Cüretiyle Değişir", der., Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Kaymaz, Kadriye, *Gölgedeki Kalem: Emine Semiye*, Küre, İstanbul, 2009.
- Kerestecioğlü, İnci, "Sabiha Sertel", *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, der., F. de Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi, Central European University Press, Budapeşte ve New York, 2006.
- Khalapyan, Hasmik, "Kendine Ait Bir Feminizm: Zabel Yesayan'ın Hayatı ve Faaliyetleri", der., Lerna Ekmekçiöğlü; Melissa Bilal, *Bir Adalet Feryadı – Osmanlı'dan Türkiye'ye Beş Ermeni Feminist Yazar 1862-1933*, İstanbul, 2006, ss. 167-200.

- Kırılmış Tatar, İlknur, *Yaşar Nezihe Bukulmez*, Ankara, Gece Kitaplığı Yayınları, 2014.
- Kırılmış Tatar, İlknur, “Şair Bir Halk Kızı Yaşar Nezihe Bükülmez”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitimi*, Sayı: 1/4, 2012.
- Koçak, Melike, “Zabel Yesayan: Tanıklık ve Hafıza, Dirayet ve Direniş, Yas ve Feryad”, der., Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Koçiva, Selma, *Bedia Xala: Yürekli Bir Laz Kadını*, Kaldıraç Yayınları, İstanbul, 2012.
- Kolektif, *Bir Usta, Bir Dünya: Sevim Burak*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.
- Kolektif, *Halet Çambel-Nimet Özgüç*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2011.
- Kulin, Ayşe, *Füreye*, Everest Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kumrular, Özlem, *Haremde Taht Kuranlar: Nurbanu ve Safiye Sultan*, Doğan Kitap, 2017.
- Kurnaz, Şefika, *Osmanlı Kadın Hareketinde Bir Öncü Emine Semiye*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.
- Kutlar, Mithat, *Nuriye Ulviye Mevlan ve Kadınlar Dünyasında Kürtler*, Avesta Yayınları, 2010.
- Maraş Öymen, Şadan, *Duygu Asena- Orada Kadınlar Var Mı?* Doğan Kitap, İstanbul, 2016.
- Mutlu, Betül, *Asi ve Duygulu Bir Ses: Hayriye Melek Hunç*, Ürün Yayınları, 2012.
- Oral, Zeynep, *Direniş ve Umut: Reha İsvan*, Metis Yayınları, İstanbul, 2013.
- Oral, Zeynep, *Tutkunun Romanı: Leyla Gencer*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2010.
- Özcan, Canan, “Fatma Nudiye Yalçı: İnkılabı Bütün Bir Ömrünü Veren Kadını”, der., Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Özdemir, Esen, “Sevim Belli: Bir İz, Çarpıtılmamış Bir Gerçek, Bir Kalıt”, der., Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Özdemir, Nuray, *Osmanlıdan Cumhuriyete Bir Cemiyet Kadını: Nakiye Elgün*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2014.
- Özer, Pelin, *Latife Tekin Kitabı*, Everest Yayınları, İstanbul, 2005.
- Öztürk, Cemil, *İhsan Raif Hanım, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Bütün Şiirleri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Öztürk, Serhat, *Çivi Çiviye Söker: Muazzez İlmiye Çığ Kitabı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- Pelvanoğlu, Burcu, *Hale Asaf: Türk Resminde Bir Dönüm Noktası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Saygılıgil, Feryal, *Kâinata Bir Nokta: Nüzhet Gökdoğan*, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, 2010.
- Saygılıgil, Feryal, der., *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Saygılıgil, Feryal, “Suat Derviş: “Muharrir”, der., Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Sertel, Yıldız, *Annem Sabiha Sertel Kimdi, Neler Yazdı*, Belge Yayınları, İstanbul, 2001.
- Soydan Erdemir, Aynur, “Sabiha Zekeriya Sertel: Bir Hayalin Peşinde Bir Ömür”, der., Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Söğüt, Mine, *Adalet Cimcoz- Bir Yaşamöyküsü Denemesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Sulker, Kemal, “Cileli, Onurlu Yaşamın Temsilcilerinden Biri: Suat Derviş Baraner”, *Sanat Edebiyat*, Sayı 15, Ağustos 1982.
- Şahin Güngör, Özlem, “Modernleşmenin Kaybolmuş İsmi: Mediha Esenel”, *Eğitim Bilim Toplum*, no.45, 2014.
- Şaşman Kaylı, Derya, “Direngen Cesur Ayrıksı Bir Kadın Suat Derviş”, *Feminist Düşün Edebiyat Kültür Sanat Dergisi*, Sayı:8, Yaz 2014, s.44-50.

- Şaşman Kaylı, Derya, “Erendiz Atasü”, *Feminist Düşün Edebiyat Kültür Sanat Dergisi*, Sayı:1, Mart 2012, s.4-16.
- Şaşman Kaylı, Derya, “Hepsi Bizdik Hepimiz Birbirimizin Örneğiyiz (Suat Derviş)”, *Roman Kahramanları Dergisi*, Sayı: 18, Nisan/ Haziran 2014, s.98-102.
- Şaşman Kaylı, Derya, “Kadın Mücadelesinin Gülen Yüzü: Yazar Aktivist ve Öncü Şirin Tekeli”, *Feminist Düşün Edebiyat Kültür Sanat Dergisi*, Sayı:9, Kış 2015, s.34-42.
- Taner, Güven, *Fatma Aliye- Bir Biyografi*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2013.
- Kırılmış Tatar, İlknur, *Yaşar Nezihe Bükülmez*, Gece Kitaplığı, İstanbul, 2014.
- Toprak, Zafer, “Sabih Sertel ve Türk Feminizmi”, *Toplumsal Tarih*, Mart 1998.
- Türe, Fatma, *Bir Usta Bir Dünya: Füreya Koral*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Türe, Fatma, *Bir Usta Bir Dünya: Tezer Özlü*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Merkezi, 1996. (Sergi küratörü ve sergi katalogunu hazırlayan)
- Türe, Fatma, *Bir Usta, Bir Dünya: Adalet Ağaoğlu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994.
- Tüzün, Sezgin, *Değişmenin ve Geçiş Toplumunun Sosyoloğu: Mübeccel B. Kıray*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Uçan Çubukçu, Sevgi, “Nurser Öztunalı”, *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, der., F. de Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi, Central European University Press, Budapeşte ve New York, 2006.
- Uruş, Alper, *Hayatsız Kadın Ayşe*, Kibele Yayınları, İstanbul, 2008.
- Uslu, Ateş, “Fransa’da Sosyalist Kadın Hareketinin Temelleri ve Flora Tristan”, *Praksis*, Sayı 20, 2009, ss.45-68.
- Uygun Aytemiz, Beyhan ve Şen Sönmez Ürün, “Leylâ Erbil: *Tuhaf Bir Kadın* ve Marksist Estetik”, der., Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Vakali, Anna ve Berber, Nacide, “Athina Gaitanou-Gianniou: Bakırkoy’den Atina’ya Feminist ve Sosyalist’in Bilinmeyen Hikayesi”, der., Feryal Saygılıgil, *Kadınlar Hep Vardı: Türkiye Solundan Kadın Portreleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2017.
- Yazıcıoğlu, Ayşe, *68’in Kadınları*, Doğan Kitap, İstanbul, 2010.
- Yesayan, Zabel, *Meliha Nuri Hanım*, çev. Mehmet Fatih Uslu, Aras Yayıncılık, 2015.
- Yıldırım, Nuran, *Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru Saftiye Ali*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012.
- Kadın biyografileri konusunda önemli bir sanal kaynak için İstanbul Kadın Müzesi’nin İnternet sayfasına bakılmalıdır. Site adresi: <http://www.istanbulkadınmuzesi.org/>

I-OTOBİYOGRAFİLER

- Abadan-Unat, Nermin, *Kum Saatini İzlerken*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- Adıvar, Halide Edib, *Mor Salkımlı Ev*, Can Yayınları, İstanbul, 2016.
- Adıvar, Halide Edib, *Türk’ün Ateşle İmtihan*, Can Yayınları, İstanbul, 2016.
- Ağaoğlu, Adalet, *Damla Damla Günler I, II, III, IV*, Everest Yayınları, İstanbul, 2015, 2016.
- Ağaoğlu, Süreyya, *Bir Ömür Böyle Geçti*, İstanbul, 1975.
- Ahmet Mithat Efendi, *Fatma Aliye: Bir Osmanlı Kadın Yazarın Doğuşu*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1994 (Osmanlı Türkçesi’nin I. Basımı 1911).

- Belli, Sevim, *Boşuna mı Çiğnedik?* Cadde Yayınları, İstanbul, 2006.
- Binti Osman, Nigâr, *Şair Nigâr: Hayatımın Hikâyesi*, Ekin Basımevi, İstanbul, 1959.
- Cemgil, Şirin, *Sinança*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015.
- Çetin, Fethiye, *Anneannem*, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.
- Çığ, Muazzez İlmiye, *Muazzez İlmiye Çığ'a Armağan Kitap: Cumhuriyet'e Adanan Bir Ömür*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009.
- Davaz, Aslı ve Öztürk, Selvi Başak, *Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları*, Artpres, İstanbul, 2016.
- Dayıoğlu, Gülten, *Yaşadıklarım ve Düşlediklerim, Bir Hayat*, Altın Kitaplar, İstanbul, 2010.
- Devrim, Şirin, *Şirin*, Doğan Kitap, İstanbul, 2009.
- Güçlü, Nazmiye, *Araba Aldım Kadın Oldum*, Nokta Yayınları, İstanbul, 2004.
- Günçikan, Berat, *Adalet yoksa Gelecek de Yok "Aysel Çelikel Kitabı"*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- Güvenç, Nedret, *Bir Zamanlar İzmir'de*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001.
- Hanım, Melek, *Haremden Mahrem Hatıralar*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Hekimoğlu, Müşerref, *Anlar- Bir Cumhuriyet Kızı*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2005.
- İnan, Arı, *Prof. Dr. Afet İnan*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006.
- Kabaş, Sedef, *Hayatını Seçen Kadın- Nermin Abadan Unat*, Doğan Kitap, İstanbul, 2010.
- Kabaş, Sedef, *Muazzam Muazzez*, Asi Kitap, İstanbul, 2016.
- Kolektif, *Hayatımda Hiç Arkaya Bakmadım: Mübeccel B. Kıray'la Söyleşi*, Bağlam Yayıncılık, 2002.
- Kolektif, *Kaktüsler Susuz Da Yaşar- Kadınlar Mamak Cezaevini Anlatıyor*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015.
- Kolektif, *Suna Kıraç: Ömrümden Uzun İdeallerim Var*, Suna ve İnan Kıraç Vakfı, İstanbul, 2006.
- Kolektif, *Ve Hep Birlikte Koştuk- Bir İKD Vardı*, Açı Yayınları, İstanbul, 2014.
- Kosova, Zehra, *Ben İşçiyim*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- Kür, İsmet, *Yarısı Roman*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.
- Marmara, Nilgün, *Defterler*, Everest Yayınları, İstanbul, 2016.
- Muhittin, Nezihe, *Türk Kadını*, İstanbul, 1931.
- Özlü, Tezer, *Kalanlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.
- Pavey, Şafak, *Nereye Gidersem Gökyüzü Benimdir*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Sahir Silan, Şen, *Pişman Değilim*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Saylan, Türkan, *Bir Yaşamdan Kesitler*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2000.
- Saylan, Türkan, *Güneş Umuttan Şimdi Doğar*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2004.
- Saz, Leyla, *19. Yüzyılda Saray Haremi*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000.
- Sertel, Sabiha, *Roman Gibi*, Can Yayınları, İstanbul, 2015.
- Sertel, Yıldız, *Annem Sabiha Sertel Kimdi, Neler Yazdı?*, Belge Yayınları, İstanbul, 2001.
- Sertel, Yıldız, *Ardımdaki Yıllar*, İstanbul, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- Söğüt, Mine, *Aşkın Sonu Cinayettir: Pınar Kür ile Hayat ve Edebiyat*, Everest Yayınları, İstanbul, 2006.
- Sururi, Gülriz, *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1978.
- Şasa, Ayşe, *Bir Ruh Macerası*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016.

- Tanır, Macide, *Tiyatronun Cadısı*. Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001.
- Tarzi, Pakize, *Anılar*, İstanbul, 1993.
- Türkoğlu, Pakize, *Kısa Süren Hasat- Köy Enstitüsünde Öğrenci Olmak*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
- Türkoğlu, Pakize, *Kızlar da Yanmaz: Genç Cumhuriyet'te Köy Çocuğu Olmak*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- Uçuk, Cahit, *Erkekler Dünyasında Bir Kadını Yazar: Silsile*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Ulagay Melek, Baydar, Oya, *Bir Dönem İki Kadın: Birbirimizin Aynasında*, Can Yayınları, İstanbul, 2011.
- Urgan, Mina, *Bir Dinozorun Anıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.
- Uşaklıgil, Emine, *Benim Cumhuriyetim*, Everest Yayınları, İstanbul, 2011.
- Uyar, Tomris, *Gündökümü Bir Uyumsuzun Notları I-II*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.
- Ünüvar, Safiye, *Saray Hatıralarım*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
- Vâ-nû, Müzehher, *Bir Dönemin Tanıklığı*, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1997.
- Yesayan, Zabel, *Sürgün Ruhum*, çev. Mehmet Fatih Uslu, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Zeynep Hanım, *Bir Türk Kadının Avrupa İzlenimleri*, çev. Nuray Fincancıoğlu, Everest Yayınları, 2016.
- Zorlutuna, Halide Nusret, *Bir Devrin Romanı*, Timaş Yayınları, 2013.

J-ARŞİVCİLİK

- Çakır, Serpil, “Önsöz: Feminist Tarihin Açtığı Yolda Özel Arşiv Kataloğlamasına Önemli Bir Örnek Çalışma: Açıklamalı Necile Tevfik Arşiv Kataloğu” Aslı Davaz (Haz.), *Necile Tevfik Arşivi Açıklamalı Kataloğu: Bir Kadın Arşivini Okuma*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2019.
- Davaz - Mardin, Aslı, “Belgelere Feminist Bilinçle Bakmak: Bir Kadın Kütüphanesinin Anatomisi”, *Toplumsal Tarih*, Mart 2000, sayı 75, s. 27- 33.
- Davaz - Mardin, Aslı, “The First and Only Women’s Library and Archives in Turkey”, *Aspasia*, Vol.4, No.2, 2010, s.235-240.
- Davaz - Mardin, Aslı, “The Women’s Library in Istanbul”, *Gender & History*, Vol.12 No.2, June 2000, s.448-466.
- Davaz, Aslı, “1 Kongre 15 Pul”, *Pazartesi: Kadınlara Mahsus Gazete*, Mayıs 2005, sayı: 102, s. 16-17.
- Davaz, Aslı, “Arşivlerde Kadın Tarihini Bulmak”, *Kesk Kadın Dergisi*-8 Mart Özel Sayısı, Mart 2015, s. 24-27.
- Davaz, Aslı, “Efemeralara bir Örnek: Kadın Hareketinin Bildirileri”, *Kadınlara Belleği Dergisi*, Şubat 2005, sayı: 37, s. 11.
- Davaz, Aslı, “Kendi Tarihini Sahiplenmek: Kadın Belgelerinin Korunması”, *Toplumsal Tarih*, Nisan 2009, sayı 184, s. 73- 77.
- Davaz, Aslı, *Necile Tevfik Arşivi Açıklamalı Kataloğu: Bir Kadın Arşivini Okuma*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2019.

K-BİBLİYOGRAFYA ÇALIŞMALARI

- Aren, Munise, *Türk Toplumunda Kadın Bibliyografyası*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1980.
- Davaz, Aslı, Güngüroğlu, Sönmez, Ercan Taner, Talu, Şeyda der., *Türkiye Kadın Thesaurusu- Kadın Konulu Kavramlar Dizini*, Kadın Eserleri Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2009. (Türkiye’de kadın çalışmalarına çeşitli alanlardan katkı sunan çok sayıda uzman, farklı başlıklara ayrılmış maddelere katkı sunarak bu maddeleri yazmıştır.)
- Davaz, Aslı ve Öztürk, Selvi Başak, *Kadın Tarihini Yazmak*, 2017 Ajandası, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2016.
- Cunbur, Müjgan, *Türk Kadın Yazarların Eserleri: “Bibliyografya” (1928-1955)*, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu, Ankara, 1955.
- Çakır, Serpil, “1980 Sonrasında Türkiye’de Kadın Araştırmaları Bibliyografyası”, der., Necla Arat, *Türkiye’de Kadın Olgusu*, Say Yayınevi, İstanbul, 1992.
- Davaz Mardin, Aslı, *Hanımlar Alemi’nden Roza’ya Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998.
- Duranoğlu, Neriman, *Türkiye’de Kadınlar Hakkında Yayınlanmış Eserler: Bibliyografya*, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu, Ankara, 1959.
- Toska, Zehra, Çakır, Serpil vd., *Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası*, Metis Yayınları, İstanbul, 1993.

TANIM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yayınıdır. Açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Nisan ve Ekim aylarında yayınlanan bilimsel bir dergidir. 1993 yılında kurulmuştur. Dergiye yayınlanması için gönderilen bilimsel makaleler Türkçe ya da İngilizce olmalıdır.

AMAÇ VE KAPSAM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, kadın sorunları ve araştırmaları alanında Türkiye'deki en eski hakemli dergilerden biridir. Dergi kadın çalışmaları konusunda bilim camiasına katkıda bulunmayı ve araştırmacılara bir platform sağlamayı hedefler. Dergi kadın çalışmalarını ve toplumsal cinsiyet çalışmalarını bütün yönleriyle ele alan araştırma ve çalışmaları yayınlamaya odaklıdır ve (sosyoloji, felsefe, tarih, edebiyat, dil, sanat, kültür, hukuk, siyaset bilim, iktisat, sağlık, vb pek çok) farklı disiplinlerde yürütülen araştırmalara açıktır. Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Genel İlkeler

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirilmediği olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildiriler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve / veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez. Yayınlanan yazı ve resimlerin tüm hakları Dergiye aittir.

Açık Erişim İlkesi

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi'nin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and

Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>
Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştaki gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdaki etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir. Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür.

Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını **Telif Hakkı Anlaşması Formunda** imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Derginin yayın dili Türkçe ve İngiliz İngilizcesi'dir.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijjws> adresinden erişilen <http://dergipark.org>

gov.tr/login üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) **Kapak Sayfası**; editöre mektup, yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı **Telif Hakkı Anlaşması Formu** eklenerek gönderilmelidir.

1. Yazılar **Makale Şablonu** kullanılarak hazırlanmalıdır. Makale ana metninde, çift taraflı kör hakemlik süreci gereği, yazarın / yazarların kimlik bilgileri yer almamalıdır.
  2. Türkçe ve İngilizce olarak 150-250 kelime arasında öz olmalıdır. Öz anlaşılır ve de dilbilgisi açısından doğru olmalıdır.
  3. Türkçe özün altında çalışmanın içeriğini temsil eden 3-5 Türkçe anahtar kelime olmalıdır. İngilizce özün altında içeriği temsil eden 3-5 İngilizce anahtar kelime olmalıdır.
  4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler; ana metin bölümleri, kaynaklar, tablolar ve şekiller.
5. **Makale Türleri**

Araştırma Makaleleri: Orijinal araştırma makaleleri derginin kapsamına uygun konularda önemli, özgün bilimsel sonuçlar sunan araştırmaları raporlayan yazılardır. Orijinal araştırma makaleleri, Öz, Anahtar Kelimeler, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar, Kaynaklar bölümlerinden ve Tablo, Grafik ve Şekillerden oluşur. Öz aşağıda belirtildiği gibi yapılandırılmış olmalıdır. Özden sonra Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma ve Sonuç bölümleri yer almalıdır.

Öz: Türkçe yazıların İngilizce özetlerinde mutlaka İngilizce başlık da yer almalıdır. Araştırma yazılarında Türkçe ve İngilizce özetler 150-250 kelime arasında olmalı ve aşağıdaki şekilde yapılandırılmalıdır:

Amaç/Aim: Yazının birincil ve asıl amacı;

Yöntem(ler)/Method(s): Veri kaynakları, çalışmanın iskeleti, çalışmaya katılanlar, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler;

Bulgular/Results: Ana bulgular;

Sonuç(lar)/Conclusion(s): Çıkartılacak sonuçlar belirtilmelidir.

Anahtar Kelimeler

Giriş: Giriş bölümünde konunun önemi, tarihçe ve bugüne kadar yapılmış çalışmalar, hipotez ve çalışmanın amacından söz edilmelidir. Hem ana hem de ikincil amaçlar açıkça belirtilmelidir. Sadece gerçekten ilişkili kaynaklar gösterilmeli ve çalışmaya ait veri ya da sonuçlardan söz edilmemelidir. Giriş bölümünün sonunda çalışmanın amacı, araştırma soruları veya hipotezler yazılmalıdır.

Yöntem: Yöntem bölümünde, veri kaynakları, hastalar ya da çalışmaya katılanlar, ölçekler, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler, yapılan işlemler ve istatistiksel yöntemler yer almalıdır. Yöntem bölümü, sadece çalışmanın planı ya da protokolü yazılırken bilinen bilgileri içermelidir; çalışma sırasında elde edilen tüm bilgiler bulgular kısmında verilmelidir.

Bulgular: Ana bulgular istatistiksel verilerle desteklenmiş olarak eksiksiz verilmeli ve bu bulgular uygun tablo, grafik ve şekillerle görsel olarak da belirtilmelidir. Bulgular yazıda, tablolarda ve şekillerde mantıklı bir sırayla önce en önemli sonuçlar olacak şekilde verilmelidir. Tablo ve şekillerdeki tüm veriyi yazıda vermemeli, sadece önemli noktaları vurgulanmalıdır.

Tartışma: Tartışma bölümünde o çalışmadan elde edilen veriler, kurulan hipotez doğrultusunda hipotezi destekleyen ve desteklemeyen bulgular ve sonuçlar irdelenmeli

ve bu bulgu ve sonuçlar literatürde bulunan benzeri çalışmalarla kıyaslanmalı, farklılıklar varsa açıklanmalıdır. Çalışmanın yeni ve önemli yanları ve bunlardan çıkan sonuçları vurgulanmalıdır. Giriş ya da sonuçlar kısmında verilen bilgi ve veriler tekrarlanmamalıdır.

Sonuçlar: Çalışmadan elde edilen sonuçlar belirtilmelidir. Deneysel çalışmalar için ana bulguları kısaca özetleyerek tartışmaya başlamak, daha sonra bu bulgular için olası mekanizmaları veya açıklamaları ortaya koymak, sonuçları diğer ilgili çalışmalarla karşılaştırmak, çalışmanın sınırlarını belirtmek, gelecekteki araştırmalar ve uygulamalar için bulguların işaret ettiği olası çıkarımlara değinmek yararlı olacaktır. Sonuçlar, çalışmanın amaçları ile bağlantılı olmalıdır, ancak veriler tarafından yeterince desteklenmeyen niteliksiz ifadeler ve sonuçlardan kaçınılmalıdır. Yeni hipotezler gerektiğinde belirtilmeli, ancak açıkça tanımlanmalıdır.

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler: Yazı içindeki şekil, resim, tablo ve grafikler Arap sayıları ile numaralandırılmalıdır. Şekillerin metin içindeki yerleri belirtilmelidir.

Derleme: Yazının konusunda birikimi olan ve bu birikimleri uluslararası literatüre yayın ve atıf sayısı olarak yansımış uzmanlar tarafından hazırlanmış yazılar değerlendirmeye alınır. Yazarları dergi tarafından da davet edilebilir. Bir bilgi ya da konunun vardığı son düzeyi anlatan, tartışan, değerlendiren ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara yön veren bir formatta hazırlanmalıdır. Derleme yazısı, başlık, öz ve anahtar kelimeler, ana metin bölümleri ve kaynaklardan oluşmalıdır.

6. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren **kapak sayfası** gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılabilecek adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
7. Referanslar APA 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Referans Stili ve Formatı

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci, 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambriune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) *Türkçe Kitap*

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) *Türkçeye Çevrilmiş Kitap*

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) *Editörlü Kitap*

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) *Çok Yazarlı Türkçe Kitap*

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) *İngilizce Kitap*

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) *İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm*

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) *Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm*

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) *Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın*

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisingl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology: Advance online publication*. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semericioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from: Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: [http://ab2015.anadolu.edu.tr /index.php?menu=5&submenu=27](http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27)

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepf: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

Son Kontrol Listesi

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
  - ✓ Makalenin türü
  - ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
  - ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
  - ✓ Kaynakların APA6'ya göre belirtildiği
  - ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
  - ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
  - ✓ Makalenin kategorisi
  - ✓ Türkçe ve İngilizce başlık
  - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
  - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
  - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
  - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
  - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
  - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
  - Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.
  - ✓ Türkçe ve İngilizce başlık
  - ✓ Özetler: 150-250 kelime Türkçe ve 150-250 kelime İngilizce
  - ✓ Anahtar Kelimeler: 3-5 adet Türkçe ve 3-5 adet İngilizce
  - ✓ Makale ana metin bölümleri
  - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
  - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
  - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
  - ✓ Son notlar (varsa belirtiniz)
  - ✓ Kaynaklar
  - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

DESCRIPTION

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is the publication of Istanbul University Centre for Practice and Research in Women's Studies. It is an open access, scholarly, peer-reviewed journal published biannually in April and October. The journal was founded in 1993. Manuscripts submitted for publication should be in Turkish or English.

AIM AND SCOPE

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is one of the oldest, peer-reviewed journals covering women's studies in Turkey. The journal aims to contribute to the scientific community in the field and aims to provide a platform for researchers. The journal focuses on the publication of research and studies covering all aspects of the women's studies and gender studies, and welcomes research conducted within a variety of different disciplines (including sociology, philosophy, history, language and literature, art, cultural studies, law, political science, economy, health, and other related areas). The target group of the journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies and institutions.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Short presentations that took place in scientific meetings can be referred if indicated in the article. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read,

download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the **Copyright Agreement Form**. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with

other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

The language of the journal is both Turkish and British English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iujws> and it must be accompanied by a **Title Page** specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist) and cover letter to the editor. Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, **Copyright Agreement Form** that has to be signed by all authors must be submitted.

1. Manuscripts should be prepared using the **Article Template**. Due to double blind peer review, manuscript file must not include any information about the author.
2. The abstract must be between 150–250 words and written as one paragraph. Please ensure that abstract reads well and is grammatically correct.
3. Underneath the abstract, 3-5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; sections, references, tables and figures.
5. **Article Types**

Research Article: Original research articles report substantial and original scientific results within the journal scope. Original research articles are comprised of Abstract, Key Words, Introduction, Methods, Results, Discussion, Conclusion, References and Figures, Tables and Graphics. The abstract must be structured as in below. The abstract must be followed by Introduction, Method, Results, Discussion and Conclusions.

Abstract: The abstracts in the language of the article and in English must be between 150-250 words and structured as follows: aim, method, results, and conclusions.

Aim -the primary purpose of the article;

Method -data sources, design of the study, participants, interventions, and main outcome measures;

Results -key findings;

Conclusions - Conclusions derived from the study should be stated.

Keywords

Introduction: This section must contain a clear statement of the general and specific objectives as well as the hypotheses which the work is designed to test. It should also give a brief account of the reported literature. The last sentence should clearly state the primary and secondary purposes of the article. Only, the actual references related with the issues have to be indicated and data or findings related with the current study must not be included in this section.

Methods: This section must contain explicit, concise descriptions of all procedures, materials and methods (i.e. data sources, participants, scales, interviews/reviews, basic measurements, applications, statistical methods) used in the investigation to enable the reader to judge

their accuracy, reproducibility, etc. This section should include the known findings at the beginning of the study and the findings during the study must be reported in results section.

Results: The results should be presented in logical sequence in the text, tables, and figures, giving the main or most important findings first. The all the data in the tables or figures should not be repeated in the text; only the most important observations must be emphasized or summarized.

Discussion: The findings of the study, the findings and results which support or do not support the hypothesis of the study should be discussed, results should be compared and contrasted with findings of other studies in the literature and the different findings from other studies should be explained. The new and important aspects of the study and the conclusions that follow from them should be emphasized. The data or other information given in the Introduction or the Results section should not be repeated in detail.

Conclusions: Conclusions derived from the study should be stated. For experimental studies, it is useful to begin the discussion by summarizing briefly the main findings, then explore possible mechanisms or explanations for these findings, compare and contrast the results with other relevant studies, state the limitations of the study, and explore the implications of the findings for future research and practice. The conclusions should be linked with the goals of the study but unqualified statements and conclusions not adequately supported by the data should be avoided. New hypotheses should be stated when warranted, but should be labeled clearly as such.

Figures, Tables and Graphics: Figures, Tables and Graphics should be numbered in Arabic numerals in the text. The places of the figures, tables and graphics should be signed in the text.

Review Article: Reviews prepared by authors who have extensive knowledge on a particular field and whose scientific background has been translated into a high volume of publications with a high citation potential are welcomed. These authors may even be invited by the journal. Reviews should describe, discuss, and evaluate the current level of knowledge of practice and should guide future studies. Review article should contain title, abstract and keywords; body text with sections, and references.

6. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone, mobile phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
7. References should be prepared as APA 6th edition.

REFERENCES

Reference Style and Format

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis. If more than one citation is made within the same paranthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin, et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciambrene, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text:
(Ailen, et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar, et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in *Dissertations Abstracts International*

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *in Fact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
  - ✓ The category of the manuscript
  - ✓ Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
  - ✓ Including disclosure of any commercial or financial involvement.
  - ✓ Confirming that last control for fluent English was done.
  - ✓ Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
  - ✓ Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6.
- Copyright Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
  - ✓ The category of the manuscript
  - ✓ The title of the manuscript
  - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country),
  - ✓ e-mail addresses
  - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
  - ✓ ORCIDs of all authors.
  - ✓ Grant support (if exists)
  - ✓ Conflict of interest (if exists)
  - ✓ Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
  - Important: Please avoid mentioning the author(s) names in the manuscript
  - ✓ The title of the manuscript
  - ✓ Abstract (150-250 words)
  - ✓ Key words: 3-5 words
  - ✓ Body text sections
  - ✓ Grant support (if exists)
  - ✓ Conflict of interest (if exists)
  - ✓ Acknowledgement (if exists)
  - ✓ References
  - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

Istanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Istanbul University Journal of Women's Studies
Dergi Adı: İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author <i>Sorumlu Yazar</i>	
Title of Manuscript <i>Makalenin Başlığı</i>	
Acceptance date <i>Kabul Tarihi</i>	
List of authors <i>Yazarların Listesi</i>	

Sıra No	Name - Surname <i>Adı-Soyadı</i>	E-mail <i>E-Posta</i>	Signature <i>İmza</i>	Date <i>Tarih</i>
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) <i>Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)</i>	
---	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	<i>Çalıştığı kurum</i>	
Address	<i>Posta adresi</i>	
E-mail	<i>E-posta</i>	
Phone; mobile phone	<i>Telefon no; GSM no</i>	

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale.
All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed.
I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya asıl olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara aif olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayımlanmasına izin verirler. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret ödemesiz kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır. Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeyen makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nce saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir.
Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ' ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kamutanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; <i>Sorumlu Yazar;</i>	Signature / İmza	Date / Tarih
		...../...../.....

